ISSN 1002-9044

海洋湖沼通报

1997 3

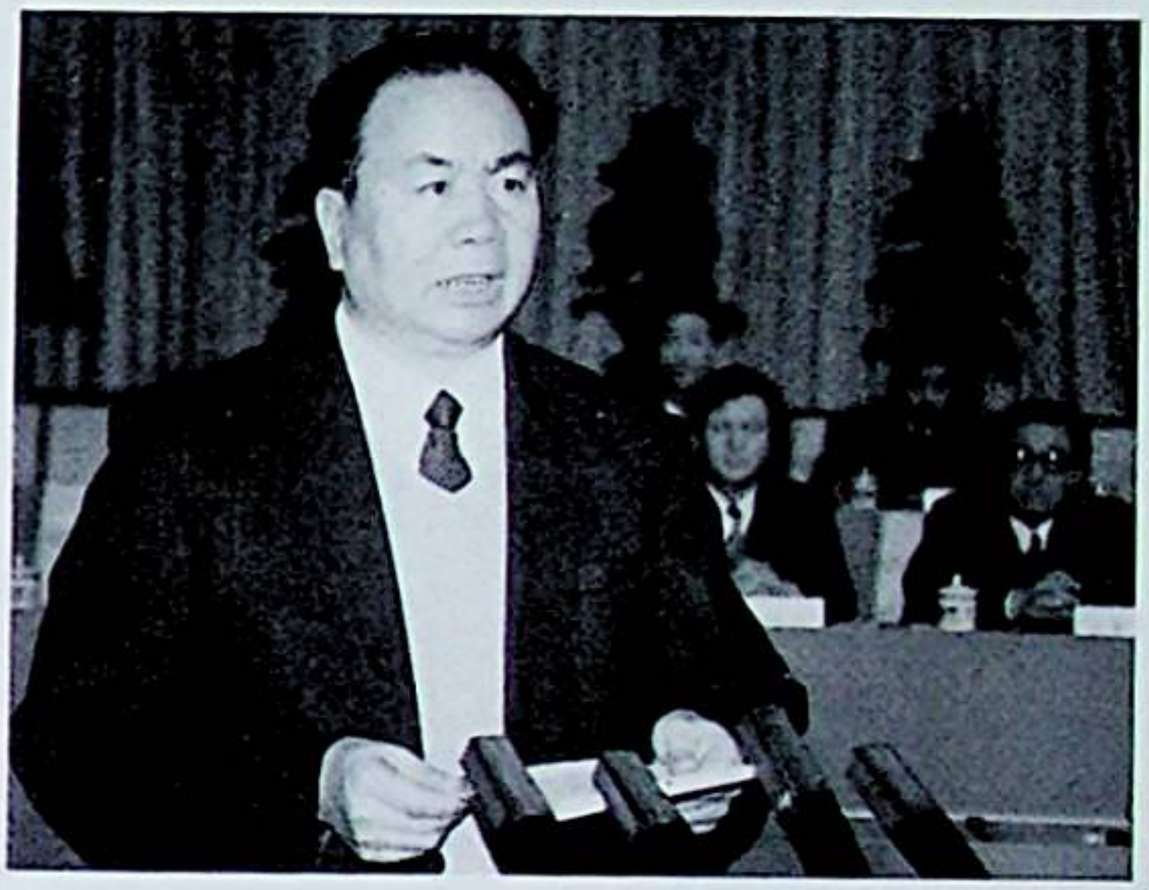
ISSN 1002-9044
03>
9 771002 904009

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىغىنچاق ئامبىرى
www.uyghurkitap.com

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەت-تەرجىمە-لەر بىرلەشمىسى 5-قۇرۇلتىيىدىن كۆرۈنۈشلەر

يىغىن زالى

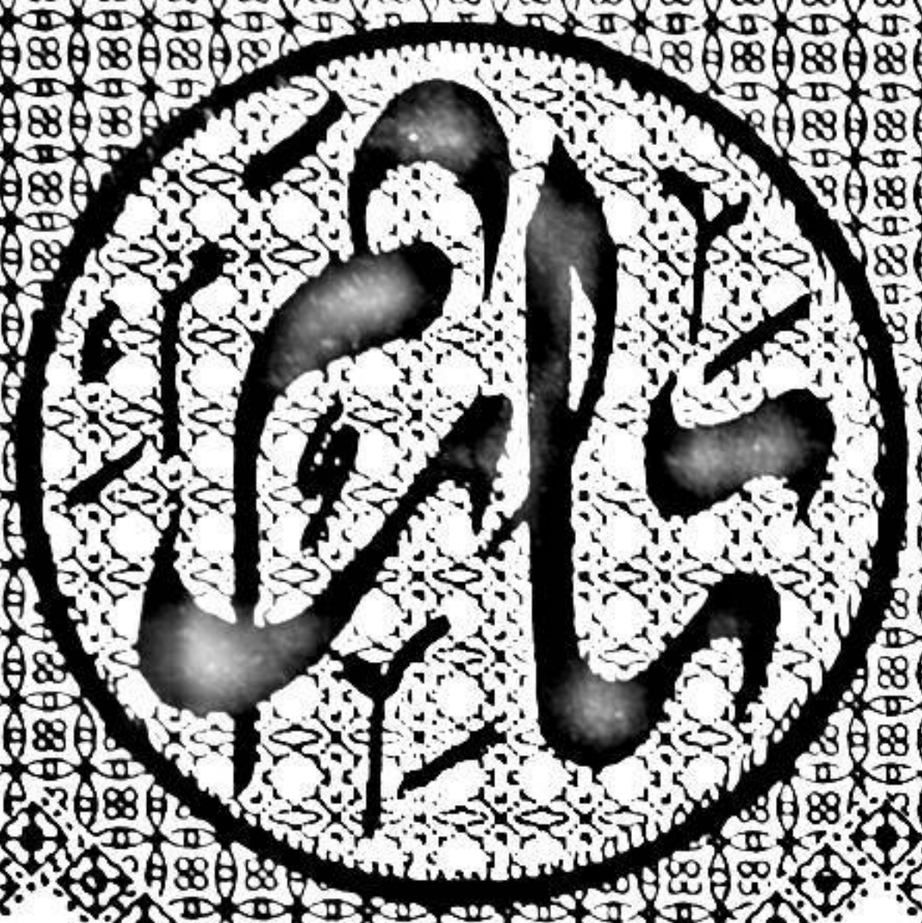
ۋاڭ لىچۈەن شۇجى سۆز قىلماقتا

رەئىس ئابلەت ئابدۇرېشىت سۆز قىلماقتا

قېيۇم باھاۋۇددۇن ۋەكىللەر ئارىسىدا

باش مۇھەررىر

مەھەممەت شاۋۇدۇن

مۇئاۋىن باش مۇھەررىر

ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

تەھرىر ھەيئەتلەر

(ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە)

ئابدۇسالام توختى، ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر، ئابدۇراخمان ئەبەي، ئازاد سۇلتان، ئەنۋەر ئابدۇرېھىم، ئەبەيدۇللا ئىبراھىم، تۇرسۇنئاي ھۇسەين، زوردۇن سابىر، قەيىۇم تۇردى، مەھەممەت زۇنۇن، مەمتىمن ھوشۇر، مەھەممەت شاۋۇدۇن، ئوبۇل ئىسلام، ئېلى زاھىد، ئىدرىس بارات، ئىمىن تۇرسۇن.

ئايلىق

ئەدەبىي ژۇرنال

47-سېلىشتۇرما

1997

ئۇيغۇر كتاب توربكتى
www.uyghurkitap.com

بۇ ساندا

نەسرى ئەسەرلەر

ئالىمجان قادىر..... سۇبھى نۇرىدا يورۇغان يول (ئەدەبىي ئاخبارات)... 4
ناله..... مەڭگۈلۈك ھەسرەت (پوۋېست)..... 22
ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر... توي كۆلەڭگسى (ھېكايە)..... 63
غۇنچەم سەمەت..... ياشلىق خاتىرىلىرى (ھېكايە)..... 72
مەريەم تۇردى..... بىرتامچە ياش (ھېكايە)..... 77
ئايگۈل مويدىن..... يېرىلغان باش (ھېكايە)..... 96
غازى ئەھمەد..... بالا باخشى (ئەسلىمە)..... 106
مەھمەت تۇرسۇن باھاۋدىن... يامغۇردىن كېيىن (نەسىر)..... 116
ئوسمان قاۋۇل..... قۇياش، دەريا، ۋەتەن (نەسىر)..... 118
ئامىنەگۈل ھېكىم..... تەسىرات تامچىلىرى (نەسىرلەر)..... 124

نەزمىي ئەسەرلەر

تۇرسۇنئاي ھۇسەيىن... سېنى دەپ ياشايمەن، ئەي يۈرەك پارەم..... 56
رەيھانگۈل نىزام..... جان ئۇزاتتىڭ روھىمغا مېنىڭ..... 59
بېلىقنىز سۇلايمان..... ئائىلە قوشاقلىرى..... 59
تۇرسۇننىسا ئوسمان..... يىللار سەپەردە..... 60
ئامىنەم ئابدۇۋەلى..... ھالقىش..... 61
روزىگۈل سادىر..... سەھەر لىرىكىسى..... 61
ئامىنەم مجىت كەۋسەر... كۆلكەڭ بىلەن رەڭلەنسۇن ئالەم..... 62
مۇھەممەت ئىمىن..... كۆڭۈل ئاسمىنىدىكى چاقماقلار..... 83
ئابدۇللا ساۋۇت..... ۋىسال ئارزۇسىدا..... 86
ئابلەت ئەخمەت..... تىلەيمەن سىلەرگە خەيرلىك سەھەر..... 88
ئەركىن مۇھەممەت كامالى... ئۇلۇغ جان ئانا..... 89
ئۆمەرجان شاۋۇدۇن..... ھايات قەدرى..... 90
مۇرات ناسىر..... نورۇز ئىلھامى..... 91
نۇر مۇھەممەت ياسىن ئۆركىشى... ئۇن توققۇزىنچى باھار..... 92

بۇ ساندا

ئەنۋەر قۇتلۇق نەزەرى..... سېنى ئىزدەپ كېتىپ بارىمەن.....93
ئەخەت كەلپىن ئىنسانى.... ئۆلۈكلەر ناخشىسى..... 94
ئەزىز روزى..... بىلدى..... 94
غۇجمۇھەممەت مۇھەممەت..... ئىككى غەزەل.....95

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات سىنئى تېلېر برلەشمىسىنىڭ 5-قۇرۇلتىينى تەبرىكلەيمىز

ۋاڭ لىچۈەن..... ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەت تېلېر برلەشمىسىنىڭ 5-قۇرۇلتىيىدا سۆزلەنگەن سۆز... 126
ئەدەبىيات-سەنئەت تېلېرىنىڭ كاتتا مەركىسى... 135

مۇھاكىمە ۋە تەنقىد

مۇھەممەت ئىمىن..... ھېسسىيات ۋە ئەدەبىيات..... 141
تۇرسۇن مۇھەممەت ئىمىن..... پروزىچىلىقىمىزدىكى ساتىرىك ئەسەرلەرگە بىر نەزەر... 147

ئالتۇن رۇجەك

ئىككى ھېكايە.....153

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

قايغۇلۇق خەۋەر..... 159
ئاپتورلارغا خەت.....160

* * *

رەسسام: پەرھات ئىبراھىم
مەسئۇل كوررېكتور: قېيۇم تۇرسۇن

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىرىكتى تارقىسى

ئالىمجان قادىر

سۇبھى نۇرىدا يورۇغان يول

(ئەدەبىي ئاخبارات)

ئازابلىق خياللار

شىنجاڭنىڭ « ناخشا-ئۇسسۇل ماكانى» دېگەن چىرايلىق نامى بار. ئۇيغۇرلار ھەققەتەن ناخشا-ئۇسسۇلغا ھېرىسمەن خەلق. شۇڭمۇ كىچىك باللىرىنىڭ ناخشا ئېيتىشقان ياكى ئۇسسۇل ئويناشقانلىقىنى كۆرگەن ئاتا-ئانىلار چىن دىلىدىن سۆيۈنۈپ، ئەقىللىك قوزام، ياراملىق ئادەم بولغۇدەكسەن! دېيىشىدۇ. پەخرلىنىپ تىلغا ئالىدىغان ئەجدادلىرىمىزنىڭمۇ ھەممىسى دېگۈدەك سەنئەتكار، شائىر ياكى يازغۇچى. بىز مانا مۇشۇنداق « ناخشىچى مىللەت » ، « ئۇسسۇلچى مىللەت » ، « شائىر مىللەت » بولساقمۇ ئىنسانىيەت ئاللىبۇرۇن ئۇچۇر دەۋرىگە قەدەم قويغان، چەكسىز ئالەمگە يۇرۇش قىلىۋاتقان بۇگۈنكى كۈندە يەنىلا مىڭ يىل ئىلگىرى ياشىغان مەھمۇت قەشقەرى، يۈسۈپ خاس ھاجىپلارنىڭ نامى بىلەن ئۆزىمىزنى سۈپەتلەپ، « تۈغما ئەقىللىكمەن » دەپ ئۆزىمىزگە تەمەننا قويۇپ يۇرۇۋاتىمىز. 12 مۇقامدەك بۇيۇك سەنئەت بايلىقىنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرەلىگەن بۇ مىللەتنىڭ بۇگۈنكىدەك تەرەققىي قىلغان دەۋردە ياشاۋاتقان ئەۋلادلىرى تېخىمۇ زور بايلىق يارىتىماقتا يوق، مۇزىكىسىنى بىر مىللەتنىڭكىدىن، تېكىستىنى يەنە بىر مىللەتنىڭكىدىن كۆچۈرۈپ كېلىپ، تېرىپ، يىغىپ قېتىۋالغان « ناخشا » لارنى توۋلاپ يۇرىمىز.....

ئىنسانىيەتنىڭ بۇگۈنكى تەرەققىياتى تەبىئىي پەن ۋە سانائەتنىڭ تەرەققىياتىدىن كەلگەنلىكى ھەممەيلەنگە ئېنىق بولغان ھەقىقەت. ئۇيغۇرلاردىن مەن نامىنى بىلىدىغان ۋە ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئالىدىغان كىشىلەرنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئىجتىمائىي پەن ساھەسىدىكى ئەربابلار ئىدى. ئەجبا، بىزنىڭ تەبىئىي پەن ئالىملىرىمىز، مۇتەخەسسىس، ئىنژېنېرلىرىمىز يوقمىكەن؟ مەن تاقەتسىزلىك بىلەن ئىزدىدىم. تەلىيىمگە بىر نەچچىسى چىقتى. ئەمما بۇلار تولىمۇ ئاز ئىدى!

تىببىي ئىلىم ئىنسانلارنىڭ ھاياتى بىلەن باغلىنىشلىق بولغان، كىشىلەرگە بۇاستە مەنپەئەت يەتكۈزەلەيدىغان ئىلىم، شۇڭا ھەممەيلەن ئۇنىڭغا ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىدۇ.

بېرىدۇ. ئۇيغۇرلارغا نسبەتەن تەبىئي پەن ساھەسىدە مەيلى كۆلەم ياكى سەۋىيە جەھەتتىن بولسۇن، ئالدىنقى قاتاردا تۇرىدىغىنى يەنىلا تىببىي ئىلىم بولسا كېرەك. بۇنىڭدىن 40 يىل مۇقەددەم ئۇرۇمچىدە شىنجاڭ تىببىي ئىنستىتۇتى قۇرۇلغاندىن بۇيان، مەكتەپ نۇرغۇنلىغان تىببىي خادىملارنى تەربىيەلەپ، شىنجاڭنىڭ سەھىيە-ساقلىقنى ساقلاش ئىشلىرىدا تايانچلىق رولىنى جارىي قىلدۇرۇپ كەلدى. ئۇيغۇرلارنىڭ ئالدىنقى قاتاردا تۇرىدىغان بۇ ئىلمدىكى ئورنى قانداق؟ قانچىلىك ئالىم-مۇتەخەسسىسلىرىمىز بار؟ ئۇلارنىڭ سەۋىيىسى قانچىلىك؟ مەن ئەسەرىمدە ئۇيغۇرلاردىن تىببىي ئىلمىنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە ۋەكىللىك قىلغۇچى روزى ھاجى مۇھەممەدى ۋە دوكتور ئادالەت ئەخمەتجاننىڭ ھايات يولى، ئېتىقادى، ئۇمىد-ئارزۇلىرى، شۇنداقلا تىببىي ئىلمىنىڭ ئوچقى بولغان شىنجاڭ تىببىي ئىنستىتۇتىنىڭ پەن-تەتقىقات ئەھۋالى ئارقىلىق يۇقىرىقى سوئاللارغا يۈزەكى بولسىمۇ جاۋاب بەرمەكچىمەن.

يۈرەكلەر ئۈچۈن سوققان يۈرەك

1953-يىل، ئاۋغۇست.

قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىلىك خەلق دوختۇرخانىسىنىڭ سەييارە داۋالاش ئەترىتى دورا ساندۇقلىرىنى ئېشەكلەرگە ئارتىپ، ئوپال يېزىسى تەۋەسىدىكى بىر چېغىر يولدا كېتىپ باراتتى. تۇيۇقسىز يول بويىدىكى زارەتگاھلىق تەرەپتىن بىر ئايالنىڭ ئېچىنىشلىق نالىسى ئاڭلاندى. ئۇلار چۆچۈپ ھەم ئەجەبلىنىپ، ئاۋاز چىققان تەرەپكە قاراپ يۈرۈشتى. ئەسلى سەپەر ئۇستىدىكى بىر ئايالنىڭ تۇغۇتى قىستاپ قالغان بولۇپ، بۇ يەردىكى بىر تاشلاندۇق كەپىدە ئەزرائىل بىلەن ئېلىشماقتا ئىدى.

داۋالاش ئەترىتىدىكى خادىملار قولىدىن كېلىدىغان بارلىق چارىلەرنى ئىشقا سېلىپ، بىر سائەتتىن ئارتۇق تىرىشىپ، ئايالنى ساق-سالامەت تۇغدۇردى. بوۋاقنىڭ ئاچچىق يىغىسى بىلەن تەڭ پۈتۈن جىسمىنى سوغۇق تەر قاپلىغان، چىرايى تاتىرىپ كەتكەن ئانىنىڭ يۈزىدە شادلىق نۇرى جىلۋە قىلدى!

بۇ ۋەقە داۋالاش ئەترىتىدىكى 17-18 ياشلاردىكى بىرياشقا — 1948-1949-يىللىرى قەشقەردە ئېچىلغان يېڭىچە تىببىي ئىلىم بويىچە دوختۇر تەربىيەلەش كۇرسىدا ئوقۇپ، سىنىتېرالىق، فىلدىشىرلىق قىلىپ يۈرگەن روزى ھاجىغا چوڭقۇر تەسىر قىلدى. ئۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش تۇغۇت ئۈستىدە داۋا تاپالماي ئۆلۈپ كەتكەن نۇرغۇن ياش ئانىلارنى، ھەرخىل كېسەللەر بىلەن ئازاب چېكىپ، دۇنيادىن بىمەھەل ئايرىلغان قانچىلىغان كىشىلەرنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن، ئۆزىنىڭ ئاتىسى، بىر ئىنىسىمۇ سىل كېسىلى بىلەن ئۆلۈپ كەتكەنىدى. شۇڭا ئۇ كېسەللەرنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇپ، ئازابنى

يېنكلىتىش ئۈچۈن دوختۇر بولۇشنى كۆڭلىگە پۈككەن ئىدى. بۇگۈن ئۇ ئۆزى قىلىۋاتقان بۇ خىزمەتنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغلۇقىنى تېخىمۇ چوڭقۇر چۈشەنىدى. شۇنداقلا بىلىدىغانلىرىنىڭ تولىمۇ ئاز ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى. ئۇ بوينىغا ئېسىۋالغان تىڭشىغۇچقا قاراپ كۈلۈپ قويدى. بۇنى ئېسىۋالغانلا بىلەن قايسىسى ئورگانىزم چىقارغان نورمال ئاۋاز، قايسىسى كېسەللىك... ھېچنېمىسىنى پەرق قىلالمايدۇ. بۇ ئەھۋال بىلەن قانچىلىك كېسەل داۋالىيالىسۇن؟ ئۆزئارزۇسىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن چوقۇم تىببىي ئىلىمنى پۈختا ئىگىلىشى كېرەك!

كىشىلىك تۇرمۇشتا تۆپتۈز يول بولمايدۇ. ئۇ تۇرۇۋاتقان بۇ يەرنىڭ شەرت-شارائىتى تولىمۇ ناچار ئىدى. ياش روزى ھاجىنى يېتەكلەيدىغان، ئۇنىڭ ئۆگىنىش تەشنالىقىنى قاندۇرىدىغان ئۇستاز يوق دېيەرلىك ئىدى. ئەمما ئۇلۇغۋار غايىسىدىن كۈچ-قۇۋۋەتكە تولغان روزى ھاجى قىلچە بوشاشمىدى. تىببىي ئىلىمگە ئائىت تاپالىغانلىكى كىتابلارنى قېتىرقىنىپ ئۆگەنىدى. پىشقەدەم تېۋىپلاردىن تەلىم ئالدى.

1956-يىلى ئۇرۇمچىدە شىنجاڭ تىببىي ئىنىستىتۇتى قۇرۇلدى. روزى ھاجى دەسلەپكى تاللاش ئىمتىھانىدىن ئۆتۈپ، ئوتتۇرا قىزغىنلىق ۋە زور ئۈمىد بىلەن بۇ مەكتەپنىڭ ھامان تۇنجى قارار ئوقۇغۇچىسى بولۇپ ئوقۇشقا كىردى. ئەمما ئارزۇ بىلەن رېئاللىقنىڭ ھامان بىردەك بولۇشى ناتايىن. بۇ مەكتەپ ئىچكىرىدىكى ئالىي مەكتەپلەردىن يۆتكەپ كېلىنگەن ئوقۇتقۇچىلار بىلەن قۇرۇلغان بولۇپ، دەرسلەر ئاساسەن خەنزۇ تىلىدا ئېلىپ بېرىلىدىغان ئوقۇتقۇچىلار بولسا چوقۇم خەنزۇ تىلى ئىگىلىشى زۆرۈر ئىدى. بىرەرمۇ خەنزۇچە خەت بىلمەيدىغان، ھەتتا ئوتتۇرا مەكتەپنىمۇ تولۇق ئوقۇيالمىغان روزى ھاجى ئۇچۇن بۇ تېخىمۇ چوڭ سىناق ئىدى. بىراق ئۇ بۇنىڭدىن قىلچە قورقۇپ قالمىدى. چۈنكى ئۆزى كىچىكىدىن كۆرۈپ كەلگەن نامراتلىق، نادانلىق ئىچىدە ياشاۋاتقان كىشىلەر، ئەجەل ئىلاھىنىڭ قولىدا دۇنيادىن ئارمان بىلەن كەتكەن دادىسى، ئىنىسى ۋە باشقا كىشىلەر كۆز ئالدىدىن كەتمەيتتى، ئوتتۇرا مەكتەپتىكى مەرىپەتپەرۋەر ئۇقۇتقۇچىلىرىنىڭ چوڭقۇر ئىشەنچ بىلەن: «بىزنىڭ ئەجدادلىرىمىزدىن جاھان ئەھلىگە تونۇلغان نۇرغۇن ئالىملار يېتىشىپ چىققان. ئەۋلادلار چوقۇم ئەجدادى قىلغانىنى قىلالايدۇ ۋە ئاشۇرۇۋېتەلەيدۇ. بىزنىڭ خەلقىمىز گەرچە نامراتلىق، نادانلىق ئىچىدە ياشاۋاتقان بولسىمۇ، بۇ كۈنلەر ئۈزۈنغا بارمايدۇ. سىلەر پەن-تېخنىكا تېز سۈرئىتىتە تەرەققىي قىلىۋاتقان دۇنيادا ياشاۋاتسىلەر. پەقەت جاپا-مۇشەققەتتىن قورقماي ئىزدىنىدىغانلا بولساڭلار، كەلگۈسىدە يارىملىق كىشىلەردىن بولۇپ،ۋەتىنىمىزنىڭ، مىللىتىمىزنىڭ ھازىرقى قالاق ھالىتىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن نۇرغۇن ئىشلارنى قىلىپ بېرەلەيسىلەر» دېگەن سۆزلىرى قۇلاق تۆۋىدە ياڭراپ تۇراتتى.

مەن بىر جاپاكەش، دۇنيادىن بىخەۋەر قالغان مىللەتنىڭ ئەۋلادى، — دەپ

خىتاب قىلدى ئۇ ئۆز-ئۆزىگە ، — بۇگۈنكىدەك ئالىي مەكتەپكە كىرىش پۈرسىتى ئۇنچىلا ئاسان قولغا كەلمىدى. مەن بۇ ۋاقىتنى قەدىرلىشىم، مەيلى قانداق قىينىچلىق بولسۇن، چوقۇم يېڭىپ، ئۆز ئارزۇيۇم ئۈچۈن، ياراملىق بىر تېببىي خادىم بولۇش ئۈچۈن تىرىشىشىم كېرەك!

ئۇ دېگىنىنى قىلدى. تاڭ يورۇماستا ئورنىدىن تۇرۇپ، خەنزۇچە خەتلەرنى يادلاش، جىنچىراغ ئاستىدا مۈكچىيىپ ئولتۇرۇپ، يېرىم كېچىگىچە مەشىق قىلىش ئارقىلىق تىل ئۆتكىلىدىن مۇۋەپپەقىيەتلىك ئۆتتۇپ، ھەر خىل يەرلىك شۇنىدە سۆزلەيدىغان ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ دەرسىنى چۈشىنەلەيدىغان بولدى. ساۋاقداشلىرىنىڭ نەزىرىدە ئۇ بىر غەلىتە ئوقۇغۇچى ئىدى. بىرەر پەندە ئۇچ نومۇر ئالغۇدەك بولسا، كېچە-كېچىلەپ ئۇخلىماي كىتاب كۆرەتتى ۋە قايتا ئىمتىھان بېرىشنى تەلەپ قىلىپ، ئوقۇتقۇچىنىڭ كەينىگە كىرىۋالاتتى. بەش نومۇرغا ئېرىشمىگۈچە كۆڭلى ئەمىن تاپمايتتى... ئۇ مانا مۇشۇنداق ئەلا نەتىجىلىرى بىلەن ئوقۇش پۈتتۈرۈپ، ئانا مەكتىپىگە خىزمەتكە چىقتى.

تەكشۈرۈش، داۋالاش ئەترىتى بىلەن تەڭرى تېغىنىڭ شىمالى ۋە جەنۇبىنى ئايلىنىپ كەلگەندىن كېيىن، ئۇ مەكتەپتە ئۆگەنگەنلىرىنىڭ تېخى دەسلەپكى ئاساسىن ئىكەنلىكىنى، ئۆز ئارزۇسىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن، تېببىي ئىلمىگە ئېچكىرىلەپ كىرىش زۆرۈرلىكىنى ھېس قىلدى. بولۇپمۇ يېتەكچى ئۇستازى، چېگرا رايونغا يارەمم بېرىش ئۈچۈن كەلگەن پروفېسسور خۇاڭ نەنچىڭنىڭ: « ھاجى، سەن غەربچە تېببىي ئىلىم بويىچە يېتىشىپ چىققان تۇنجى ئەۋلاد ئۇيغۇر دوختۇرى، بىمار ساڭا ئىشەنگەنلىكى ئۈچۈن ئالدىڭغا كېلىدۇ ۋە ھايات-ماماتىنى قولۇڭغا تاپشۇرىدۇ. ئەگەر سەن ئازراقلا بىپەرۋالىق قىلىدىغان بولساڭ، ئۇلارنىڭ جېنى بارماقلىرىڭنىڭ ئارىسىدىن چۈشۈپ قالىدۇ. ئۇنداقتا سەن ھەرگىزمۇ ياخشى دوختۇر بولالمايسەن! ھەقىقىي ياخشى دوختۇر بولۇش ئۈچۈن، ھەر بىر بىمارنى ئۆز ئاتا-ئاناڭ ئورنىدا كۆرۈشۈڭ، ئۆزۈڭنىڭ شەخسىي مەنپەئەتى، شادلىقى ۋە راھەت-پاراغىتىنى ئۇلارنىڭ ئازابىنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن قۇربان قىلىشىڭ كېرەك. ئەنە شۇندىلا، خەلقىنىڭ ياخشى ئوغلى بولالايسەن » دېگەن سۆزلىرى ئۇنىڭ ياراملىق بىر تېببىي خادىم بولۇش ئارزۇسىنى تېخمۇ كۈچەيتتى.

ئۇ ئىشنى ئۆزى كۆرگەن ھەر بىر كېسەلدىن تەپسىلىي خاتىرە قالدۇرۇشتىن باشلىدى. خاتىرىلىرىنى سىلىشتۇرۇپ، ئوخشاشلىق ھەم ئوخشىماسلىقلارنى تېپىپ چىقتى ۋە بۇلارنىڭ سەۋەبى ئۈستىدە ئىزدەندى.

1964-يىلى ئۇ تەشكىلنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن تولى ناھىيىسىنىڭ چەت بىر يېزىسىغا بىر يىللىق نۆۋەتچىدا تۇرۇپ ئىشلەشكە باردى. ئۇ ئۆزىنىڭ جاپادىن قورقماسلىقى، چىقىشقاقلىقى بىلەن بىرەرمۇ مۇنتىزىم تەربىيە ئالغان دوختۇر كۆرمىگەن قازاق خەلقىنىڭ نىجاتلىق پەرىشتىسى بولۇپ قالدى. قەيەردە بىرەر قىيىن تۇغۇت، ئېغىر كېسەل ياكى

يۇقۇملۇق كېسەل بولسا، روزى ھاجى شۇ يەردە پەيدا بولاتتى ۋە بىمارغا يېڭى ھاياتلىق بەخش ئېتەتتى.

بىر قېتىم ئۇ بىر چارۋىچىنىڭ 18 ياشلىق يالغۇز قىزى نۇرىخانىنىڭ كېسىلىنى كۆرۈشكە كەلدى ۋە تەپسىلىي تەكشۈرگەندىن كېيىن ئۇنىڭ سىل كېسىلىگە گىرىپتار بولغانلىقىنى بىلدى. ئۇنىڭ قوشۇملىرى مەھكەم تۇرۇلدى. مانا مۇشۇ سىل ئۇنىڭ دادىسىنى، ئىنىسىنى، كېيىن يەنە ئانىسىنى ئۇنىڭدىن ئايرىۋەتكەنىدى. مانا ئەمدى ئەمدىلا 18 گە كىرگەن بۇ قىزغا قارا قولىنى سوزۇپتۇ. ياق! بۇنىڭغا يول قويماسلىق كېرەك. بۇ قىزنى چوقۇم قۇتقۇزۇپ قېلىش كېرەك!

شەرت-شارائىت تولىمۇ ناچار ئىدى. دورىلار كەمچىل بولسىمۇ، روزى ھاجى ئۇنى قېتىرقىنىپ داۋالاشقا كىرىشتى. ئىككى ئايدىن كېيىن سەللىمازا ساقايغان نۇرىخان، ئۇنىڭ دادىسى ۋە روزى ھاجى بىردىن ئاتقا مىنىپ، يېزا بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن مول ھوسۇلنى قۇتلۇقلاش مەرىكىسىگە كەلدى.

نۇرىخان تىرىلىپتۇ! ھاجى ئۇنى تىرىلدۇرۇپتۇ! — پۈتۈن مەيداندىكىلەر ئۇلارنى ئورىۋالىشتى. ھاياجان ياشلىرى ۋە شادلىققا چۆمگەن نۇرغۇنلىغان جۇپ-جۇپ كۆزلەر ھاجىغا تىكىلدى.

ئۇنىڭ نۇقتىدا تۇرۇپ ئىشلەش ۋاقتى توشۇپ، ئۇرۇمچىگە قايتىدىغان كۈنى يېزىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئۇنىڭ ياتقى ئالدىغا يىغىلىشتى. ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن بىر خىل مەيۇسلۇك چىقىپ تۇراتتى. يېزا باشلىقى نەچچە رەت ئېيتقان سۆزىنى يەنە تەكرارلىماقتا ئىدى:

— ھاجى، سىز بىزگە نىجادلىق ئېلىپ كەلدىڭىز، بىزنىڭ ئۆز ئادىمىمىز بولۇپ قالدىڭىز. بىزنىڭ يېنىمىزدا تۇرۇپ قالسىڭىز سىزنى ئەڭ ئەزىز مېھمان سۈپىتىدە كۈتەتتۇق. مەن ئۆزىمىزدىكى ئەڭ ياخشى كېڭىز ئۆيىدىن بىرنى تەقدىم قىلاتتىم!

روزى ھاجى ئۇلارنىڭ يىغلىۋەتكۈدەك تۇرغان تۇرقىدىن، تىترەپ چىقۋاتقان ئاۋازىدىن ئۇلارنىڭ قەلبىنى چۈشىنىپ تۇرۇۋاتاتتى. ئۆزىمۇ ھاياجاندا نېمە دېيىشنى بىلەلمەي تۇرۇۋاتاتتى. شۇ چاغدا نۇرىخان ۋە دادىسى چىرايلىق ئىگەرلەنگەن بىر بايتالنى يېتىلەپ يېتىپ كەلدى.

— ھاجى دوختۇر، — دېدى نۇرىخاننىڭ دادىسى، — بۇ، قىزىم ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان، كىچىكىدىن ئۆزى بېقىپ چوڭ قىلغان بايتال. سىز قىزىمنىڭ ھاياتىنى قۇتقۇزۇپ قالدىڭىز، ئۇ ئۆزىنىڭ مىننەتدارلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن، بۇ تاينى سىزگە سوۋغا قىلماقچى. بىزنىڭ كۆڭلىمىزنى يەردە قويمىغايسىز!

ھاياجانغا تولغان كۆزلەر زور ئۈمىد بىلەن ئۇنىڭغا تىكىلگەنىدى. ئاپتونوم رايونىنىڭ بۇ يەرگە تەكشۈرۈشكە كەلگەن رەھبەرلىرىمۇ بۇ تەسىرلىك كۆرۈنۈشنى كۆرۈپ،

هاياجان بىلەن تۇرۇپ قېلىشتى، روزى هاجى بوۋاينىڭ قوللىرىنى قوش قوللاپ مەھكەم سىقتى ۋە تىترەپ تۇرغان ئاۋازى بىلەن ئۇزۇپ-ئۇزۇپ دېدى:

— كۆپ رەھمەت سىلەرگە! گەرچە ھېچنەرسە ئېلىپ كېتەلمەيدىغان بولساممۇ، لېكىن سىلەرنىڭ كۆڭلۈڭلار ماڭا يەتتى. سىلەرنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالمايمەن. ھازىرچە سىلەرنىڭ ۋە سىلەرگە ئوخشاش نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ تېخىمۇ ساغلام، تېخىمۇ بەختلىك بولۇشى ئۈچۈن ئۇرۇمچىگە قايتىپ، داۋاملىق ئۆگىنىمەن ۋە سىلەرنىڭ كۆتىكىنىڭلاردەك بىر ھەقىقىي نىجادلىق پەرىشتىسى بولۇشقا تىرىشىمەن. سىلەرگە ئۆز ئەمەلىيىتىم بىلەن جاۋاب قايتۇرىمەن!

روزى هاجى ئەمگەكچان قازاق خەلقىنىڭ ساپ قەلبىنى، سەممىي ئۇمىدىنى ئېلىپ، ئۇرۇمچىگە قايتىپ كەلدى. تۇنجى ئەمگىكىنىڭ بۇ شېرىن مېۋىسى ئۇنىڭغا غايەت زور ئىلھام بەردى. ئەل ئۈچۈن تۆككەن ئەجرىنىڭ ھەرگىز بىكارغا كەتمەيدىغانلىقىنى چوڭقۇر چۈشەندى. شۇڭا ئۆزىنىڭ ئايىغى تەگمىگەن يەرلەردىكى تېخىمۇ كۆپ كىشىلەرگە ئاپتاپ يەتكۈزۈش ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ ئۆگەنگەنلىرى ۋە كۆرگەنلىرى ئاساسىدا، ئىچكى-تاشقى كېسەللىكلەر بويىچە يەرلىكتە ئەمەلىي قوللىنىلىدىغان بىر يۈرۈش قوللانما تۈزۈپ، ئاساسىي قاتلام دوختۇرلىرىنىڭ ئىشلىتىشى ئۈچۈن ئەۋەتىپ بەردى.

تەبىئىي شەرت-شارائىت ۋە ھەرقايسى مىللەت تەرىپىنىڭ تۇرمۇش ئادىتى، يېمەك-ئىچمەك جەھەتتىكى ئالاھىدىلىكى تۈپەيلىدىن شىنجاڭدىكى ئازسانلىق مىللەت تەرەپنىڭ سۈپىتى بىر قەدەر ياخشى، ھەر خىل كېسەللەرگە قارشى تۇرۇش ئىقتىدارى كۈچلۈك ئىدى. ئەمما يۈرەك، قان-تومۇر كېسەللىكلىرىنىڭ نسبىتى بىرقەدەر يۇقىرى ئىدى. روزى هاجى خېلىدىن بېرى بۇ ئەھۋالغا دىققەت قىلغان، ناۋادا ئۇ ئۆزى يۈرەك كېسەللىكلىرى مۇتەخەسسىسى بولۇپ چىقسا، خەلقە تېخىمۇ كۆپ مەنپەئەت يەتكۈزەلەيدىغانلىقىنى ھېس قىلدى ۋە پۈتۈن زېھنىنى مۇشۇ ساھەگە مەركەزلەشتۈردى. مەملىكەت ئىچىدىكى ھەرقايسى نوپۇزلۇق ئۇرۇنالاردا ئېلان قىلىنغان يۈرەك كېسەللىكلىرىگە ئائىت ماقالىلەرنى تەپسىلىي ئوقۇپ چىقتى. مۇھىم دەپ بىلگەنلىرىنى خاتىرىگە ئايرىم كۆچۈرۈۋالدى. يۈرەكنىڭ نورمال ھەرىكىتى ۋە ھەربىر ئۆزگىرىشىنى تەپسىلىي سېلىشتۇردى ۋە تەھلىل قىلدى.

گۈزەل ئارزۇ ۋە پۈتمەس-تۈگمەس كۈچ-قۇۋۋەتكە تولغان روزى هاجى زور قىزغىنلىق بىلەن تىببىي ئىلمىگە يۈرۈش قىلىۋاتقان كۈنلەردە ئاپەتلىك يىللارنىڭ سېغىنالى چېلىندى. هاللىق ئائىلىدىن كېلىپ چىققان روزى هاجى كېسەل كۆرۈش، دەرس سۆزلەش ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلىنىپ، سىياسىي ئۆگىنىش ۋە جسمانىي ئەمگەك بىلەن كۈن ئۆتكۈزۈشكە مەجبۇر بولدى. ئۇنىڭ ئەڭ ھالقىلىق، ئەڭ قىممەتلىك بولغان ئون يىللىق ئۆمرى بىھۇدە ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ ھەسرەت، ئېچىنىش، تەشنالىق بىلەن

زار-زار بولۇپ كۆتكەن كۆنلىرىگە قايتا ئېرىشكەنده 40 ياشلارنىڭ قارىسىنى ئېلىپ قالغاندى. بىراق ئۇ ئۈمىدسىزلەنمەي ئۆزئارزۇسىنى ئىشقا ئاشۇرۇش، بەھۇده ئۆتۈپ كەتكەن ئاشۇ كۆنلىرىدىكى زىيانلىرىنىڭ ئورنىنى ئازراق بولسىمۇ تولدۇرۇۋېلىش ئۈچۈن تېخىمۇ زور جاسارەت بىلەن كېچىنى كۆندۈزگە ئۇلاپ، ھەممىنى باشتىن باشلىدى. 1975-يىلى گۈاتجۇ يۇرەك، قان-تومۇر كېسەللىكلەر تەتقىقات ئورنىدا بىر يىل مەخسۇس بىلىم ئاشۇرغاندىن كېيىن، بۇ جەھەتتىكى بىلىمى تېخىمۇ مۇستەھكەملەندى. سانائەسىز ئۈيقۇسىز ئۆتكەن كېچىلەر ۋە ھالال تەرىنىڭ بەدىلىگە ئۇ ئاخىرى ئاددىي تەكشىغۇچقا تايىنىپ، توغرا دىئاگنوز قويالايدىغان ئىقتىدارىنى يېتىلدۈردى. داۋالاش ئىلمىگە ئائىت كىتاب، تەتقىقات ۋە پەننى ئومۇملاشتۇرۇشقا ئائىت ماقالىلەرنى يېزىپ ئارقا-ئارقىدىن ئېلان قىلىشقا باشلىدى.

ئۇ كېسەل كۆرۈش، تىببىي ئىنستىتۇت ئوقۇغۇچىلىرىغا دەرس سۆزلەش، ماتېرىيال كۆرۈش، تەتقىقات ئېلىپ بېرىش، ئىلمىي ماقالە يېزىش ئۈچۈن كۈن بويى ئالدىراپلا يۈرەتتى. دائىم يېرىم كېچىلەرگىچە ئىشلەپ، پۈتۈن بەدەنلىرى سىرقىراپ ئاغرىپ كېتەتتى. بىراق، ئۇ تىببىي ئىلمىگە تېخىمۇ چوڭقۇرلاپ كىرىش، دۇنياغا يۈزلىنىش ئۈچۈن، چەت ئەل تىلى ئۆگىنىشنىڭ زۆرۈرلىكىنى ھېس قىلىپ، كۈنلىكى يەنە ۋاقىت چىقىرىپ، ئىنگلىز تىلى ئۆگىنىشكە كىرىشتى. ئۇنىڭ بۇنداق تىز پۈكمەس جاسارىتى ۋە ئىزدىنىش روھى رەھبەرلىكىنىڭ قوللىشى ۋە مەدەت بېرىشىگە ئېرىشتى. 1984-يىلى تىببىي ئىنستىتۇت ئۇنى ياپونىيىگە بىلىم ئاشۇرۇشقا ئەۋەتتى. ياپونىيە ئۇنىڭ ئۈچۈن يېپىيۈگى بىر دۇنيا ئىدى. تىل ۋە باشقا جەھەتلەردىكى قىينىچىلىقلارمۇ كۆپ ئىدى. ئەمما ئۇ بېرىلىپ تەتقىق قىلىدىغان، جاپادىن قورقمايدىغان جاسارىتى بىلەن بۇ قىينىچىلىقلارنى يېڭىپ، ياپونىيە ئالىملىرىدىن كۆپرەك ئەمەلىي تېخنىكا ئۆگىنىۋېلىشقا تىرىشتى. ئۇنىڭ تېز ئىگىلەش ۋە ئەمەلىي ئىشلىتىش ئىقتىدارى ياپونلارنى ھەيران قالدۇرغان بولسا، شىنجاڭغا كەلگەندىن كېيىن، دۇنيا تىببىي ساھەسىدىكى ئىلغار تېخنىكا بولغان يۈرەكنى سايىلاندۇرۇپ داۋالاش، يۈرەككە كاناپچە كىرگۈزۈپ داۋالاش ئۇسۇللىرىنى تۇنجى بولۇپ سىناق قىلىپ ۋە مۇۋەپپەقىيەتلىك ئومۇملاشتۇرۇپ، ئاجايىپ زىلزىلە پەيدا قىلدى.

روزى ھاجىنىڭ بۇ نەتىجىلىرى كەسىپداشلىرىنى قايىل قىلدى. ئۇ بىمارلارنىڭ چوڭقۇر ھۆرمىتىگە ئېرىشتى. ئەمما، ھەر بىر نەتىجىنى كۆرگەنده تېخمۇ جاسارەتكە تولدىغان، ھەر بىر ئالقىشنى ئاڭلىغاندا ئەل-ۋەتەن ئالدىدىكى بۇرچۇم تېخمۇ ئېغىرلاشتى دەيدىغان روھقا ئىگە روزى ھاجى ھامان ئالغا قاراپ ئىنتىلەتتى. ئۆزىگە تەلەپنى تېخمۇ ئېغىر قوياتتى... مانا شۇ روھنىڭ تۈرتكىسى بىلەن ئىچكىرىدىكى ئالىي مەكتەپلەر بىلەن دائىم تەجرىبە ئالماشتۇرۇپ تۇردى. پاكىستانغا ئىككى قېتىم چىقىپ، تىببىي

ساهه‌دىكله‌ر بىله‌ن ئۇچراشتى... ئۇ ئۆزىنىڭ ئەمەلىي ئىقتىدارى ۋە تەتقىقات نەتىجىلىرى بىلەن تىببىي ئىنستىتۇتتىكى مىللىيلاردىن تۇنجى بولۇپ مۇدىر ۋىراچ ۋە پروفېسسورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكىنىگە ئوخشاش، يەنە تۇنجى بولۇپ ماگىستىر يېتەكچى ئوقۇتقۇچىلىق سالاھىتىگە ئېرىشىپ، تەتقىقاتچى ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلدى.

* * *

ئامىنىخان ھەدە يۇرەك كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ، نەچچە يىلغىچە دوختۇرخانا بىلەن ئۆيى ئارىلىقىدا سۆرۈلۈپ يۇرگەندىن كېيىن، ساقىيىشقا كۆزى يەتمەي، ئاخىرەتلىكلىرىنى تەييارلاپ قويۇپ، ئەزرائىلنى كۈتۈپ ئولتۇراتتى. ئۇ دوختۇرخانىلاردا يۇرگىنىدە روزى ھاجى ئىسمىلىك بىر دوختۇرنىڭ بارلىقىنى، ئۇنىڭغا كۆرۈنگەن ھەرقانداق بىمارنىڭ چوقۇم شىپاھ تاپىدىغانلىقىنى ئاڭلىغان بولسىمۇ، خىلمۇ خىل مىجەزلىك، قاپىقى يامان، سەپرا دوختۇرلارنى كۆپ ئۇچراتقاچقا، ناھىيە، ۋىلايەت، ھەتتا ئاپتونوم رايونىنىڭ چوڭ-چوڭ باشلىقلىرى ئالاھىدە ھۆرمەتلەيغان بۇ دوختۇرنى ئىزدەشكە جۇرئەت قىلالمىغان ئىدى.

بىر كۈنى ئۇ ئۆيىگە تۈيۇقسىز كىرىپ كەلگەن ئېگىز بوي، بەستلىك، چىرايىدىن سەممىي كۆلكە چىقىپ تۇرىدىغان ناتونۇش مېھمانىنى كۆرۈپ، سەل تەمتىرەپ قالدى ۋە ئۇنىڭ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى نامىنى ئاڭلاپ كەلگەن روزى ھاجى ئىكەنلىكىنى بىلگەندە، ئۆز كۆزلىرىگە ئىشەنمەيلا قالدى. ئەسلى روزى ھاجى ئامىنىخان ھەدىنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر تېپىپ، ئالايىتەن ئۇنى يوقلاپ كەلگەن ئىدى. ئامىنىخان ھەدە نۇرغۇن يۇرەك سۆزلىرىنى قىلماقچى بولسىمۇ، بۇغۇزىغا بىرنەرسە تۇرۇپ قالغاندەك ھېچنەرسە دېيەلمىدى. پەقەت ئىسسىق ياش بىلەن نەمىلەنگەن كۆزلىرىنى ئۇنىڭغا تىككىنىچە ئۇنسىز تۇرۇپلا قالدى.

— يىغلىماڭ، — دېدى روزى ھاجى ئىككى ئايدىن ئارتۇق قېتىرقىنىپ داۋالاش ئارقىلىق سەللىمازا ساقىيىپ، يەنە كۆز يېشى قىلىۋاتقان ئامىنىخان ھەدىگە قاراپ، — مەن ۋەتەن، خەلق تەربىيىلەپ يېتىشتۇرگەن دوختۇر، سىزگە ئوخشاش بىمارلارنىڭ كېسىلىنى داۋالاپ، ئازابىنى يېنىكلىتىش ئەل ئالدىدىكى بۇرچۇم!

روزى ھاجى ئالدىغا قويۇلغان پۇلنى ئالماستىن ئۇلار بىلەن خوشلاشقاندا، ئامىنىخان ھەدە يەنە سۆزلىيەلمەي قالدى. بىراق ئۇنىڭ تارام-تارام ياش تۆكۈپ تۇرغان كۆزلىرى قەلبىنى روشەن ئىپادىلەپ تۇراتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورىيكتى www.uyghurkitap.com

* * *

ئۇ بىر ئىقتىدارلىق دوختۇر، ئىجتىماتلىق تەتقىقاتچى بولۇش بىلەن بىرگە يەنە كۆيۈمچان باغۋەن بولۇپ، كەسىپداشلىرىغا، ياشلارغا، كېيىنكى ئەۋلادلارنى تەربىيىلەشكىمۇ ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىدۇ. ئۆزىنىڭ داۋالاش، ئوقۇتۇش تەجرىبىلىرىنى ئايماي سۆزلەپ بېرىدۇ. ئەمەلىيەت جەريانىدا يولۇققان قىيىن مەسىلىلەرنى سەۋرچانلىق بىلەن يېشىپ بېرىدۇ. ئۇ ئوقۇغۇچىلارغا دائىم مۇنداق دەيدۇ:

— سىلەر كىشىلەرنىڭ ئازابىنى يېنىكلىتىپ، ئۇلارغا يېڭى ھايات بەخش ئېتىدىغان بۇ ئۇلۇغ كەسىپنى تاللىدىڭلار. تىببىي ئىلىم ئىنتايىن قىيىن ئىلىم. بىردەملىك قىزغىنلىق بىلەن ھېچبىر ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقارغىلى بولمايدۇ. ئەجدادلىرىمىز «ئاتقا مىنگەشمە، مىنگەشسەڭ ۋايجان دېمە» دەپ ياخشى ئېيتقان. پەقەت باشتىن-ئاخىر بىر خىل يېڭىش روھى بولغاندىلا ئاندىن تىببىي ئىلىمنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە چىقالايسىلەر! ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش — ھاياتىڭلاردىكى ئىنتايىن ھالقىلىق مەزگىل. خەنزۇ تىلىنى پۇختا ئىگىلەپ، تىل ئۆتكىلىدىن چوقۇم ئۆتۈشۈڭلار كېرەك. بىزنىڭ باشقا تاللىشىمىز يوق. ھازىرقى شارائىتتا ئەقلىي ئەمگەك بىلەن شۇغۇللىنىپ، يۇقىرى پەللىگە چىقىمەن، دېگەن ھەر بىر كىشى ئۇچۇن بۇ چوقۇم بېسىپ ئۆتۈش زۆرۈر بولغان تۇنجى قەدەم. ئەنە شۇندىلا ئۆزۈڭلارنىڭ دەسلەپكى ئاساسىنى تىكلىيەلەيسىلەر. بۇ ئاساستا تېخىمۇ يۇقىرى ئۆرلەش، دۇنياغا يۈزلىنىش ئۇچۇن يەنە چەت ئەل تىلىنى ئۆگىنىشىڭلار كېرەك. بىر خىل تىلنى ئارتۇق بىلگەندە بىر كۆز ئارتۇق بولىدۇ. تېخىمۇ كەڭ دۇنيانى كۆرگىلى، تېخىمۇ كۆپ نەرسىلەرنى چۈشەنگىلى، ئۆزىمىز بىلەن باشقىلارنىڭ پەرقى، ھازىرقى ئورنىمىز ھەققىدە تېخىمۇ روشەن تونۇش ھاسىل قىلغىلى بولىدۇ. ئەنە شۇ چاغدا ئۆزۈڭلارنىڭ نېمە قىلىش كېرەكلىكىنى ئاڭلىق ھالدا تونۇپ يېتەلەيسىلەر! ھازىرقى شەرت-شارائىت ئىلگىرىكىدىن كۆپ ياخشى. ياشلاردا بىلىمگە ئىنتىلىش، ئۆزىنى بېغىشلاش روھى بارغانچە يۇقىرى كۆتۈرۈلۈۋاتىدۇ. بۇ، يېڭى بىر ئەۋلاد تېكى ئويغىنىشىنىڭ ئىپادىسى. بىراق، ئىقتىساد، مەدەنىيەت جەھەتتە ئارقىدا قالغان بۇ مىللىتىمىز تېخىمۇ كۆپ ياشلارنىڭ شۇنداق قىلىشىغا مۇھتاج. مانا مۇشۇنداق بىر ياكى بىرنەچچە ئەۋلادنىڭ ئۆزىنى بېغىشلاش روھى بولغاندىلا ئۆزىمىزنى ئۆزگەرتىپ، جاھان سەھنىسىدە ئورنىمىزنى تاپالايمىز!

* * *

ۋاقىت ھەممە ئادەمگە ئوخشاش. ئەمما بەزىلەر ئۇنىڭدىن ھېچبىر نەپ ئالالمايدۇ، ئۆتكەن كۈنلىرىنى ئەسلىگەندە، ئەمدىلا ئويغىنىپ، ھازىرلا كۆرگەن چۈشىنى ئېيتىپ

بېرەلمىگەندەك، ئۆمۈر مۇساپىسىدىكى بىرەر ئەھمىيەتلىك ئىشنى ئېسىگە ئالالمايدۇ. پەقەت ۋاقىت بىلەن بەسلىشىپ ماڭغان كىشىلەرلا ئۆتكەن ھەر بىر مىنۇتلىرىدا ئۆچمەس ئىز قالدۇرغان بولىدۇ. 40 يىلغا يېقىن ئۆمرىنى داۋالاش، ئوقۇتۇش، تەتقىقات بىلەن ئۆتكۈزگەن روزى ھاجى ئۆزىنىڭ ھايات مۇساپىسىدە مول نەتىجىلەرنى يارىتتى. تەتقىقات، پەننى ئومۇملاشتۇرۇشقا ئائىت 70 پارچىدىن ئارتۇق ماقالە، داۋالاش بىلىملىرى بويىچە سەككىز پارچە كىتاب يېزىپ نەشىر قىلدۇردى. بۇنىڭ ئىچىدە «جىددىي ئىچكى كېسەللەر قوللانمىسى»، «يۇرەك رېتىمسىزلىكىگە دىئاگنوز قويۇش ۋە ئۇنى بىر تەرەپ قىلىش»، «يۇرەك كېسەللىكلىرى» دىن ئىبارەت ئۈچ كىتابى 1986-يىلى ئاپتونوم رايونلۇق سەھىيە نازارىتىنىڭ «پەن-تېخنىكا مۇۋەپپەقىيىتى» مۇكاپاتىغا، «ئۇرۇمچى رايونىدىكى رىماتىزملىق يۇرەك كېسەللىكلىرىنى تەكشۈرۈش توغرىسىدا» ناملىق ماقالىسى، «تۇيۇقسىز ئۆلۈم» ناملىق ماقالىسى ئاپتونوم رايون تەرىپىدىن 1-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، «يۇرەك مۇسكۇل تىقىلمىسى بىلەن A,B,O قان تىپىدىكىلەرنىڭ مۇناسىۋىتى» ناملىق ماقالىسى ئاپتونوم رايون تەرىپىدىن «پەن-تېخنىكا نەمونىچىسى» مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. 1983-يىل ئۇ دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى، ئەمگەك-كادىرلار مىنىستىرلىكى، جۇڭگو پەن-تېخنىكا جەمئىيىتى تەرىپىدىن «ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونىدىكى مۇنەۋۋەر پەن-تېخنىكا خادىمى» دېگەن شەرەپلىك نامغا ئېرىشتى. 1985-1989-يىللىرى ئىنستىتۇت تەرىپىدىن «مۇنەۋۋەر پەن-تېخنىكا خادىمى»، «مۇنەۋۋەر مائارىپچى» بولۇپ باھالاندى، جۇڭگو پەننى ئومۇملاشتۇرۇش يازغۇچىلىرى جەمئىيىتىنىڭ شەرەپ گۇۋاھنامىسى ۋە ئەزالىق گۇۋاھنامىسىغا ئېرىشتى. تىببىي ئىنستىتۇتتىكى مىللىيلار ئىچىدىن گۇۋۇيۈەننىڭ ئالاھىدە تەمىناتىدىن بەھرىمەن بولغۇچى بىردىنبىر مۇتەخەسسىس بولۇپ بېكىتىلدى.

* * *

غەربچە داۋالاش ئىلمى بويىچە تۇنجى ئەۋلاد ئۇيغۇر دوختۇرى، تىببىي ئىلمىنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە ۋەكىللىك قىلغۇچى مۇدىر ۋراچ، پروفېسسور روزى ھاجى مۇھەممىدى ئەمدىلىكتە 60 ياشلىق بوۋاي بولۇپ قالدى. بىراق ئۇ يەنىلا زور ئۈمىد بىلەن ئەتىگە قاراۋاتىدۇ. ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي كېڭەشنىڭ ئەزالىقىغا سايلىنىپ، ھەقسىز داۋالاش، ئاساسىي قاتلام دوختۇرلىرىنى تەربىيىلەش پائالىيەتلىرىنى قانات يايدۇرغاندىن سىرت، پۈتۈن زېھنى بىلەن ياشانغانلاردىكى يۇرەك-قان تومۇر قېتىشىش كېسەللىكلىرىنىڭ داۋالاش ئۇنۇمىنى ئۆستۈرۈش، ئۇيغۇرلاردىكى ئۆزۈن ئۆمۈر كۆرۈشنىڭ سىرىنى ئېچىش ئۈستىدە ئىزدىنىۋاتىدۇ. چۈنكى ئۇ ئۆزى ئاللىبۇرۇن ئۇنتۇپ كەتكەن

بىمارلاردىن كەلگەن ساناقسىز تەشەككۇر خەتلىرىدىن خەلقنىڭ ئۆزىدىن تېخىمۇ زور ئۈمىد كۈتۈۋاتقانلىقىنى چۈشىنىدۇ. قايسىدۇر بىمارلارنىڭ خاتىرىگە يېزىپ قالدۇرغان نەزمىلىرىدىن خەلق ئۈچۈن تۆككەن قان-تەرىنىڭ ھەرگىز بىكار كەتمەيدىغانلىقىغا قەتئىي ئىشىنىدۇ!

كۈزدىكى ياپراق كەبى خازان بولۇپ،
دېگۈدەك قالغان ئىدىم نىمجان بولۇپ.
بەلكى ئەزرائىلمۇ ئەگىنىتتى مېنى،
گاھىدا ئاشكارا، گاھىدا پىنھان بولۇپ.
قىلدى ئالاھىدە سەۋەب لوقمان ھېكىم،
ناتۇۋان جانىم بىلەن بىر جان بولۇپ.
سەرپ ئەتكەن ھەر ماڭلاي تامچىسى
رەڭگى روھىمغا يۈگۈردى قان بولۇپ.
كەلدى ئىككىنچى باھارىم جانىم ئارا،
كۈلدى ئۆمرۈم ياشنىپ، رەيھان بولۇپ.
قالدى ھۇر-پەرىشتىلەرنىڭ مېھنىتى،
قەلبى گاھىدا يورۇق چولپان بولۇپ...

بۇ بىمارلارنىڭ يۈرەك سۆزى، خەلقنىڭ تۆھپىكار ئوغلانىغا بەرگەن ھەقىقىي باھاسى. شۇنداق، خەلق ئۆزىنىڭ تۆھپىكار ئوغلانىنى ھەرگىز ئۇنتۇمايدۇ!

ئۇ ئەخمەتجاننىڭ قىزى

شىنجاڭ تىببىي ئىنستىتۇتى ئېغىز بوشلۇقى كېسەللىكلىرى بۆلۈمىنىڭ دوختۇرى ئادالەت ئەخمەتجان موسكۋادىكى روسىيە ئۆسمە كېسەللىكلەر تەتقىقات مەركىزىدە دوكتورلۇق ئىلمىي ئۇنۋانىغا ئېرىشىپ، دۆلىتىمىز ۋە مىللىتىمىزگە شان-شەرەپ كەلتۈردى. بۇ مەرھۇم ئىنقىلابىي رەھبىرىمىز ئەخمەتجان قاسىمى ئەپەندىنىڭ قىزى...

ئادالەت گېزىت-ژۇرناللارغا كەينى-كەينىدىن چىققان مۇشۇنداق ماقالىلەرگە قارىغىنىچە خىيالغا چۆمدى. توغرا، ئۇ ئەخمەتجان ئەپەندىنىڭ قىزى، گەرچە دادىسىنى ئەسلىيەلمىسىمۇ، ئىسمىنى بىلىشكە باشلىغاندىن تارتىپ، كىشىلەرنىڭ ئاپىسى ۋە ئۆزىگە قىلغان سەممىي غەمخورلۇقىنى، دادىسىنى چوڭقۇر ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، دادىسىنىڭ كىشىلەر قەلبىدە ھۆرمىتى بار ئادەم ئىكەنلىكىنى

بىلگەن، شۇنداق بىر دادىسىنىڭ بولغانلىقىدىن پەخىرلەنگەن، شۇنداقلا ئۇنىڭ ئۆزلىرىنى بالدۇرلا تاشلاپ كەتكەنلىكىدىن ئۆكۈنگەنىدى. يېشىنىڭ چوڭىيىشى بىلەن ئۇنىڭدا، ئەينى يىللاردا دادام شىنجاڭ خەلقىنىڭ ئازادلىق ئىشلىرى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ قىممەتلىك ھاياتىنى تەقدىم قىلغانلىقىنى. مەن چوقۇم دادامنىڭ بارلىقىنى خەلقە بېغىشلاشتەك ئۇلۇغۋار روھىغا ۋارىسلىق قىلىپ، ھالال مېھنىتىم بىلەن كىشىلەرگە مىھرى-شەپقەت يەتكۈزىمەن، دەيدىغان غايە پەيدا بولدى.

گۈزەل غايە ۋە قەتئىي تىز پۈكمەس ئىرادە كىشىنى كۆكتە پەرۋاز قىلدۇرىدىغان تالماس قانات. ئادالەت ئەنە شۇ غايىنىڭ تۈرتكىسى بىلەن ئۆزىگە قاتتىق تەلەپ قۇيۇپ، تىرىشىپ ئۆگەنىدى ۋە ئۆز ئارزۇسى بويىچە شاڭخەي ئىككىنچى تېببىي پەنلەر داشۆسىگە ئوقۇشقا كىردى. بۇ يەردە ئۇ تېببىي ئىلمىگە ئائىت دەرسلەرنى پۈختا ئۆگەنگەندىن سىرت، يەنە شۇ ئۇلۇغۋار غايىنىڭ تۈرتكىسى بىلەن تېخىمۇ يىراقلارغا پەرۋاز قىلىش ئۈچۈن، ئىنگلىز، رۇس تىللىرىنى ئۆگىنىشكە كىرىشتى.

ئۇ شىنجاڭ تېببىي ئىنىستىتۇتى ئېغىز بوشلۇقى كېسەللىكلەر بۆلۈمىگە كەلگەندىن كېيىن، خەلقنىڭ ساغلاملىقى ۋە بەخت-سائادىتى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشنى ئۆزىنىڭ كۆرەش نىشانى قىلىپ، بىر تەرەپتىن، تېببىي داۋالاش، ئوقۇتقۇچىلىق خىزمىتىنى قېتىرقىنىپ ئىشلىسە، يەنە بىر تەرەپتىن، مول ئەمەلىي تەجرىبە ئارقىلىق ماتېرىيال توپلاپ، كېيىنكى تەتقىقاتى ئۈچۈن ئاساس تەييارلىدى.

بىر قېتىم ئۇ بالىنىستا كېسەل كۆرۈۋاتقاندا، چەت-ياقا رايوندىن كەلگەن ئېغىز بوشلۇقى راكىغا گىرىپتار بولغان بىر بىمارنى ئۇچراتتى. ئۇ ئەمدىلا 30 ياشقا كىرگەن چارۋىچى بولۇپ، ئوڭ تەرەپ يۇزىنىڭ تېرىسى ئېغىر دەرىجىدە جاراھەتلىنىپ، پۈتۈنلەي بۇزۇلغانىدى. ئىقتىسادىي ۋە باشقا تۈرمۇش شەرت-شارائىتى بىر قەدەر ناچار بولغان شىنجاڭدا بۇ خىل كېسەلنىڭ ئاز ئەمەسلىكىنى ئويلىغاندا، ئادالەت ئىچ-ئىچىدىن ئازابلاندى ۋە قانداقلا قىلىپ بولمىسۇن بۇ خىل كېسەلنى تىزگىنلەش نىيىتىگە كەلدى.

1984-يىلى ئۇ چەت ئەلگە چىقىپ ئوقۇيدىغانلار قاتارىدا ئىمتىھانغا قاتنىشىپ، ئەلا نەتىجە بىلەن ئۆتتى. 1986-يىلى موسكۋادىكى روسىيە ئۆسمە كېسەللىكلەر تەتقىقات مەركىزىدىن چاقىرىق كەلدى. بۇ چاغدا بەزى كەسپداشلىرى ئۇنىڭغا: «ھازىر دۇنياۋى يېڭى تېخنىكا ئامېرىكا بىلەن ياپونىيەدىن چىقىۋاتسا، سوۋېت ئىتتىپاقىغا بېرىپ نېمە قىلىسىز؟ ئېغىز بوشلۇقى راكىدەك بۇ ساقايماس كېسەلنىڭ تەتقىق قىلغۇدەك نېمىسى بار؟» دېيىشتى. ئۇ قەتئىيلىك بىلەن: «مېنىڭ چەت ئەلدە ئوقۇپ قانداقتۇر شەخسىي نام-ئاتاققا ئېرىشىش نىيىتىم يوق. دوختۇرنىڭ مەسئۇلىيىتى — بىمارنى كېسەللىك ئازابىدىن خالاس قىلىش. ئىلىم-پەننىڭ مىللەت، دۆلەت ئايرىمىسى بولمايدۇ. ماڭا كېرەكلىك نەرسە قەيەردە بولىدىكەن، مەن شۇ يەرگە بارىمەن» دەپ

جاۋاب بەردى. بىر رەھبىرىي كادىرمۇ: «ئادالەت، سىز ھازىر كەسىپتە پىشىپ يېتىلدىڭىز، نەتىجىلىرىڭىزمۇ بار. يېقىندا سىزنى دوتسېنتلىققا ئۆستۈرمەكچى بولۇۋاتىمىز. تۇرمۇشلۇق، باللىق بولۇپ قالغاندا يەنە ئوقۇيمەن دەپ جاپا چېكىپ يۈرۈشنىڭ نېمە ھاجىتى؟» دېگەندە، ئۇ چوڭقۇر ئىشەنچ بىلەن: «ياخشى كۆڭۈللىرىگە رەھمەت. مەن گەرچە ئالاھىدە ئەقىللىك بولمىساممۇ، ھەرگىز قانائەت قىلىشنى خالىمايمەن. باشقىلار قىلغانىنى ئۆزۈمنىڭمۇ قىلالايدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن!» دېدى.

روسىيە ئۆسمە كېسەللىكلەر تەتقىقات مەركىزى دۇنيادىكى تۆت چوڭ ئۆسمە كېسەللىكلەر تەتقىقات مەركىزىنىڭ بىرى بولۇپ، تەتقىقات تېمىلىرى تەرەققىي قىلغان ئەللەرنىڭ سەۋىيىسىگە ماس كېلەتتى. ئادالەتنى بۇاستە يېتەكلەيدىغان پروفېسسور پەن-مەدەنىيەت، مائارىپ جەھەتتە ئارقىدا تۇرىدىغان جۇڭگودىن، يەنە كېلىپ جۇڭگونىڭ نامرات رايونى بولغان شىنجاڭدىن كەلگەن بىر ئوقۇغۇچىغا گۇمان بىلەن قارىغان بولسىمۇ، بىرنەچچە قېتىملىق سىناقتىن كېيىن، ئۇنىڭ ئۆزلىرى بىلەن بىللە ئىشلىشىگە قوشۇلدى.

تەتقىقات خىزمىتى رەسمىي باشلانغاندىن كېيىن، ئۇ شارائىتى شىنجاڭ بىلەن ئوخشىشىپ كېتىدىغان ئالمۇتىغا بېرىپ، ئېغىز بوشلۇقى راكىغا گىرىپتار بولغان نۇرغۇن بىمارلار بىلەن ئۇچراشتى. داۋالاش ئۇنۇمى بىرقەدەر يۇقىرى بولغان دورا ۋە داۋالاش ئۇسۇللىرىنى دەسلەپكى قەدەمدە يەكۈنلەپ، تەتقىقات ئۇچۇن پۇختا ئاساس سالدى. تىببىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى ئۇنىڭ بىرىنچى قول ماتېرىيالىغا ئىنتايىن قايىل بولدى ۋە ۋەتىنگە قايتىپ، كېلىنكا ئەمەلىيىتىدىن ئۆتكۈزگەندىن كېيىن قايتىدىن موسكۋاغا كېلىپ، نەزەرىيە جەھەتتىن ئىسپاتلىشىغا قوشۇلدى.

1987-يىلى ئۇ شىنجاڭغا قايتىپ كەلدى. ئېغىز بوشلۇقى راكىنى نۇر بىلەن داۋالاش مەملىكەت ئىچىدە تېخى تەتقىق قىلىنمىغان، ئىنتايىن قىيىن، ئەستايىدىل ۋە ئىنچىكىلىك بىلەن ئىشلەشنى تەلەپ قىلىدىغان تېما بولغاچقا، ئۇ قاتمۇ قات قىيىنچىلىققا دۇچ كەلدى. شۇنداقتىمۇ تەتقىقات خىراجىتى، تەجرىبىخانا، تەجرىبە ئەسۋابلىرى جەھەتتىكى قىيىنچىلىقلارنى يەڭگەندىن كېيىن، دورا تەييارلاشتىن تارتىپ ئوكۇل ئۇرۇشقىچە بولغان خىزمەتلەرنى ئۆزى قول سېلىپ ئىشلىدى. ئادەتتىكىدەك كېسەل كۆرۈش، داۋالاش، ئوپېراتسىيە قىلىش خىزمەتلىرىنى ئەستايىدىل ئورۇنلىغان ئاساستا تەتقىقات خىزمىتىنى چەك تۇتۇپ ئىشلىدى.

1990-يىلى ئېغىز بوشلۇقى راكىغا گىرىپتار بولغان 50 نەپەر بىمارغا ئائىت بىرىنچى قول داۋالاش ماتېرىيالىنى ئېلىپ موسكۋاغا باردى. ماتېياكىن ئۇ ئېلىپ بارغان ماتېرىيالنى كۆرۈپ، ئىنتايىن ھاياجانلانغان ھالدا: «قالتىسكەن! سىز مەن ئۇچراتقان ئوقۇغۇچىلار

ئارىسىدا ئەمەلىي ئىشلەش روھىغا ئەگ باي ئوقۇغۇچى ئىكەنسىز!» دېدى.

ئادالەت ۋاقتىنى چىگ تۇتۇپ، ئۆزىنىڭ تەتقىقات نەتىجىلىرىنى ئىلمىي ئاساستا يەكۈنلەپ، ئوقۇش پۈتتۈرۈش ئىلمىي ماقالىسى يېزىشقا كىرىشتى. ئۇ ئۆزىنى ئۇنتۇغان ھالدا نۇرغۇن ماتېرىيال كۆرۈپ، ئون نەچچە قېتىم تۈزىتىش ئارقىلىق 50 مىڭ خەتلىك ماقالىنى پۈتتۈردى. سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى بويىچە 14 نوپۇزلۇق ھەيئەتتىن تەركىپ تاپقان باھالاش ئۆمىكى ئۇنىڭ ماقالىسىنى كۆرۈپ چىقىپ: «تاللىغان تېمىسى يېڭى، ئىنتايىن يۇقىرى ئەمەلىي ئىشلىتىش قىممىتىگە ئىگە، ئىلغار تېخنىكىلىق ۋاستىلەرنى قوللىنىپ، ئىنچىكىلىك بىلەن لايىھىلىگەن. سانلىق مەلۇماتلىرى ئىشەنچلىك، ئوتتۇرىغا قويغان نەزەرىيىسى ئاخىرقى باسقۇچقا يەتكەن ئېغىز بوشلۇقى راكىنى داۋالاشقا كۆرۈنەرلىك تۆھپە قوشقان» دەپ يۇقىرى باھا بەردى ھەمدە شۇ مەيداندىلا ئادالەتنىڭ تىببىي پەلسەپە دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەنلىكىنى جاكارلىدى.

ئادالەت چەكسىز ھاياجانلاندى. كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش كەلدى.

ئىچكى كېسەللىكلەر تەتقىقات مەركىزى ۋە باشقا تەتقىقات ئورۇنلىرى يۇقىرى مائاش ۋە ئەۋزەل ئىمكانىيەت شەرتى بىلەن ئۇنى داۋاملىق ئۆزلىرى بىلەن بىللە ئىشلەشكە تەكلىپ قىلغان بولسىمۇ، ئادالەت: «مېنىڭ يۇرتۇمدىكى مۇۋەپپەقىيەتلىك تۇنجى قەدەمنى باستىم. خەلقىمگە ئاشۇ ھۆرمەتلىك ئاتىنىڭ پەرزەنتىگە لايىق بىرەر ئىش قىلىپ بېرەرلەرمەنمۇ؟!

* * *

ئۇ تەكلىپ بىلەن ھەرقايسى دوختۇرخانىلارغا ئوپېراتسىيە ئىشلەشكە بېرىپ تۇراتتى. بۇ قېتىم يىراقتىكى خوتەنگە كەلدى. بۇيەردە ئۇنى باشقا جايلاردىكىگە

ئوخشاش بىر تالاي زىيانپەت، چاي-مەشرەپ دېگەندەك ئايىغى ئۆزۈلمەس مېھماندارچىلىقلار كۈتۈپ تۇراتتى. ئەمما ئۇ كۆرۈشۈشكە كەلگەنلەر بىلەن قىسقىلا ئامانلىق سوراشقاندىن كېيىن، دەرھاللا ئوپېراتسىيىگە كىرىشىپ كەتتى. ئۈچ كۈن ئىچىدە توققۇز ئوپېراتسىيىنى ئىشلەپ، ئۇلارنى رازى قىلدى. بىراق، نېمىشقىدۇر كۆڭلى يېرىم بولۇپ قالدى. چۈنكى ئۇنىڭ ئۆتكۈر كۆزلىرى باشقىلار كۆرمىگەننى كۆرەتتى. تۇرمۇش شارائىتىنىڭ ناچارلىقى، خەلقنىڭ نامراتلىقى، ئوقۇشسىز قالغان بالىلارنىڭ كۆپلىكى ئۇنى ئازابلايتتى. بىر كۈنى كوچىدا تۇيۇقسىز كۆرۈپ قالغان كىچىككىنە بىر ئىش ئۇنىڭغا ئىنتايىن تەسىر قىلدى.

گەزمال دۇكىنىدا ئولتۇرغان 9-8 ياشلاردىكى ئوغۇل بالا سىرتتىن كىرىپ كەلگەن دادىسىغا:

— دادا، نېمىشقا بالدۇرراق كەلمەيسەن، ھازىرلا بىر ئادەم رەخت ئالماقچى بولغانتى، مېترلاپ بېرەي دېسەم گەزگە قولۇم يەتمىدى، — دېدى.

ھەمراھلىرى بۇ گەپنى ئاڭلىغان بولسىمۇ، قىلچە ھەيران قالمىدى ھەم ئەجەبلىنىپمۇ كەتمىدى. ئەمما ئادالەت ئىچىدىن ئەپسۇسلاندى.

گەزگە قولۇڭ يەتمەي تۇرۇپ تىجارەت قىلئۇاتقان بالا سىنىپتا ئولتۇرۇپ ئوقۇۋاتقان بولساڭ، كەلگۈسىدە رەختنى ئاپتوماتىك مېترلايدىغان ماشىنىدىن بىرنى ياساشقا قولۇڭ يەتمەسمىدى!؟

ئۇ خىزمىتىنى تۈگەتكەندىن كېيىن، كىشىلەرنىڭ قايتا-قايتا تۈتۈشىغا قارىماي، خوتەن بىلەن خوشلاشتى. ئۇ ئۇلارنىڭ قەلبىنى چۈشىنەتتى. بىراق تېخىمۇ كۆپ بىمارلارنىڭ بەختى ئۈچۈن ئالدىراشقا توغرا كېلەتتى.

ئۇرۇمچىگە كەلگەندىن كېيىن، ئۆز يېنىدىن پۇل چىقىرىپ ۋە بۆلۈمدىكى باشقا دوختۇرلارنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ، نامرات خوتەن خەلقىگە دورا ئەۋەتىپ بەردى.

* * *

ئۇ ئۆيدە بىرنەچچە نوپۇزلۇق زىيالىي بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرغاندا، تەتىل قىلئۇاتقان ئارزۇلۇق كىچىك قىزى ھارغىن ھالەتتە كىرىپ كەلدى.

— نەدىن كېلىۋاتسىز، قىزىم، — دەپ سورىدى ئۇنىڭ بىر سۆھبەتدىشى.

— ئۇنى بىر ئايلىق ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغانىدىم. ئىشتىن قايتىپ كەلدى، — دېدى ئادالەت كۈلۈپ تۇرۇپ، — تەتىلدە بىكار يۈرگەندىن رېستۇرانغا قاچا-قۇچا يۇيۇشۇپ بەرسىمۇ ياخشىراق.

— قارىغا سىزنى، ئادالەت، — دېدى ئۇنىڭ سۆھبەتدىشى نارازى بولۇپ، — چوڭ ئوغلىڭىزنىمۇ ئۇنۇتۇان ئالمىساڭ كەلمە، دەپ، يولىنى توسۇپ قويدىڭىز. ئەمدى

بۇ ئارزۇلىقىمزنى ئاران كەلگەن تەتىلدە ئويىنغىلى قويماي... بولدى! ئۇنىڭ ئىشلەپ تاپىدىغان پۇلىنى مەن بېرەي، ئەتىدىن باشلاپ ئىشقا بارمىسۇن!

— ياق! — دېدى ئادالەت قەتئىيلىك بىلەن، — ئۆزىنىڭ كۈنىنى ئۆزى ئېلىشنى ئۆگەنسۇن!

ئۇنىڭ سۆھبەتدىشى قايتا گەپ قىلمىدى. ئۇ بىر ژۇرنالدىن ئامېرىكا زۇكۇتۇكى رىكاننىڭ ئوغلىغا ئوقۇش پۇلى بەرگەندىن باشقا بىر تىينمۇ بەرمەي، ئۆيدىن چىقىرىۋەتكەنلىكىنى ئوقۇپ، بۇ چەت ئەللىك دېگەننىڭ قىلمايدىغان ئىشى يوق، دەپ ئويلىغانىدى. بۇگۈن كۆز ئالدىدىكى ئۆزى ئېلىۋالغان ھەۋەس قىلدىغان ۋە ھۆرمەتلەيدىغان مۇنۇ ئايالنىڭ قىلۋاتقان ئىشلىرىنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزەلمەي ياتاتتى.

ئۇنىڭ قىزىمۇ سەل خاپىدەك كۆرۈنەتتى. ئاپىسىنىڭ ئۆزىنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلسىمۇ، بۇ ئىشتىن رەنجىگۈسى كېلەتتى. تۇرۇپ بىر نەرسىنى چۈشەنگەندەكمۇ قىلاتتى.

ئادالەت قىزىغا مېھرىبانلىق بىلەن قاراپ قالغانىدى. تۇرۇپ ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپمۇ قالدى، ئۇ قىزىغا ئىنتايىن ئامراق بولغانلىقى ۋە كۆيۈنگەنلىكى ئۈچۈن مۇشۇنداق قىلۋاتاتتى!

* * *

ئۇرۇمچىدىكىلەرنىڭ ئۆي جابدۇشلىرىمۇ مۇدا قوغلىشىنىڭ نەتىجىسىدە ھەممىسى دېگۈدەك قېلىپلىشىپ كەتتى. ئىمكانىيىتى يار بەرگەنلەر تاملىرىغا ئالىي دەرىجىلىك ئوتقاشتەك گىلەملەرنى تارتىپ، ئۆيىنى ھەرخىل سافا ۋە باشقا ئائىلە جابدۇقلىرى بىلەن توشقۇزۇۋېتىدۇ. باشقىلارمۇ ئىمكانىيىتى يار بەرگەن دائىرىدە تاملىرىغا ھەر خىل مەنزىرە سۈرەتلەرنى چاپلاپ، مېھمانلارغا لايىق سافالىرىنى تىزىشپ قويىدۇ. ئەمما، دوكتۇر ئادالەت ئەخمەتجاننىڭ ئۆيى باشقىچە، مېھمانخانا ئۆيىنىڭ چوڭ تېمى ئالدىدا پۈتۈن تامنى توسۇپ تۇرىدىغان چوڭ كىتاب ئىشكاپى تىزىپ قويۇلغان. ئۇنىڭدا ئىنگلىزچە، رۇسچە، خەنزۇچە، ئۇيغۇرچە ھەرخىل لۇغەت، كىتاب، ژۇرناللار سىغماي تۇراتتى. ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىغا چاقماقتىنمە بىر ئۇستەل قويۇلغان، ئىشىك كەينىدە بىرنەچچە قاتلىما ئورۇندۇق يېغىپ قويۇلغانىدى. ئۇنىڭ پۈتۈن ئۆي جاھازلىرى شۇلارلا ئىدى.

ئۇنىڭ مېھمانلىرى ئىنتايىن كۆپ ئىدى. ئاتا-ئانىسى ئورنىدىكى پىشقەدەملەر، تەڭ دېمەتلىك دوست-يارەنلىرى، ياشلار، ئوقۇغۇچىلار... دائىم ئۇنىڭ بىلەن مۇڭدىشىشقا، مەسلىھەت سوراشقا كېلىپ تۇراتتى. ئۇنىڭدىن ياردەم سوراپ كېلىدىغانلارمۇ بار ئىدى. ئۇنىڭ نەزىر دائىرىسى كەڭ، ئويلايدىغانلىرى ئىنتايىن كۆپ ئىدى. شۇڭا ھەرقانداق

كىشى بىلەن ئاسانلا چىقىشپ كېتەتتى. خۇش خۇي، ئۇچۇق-يورۇق مىجەزى باشقىلاردىكى قورۇنۇش، ئىزا تارتىشنى تېزلا چىقىرىپ تاشلاپ، ئاردىدا يېقىنچىلىق پەيدا قىلاتتى. شۇڭىمۇ ياشلار، ئوقۇغۇچىلار ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىشنى، ئۆزىنىڭ تۇرمۇش قارىشى، غايىسى، يولۇققان قىيىن مەسىلىلىرى ھەققىدە مەسلىھەت ئېلىشنى ئىنتايىن ياخشى كۆرەتتى.

— مۇئەللىم، كىتابلىرىڭىز نېمە دېگەن كۆپ! — دېدى ئۇنىڭ ئۆيىگە تۇنجى قېتىم كىرگەن بىر ئوقۇغۇچى هاياجان هەم هەيرانلىق بىلەن.

— بۇ كىتابلىرىمنىڭ بىر قىسمى، — دېدى ئادالەت كۈلۈپ تۇرۇپ، — بىز زىيالىيلارنىڭ كىتابتىن باشقا نېمە بايلىقىمىز بولسۇن؟!

ئۇ ئوقۇغۇچىلاردىن بىر-بىرلەپ ئەھۋال سوراپ چىقتى. ئۆگىنىش-تۇرمۇش ئەھۋالى، قىينىچىلىقلىرىنى تەپسىلىي ئاڭلىدى.

— جاپاغا چىدىشىڭلار كېرەك، — دېدى ئۇ چوڭقۇر ئويلانغان هالدا، — سىلەرنىڭ ئەھۋالىڭلارنى چۈشىنىمەن. كۈنلىكى بىر قېتىم ئىسسىق تاماق يېيەلمەسلىكلار يەيسىلەر، بولمىسا قۇرۇق نان بىلەن چاي، بىراق ئۆتمۈشكە، چەت ياقىدىكى كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشىغا قارىغاندا يەنىلا ياخشى. سىلەرنىڭ ئالىي مەكتەپكە كىرىپ، ئوقۇش پۈرسىتىگە ئېرىشىشىڭلار ئۇنچىلا ئاسان ئەمەس، سىلەر مىللەتنىڭ ئۈمىدى، بۇ زېمىننىڭ گۈللەندۈرگۈچىسى. نادانلىق، نامراتلىق ئىچىدە تۇرۇۋاتقان كىشىلەرنى يېتەكلەيدىغان سەردارلار! شۇڭا بۇ پۈرسەتنى چوقۇم قەدىرلىشىڭلار، تىرىشىپ ئۆگىنىشىڭلار كېرەك!

تۈيۇقسىز تېلېفون جىرىڭلاپ قالدى. ئوقۇغۇچىلار جىمجىت ئولتۇرۇپ ئۇنى كۈتسىمۇ، كەلگۈسى غايە، ئۆگىنىش، كۆرەش نىشانى هەققىدە خىيالغا چۆمگەچكە، پاراڭنىڭ نەگە كېلىپ، نەدە توختىغانلىقىنى ئېسىدىن چىقىرىپ قويۇشقان ئىدى. ئەمما، ئادالەت ئۇنتۇمىغان ئىدى. بىر سائەتلىك سۆھبەت داۋامىدا ئۇچ-تۆت قېتىم تېلېفون كېلىپ، ئۇنىڭ گېپىنى ئۈزۈۋەتكەن بولسىمۇ، قىلچە ئازمايى، گېپىنى دەل كەلگەن يېرىدىن باشلىدى.

— سىلەر چوڭ-چوڭ نەرسىلەرگە ئېسىلىشنى ياخشى كۆرىسىلەر، — دېدى ئۇ بىر ئوقۇغۇچىنىڭ يۈزىگە، قان تومۇر كېسەللىكلىرى ئاسپىرانتلىقىغا ئىمتىهان بېرىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ، — ئەلۋەتتە، ئىچكى كېسەل ياكى تاشقى كېسەلدە ئوقۇساڭلار خەلققە بۈاسىتە، نۇرغۇن ئىشلارنى قىلىپ بېرەلەيسىلەر. بىراق ئويلاپ كۆردۈڭلارمۇ؟ بىر ئىلمىنى مۇكەممەل راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن هەرقايسى ساهەلەردە ياراملىق كىشىلىرىمىز بولۇشى كېرەكقۇ؟ هازىرقى ئىلغار تەكشۈرۈش ئۇسۇلى بولغان ماگنىتلىق تەكشۈرۈپ دېئاگنوز قويۇش، CT تەكشۈرۈپ دېئاگنوز قويۇشنى ئېيتساق، ئالدىنقى قاتاردىكى دوختۇرخانا بولغان ئىنىستىتۇتىمىزدا بۇ كەسىپتە ئىشلەۋاتقان مىللىيلاردىن

قانچىسى بار؟ شىنجاڭلىقلارنىڭ بەدەن سۈپىتى ياخشى. كېسەلگە قارشى تۇرۇش ئىقتىدارى كۈچلۈك دەپ كەلدۇق. شىنجاڭ دۇنيادىكى تۆت چوڭ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈش رايونىنىڭ بىرى. بۇ قايسى ئامىللار بىلەن مۇناسىۋەتلىك؟ سەۋەبى نېمە؛ مەيلى باققالىنىڭ ئالدىغا بارماڭ ياكى ماگىزىنىدا بولسۇن، قولىمىزغا ئەڭ ئەرزان، ئەڭ قولاي بولغان سۈلياۋ خالتىدىن بىرنۆاتىدۇ. بىزمۇ ئىشلىتىپ بولۇپ خالىغانچە تاشلاۋاتىمىز. سۈلياۋ نەچچە يىلدىمۇ چىرىمەيدىغان نەرسە. ئۇ كەلگۈسى مۇھىتقا، ئەۋلادلارنىڭ سالامەتلىكىگە نېمىلەرنى ئېلىپ كېلىدۇ؟ بۇلارنىڭ ھەممىسى سىلەرگە ئوخشاش تىببىي ئىلىم ئۆگەنگەنلەر كۆڭۈل بۆلۈشكە، ھەل قىلىشقا تېگىشلىك مەسىلە. بۇنىڭدىن دەرھال ئۇنۇم كۆرۈلمەسلىكى مۇمكىن. ئەمما، مۇشۇنداق ھەر تەرەپلىمە ئىزدىنىش بولغاندىلا، ئاندىن ئومۇمىي سۈپەتنى ئۆستۈرگىلى، ئۆزىمىزلا تەرەققىي قىلىپ قالماي، ئەۋلادلىرىمىز ئۈچۈن گۈزەل مۇھىت يارىتىپ بەرگىلى بولىدۇ. تۈپراق مۇنبەت بولسا، كۆچەت شۇنچە تېز ئاينىيدۇ. ئەمما، ئۇ يەنە بىرنەچچە ئەۋلادنىڭ تىرىشىشىغا، ئۆزىنى بېغىشلىشىغا مۇھتاج! ئەنە شۇندىلا كەلگۈسى ئەۋلادلىرىمىز بىزدىن چوڭقۇم مىننەتدار بولىدۇ!

ئۇنىڭ چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىدىن چوڭقۇر ئىشەنچ، ئۈمىد نۇرلىرى چېقىپ تۇراتتى. پۈتۈن زېھنى بىلەن ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاۋاتقان ئوقۇغۇچىلارنىڭ كۆز ئالدى يورۇماقتا. نىشانى ئايدىڭلاشماقتا ئىدى. جىسمىدا يېگىنچە بىر خىل كۈچ، قەلبىدە يۈكسەك بىر ئىرادە پەيدا بولماقتا ئىدى!

مەسئۇل مۇھەررىز ئالىمجان ئىسمائىل

مەڭگۈلۈك ھەسرەت

(پوۋېست)

— كېسەل ئاخرقى باسقۇچقا يېتىپتۇ. بىزدە باشقا ئامال يوق، پۈتۈن كۈچىمىز بىلەن تىرىشتۇق. ياخشىسى ئەمدى ئەپچىقىپ كېتىپ بىرنەچچە كۈن ئۆيدە ئوبدان كۈتۈۋېلىڭلار.

قورقمىسىدىن ئاغزىمنى ئېچىپ تۇرۇپلا قالدىم. نېمە دېگەن دەھشەتلىك خەۋەر بۇ! يۈرىكىم سىقىلىپ، پۈتۈن بەدىنىم بوشىشىپلا كەتتى. ئاھ، بىچارە، بەختسىز دوستۇم، تەكشۈرۈشنىڭ بۇ نەتىجىسىنى ساڭا قايسى تىلىم بىلەن يەتكۈزەرمەن!

كۆزلىرىمدىكى ياش، ۋۇجۇمدىكى تىترەكنى زورىغا بېسىپ، ئۇنىڭ كارىۋىتى يېنىغا كەلدىم. ئۇ ئاپئاق يوتقان ئىچىدە ئەركىن سوزۇلۇپ شۇنداق چىرايلىق ئۇخلاپ يېتىپتۇ. سۇلغۇن، ئەمما گۈزەللىكىنى يوقاتمىغان بىغۇبار چىرايى يەنىلا شۇنداق ئوماق، شۇنداق يېقىملىق، يېرىم يۇمۇلغان لەۋلىرى، سەل-پەل يىمرىلگەن قوشۇمسى ئۇنىڭغا ئاجايىپ بىر جەزبە، لاتاپەت قوشۇپ تۇراتتى.

ياپ-يېشىلا بىر غۇنچە، شۇنچىلىك گۈزەل، شۇنچىلىك خۇش پۇراق بىرغۇنچە-ھە!

ئىچىم سىرىلىپ ئىختىيارسىز ئېسىمدەپ ساپتىمەن.

— كېسىلىم خەتەرلىك، شۇنداقمۇ نادىيە؟

— ھە...؟! سەن ئويغاقمىدىڭ؟ ياق، نەدىكى گەپلەرنى قىلىۋاتسەن. دوختۇر سېنى كېسىلى ئېغىر ئەمەس، بالىنستىن چىقسا بولىدۇ دەيدۇ.

— بولدى مېنى بەزلىمەيلا قوي، قېنى ئېيتە، قاچان كېتىمىز؟

— ئەتە، — ئۇنۇم ئارانلا چىقتى.

ئۇ بايا مەن كىرگەن ۋاقتىتىكىدەك كۆزلىرىنى مەھكەم يۇمۇپ ياتاتتى. قارىغاندا ئۇ ھەممىنى بىلىپ بولغاندەك قىلاتتى. لېكىن، چىرايىدا تەبىئىي گۈزەللىك، خاتىرجەملىكتىن باشقا ھېچقانداق ئىپادە كۆرۈنمەيتتى. كۆزۈم توساتتىن تومپۇچكا ئۇستىدە تۇرغان «چالمۇشى»غا چۈشتى. ئۇ بۇ روماننى بەك ياخشى كۆرەتتى. نەچچە قېتىم قايتۇرۇپ ئوقۇغاندى. ئوقۇۋېتىپ بەزدە ھاياجاندىن كۆزلىرى ياشلىناتتى. بەزدە ھۆزۈرلىنىپ

سۆزلەپ كېتەتتى: « مۇنداق ئېسىل كىتاب دۇنياغا كەمدىن-كەم كېلىدۇ، نادىيە، ئۇنىڭدىكى ھېسسىيات، ئۇنىڭدىكى چىنلىق، ئۇنىڭدىكى تىل... توۋا، پۈتۈنلا يۈتۈۋەتكۈم، قۇرمۇ قۇر يادلىۋالغۇم كېلىدۇ. ئوقۇغانسېرى يېڭىچە مەنە، يېڭىچە گۈزەللىكلەرنى بايقايسەن» دەيتتى ئۇ. دوختۇرخاندا ھوشىنى بىلگۈدەك بولغاندىن بۇيان ماڭا ھەركۈنى ئوقۇتۇپ ئاڭلاشنى ئادەت قىلىۋالغاندى. مەنمۇ ئۇنى بىردەملىككە بولسىمۇ ئۇمىدسىز خىياللارنىڭ ئىسكەنجىسىدىن نېرى قىلىش ئۈچۈن كىتابنى ئوقۇپ بېرىشكە ئالدىرايتتىم. ھازىرمۇ ئۇنىڭ كۆڭلىگە تەسەللى بېرىدىغان بىردىن بىر ئۇسۇل شۇ ئىدى. مەن ئاۋازىمنى ئىمكان بار ئەركىن چىقىرىپ:

— رومانىنىڭ داۋامىنى ئوقۇمدۇق؟ — دەپ سورىدىم. ئۇ بېشى بوشقىنا لىڭشىتتى.

مەن ئەنسىز دۇيۇلدەۋاتقان يۈرىكىمنى مەھكەم بېسىپ، ئالدىنقى كۈنى قاتلاپ قويغان جايىنى ئاچتىم، ئۆزۈمنى شۇنچە تۇتۇۋالاي دېسەمۇ ئاۋازىم ئۆزۈمنىڭ ئەمەستەكلا چىقاتتى:

... تاغلاردا مەن ئىسمىنى بىلمەيدىغان بىر خىل ئوت ئۆسىدۇ فەرىدە، ئادەم دائىم ئۇنى پۇرسا-بارا پۇرىقىنى سەزمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ. بۇنىڭ داۋاسى مەلۇم مەزگىل ئۇنىڭدىن يىراقلىشىش. ھەتتا بەزىدە شۇ خۇش بۇي تونۇش پۇراقنى سېغىنىش ھەۋىسى بىلەن ھەرقانداق باشقا بىر پۇراقنى، يەنى مەنسىز سېرىق گۈلنى پۇراپ سالىدۇ.

بۇ ئوت خۇش بۇي پۇرىقى تۇيۇلدىن بەزىدە بەختسىزلىككىمۇ ئۇچرايدۇ، ئادەملەر ئۇزۇۋېلىپ سۇلاشتۇرىدۇ. قوللىرىدا تىتىۋېتىدۇ. مەن سېنى قوللاردا ئەزگەنسېرى خۇش پۇراق چاچىدىغان گۈللەرگە ئوخشىتىمەن. گېپىمنى چۈشىنىۋاتامسەن؟

فەرىدە ئۇيقۇغا ھازىرلانغان كىچىك بالىدەك كىرپىكلىرىدە ياش تامچىلىرى پارقىرىغان كۆزلىرىنى يۇمۇۋالدى. بۇ ھاياجانلىق ھېرىشلاردىن مادارى قېچىپ تىزلىرى پۈكۈلدى. پۇتۇن ئېغىرلىقىنى كامراننىڭ قوللىرىغا تاشلىدى. خۇددى چۈشىدىكىدەك پەقەت لەۋلىرىنى قىمىرلىتىپ:

— ئۆتۈنەي، دېمەيلا قوي. شۇ چاغدا كېتىپ قالغىنىم ئۈچۈن مېنى پۇشايمان قىلمىدىڭ دەپ ئويلامسەن؟ — دەپ پىچىرلىدى. تېخىچە كامراننىڭ كۆكسىدە تۇرغان بېشىنى سەل كەينىگە تاشلاپ، يۈزىنى ئۇنىڭغا قارىتتى. قىسقا، بوغۇق نەپەس ئېلىشتىن تىترىگەن بويۇن تومۇرلىرى كۆكىرىپ بارىتتى. يۈزىدە، كۆزىدە ئۈچقۇنلار چاقنايتتى. ياش يېگىت بېشىنى تېخىمۇ يېقىنلاشتۇرۇپ، خۇددى شۇنداق پەس ئاۋازدا دېدى:

— گۈلبەشىكەر، پەقەت مېنىڭلا گۈلبەشىكىرىم.

فەرىدە پۇتۇن ۋۇجۇدى بىلەن تىترەپ، پۈتىنىڭ ئۈچىدا تۇردى ۋە يېگىتنىڭ مۇرىسىدىن قۇچاقلىدى. تومۇرلىرىدىكى بارلىق قېنىنى لەۋلىرىگە يىغىلغاندەك ئىدى. ئۇ بوينىنى سوزدى...

كىتابتىن بېشىمنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭغا قارىدىم. لەۋلىرى پەرياد چېكىۋاتقاندەك تىترەپ، چىرايىدا ئادەم چىدىغۇسىز بىر مۇڭ، پىغان ئۆرلەپ كېتىپتۇ.

بىچارە دوستۇم، شۇ قايتا ئۇچرىشىش بەختى ساڭىمۇ بىر نېسىپ بولغان بولسا-ھە؟! بەلكىم ئېچىلماي توزىغان غۇنچىدەك ۋاقتىسىز ئاخىرلىشىۋاتقان ھاياتىك دۇنيا بىلەن ئارمانسىز خوشلىشار ئىدى. ئىچىمگە ئۇت كەتكەندەك بولدى. ئۇنىڭ مۇنداق ھالەتتە يېتىشى مېنى تېخىمۇ قاتتىق ئازابلايتتى. بىر چاغدا ئۇ تولىمۇ ئېغىر بىر ئۇھ تارتتى. ئاندىن پەس ئاۋازدا چاقىردى:

— نادىيە.

— ھە.

— بېرى كەل.

مەن ئۇنىڭغا تېخىمۇ يېقىنراق سىلجىدىم.

— ياستۇقۇمنىڭ ئاستىدا بىر خاتىرە دەپتەر بار، ئۇنى ئال.

مەن ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە قىلدىم، قولۇمغا قاتتىق مۇقاۋىلىق ئېسىل بىر خاتىرە چىقتى.

— بۇ نېمە؟

— مېنىڭ ئۆتمۈشۈم.

— ئۇنى ساڭا ئوقۇپ بېرەمدىم؟

— ياق، كۆيدۈرۈۋەت!

— نېمشقا ئەمدى؟

— مەندىن ئايرىلسا ئۇنىڭ كېرىكى قالمايدۇ.

— ئۇنى ماڭا بەرگىن سۇبھى! مەن ئۇنى سېنى كۆرگەن كۆزدە كۆرىمەن. سېنى سېغىنغاندا... — گېپىمنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋالدىم. چۈنكى ئۆزۈمنىڭ ناھايىتى ئەخمىقانە سۆزلەپ سالغىنىمنى تۇيۇپ قالغانىدىم.

— بولدى قىل، نادىيە، ئۇنىڭ تالاشقۇچىلىكى يوق. ئۇنى ئۆزۈمدىن بۆلەك ھېچقانداق ئادەم كۆرۈپ باقمىغان. ھېلىھەم مەن بىلەن بىرگە تۇغسۇن. ئۇنىڭدا قايغۇدىن بۆلەك ساڭا قالدۇرۇپ كەتكۈدەك ھېچنەرسە يوق. ياخشىسى، مېنىڭ دېگىنىمدەك قىل.

كۆنمەسلىككە نېمە ھەققىم. يەنە كېلىپ، ھازىر ئۇنىڭ ھەر بىر ئېغىز سۆزىمۇ مەن ئۈچۈن مۇقەددەس بۇيرۇق. ئۇنى خاپا قىلىپ، كۆڭلىنى كىچىككىنە چىگىپ قويۇشىمۇ كەچۈرگۈسىز گۇناھ. قاچانلاردىن مۇنچە مۇلايىم، ئېھتىياتچان بولۇپ قالغىنىمنى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن. مەن قولۇم تىترىگەن ھالدا قوشنا ياتاقتىن تېپىپ كىرگەن سەرەڭگىنى تەسلىكتە يېقىپ، خاتىرە دەپتەرگە تۇتتۇم. ئۇت دەپتەرگە ئەمەس، بارماقلىرىمغا تۇتاشقاندەك قوللىرىم كۆيۈشۈپ كەتتى. سەرەڭگىنىڭ يېقىلغان ئاۋازىدىنمۇ ياكى

ئىسنىڭ ئاچچىق ھىدىدىنمۇ سۇبھى ئەندىككە ندەك لەپپىدە كۆزىنى ئاچتى. ئۇ قولۇمدا تۇتۇنۇپ كۆيۈۋاتقان ئاچچىق كەچمىشلىرىگە بىر سېكۇنت مەيۈس قاراپ تۇرغاندىن كېيىن شاپپىدە بېشىنى بۇراپ، كۆزىنى يۇمۇۋالدى، ئۇ قىيالمايۋاتاتتى. شۇ تاپتا بۇرنۇمغا پۇرىغىنى ئۇنىڭ تۇتۇنىۋاتقان يۇرىكىدىن چىققان ئىستەك، قولۇمنى قىزدۇرغىنى ئۇنىڭ كۆيۈۋاتقان ۋۇجۇدىنىڭ يالقۇنىدەك بىلىندى. مەن زادىلا چىدىيالمىدىم. ئەجىبا، پۇتۇن بىر ھاياتلىقنىڭ سىرى ئۇنىڭ بىلەن تەڭلا يوق بولسۇنمۇ؟! خىيالىمغا نەدىن كەلدىكىن بېنىمدىلا تۇرغان بايىقى «چالقۇشى» نى تۇيدۇرماستىن ئېلىپ، خاتىرە ئۇچقۇندىنىۋاتقان ئوتقا تۇتاشتۇرۇۋالدىم-دە، دەپتەرنىڭ كۆيۈۋاتقان بۇرجىكىنى چاقماقلىق بىلەن كارىۋات ئاستىدا تۇرغان داستىكى سۇغا چىلاپ ئۆچۈرۈۋالدىم. بۇ ئىشلارنى شۇنچىلىك تېز، ئەپچىل تۇگەتتىمكى، كۆيۈپ كۇلگە ئايلىنىۋاتقان ئۆمۇر بەتلىرىنىڭ ئازابىدا بېچارە دوستۇم ھېچنېمىنى سەزمىدى. مەن ئىشنى پۈتتۈرۈپ، ئورنۇمدىن تۇردۇم-دە، ئاستا ئۇنىڭغا ئېگىشتىم:

— مەن ئۆيگە بېرىپ ساڭا تاماق ئەپكېلەي سۇبھى، ھازىرلا كېلىمەن.

— ياق، بىرنەرسە يېگۈم يوق.

— ئەتىگەنمۇ تۇزۇك ناشتا قىلمىدىڭ. مۇنداق يېتىۋەرسەڭ بولمايدۇ. مېنى توسما. ھايال قالمايمەن.

— بولىدۇ، ئەمسە ئاۋۋال پوچتىخانىغا كىرىپ، ئۇنىڭغا تېلېگرامما سېلىۋەتكىن.

— كىمگە؟

ئۇ كۆزىنى مەندىن قاچۇرۇپ، يەردىكى ئاللىقاچان كۆيۈپ كۇلگە ئايلانغان خاتىرىگە تىكتى.

— كىمنى دەۋاتقىنىمنى بىلسەن، نادىيە، مېنى چۈشەنگىن. مېنىڭ يەنە نەچچە كۈنلىكىملا قالدى. يۇرىكىم بۇنى تۇيۇپ تۇرۇۋاتىدۇ. لەۋزىمنى يالدۇرما، جېنىم دوستۇم،— ئۇ گېپىنى داۋاملاشتۇرالمىدى. ئىچ-ئىچىدىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان ئېغىر ئۆكسۈش كۈچەپ چىشلىۋالغان لەۋلىرىنىمۇ تىترىتەتتى. يۇرىكىم ئېزىلىپ كەتتى. ئۆزۈمنى تەسلىكتە تۇتۇۋېلىپ:

— بولىدۇ سۇبھى، ھازىرلا بارای، — دېدىم.

3-كۈنى جاۋاب تېلېگراممما كەلدى.

— ئۇ بۇگۈن يولغا چىقىپتۇ، سۇبھى، ئايروپىلان سائەت بىر يېرىمدا كېلىدىكەن. ماشىنا بىلەن ناھىيىگە ئۈچ سائەتتە كېلىدۇ. مەن شۇ چاقتا ئۇلگۈرۈپ ئۇنىڭ ئالدىغا باراي.

مەن ئۇنىڭ مۇشۇ جاۋابىنى كۈتۈپ قانچىلىك بىتاقەت بولۇۋاتقىنىنى بىلەتتىم. ئۇ كۆزۈمگە باشقىچە روھلىنىپ قالغاندەك كۆرۈندى.

— ئېسىڭدە بولسۇن، نادىيە، بۇ ئىشلارنى پۈتۈنلەي ئۆزۈڭ ئورۇنلاشتۇرغان بول.

— هىم، بىلمەن.

بىكە تكە كىلىپلا ئۆزۈمنىڭ چوڭ بىر ئىشنى چالا قىلغانلىقىمنى سەزدىم. ئۇياقنىڭ بىرەر پارچە سۈرىتىنمۇ كۆرۈپ باقمىغان تۇرسام. قانداق قىلارمەن؟ بۇگۈن يەكشەنبە بولغاچقا شەھەرگە كىرىپ-چىقىۋاتقان يولۇچىلارنىڭ كۆپلىكىدىن بىكەت ئادەتتىكىدىنمۇ بەك مالىماتاقى ئىدى. بىر سائەتكە يېقىن ساقلىدىم. ئاردىدا كىلىپ-كەتكەن ئىككى ماشىنا ئادەمنى بىر-بىرلەپ كۆز ئوگۈمدىن ئۆتكۈزۈپ بولدۇم. كەچ كىرىپ كىلىۋاتقان بولسىمۇ تېخىچە تەپتى كەتمەن تومۇز ئىسسىقى جېنىمغا تەگكىلى تۇردى. ئەستا! تونۇمىغان، يەنە كىلىپ شۇنچە ئۆچ كۆرىدىغان بىر ئادەمنى مۇنچىمۇ كۈتكەن بارمۇ؟ سۈبھىمۇزە... شۇ ئەسنادا سىرتتىن چاقى كۆتۈرۈپ، يەنە بىر ئاپتوبۇس بىكەتكە كىرىپ كەلدى. ئورنۇمدىن قوزغالماستىن ئاپتوبۇستىن چۈشۈۋاتقانلارغا سىنچى كۆزلىرىم بىلەن بىر-بىرلەپ قاراپ چىقتىم... ھېچقايسىسى ئەمەس. ھەي، ياق، ئەنە، چوقۇم شۇ! پارقىراق ئاياغ، قارا كۆك شىم، ئاپئاق كۆڭلەك ئۈستىگە گالىستۇك تاقاپ، ئەپچىلگىنە سەپەر سومكىسى كۆتۈرۈۋالغان قامەتلىك گەۋدە. تۇرقىدىن ھېچبىر يول يۈرگەنىدەك، توپا-چاڭغا يولۇققانىدەك ئەمەس. ئۇنىڭدىن ئەركەكلەرگە خاس جۇشقۇنلۇقمۇ، مۇلايىم نازۇكلۇقمۇ يېغىپ تۇرۇپتۇ. نېمىشقىدۇر ئۆزۈمنى ئىنتايىن چارىسىز ئەھۋالدا قالغانىدەك ھېس قىلدىم. ئۇنىڭدىكى ئاجايىپ بىر جەلپ قىلىش كۈچىنى راستىنلا ئېتىراپ قىلماي تۇرالمايتتىم. دەماللىقا گاڭگىراپ، ئۇنىڭ ئالدىمدىلا توختاپ قالغىنىنى سەزمەپتىمەن.

— كەچۈرىسىز، دوختۇرخانىغا قايسى يول بىلەن بارىدۇ؟

ئۇنىڭ ئاۋازىدىمۇ ئاجايىپ بىر سېھرىي كۈچ بار ئىدى. ھەققىك باركەن، سۈبھى، ئۇنى ياخشى كۆرمەي مۇمكىنمۇ؟ دېگۈم كەلدى.

— سىز خالۇەرمۇ؟ — دېدىم مەن.

— ھەئە. سىز...

— مەن بىلەن يۈرۈڭ، — مەن شۇنداق دەپلا ئۇنىڭ ئالدىغا چۈشۈپ ماڭدىم. قەلبىمدىكى نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ئورناپ كەتكەن ئاچچىق بۇ قېتىمقى تاسادىپىي گاڭگىراشتىن غالىپ كىلىۋاتاتتى. سەكراتتا ياتقان سۈبھى زادىلا كۆز ئالدىمدىن كەتمەيتتى.

— سىز نادىيە كەنسىزدە؟ ماڭا تېلېگراممىنى سىز سالغانمۇ؟ — ئۇ ماڭا يېتىشۋالماقچى بولۇپ، قەدىمىنى تېزلەتكەنچە سورىدى.

— ھىم، — ئۆزۈڭ ھەم سوغۇق جاۋاب ئۇنى ئۇجۇقتۇردى بولغاي، قەدىمى ئەسلىدىكى سۈرئەتكە چۈشۈپ قالدى، ئۇ بەلكىم كۆڭلىدە ھەممىنى چۈشەنگەندۇ. قوپاللىقمىنىڭ سەۋەبىنى ئۆزى بىلىدۇ. سۈبھىدەك ئېسىل قىزنى ۋەيران قىلغان نامەردكە بۇمۇ ئاز تېخى! شۇنىڭدىن كېيىن ھەرئىككىمىزلا زۇۋان سۈرمىدۇق.

مەن ئۇنىڭ ئارقامدىن كېلىۋېتىپ بىرنەچچە قېتىم ئېغىر خورسىنىشنى ئاڭلىدىم. كىم بىلىدۇ قىلىۋاتقانلىرىنىڭ ھەممىسى بۇ قاقباشنىڭ خۇپسەنلىكلىرىمۇ تېخى. بىز سۇبھىنىڭ كارىۋىتى يېنىغا كەلگەندە ئۇ يېڭىلا ئۇيقۇغا كەتكەنكەن. بىچارە دوستۇم تەلمۇرۇپ زارىققان كۆزلىرىنى شۇنچە كۆنلەردىن بېرى تۇنجى قېتىم ئارمانسىز، خاتىرجەم يۇمۇۋاتسا كېرەك. مەن ئۇنىڭ بۇ شېرىن ئۇيقۇسىنى بىمەھەل بۇزۇشنى خالىماي، قانداق قىلىمىز؟ دېگەندەك ياندىكى بۇرادىرىمگە قارىدىم. ئۇمۇ مېنىڭ كۆڭلۈمدىكىنى چۈشەندى بولغاي:

— ئۇيغاتمايلى، — دېدى ئارانلا ئاڭلانغۇدەك ئاۋازدا، — ئۇ... ئۇ نېمە كېسەلكەن، دوختۇر نېمە دېدى؟ — كارىدوردا بىر پەس جىمجىت تۇرغاندىن كېيىن سورىدى ئۇ يىغلامسىرىغان ئاۋازدا.

— يۇرۇڭ، ئاشخانىغا كىرىپ كەچلىك تاماق يېگەچ پاراڭلىشايلى. سىزگە كۆرسىتىدىغان مۇھىم بىر نەرسە بار، — دېدىم مەن ئۇنىڭ سوئالىغا جاۋاب بەرمەيلا.

— تاماق يېگۈم يوق. مۇشۇ يەردىلا كۆرسەم بولمامدۇ؟ ئۇنىڭ ئۇستىگە، سۇبھى ئويغىنىپ قالسا... — ئۇ ياتاق تەرەپكە ئايانچلىق كۆزلىرى بىلەن قىيالمىغاندەك قاراپ قويدى.

— ياق، بۇ يەردە بولمايدۇ. يۇرۇڭ!

بىز ئاستىنقى قەۋەتتىكى كۇتۇش ئۆيىگە كىردۇق. ئۆي خالىي ئىدى. مەن چەت-چۆرىلىرى كۆيۈپ، سارغىيىپ كەتكەن ھېلىقى پۇچۇق خاتىرىنى ئۇنىڭغا سۇندۇم. ئۇ ماڭا تەئەججۇپ ئىلكىدە لەپپىدە بىر قارىدى-دە، ئالدىراپ خاتىرە بېتىنى ئاچتى. مەن ئۇنىڭ ئارقىسىدا ئۆرە تۇراتتىم. بەلكىم بۇ خاتىرە ئۇنىڭغىلا خاس، ئۇنىڭغىلا ئاتاپ يېزىلغاندۇ. مېنىڭ ئوقۇشۇم يولسىزلىقتۇر. بىراق، مەن ئوقۇمايلا تۇرالمايتتىم. خەتلەر بىردىنلا كۆزۈمگە تەگسىز مۇڭ، چىدىغۇسىز ئازاب ئۆرتىگەن بىر جۈپ ئاھۇ كۆزلەردىن دۇملاۋاتقان ياش ئۇنچىلىرىدەك، خاتىرىنىڭ سارغايغان، تىترەپ تۇرغان بەتلىرى دەل شۇ سىياقتا تولغىنىپ ياتقان بىچارە سۇبھىدەك تۇيۇلۇپ كەتتى.

خاتىرىنىڭ باشتىكى بىرنەچچە بېتى ئاساسەن دېگۈدەك كۆيۈپ تۈگىگەنىدى. قالغان بەتلەرگە مۇنداق كەچمىشلەر يېزىلغانىدى:

« 24-ئۆكتەبر (چارشەنبە)

ئۇنىڭدىن خەت كەلمىگىنىگە بۈگۈن توپتوغرا ئىككى ئاي بولدى. ئىنتىزارلىق ئىچىدە خەت كۈتۈپ ئۆتكۈزگەن بۇ ئۇزۇن كۈنلەرنىڭ ھەر بىرىگە قانچىلىك كۈچلۈك سېغىنىش، قانچىلىك ئېغىر ئىزتىراپ سىڭگەنلىكىنى ئۆزۈممۇ ئېيتىپ بېرەلمەيمەن. ئىچىمدە چىدىغۇسىز بىر سقىلىش، نەپسىم بۇغۇلۇپ، ئۆپكەم ئۆرۈلۈپلا تۇرىدۇ. ۋاقىت ئۇزارغانسېرى ئۇ باشقا بىرىنى تېپىۋالمىغاندۇ؟ دېگەن گۇمان كاللامغا كىرىۋېلىپ، ئىچىم تىتىلداپ

ھە دېسلا ئورۇنسىز چېچىلىدىغان بولۇپ قالدىم. تۇرۇپلا يەنە ئۆز-ئۆزۈمنى ئەيىبلەيمەن. ‹ نېمە ئانچە قىلىمەن. بەربىر ئازكۈندىن كېيىن — تەتىلدە كۆرۈشىمىزغۇ، يەنە كېلىپ ئۇ ماڭا سىز ئۆزىڭىزگە قانداق ئىشە نسىڭىز ماڭىمۇ شۇنداق ئىشىنىشىڭىز كېرەك › دەپ تالاي قېتىم ئېيتقان. ئەجەبمۇ گۇمانخورده-مەن!

* * *

ئەتىگەندىن بېرى كۆڭلۈم يېرىم، يىغلىغۇملا كېلىپ تۇرىدۇ. چۈشتىن ئاۋۋالقى دەرسلەرنى تولىمۇ تەسلىكتە ئاخىرلاشتۇردۇم. چۈشتە ھېچنەرسە يېگۈم كەلمەي تۇرسىمۇ، ياتاقتىكى قىزلارنىڭ زورى بىلەن ئازراق بىرنەرسە يېگەن بولدۇم-دە، كارىۋىتىمغا چىقىپ بېشىمنى مەھكەم پۈركىگەنچە يېتىۋالدىم. ئۆزۈمۇ تېخىگە يېتەلمەيدىغان ئازابلىق بىر تۇيغۇ يۈرىكىمنى مۇجۇپ ھالىمنى تېخىمۇ خاراپلاشتۇرۇۋەتتى. قىزلار چۈشتىن كېيىنكى مۇزاكىرىگە چىقىپ كېتىپ ياتاق خالىي قالغاندا ئاستا ئورنۇمدىن تۇرۇپ، دېرىزە تەكچىسىدىكى كىچىك ئۇنئالغۇغا ئۇ بەرگەن لېنىتىنى سالدىم. مەن ئۇنى نەچچە ئون قېتىم ھەتتا نەچچە يۈز قېتىملاپ ياندۇرۇپ ئاڭلىغاندىمەن. بۇ لېنتا ئۇنىڭ ماڭا قالدۇرغان ھەم مەن ئەڭ ياقتۇرىدىغان بىردىنبىر يالدامسى. ئۇنى ئاڭلىغانسېرى ئاڭلىغۇم كېلىدۇ، ئۇ بارا-بارا دائىملىق ھەمراھىمغا، ئۇنىڭ جانلىق سىماسىغا ئايلىنىپ قالدى. كۆڭلۈم ئېچىلىپ خۇشال بولغان چاغلاردىمۇ، مۇڭلىنىپ يىغا تۇتقان مىنۇتلاردىمۇ ئۇنى كۆرگەندەك، ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك ھېسسىياتقا كەلتۇرىدىغان بۇ ئىزگۈ ئاھاڭدا يۈرىكىمنى بەزلەيمەن. ئۇ نېمىشقا ماڭا خەت يازمايدىغاندۇ؟ ماڭا رەھىم قىل خۇدا. ئۇنى ھېم بىزنىڭ مۇھەببىتىمزنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلا!

21-نويابر (جۈمە)

مانا يەنە بىر ئاي ئۆتۈپ كەتتى. پەقەتلا بەرداشلىق بېرەلمەي قېلىۋاتىمەن. يۈرىكىم بىرەر پاراكەندىچىلىكنى سەزگەندەك ئىغىپلا تۇرىدۇ. بۈگۈن چۈشتىن بۇرۇن پەلسەپەدىن ئىمتىھان بار ئىدى. نەچچە كۈندىن بېرى ئۆزۈمنى تەكرارغا زورلاپ، نېرۋىلىرىم جىددىيىچىلىك ھەم ھارغىنلىقتىن ئېسىلىپلا قالدى. قاپاقلىرىم ئىششىق، قەدەملىرىمنى ئېغىر سۆرەپ ئەمدىلا سىنىپقا كىرىپ كېلىشىمگە كىمدۇر بىرى قولۇمغا بىر كونۋېرتنى تۇتقۇزۇپ قويدى، يۈرىكىم ئەنسىز دۈپۈلدەپ، خەت تۇتقان قوللىرىم تىترەپ كەتتى. خەت ئىمزاسىز بولۇپ پۈچۈركىسىمۇ ناتونۇش ئىدى. ئەمما ئاستىدىكى پۈچتا نومۇرىدىن بېيجىڭدىن — ئۇ تۇرۇۋاتقان جايدىن كەلگەنلىكىنى بىلدىم. كۆڭلۈم ئۈيۈپ خېلىغىچە ئەسلىمگە كېلەلمىدىم. بۇ كونۋېرت ئاللىقانداق شۇملۇقنىڭ بىشارىتىدەك، ئىچىمنى ئاچچىق قىلىۋەتكەن پۈتكۈل تۇگۈن ئۇنىڭ ئىچىدە يېيىلىپ ياتقاندەك بىلىنىپ كەتتى.

— ئەجەپ تاتىرىپ كەتتىڭىز، سۆيۈملۈك؟ كىمدىن كەپتۇ؟ —يېنىمدا ئولتۇرىدىغان دوستۇم ئايگۈل مېنى يېنىك تۈرتۈپ، قولۇمدىكى خەتكە بويۇنداندى. مەن شۇ چاغدىلا ئېسىمگە كېلىپ، خەتنى تېزلىك بىلەن تارتىمغا سېلىۋەتتىم. چۈنكى ئۇنى ئېچىشتىن قورقۇۋاتاتتىم. يەنە كېلىپ كېيىنكى سائەتتە ئىمتىھان بار. ئۆزۈمنى رۇسلاپ قولۇمغا كىتاب ئالدىم. بىراق كۆزلىرىم تورلىشىپ، كۆرۈۋاتقىنىم دەرسلىك ئەمەس، دەل كۆكۈلۈمگە كېچىۋاتقان قالايمىقان، ئەنسىز خىياللارنىڭ تىزمىسىدەك تۇيۇلۇپ، گاراڭ ھالەتتە بىر چاغلارغىچە ئولتۇردۇم. ئاخىر قولۇمنى تارتىمغا سالدىم. تۇيۇقسىز چېلىنغان قوڭغۇراق ئاۋازىدىن دىككىدە چۆچۈپ، ئىختىيارسىزلا ئىشىككە قارىدىم. كومىسسىيەلەر قوللىرىدا سوئال كۆتۈرگەنچە كىرىپ كېلىۋاتاتتى. سوئاللارغا نېمەدەپ جاۋاب بەرگىنىمنى بىلمەيمەن. بېشىمنى كۆتۈرمەي، توختىماي يېزىپ بارماقلىرىم تالغاندا بىراق توختىدىم. بىرنېچى بولۇپ قەغەز تاپشۇردۇم. قولۇمدا ھېلىقى مىڭ پاتمان ئېغىرلىقتىكى كونۇپرت سىقىمداغلىق ئىدى. ئىشكىتىن چىقىپلا ئۇنى ئاچتىم. ئاھ! پۈتۈن بىنا چۆرگىلەپ بېشىمغا يېقىلۋاتقاندەك تۇيۇلۇۋاتىدۇ. قۇلاق تۈۋىمدە ھەرە غۇڭۇلدىغاندەك يېقىمسىز بىر سادا ئاڭلانغاندەك قىلىدۇ:

〈 ... بىز توي قىلىشقا پۈتۈشتۇق. مەن سىزگە يۈز كېلەلمەيمەن. ئالدىڭىزدا تولىمۇ خىجىلمەن. بىراق ماڭىمۇ ئامال يوق. بىزنى كەچۈرۈڭ! 〉 ياتاقتا قانداق كىرگىنىمنى بىلمەيمەن. كارىۋاتقا ئۆزۈمنى ئېتىپ پۈتۈن بىنانى بېشىمغا كىيگۈدەك قاتتىق يىغلاپ كېتىپتىمەن. شۇ تۇرقىمدا ئېلىشىپ قالغان ئادەمگىلا ئوخشىدىم. ئاھ! رەھىمسىز تەقدىر، ئاخىر خاراب قىلدىڭغۇ مېنى! مېنىڭ شۇنچە يىلدىن بۇيانقى ئەقىدە، ئىشەنچىم مۇشۇ جاۋاب ئۈچۈنمىدى؟!

ئالدىنقى ئاخشىمى بىر چۈش كۆرگەن ئىدىم. چۈشۈمدە ئۇنىڭ يېقىن دوستى قەيسەردىن 〈خالۇەر ئۆلۈپ كەتتى〉 دەپ خەت كەپتۇدەك. يەنە تۇرۇپ ئۇنى ئېغىر كېسەل دېگۈدەكمەن. ئۆزۈمنى يەرگە ئېتىپ، بۇغۇلۇپ يىغلىغانىدىم. مانا بۇگۈن راستىنلا شۇنداق يىغلاۋاتىمەن. ئۇ ئۆلدى. مېنىڭ قەلبىمدىكى ئۇ ئىنسان راستىنلا مەڭگۈگە كۆز يۇمدى. ئەي خۇدا، ماڭا مەدەت قىل، ئۇنى مەندىن يىراق ئېلىپ كەت، ئىككىنچى كۆرسەتمە!

30-نويابر (دۈشەنبە)

ئىچىم ئاچچىقتا توشۇپ كەتتى. پۈتۈن ۋۇجۇدۇم پۈشايمان ئازابىدا ئۆرتىنىپ، يۈرىكىم ئەلەم ئامبۇرىدا قىسىلۋاتقاندەك مۇجۇلۇپلا تۇرىدۇ. شۇ كۈنلەردە مېڭەم قۇيقۇرۇق. ئەقلىدىن ئازغان ئادەملەردەك ھەممىگە ھاكۇپقىپلا يۈرىمەن. باشقىلارغا چىش يېرىپ ئىختىيارەن گەپ قىلىپ باقمىغىلىمۇ نەچچە ۋاقىت بولدىكىن؟

بۇگۈن ئۇنىڭ بىر پارچە خېتى قولۇمغا تەگدى. ئىختىيارسىز پۈكۈلگەن ئالقانلىرىم ئارىسىدا مىجىلىپ جۇلۇقى چىقىۋاتقان بۇ نومۇسسىز خەت نەچچە كۈنلەردىن بېرى

تىنىپ، بۇغۇلۇپ قالغان، تۇنجۇقۇپ ئۆلەيلا دېگەن غەزەپ- نەپرەتلىرىمنى يەنە بىر يولىلا قۇتراتتۇەتتى. چىشلىرىم كىرىشىپ، ئۆزۈمنى باسالمايلا قالدىم. تىترەپ تۇرغان بارماقلىرىمغا پۈتۈن زەردەمنى يىغىپ ۋاپاسىز خائىننىڭ شەرمەندە خېتىنى جەھلىم بىلەن ئىككىگە بۆلدۈم. ئۇنى تېتىما- تېتىما قىلىۋەتكۈم، دەسسەپ چەيلىگۈم كېلەتتى. بىراق تېنى ئىككىگە ئايرىلىپ ئىككى ئالقىنىمدا بويۇن قىسىپ تۇرغان بۇ ئېتىبارسىز قەغەزگە قاراپ يەنە توختاپ قالدىم. خەير، بۇنىمۇ كۆرۈپ باقاي. يەنە قانداق ئويۇنلىرىڭ بارکىن؟ بۇ بەلكىم سېنىڭ ماھىيىتىڭنى، نەيرەڭۋازلىقلىرىڭنى ماڭا يەنە بىرقېتىم ئاشكارىلاپ بېرەر.

... ئاۋۋال سىزدىن كەچۈرۈم سورىۋالاي، مېنى ئەپۇ قىلىڭ سۇبھى! خېتىڭىزگە ۋاقتىدا جاۋاب قايتۇرالمىدىم. چۈنكى كونا كېسەل ئاشقازان ئاغرىقى مېنى بۇ يىلمۇ ساق بىرئاي بالىنستتا ياتقۇزدى... سىزنى بىر مىنۇتمۇ سېغىنماي، ئەسلىمەي ئۆتكىنىم يوق. ماڭا ئىشىنىڭ جېنىم. مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن! ئۆزىڭىزگە قانداق ئىشەنسىڭىز ماڭا شۇنداق ئىشىنىڭ، پات ئارىدا دىدار كۆرۈشىدىغان بولدۇق. مەن بۇ يىل قىشلىق كانىكولدا ئۆيگە قايتىش نىيىتىگە كېلىۋاتىمەن، سىزنى قانچىلىك كۆرگۈم كەلگىنىنى شۇ چاغدا دەيمەن.

خەير، مېنىڭ يامانلىغاق، سۆيۈملۈك مەشۇقۇم! سىزنى باغرىمغا بېسىپ: ×

ئىختىيارسىز ئۆزۈمنى تۇتالماي كۈلۈپ سالدىم. دەسلەپ بۇ ئويۇن ماڭا راستىنلا تولىمۇ كۈلكىلىك تۇيۇلۇپ كېتىۋاتاتتى. سۇنئىيلىكى ئاشكارىلىنىپ قالغان ئارتىس سەھنىدە يەنە قانچە ئۆزۈن رول ئالالار. بۇ ھەقىقەتەنمۇ قاملاشمىغان، قىزىقى قالمىغان بىرمەزگىل تاماشىغا ئوخشىدى، مۇبادا بۇ خەت بىرەر ھەپتە ئىلگىرى كەلگەن بولسا، بەلكىم كۆزلىرىمگە سۈرتۈپ شادلانغان، ئاغرىق ياتقىنىغا ئېچىم ئاغرىپ ياش تۆككەنمۇ بولار ئىدىم (بۇنىسى چوقۇم). ئەمما بۇ ھازىر مەن ئۈچۈن ئەھمىيەتسىز، كېرەكسىز قۇرۇق قەغەز، خالاس. بىر ھەپتە ئاغرىپ ياتقىنىڭنى، ھېلىقى سەۋدايىنىڭ بېشىڭدا پەرۋانە بولۇپ كۈتكەنلىرىنى ئۇنىڭ خېتىدىن ئاڭلىغانمەن. لېكىن بۇ ئەھدىلىكتە سېنىڭ ئاغزىڭدا بىرئايغا ئۇزىراپ، چۈشكۈن مۇھەببەتنىڭ چاكىنا كۆرۈنۈشلىرىگە مەست بولۇپ يۈرگەن چاغلىرىڭ كېسەل كارىۋىتىدا مېنى ئەسلەپ ئۆتكەنگە ئايلىنىپتۇ. ھۇ ساختىپەز! مېنى كەچۈرۈڭ مىش تېخى، بىلىپ قوي، سېنى ئۆلسەممۇ كەچۈرمەيمەن، مەن باشقىلارنىڭ ھەرقانداق ئەيىبىنى ئەپۇ قىلالىسامۇ، لېكىن ساداقەتسىزلىكنى، مۇھەببەتكە — دۇنيادىكى بۇ ئەڭ بۈيۈك، ئەڭ نازۇك ھېسسىياتقا قىلغان خىيانىتىنى كەچۈرەلمەيمەن. سەن ئەمدى مەن ئۈچۈن ئەھمىيەتسىز تېرىك مۇردا. ۋىجدانسىز... جىنايەتچى!

مەن ئۇششاقلانغان بىر سىقىم قەغەز پارچىسىنى دېرىزىدىن پەسكە قارىتىپ ئۇچۇردۇم. ئۇلار قاراڭغۇ كېچە بوشلۇقىدا توزىغان قار ئۇچقۇنلىرىدەك لەيلەپ ئاستا- ئاستا پەسكە چۈشۈپ كۆزۈمدىن غايىب بولدى.

31-دېكابر (يەكشەنبە)

بۈگۈن يېڭى يىل ھارپىسى، سىنىپلار رەڭگارەڭ چىراغ ۋە قەغەز پانۇسلار بىلەن بېزەلگەن. دېرىزىلەرگە رەڭلىك قەغەزلەر بىلەن نەپس دېرىزە پەردىلىرى تارتىلغان، ئۇنىڭالغۇلاردىن چىقىۋاتقان ياڭراق جاز مۇزىكىلىرى پۈتۈن مەكتەپ ئىچىنى كۆڭۈللۈك، قاياناق كەيپىياتقا تولدۇرغانىدى.

بۇ يىل ساۋاقداشلارنىڭ كەيپىمۇ ئالاھىدە يۇقىرى. ئۇچ يىلدىن بېرى ئانچە يېقىنلىشالماي يۈرگەن قىز-ئوغۇللار ئاخىرلىشىپ كېتىۋاتقان ستۇدېنتلىق ھاياتىنىڭ قەدرىنى ئەمدىلا ھەقىقىي ھېس قىلىپ يەتكەندەك باشقىچىلا ئېچىلىشىپ كەتكەنىدى. سىنىپ ئىچى توك ئۆچكەندىن كېيىن شامىلار بىلەن يورۇتۇلۇپ، باتارىيىدە سايراۋاتقان ئۇنىڭالغۇ بىلەن تېخىمۇ قايناپ كەتتى. يېڭى يىلنى مۇبارەكلەپ تەيياردلانغان ئاتكىرتكىلار چوڭقۇر ساۋاقداشلىق مېھرىنىڭ قىممەتلىك سۈپىتىدە قوللاردىن قوللارغا ئۆتۈشەتتى. شادلىق يېغىپ تۇرغان يېقىملىق چىرايلار، قىزىپ كەتكەن مىللىيچە ئۇسسۇل ۋە تانسىلار ھەققەتەنمۇ ئاجايىپ بىر كەيپىيات، ئاجايىپ بىر مەنزىرە. ئاھ! ئوقۇغۇچىلىق-ستۇدېنتلىق ھايات نەقەدەر كۆڭۈللۈك-ھە؟!

ھېرىپ ھالىمدىن كېتەي دەپدىم. مۇزىكا ئاخىرلىشىشى بىلەنلا ئازىراق دېمىمنى ئېلىۋېلىش ئۈچۈن كارىدورغا چىقتىم. كارىدور سالقىن ھەم تىنچ ئىدى. دېرىزىدىن سىرتقا — ئاسماندىكى جىمىرلاپ تۇرغان نۇرلۇق يۇلتۇزلارغا قارىدىم. مەكتەپ ئىچىدە يۈرتداشلىرى، دوستلىرى بىلەن توپلىشىپ يېقىنلىرىنىڭ سىنىپىغا پەتلەپ كىرىپ-چىقىۋاتقان ئوقۇغۇچىلار ئۈياقتىن-بۇياققا ئۆتۈشۈپ تۇرىدۇ. كۆزلىرىم تالغاندەك قىلىۋىدى، دەرھال يۇمۇۋالدىم. شۇئان خىيالىم.. ئەستا! بېشىمنى قاتتىق سىلكىپ، دېرىزىنىڭ ئوچۇق كۆزنىكىدىن بوينۇمنى سوزغانچە ئەتەي قايسىدۇر بىر ناخشىغا غىڭشىپ قويدۇم. سوغۇق ھاۋا نېرۋىلىرىمنى سەل تىنجىتتى. كۆزلىرىم ئىختىيارسىز قارىغايلىق يېنىدا چىرمىشىپ كەتكەن بىر جۈپ گەۋدىگە چۈشۈپ قالدى. ئۇلار پۈتۈن دۇنيانى ئۇنتۇپ، يېڭى يىلنى شېرىن-شەربەتلەر بىلەن كۈتۈۋېلىۋېتىپتۇ. ھىم! رومانتىك ئەقىدىنىڭ بىخۇت ئاشىقلىرى، كېلەر يېڭى يىلدا كۆزلىرىگلار ياش، قەلبىگلار ئازاب بىلەن تولۇپ كەتمىسە ياخشى بولاتتىغۇ. ئۆزۈڭگە پەخەس بول قىزچاق، خۇدا كۆڭلۈڭگە ئىنساب بەرسۇن، يىگىت! سىلەرنى قۇتلۇق ئاقۇەت كۈتكەي!

* * *

مۇشۇ كۈنلەردە ئۆزۈمنى خېلىلا تۇتۇۋالدىم. بىر چاغلاردىكى باللارچە قىلىقلىرىم، ساددا يەڭگىلتەكلىكىمدىن ئەسەرمۇ يوق. چۈش كۆرۈپ ئويغانغاندەك، بىراقلا ئون ياش چوڭىيىپ ئەقلىمگە توشقاندەك ئەتراپىمغا باشقىچە نەزەر بىلەن سوغۇققان،

ئېهتىياتچان قارايدىغان بولۇپ قالدىم. بەزىدە ئۆز-ئۆزۈمگە ئىشەنمەي قالىمەن. ماڭا ئەقىل ھەم ئىرادە بەرگەن ئۇ ئۇستازىمغا رەھمەت ئېيتقۇم كېلىدۇ. ئىشقىلىپ مەن ھازىر قايغۇرماسلىقنى، پەرۋاسىز بولۇشنى ئۆگىنىۋالدىم، نەپرەت ۋە بىزارلىق ئۇنتۇشنىڭ ياخشى دورىسىكەن. تەقىبلەنگەن خىيالىم ئازادلىققا چىقىۋاتىدۇ. مەن چوقۇم ئۇنى قەلبىمدىن، چۈشلىرىمدىن، پۈتۈن تۇرمۇشۇمدىن قوغلاپ چىقىرىمەن.

* * *

خېلى كۈنلەر بولدى. خاتىرە يازمىدىم. نېمە يېزىشنىمۇ بىلمەيمەن. قولۇمغا نەچچە رەت قەلەم ئالدىم. لېكىن نېمىنى يازاي؟

ستۇدېنتلىق دەۋرىمىزدىكى ئۇنتۇلغۇسىز پىراكتىكا مەزگىلىمۇ ئۆتۈپ كەتتى. سۆيگەن كەسىپىمنىڭ ۋاقىتلىق ئەھلى بولدۇم. ئوماق ئوقۇغۇچىلىرىم، شەرەپلىك مۇنبىرىم باربولدى. دەرس ئۆتتۈم، تەربىيە بەردىم. ئۇلار بىلەن بىرگە ئويناندىم، ئەمگەك قىلدىم. پۈتۈن زېھنىم بىلەن ئۇلارغا بېرىلدىم، ئۇلارمۇ مېنى ياقتۇرۇپ قالدى، بوش ۋاقىت بولسلا مېنى ئىزلەيدۇ. ئۆزلىرى بىلەن كۆپرەك بىرگە بولۇشۇمنى ئۆتۈنىدۇ. مەنمۇ ئامال بار شۇ سۆيۈملۈك قوزىلىرىم ئارىسىدا شۇلارنىڭ يېشىدىكى غەمسىز چاغلىرىمدىكىدەك ياشاشنى ئىستەيمەن. ئۇلارغاقاراپ كۆڭلۈمگە تەسەللى تاپىمەن. ئۇلارمېنى مۇئەللىم، سۈبھى مۇئەللىم! دەپ چاقىرغاندا قەلبىم سۆيۈنۈپ، بۆلەكچە روھلىنىپ كېتىمەن. كەسىپىمگە بولغان ھەۋىسىم ۋە ھۆرمىتىم ھەسسىلەپ ئاشىدۇ. ئىشقىلىپ كۈنلىرىم ئوقۇۋاتقان چاغلاردىكىدىن كۆپ ياخشى ئۆتتى. بىراق بەزىدە يەنە ئورۇنسىز ئىشلارنى قىلىپ قويۇپ كۆڭلۈمگە پاراكەندىچىلىكلەرنىمۇ تېپىۋالدىم.

ئالدىنقى كۈنى سەھەردىلا كەيپىم بۇزۇلۇپ ئويغىنىپتىمەن. قىزلارنىڭ ھەممىسى شېرىن ئۇيقۇدا، ئورنۇمدىن تۇرۇپ مەكتەپ ئىچىنى ئايلىنىپ چىقتىم. ئانچە-مۇنچە ھەرىكەتمۇ ئىشلىدىم. بىراق كۆڭلۈمنى قانداقتۇر بىر غەشلىك چۈلغۇۋالغاندەك ئىچىم سىقىلىپ تۇرىدۇ. ياتاقتا قايتىپ كىرىپ كارىۋاتقا چىقتىم-دە، باش تەرىپىدە تۇرغان ئۇنئالغۇغا ھېلىقى لېنتىنى سېلىپ بوش ۋاۋازدا قويۇپ قويدۇم. يېنىك، ئىزگۈ ئاھاڭ ئاستا-ئاستا پۈتۈن ياتاقنى لەرزىگەسالدى. ياندىكى كارىۋاتتىكى ياتاقدىشىم تۇيۇقسىزلا چالۋاقاپ كەتتى:

— ۋاي-ۋۇي، نېمە بولدى ساڭا؟ ئادەمنى ئۇخلاتماي قاق سەھەردە ئۇ بىرنېمەگىنى قويۇۋېلىپ...

— كۈن چۈش بولاي دېگەندىمۇ نەدىكى ئەتىگەنكەن ئۇ؟

— خويمۇ بىزار قىلدىغۇ ئادەمنى، — ئۇ غۇدۇرىغانچە بېشىنى يوتقانغا پۈركىۋالدى.

— چۈشى بۇزۇلۇپتۇ-دە بۇنىڭ، — يەنە بىرەيلەن غۇدۇرىدى. بۇ گەپلەر ماڭا

شۇنچىلىك قاتتىق ھار كەلدىكى، يۈرىكىمگە يېڭنە سانچىلغاندەك بولۇپ، ئازاب ۋە نومۇسىتىن جالاقلاپ تىترەپ كەتتىم. ئۇنىڭغۇنى جەھلىم بىلەن ئۆچۈرۈپ لېنىنىنى چىقاردىم-دە، ئوچۇق تۈرغان دېرىزىدىن پىرقىرىتىپ تاشلىۋەتتىم.

12-يانۋار (يەكشەنبە)

قايتىپ كېلىپ ئوقۇش باشلىغىلىمۇ بىرئاي بولاي دېدى. ساۋاقداشلار شۇنچىلىك جىددىي ھەم يەنە شۇنچىلىك روھلۇق، ئايرىلىش چاغلىرى يېقىنلاپ قالغانچە بۆلەكچە ئىجىل، بىراق مەن... ئۆزۈمگە ھەيران، نېمانچە غەلىتە مەخلۇقتۇرمەن. شۇنچە نۇرغۇن كىشىلەر ئارىسىدا، شۇنچە قاينىاق مۇھىت ئىچىدە ياشاۋېتىپمۇ ماڭا نەدىن كەلگەن ياۋايىلىق، جىمغۇرلۇق بۇ؟ ھاياتىمنىڭ 20-باھارىدا — ياشلىقنىڭ ئەڭ كۆركەم، ئەڭ ئويغاق مىنۇتلىرىدا، يەنە كېلىپ تۆت ئەتراپىم جۇشقۇن ستۇدېنتلارنىڭ شاد كۈلكىلىرى پەلەككە كۆتۈرۈلگەن بىرياشلار باغچىسى — ئالىي مەكتەپ قۇچىقىدا ئۆمۈر سۈرۈۋېتىپمۇ ئادەم ئەسەۋۈرقىلالمىغۇدەك دەرىجىدە سوغۇق قان، ياۋا ئۆتۈۋاتىمەن. چىدىماس ئىرادەم، خاراب قەيسەرلىكىم بەزىدە كەيپىياتىمنى تۇراقسىزلاشتۇرۇپ شۇنچىلىك بىچارە، چارىسىز ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويىدۇ. ئۆز-ئۆزۈمنى ئەيىبلەپ، دۇشمىنىمنى ھاقارەتلەپ تۇرۇپ كۆڭلۈمنى تىنجىتىشقا تىرىشىمەن. ئەمما قانچە قىينالساممۇ ھېچكىمگە دەرد ئېيتقۇم، ئىچ سىرلىرىمنى تۆككۈم كەلمەيدۇ. بۇنداق قىلىشتىنمۇ ئۇيىلمەن. قاچانغىچە يۈرىكىمنى تىڭشاپ، قەلبىم ئىچىدىلا ياشاپ ئۆتىمەنكىن؟ ياق، مەن تەنھالىقنىڭ ئۆمۈرلۈك ئەسىرى ئەمەس. «سەن ئۆتمۈشنى ئۇنتۇمسالىڭ، كەلگۈسى سېنى چۆرۈپ تاشلايدۇ.» ماڭا ھاياتلىق، شادلىق يەنە... يەنە مۇھەببەت كېرەك بولىدىغۇ ئاخىر! ھېلىمۇ تالاي كۈن، تالاي تۈن تالاي-تالاي ياش تۆكتۇم، بۇغۇلدۇم، زارلىدىم، مەن دۇنياغا ئازاب، بەختسىزلىكنىڭ ئاچچىق تەمىنى تېتىش ئۈچۈنلا تۆرەلمىگەنغۇ؟ مەن ئۇ نامەرد ئۈچۈن ئاز ئازاب تارتتىممۇ؟ پۈتكۈل خىيالىم، يۈرىكىم شۇنچە يىل شۇ بىرلا ئادەمگە تەلمۈرۈپ، شۇ بىرلا ئادەمنى ئىستەپ، قايغۇرۇپ، مۇڭلىنىپ ئۆتكەن ئەمەسمىدى؟ نومۇسۇم كېلىدۇ شۇ ئەخمىقانە ئۆتمۈشۈمگە. خەير، ئۆتكەنگە سالىۋات! ئەمدى مەن باشقىچە بىر ئادەم بولىمەن. بىرىگە رازىلىق بېرىشىم كېرەك. پامىر ياكى ئەركىن، قايسىلا بولسا بولۇۋېرىدۇ. ھەر ئىككىسىلا ياخشى يىگىتلەر ھەم مېنى ياخشى كۆرىدۇ. ماڭا بۇنىڭدىن ئارتۇق تاللاپ ئولتۇرۇشنىڭمۇ ھاجىتى يوق، كېيىن... كېيىنچە بەلكىم مەنمۇ ياقتۇرۇپ قالارمەن، لېكىن شۇنىسى چوقۇم. مەيلى ئۇ كىم بولسۇن مەن جەزمەن ئۇنى بەختلىك قىلالايمەن.

9-مارت (يەكشەنبە)

بۈگۈن ياتاقتىكى قىزلارنى ساۋاقدىشىمىز زۇلپىيە ئۆيىگە تەكلىپ قىلغانىدى. يەكشەنبە كۈنلىرى كۈن چۈش بولاي دېگۈچە ئۇخلاپ، تاماققىمۇ ئۇلگۈرەلمەيدىغان ھورۇن قىزلار ئەتىگەندىلا ئورنىدىن تۇرۇشۇپ، تەييارلىق قىلىشقا كىرىشتى. مەن قۇش

بالسىدەك، يوتقاندىن بويىنۇمنى چىقىرىپ، ئۇلارنىڭ ياتاق ئىچىدە يۈگۈرۈپ يۈرۈپ بىر-بىرىگە سوقۇلۇشلىرىغا، ئالدىراپ گىرىم قىلىپ ياسىنىشلىرىغا قاراپ، كۆزلىرىمنى يېرىم يۇمۇپ ياتاتتىم.

— ۋاي، تېخىچە ياتىدىغۇ ماۋۇ، تېز بول!

— بۈگۈن ئازراق ئىشىم بار ئىدى. سىلەر چىقىپ كېلىڭلار.

— هە... پۈتۈشۈپ قويۇپتىكەنسىلەر-دە، ئېيتقىنا بۈگۈن ئەركىن سېنى نەدە ئويناتماقچى؟

— بەك ئامەتلىك جۇمۇ ئاداش سەن. دائىم يىگىتلەرنىڭ سەرخىللىرىنى كەلتۈرۈۋالسەن.

— ئاپىلىرىمىز بىزنىمۇ سەندەك ياساپراق تۇغۇۋالغان بولسىچۇ...

مەن كۈلۈپلا قويۇپ گەپ-سۆز قىلماي يېتىۋەردىم، بوپتۇ، هازىرچە شۇنداق چۈشىنىپ تۇرغىنىڭلار ياخشى.

ئۇلار بىزنىڭ يەكشەنبىلىك تاماشىمىزغا شادلىق تىلەپ، ۋېچىرلاشقىنىچە چىقىپ كېتىشتى. ياتاق جىمىدى. مەن ئالدىرىماي ئورنۇمدىن تۇرۇپ، كۆڭۈل قويۇپ گىرىم قىلدىم. بۈگۈنكى يەكشەنبە مېنىڭ مۇستەقىل ئىگىدارچىلىقىمدا، تۇنۇگۈن ئەركىنگە ئەتە بىر تۇغقىنىمىزنىڭ ئۆيىگە بارىمەن دەپ يالغان ئېيتقانىدىم. قىزلارنىمۇ يولغا سالدىم. ئەمدى هەممە ئىشىمنى كۆڭۈلدىكىدەك، ئەركىن-ئازادە ئورۇنلاشتۇرۇشۇم كېرەك!

ئالدىراقسان قىزلارنىڭ رەتسىز ئورۇن-كۆرپىلىرىنى تۈزەپ، ياتاقنى تازىلاپ، پاك-پاكىز قىلىۋەتتىم. ئۇنىڭغۇنى بوش قويۇپ قويدۇم. ياتقىمىز بەكمۇ چىرايلىق ئىدى. هەممىمىز ئۆزىمىزنىڭ كارىۋىتىنى ئەتراپىنى ئېرىنمەي بېزەيتتۇق. قىپقىزىل يىپەك پەردىنى چۈشۈرۈۋېدىم، ياتاق ئىچى تېخىمۇ يېقىملىق، رومانتىك تۇسكە كىردى. ئاندىن پىلاسىم بويىچە قولۇمغا قەلەم ئالدىم.

〈 هۇرمەتلىك ئەركىن، ياخشىمۇسىز؟

ئارىمىز شۇنچە يېقىن تۇرۇپمۇ سىزگە خەت سۇنۇپ مۇئامىلە قىلىۋاتقىنىمدىن بەلكىم هەيران بولۇۋاتقانسىز. شۇ تاپتا مېنىڭمۇ قانچىلىك قېيىن ئەهۋالدا ئىكەنلىكىمنى چۈشىنىشىڭىزنى سورايمەن!

ئەركىن! بىز تونۇشقاندىن بۇيان بىر-بىرىمىزگە سەممىي، دوستانە مۇئامىلە قىلىشىپ ئۆتكەنىدۇق. شۇ چاغلار نېمە دېگەن كۆڭۈللۈك ئىدى-هە؟ يېقىنقى بىرئايدىن بېرىمۇ ئوبدان ئۆتۈۋاتمىز. بىراق نېمىشقىدۇر هەر ئىككىمىزلا بىئەب، ئۆزىمىزنى ئەركىن، بىمالال تۇتالمايمىز. بولۇپمۇ مەن ناهايىتى قېيىن ئەهۋالدا قېلىۋاتىمەن. سىزدىن خۇش بولاي ئەركىن، مەندىن رەنجىمەڭ! ئەگەر مېنى هەققەتەن ياخشى كۆرسىڭىز مېنىڭ بۇ جاهىللىقىمنى كەچۈرۈڭ!

مەن قايتا-قايتا ئويلىنىپ، ئاخىرى مۇشۇ قارارغا كەلدىم. مەن ئەسلىدە مۇناسىۋەتسىز تېخىمۇ قويۇقلاشسا ھەممە ئىشلار ئۆزلۈكىدىن يۈرۈشۈپ كېتىدۇ دەپ ئويلىغانىدىم. چۈنكى سىزگە ئىشىنەتتىم. مېنى چوقۇم ئۆزىگە رام قىلىۋالالايدىغۇ دەپ قارايتتىم. ھېلىمۇ سىز ماڭا قولىگىزدىن كېلىدىغانلىكى ھەممە ياخشىلىقنى قىلىۋاتىسىز. مەن سىزدىن ئېرىشىۋاتقان بۇ سەممىي ھۇرمەت، چوڭقۇر مۇھەببەتنى بەلكىم يەنە بىر ئادەمدىن كۆرەلمەسلىكىم مۇمكىن. لېكىن... لېكىن سىزمۇ ئۆزۈڭىزنى تۇرۇپسىز. مەن ھەر ئىككىڭىزنىلا قىيناپ قويۇۋاتىمەن. ئېچىلاي دەيمەن، كۈلەي دەيمەن. ئۆزۈمنى زورلاپ، كۈچىنىپ تۇرۇپ خۇشال كۆرۈنۈشكە تىرىشىمەن. بىراق ھامان يۈرىكىم سىقىلىپ، بىئاراملىقتىن قۇتۇلالمايمەن. بۇنداق چاغلاردا سىزنىڭ ئازابلىنىۋاتقىنىڭىزنى كۆرۈپ، سىزگە ئاسىي خيالىلىرىمدىن، سىزگە ساداقەتسىز روھىمدىن خىجىل بولىمەن. سىزنىڭ: ھازىرچە كېرەك يوق، سىز مېنى چوقۇم ياخشى كۆرۈپ قالىسىز، ئاخىر قايىل قىلىمەن دېگەن سۆزىڭىزدىن ئۈمىدلىنىپ، شۇنداق بولسىكەن دەپ تىلەپ يۈرىمەن. ئەمما قەلبىمدىكى سىز بىلىدىغان شۇ مۇدھىش جاراھەت كېپىنكى كۈنلەردىمۇ ئېغىز ئالماي تۇرۇپ قالسا، سىزگىمۇ، ئۆزۈمگىمۇ بەختسىزلىك كەلتۈرەرمىكىن دەپ ئەنسىرەپ قالدىم. تەۋەككۈلچىلىكىنىڭ مۇھەببەتنىڭ ئورنىنى باسالمايدىغانلىقىنى بولۇق تونۇپ يەتكەن بۇگۈنكى كۈندە سىزگە يۈز كېلەلمەي قانچىلىك پۇچىلىنىۋاتقىنىمنى بىر ئۆزۈم بىلىمەن. مېنى چۈشىنىڭ ئەركىن! مېنى كەچۈرۈڭ! مەن سىزنى ئالداپ قويۇشتىن، قەلبىمنى بېرەلمەسلىكىمدىن قورقۇپ شۇنداق قىلىۋاتىمەن. سىز چوقۇم شۇ چىرايىڭىز، شۇ ئېسىل خىسلىتىڭىز بىلەن مەندىن نەچچە باراۋەر يۇقىرى قىزلارنى كەلتۈرەلەيسىز، مەندىن بەختلىك ئۆتىسىز...»

خەتنى داۋاملاشتۇرالمىدىم. قەلەمنى تاشلاپ قويۇپ لېۋىمنى چىشلىگەنچە تورۇسقا تىكىلىپ ياتىمەن. ئىچىمدە مىڭ خىل زىددىيەت، مىڭ خىل خىيال-ئۈمىد، چۈشكۈنلۈك، ئازاب، پەرۋاسىزلىق... چىراغقا ئېسىلغان قەغەز پانۇسقا تىكىلگەن كۆزلىرىم خىرەلەشتى... بۇگۈن يەكشەنبە-ھە؟ تووا، مەن تەنھالىقتا نېمانچە ھېرىس؟ مۇشۇ جىمجىت، سۈرلۈك، كىچىككىنە ياتاقتا قانچە شەنبە-يەكشەنبە، قانچىلىغان ھېيت-بايراملارنى مۇشۇنداق يۈرىكىمنى تىڭشاپ، دەردلىرىمگە ئۈنئالغۇدىن چىقىۋاتقان ھەسرەتلىك كۈينى قوشۇپ تەنھا ئۆتكۈزگەندىمەن؟ مەن نېمىشقا باشقىلارِدەك كۆڭلۈمنى ئاۋۇندۇرۇشنى، ئۆز-ئۆزۈمنى خۇش قىلىپ، غەمدىن خالاس بولۇشنى ئىستىمەيمەن؟ بەزى قىزلار يىگىتلىرى كۆڭلىگە ياقمىسا ھايالشمايلا ئالماشتۇرالايدۇ. شەنبە-يەكشەنبىنى قانغۇدەك ئويناپ-كۈلۈپ ئۆتكۈزىدۇ. مەن نېمىشقا مۇنداق قىينىلىمەن؟ زادى ئازاب مېنى قوغلىشىۋاتامدۇ ياكى مەن ئازابنىمۇ؟ ئۇ نېمىسى بىلەن ماڭا مۇنچە غالىپ، ھۆكۈمران بولۇۋالىدۇ؟ ئۇ زادى مېنىڭ ياخشى كۆرۈشۈمگە، ئويلاپ ئولتۇرۇشۇمغا ئەرزىمدۇ؟

بىلمىدىم، ھېچنەرسىنى بىلمەيمەن. ھېچنەرسىنى ئەسلىيەلمەيمەن. پەقەت

ئۇنى سېغىنىمەن، مۇڭلىنىمەن، يىغلايمەن... ئۇ مەندىن قانچە يىراقلاشقانچە قەلبىم ئۇنى شۇنچە ئىستەيدۇ، شۇنچە زارىقىدۇ. شۇنچە سۆيىدۇ، ھېلىمۇ توپتوغرا بەش يىل بوپتۇ. بەش يىل — ئۇنسىز، ئۈمىدسىز ئۆتكەن بەش يىل. تووا نېمانچە تەلۈە كۆڭۈل بۇ؟ مەن بۇ ئاچچىق ئازابتىن قاچان، زادى قاچان خالاس بولارمەن؟!

ئەلەملىك ئۆتمۈشلەرگە ئوبدانلا خاتىمە بېرىلمۇاتقان مۇشۇ كۈنلەردە بۇگۈن يەنە تۇرۇپلا كېسىلىم تۇتتى. ئۆزۈمۇ چۈشەنمەيدىغان غەلىتە ئاچچىق ئەسلىمىلەر ئىچ-ئىچىمدىن جۇۋۇلۇپ، يۈرىكىم ئېغىپ كېتىۋاتىدۇ. بۇگۈن ئۇنىڭ تويى ئەمەستۇ؟

15-مارت (دۈشەنبە)

توۋا، يۈرىكىم خۇددى ئۇنىڭ كۆكرىكىگە قەپسىدە سوقۇۋاتقاندەك، قەلبىمنى ئۇنىڭكى بىلەن چىرماپ تېڭىۋەتكەندەك نېمانچە سەگەك؟ راستتىنلا باغرىم تۇيغانىكەن. راستتىنلا ئۇنىڭ تويى بوپتۇ. توي!

شۇ تاپتا پىراكتىكىدىن قايتىپ، كانىكولغا ئۆيگە كەلگەن ۋاقتىمدا يۈز بەرگەن (ئەينى چاغنىڭ ئۆزىدە يېزىشنى خالىمىغان ھەم يېزىشقا پېتىنالمىغانىدىم) بىر ئىش ئېسىمگە كېلىپ قالدى.

مەن مەكتەپكە قايتىپ ماڭغان ساۋاقداشلىرىمدىن ئايرىلىپ، ئائىلەمگە بارىدىغان بېكەتتە ماشىنىدىن چۈشۈپ قالدىم. ئۇلار دېرىزىدىن باش-قوللىرىنى چىقىرىپ يۇلاڭلاتقانچە كېتىپ قېلىشتى. كۈن قايرىلغان چاغ، كوچا ئاپتوبۇسلىرىمۇ، كىرا ھارۋىلىرىمۇ كۆرۈنمەيدۇ. ئەستا! قانداق كېتەرمەن؟ قورقۇپ تۆت ئەتراپىمغا ئەنسىز قاراپ قويدۇم. شۇ ئەسنادا كۆزلىرىم تۇيۇقسىز مەندىن ئون مېتىرچە يىراقلىقتا چېكىتتەك تىكىلىپ تۇرغان بىرجۇپ كۆزدە قېتىپ قالدى. خاتا كۆرمەيۋاتقاندىمەن؟ ئۇ نەدىن پەيدا بولدى؟

— ياخشىمۇسىز؟

— ياخشىمۇسىز؟

يۈرىكىمنىڭ شۇنچە تېز سوقۇپ، ئۆزۈمنى قولۇمغائالالماي تۇرۇۋاتقىنىمغاقارىماي ئاۋازىم پەقەت تىترىمىدى. غەزەپتىن مەڭزىلىرىمۇ ئوت ئېلىپ كېتىۋاتىدۇ. لېكىن ھېسسىياتىمنى زورىغا بېسىپ نېرۋىلىرىمنى ئاستا-ئاستا ئورنىغا چۈشۈرۈۋالدىم، ئۇنىڭ ئالدىدا ھەرگىز چاندۇرۇپ قويماسلىق كېرەك. ھازىر ئۇنىڭغا تېگىشلىك ئەك مۇۋاپىق جاۋاب — پەرۋاسىزلىق. شۇلا مېنىڭ غورۇرۇمنى ساقلاپ قالالايدۇ.

ئۇ ئالدىمدا كۆزلىرىمگە تىكىلگىنىچە كۈلۈپ تۇرىدۇ. يەنىلا شۇ سېھرىلىك ئالدامچى كۈلكە، شۇ نۇرلۇق، ھاياسىز كۆزلەر، ئۇ نېمە دېگەن ئۇيالماس-ھە؟ جىرايىدا ئازراقمۇ خىجىللىق، يۈز كېلەلمەسلىك ئىپادىسى يوق. باشقىلارغا تالاي قېتىم سۆيۈمنى ياخشى كۆرىمەن. لېكىن ئۇنىڭغا يۈز كېلەلمەيمەن دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان، بىراق... بەلكىم ئۇمۇ ماڭا ئوخشاش ئارتىسلىق قىلىۋاتقاندۇ ياكى شۇ ئۆۋچى كۆزلىرى بىلەن

مېنى يەنە بىر قېتىم ئىدراكىمدىن ئازدۇرماقچىدۇر.

مەنمۇ ئۇنىڭدىن كۆزۈمنى ئۇزمەي، سورىغان سوئاللىرىغا قىسقىلا جاۋاب بېرىپ قويۇپ، ئىپادىسىز قاراپ تۇرۇۋەردىم، ئۇنىڭ سۆزىچە، بۇ قېتىم ئاتايىتەن مەن بىلەن چوڭ ئىش توغرىلىق ئەستايىدىل پاراڭلىشىش ئۈچۈن كەپتىمىشكەن. مېنى ئۇچرىتالمىغاچ ۋاقتى توشۇپ ئامالسىز ئەتە قايتىش نىيىتىدە بىلەت ئالغىلى چىقىپ، كۈتۈلمىگەندە ئۇچرىشىپ قاپتىمىز.

— ھەقىقەتەنمۇ قالتىس ئۇچرىشىش بولدى، ئەمدى يەنە ئىككى-ئۈچ كۈن كېچىكىپ ماڭىدىغان بولدۇم-دە، — دېدى ئۇ سۆز ئاخىرىدا مۇغەمبەرلەرچە كۈلۈپ.

مەن ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىنى چۈشەنگەنىدىم. لېكىن پەقەتلا گەپ قىلغۇم كەلمىدى، قېشىمنى يەڭگىل ئۈچۈرۈپ، پىسەنت قىلمىغاندەك ئۇنىڭغا لەپپىدە بىرقاراپ قويدۇم-دە، بۇرۇلۇپلا ماڭدىم.

— سومكىنى ۋېلىسىپىتكە ئارتىۋالامسىز.

— رەھمەت، ئېغىر ئەمەس.

مەن بېشىمنى تىك تۇتۇپ، ئالدىمغا قاراپ مېڭىۋەردىم. ئۇنىڭدىن تېزرەك يىراق كېتىشنى، چىرايىغا يېنىشلاپ قارىماسلىقنى خالايتتىم. ئۇ مېنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك ياكى كۆزلىرىگە ئىشەنمەيۋاتقاندەك پات-پات چىرايىمغا قاراپ قويياتتى.

ئارقامدىن كېلىۋاتقان ئاتنىڭ تۇياق ئاۋازى بىلەن يەڭگىل قوڭغۇراق سادالىرىنى ئاڭلاپ ئورنۇمدا توختىدىم.

— سۇبھى! ئەتە بىر كۆرۈشەيلى بولامدۇ!؟ — دېدى ئۇ جىددىيلىشىپ.

— مېنىڭچە زۆرۈرىيىتى يوق.

— ئۇنداق دېمەك، سۇبھى. نېمىلا بولسۇن بىز ئوبدانراق بىر پاراڭلىشايلى.

— بەرىبىر، ياخشىسى، ۋاقتىدا كېتىۋېلىك، خوش!

— سۇبھى!

مەن يەڭدىم. ئاخىرى مۇشۇ زۆرۈرىيىتى قالمىغان، كېچىككەن پۇرسەتتە بولسىمۇ ئۇنىڭ ئالدىدا غالىپ كەلدىم، ئۇنىڭ سېھرىلىك كۆزلىرىگە ئالدانمىدىم. ئېرىپ يۇمشىمىدىم. ئەكسىچە ئۇ ھەيرانلىق ھەم خورلۇقتىن نېمە قىلارىنى بىلمەي قېلىۋېدى، مەن بۇنىڭدىن ھۇزۇرلاندىم، دېمىسىمۇ مەن تارتقان خورلۇقلار ئالدىدا بۇ قانچىلىك گەپتى؟ بىلمەن. بۇ قېتىممۇ ئۇ ماڭا يالغان-ياۋىداق گەپلەرنى قىلىپ، مېنىڭ ئارامىمنى بۇزماقچى. لېكىن ئۇلگۈرمىدى، ھىم! مېنى يەنە قاچانغىچە ئەخمەق ئېتىشنى ئويلىغان بولغىيدىڭ رەھىمسىز ئېزىنتقۇ. ئىشقىلىپ مەن يەڭدىم. ئاخىر سېنىمۇ، ئۆزۈمنىمۇ يەڭدىم. سېنىڭ خىيالىي ئارزۇلىرىڭنى، ئۆزۈمنىڭ تەلۈە ھېسسىياتىمنى يەڭدىم. توغرا، مۇھەببەتكە ئەرزىمىگەن ئادەم نەپرەتكىمۇ ئەرزىمەسلىكى كېرەك. مەنستىمەسلىكتىن ئارتۇق قارشىلىق يوق. مانا مەن ھازىر ئۇنى يامان گەپلەر بىلەن نەچچە كۈن

تىللىۋالغاندىنمۇ ئارتۇق پۇخادىن چىقتىم. ئۇ ئەمدى ماڭا ئىككىنچى بۇ توغرىدا گەپ قىلماس بولىدۇ.

لېكىن مەن يەڭگىل ئويلاپتىمەن، شۇ ئىش بولۇپ ئۆچىنچى كۈنى كۈتمىگەن يەردىن ئۇ بىر پارچە خەت كىرگۈزۈپتۇ، خەت قىسقىلا يېزىلغان ئىدى:

〈 سالام، سۇبھى!

ماڭا قىلغان مۇئامىلىڭىز كۆڭلۈمدىن چىقمىغۇدەك زەربە بولغانىدى. شۇنداقتىمۇ چىشىمنى چىشلەپ بۇ خەتنى يېزىۋاتىمەن. ئاخىرقى قېتىم ئىلتىماسىم — مەن سىز بىلەن قەتئىي كۆرۈشۈشۈم كېرەك. ئەگەر يەنىلا چۈشەندۈرۈشۈمنى خالىمىسىڭىز، مەن ئامالسىز شۇ ئارزۇيىڭىز، گۇمانىڭىز بويىچە ئىش كۆرۈشكە مەجبۇر بولىمەن، بىراق ئېسىڭىزدە بولسۇن، مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن! 〉

ئىختىيارسىز خەتنى سىقىمدىغانچە ئولتۇرۇپ قالدىم. بىرىيەرلىرىم تارتىشقاندەك قىلاتتى. ياق! كۆرۈشەلمەيمەن، سېنىڭ ئۇ سۆزلىرىڭ مېنى ئەمدى ئالدىيالمايدۇ. قولۇمغا قەلەم ئالدىم.

〈 سالام سىزگە!

مېنى كەچۈرۈڭ، ئىلتىماسىڭىزنى قوبۇل قىلالمايمەن. چۈشەنسىڭىز، بىز يۈرۈشتىن ئىلگىرىكى تارىخىڭىزنى تىلغا ئالماي ئۆتكۈزۈۋەتكىنىمىڭ ئۆزىلا سىز ئۈچۈن ناھايىتى كۆپ كەچۈرۈم ئىدى. لېكىن سىز بۇنى بىلمىدىڭىز، مەن ناھايىتى كۆپ ئويلىنىپ ئاخىرى مۇشۇ قارارغا كەلگەن. بىز ياخشىسى جىملا ئايرىلىپ كېتەيلى. گەپ تەگەشسەك ھەر ئىككىمىزگە، بولۇپمۇ سىزگە ياخشى ئەمەس، مەن سىزنى ئوبدان چۈشىنىمەن. سىز ھېچقاچان ئەيىبىڭىزنى بوينىڭىزغا ئالمايسىز. بەلكىم مېنى ياخشى كۆرگىنىڭىز قىسمەن راستتۇ، لېكىن سىز ھەرقانداق بىرقىزنى ماڭا ئوخشاشلا ياخشى كۆرەلەيسىز. شۇڭا مېنى ناھايىتى تېز ئۇنتۇپ كېتەلەيدىغىنىڭىزغا، مەنچىلىك ئازابلانمايدىغىنىڭىزغا ئىشىنىمەن. مەن سىزنى شۇنچىلىك ئەقىدەم، ئىشقىم بىلەن سۆيگەن ئىكەنمەن، سىزدىنمۇ ھېچ بولمىغاندا سەممىيلىك تەلەپ قىلىشقا ھەققىم بار ئىدى. لېكىن گۈل بېرىپ گۈل ئالالمىدىم. خەير، بۇمۇ تەقدىر. مەن يەنىلا سىزگە بەخت تىلەيمەن. بىراق ئېغىر كەلسىمۇ ئېيتاي، مېنىڭ پىشىم قۇرىمايلا تۇرۇپ سىزگە بەخت نېسىپ بولمايدىغانلىقىڭ. سىزنى ئاخىر بىر كۈنى مېنىڭ قىساسىم تۇتىدىغانلىقىكلا قىلىدۇ. خوش!

سۇبھى 〉

بىز مانا شۇنداق ئايرىلغانىدۇق. ئۇ ھەقىقەتەنمۇ مېنىڭ ئويلىغىنىمدەك توي قېپتۇ.

11-ئاۋغۇست (چارشەنبە)

ئوقۇش پۈتتۈرۈپ ئائىلىگە قايتىپ كەلگىلىمۇ بىرئايدىن ئاشتى. تۆت يىللىق ستۇدېنتلىق ھايات، تاتلىقىدىن ئاچچىقى كۆپ مۇساپىرلىق كۈنلەرمۇ ئاخىرلاشتى.

مۆكۈشمەك ئويناپ باغلارنىڭ بۇلۇڭىدا جۇپ-جۇپ ئولتۇرۇۋالىدىغان، گېپتار چېلىپ، ناخشا توۋلاپ ئۇخلىيالمايدىغان باللىقمۇ خاتىمە بېرىلدى، ئۆگىنىش بىلەن ئالدىراشچىلىق ئىچىدە ئۆتىدىغان رېتىملىق، توختاملىق تۇرمۇش مۇھىتى بۇزۇلدى، مۇشۇ بىرنەچچە ئايدىن بېرى، ئوقۇش پۈتتۈرۈش ئىمتىھانى، دېپسىرتاتسىيە، قايتىپ كەلگەندىن كېيىن بولسا، ئۆي ئىشلىرى ھەم خىزمەت تەقسىماتىنىڭ ېمى بىلەن ئوبدانلا جۇدەپ قالدىم، ئەمما روھىي جەھەتتىن ئۆزۈمنى بۇرۇنقىغا قارىغاندا كۆپ يەڭگىل سېزىۋاتىمەن. راست، مۇنداق غەلىتە خاتىرجەملىكنى چۈشىنىدىغانلار ئاز. لېكىن بېشىغا كەلگەن ئادەم بىلىدۇ.

تۇنۇگۈن، ئۇنىڭ يېقىن دوستى — ساۋاقدىشىمىز قەيسەر ئۆيىگە دوستلارنى چاقىرغانىكەن. كۆرۈشمىگىلى ئۇزۇن بولغان قىزلار پۈخادىن چىققۇچە مۇڭدىشىپتۇق.

تونۇش سورۇن، تونۇش چىرايلار، دوستانە كۈلكە-چاقچاقلار. كۆڭلۈم كۆتۈرۈلۈپلا قالدى. ئىلگىرىمۇ مۇشۇ ئۆيدە، مۇشۇ دوستلارقانچە قېتىم بىللە ئولتۇرغان. لېكىن ئۇ چاغدا قېشىمدا ئۇمۇ بار ئىدى.

تونۇش سورۇن، تونۇش مەنزىرە،
تونۇش سىما كۆرۈنمەس بىراق.
غېرىب سەزدىم ئۆزۈمنى تەنھا،
دىلىم سۇنۇق، ھېسلار قاغجىراق.

بۇ، ئۆتكەن ئەسىرگە، سەۋدا چاغلىرىمغامۇ نېسىپ شېئىرىمدەك قىلىدۇ. قاچان يازغان بولغىيدىم؟ بولدىلا. ھازىرنىڭ ئۆزىدە مۇنداق مەنسىز ئىبارىلەرنى ئەسكە ئېلىپ ئولتۇرۇشنىڭ ئۆزىمۇ بىربىمەنىلىك، گەپ ئارىسىدا بىرنەچچە قېتىم ئۇنىڭ ئىسمى چىقىپ قالدى. ھەتتا مېنىڭ جاھىل، تاش يۈرەكلىكىمگە نارازىلىق بىلدۈرگۈچىلەرمۇ بولدى. مەيلى ئۇلار نېمە دېسە دېسۇن. ئۇنى چۈشىنىدىغان، چىرايلىق نىقابى ئاستىدىكى ھەقىقىي قىياپىتىنى كۆرەلەيدىغان ئادەم مەن. ئۇنى ئۇلارغا سۆزلەپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق، ئۇلارنىڭ گېپىگە پەرۋا قىلمىدىم. لېكىن كۆڭلۈم غەش بولمايمۇ قالمىدى. ئىشىنىمەن، بۇ كۈنلەرمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ. خىزمەتكە چۈشسەم، جەمئىيەتكە قوشۇلسام يېڭى دوستلىرىم، يېڭىچە مۇھىتىم بولىدۇ. تۇرمۇشۇمغا يېڭى-يېڭى مەنىلەر قوشۇلىدۇ. ھەممە، ھەممىسى قايتىدىن باشلىنىدۇ.

23-سېنتەبر (جۈمە)

قۇربان ھېيتىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرى.

خىزمەت تەقسىماتىم تېخىچە بىر تەرەپ بولماي ئىچ پۇشۇقىدىن ھېچ ئىش خۇش ياقماس، ھېچ يەرگە بارغۇم كەلمەس بولۇپ قالدىم.

بۇگۈنمۇ ئۆيدىكىلەرنىڭ ھەممىسى چىقىپ كېتىپ، ئۆزۈم يالغۇز تېلېۋىزور كۆرۈپ ئولتۇراتتىم. بىرنەچچە دوستلىرىم كىرىپ كەلدى. ئۇنىمىغىنىمغا قويماي، ھېيتلىشىمىز دەپ، زورلاپ دېگۈدەك ئېلىپ ماڭدى. بىز بىرنەچچە ئۆينى ھېيتلاپ، ساۋاقدىشىمىز ئىلھامنىڭكىگە كەلگەندە ئولتۇرۇپ قالدۇق. (ئۇ ئۇنىڭ يېقىن دوستى. ھېنىڭ سىرداش دوستۇم ماھىنۇرنى ياخشى كۆرىدۇ. چىقىشقاق، كېلىشكەن يىگىت) ھەممەيلەنگە ھاردۇق يەتكەندەك قىلاتتى. ئۇلارپاراڭغا چۈشتى. مەن تومپۇچكا ئۇستىدە تۇرغان ئالبۇمنى ئېلىپ ئاستا ۋاراقلاشقا باشلىدىم. ئاخىرقى بەتنى كۆرۈۋېتىپ ماڭا تىكىلىپ، كۈلۈمسىرەپ تۇرغان بىر جۈپ كۆزنى كۆرۈپ قالدىم. ئادەم تاماشا قىلغۇدەك قىرلىق بۇرۇن، سەل بۇرتۇپ چىققان ئېڭىكى ئۇستىدىكى قېلىن، ئەمما پۈتۈن ئەرلىك جەزبىسى يېغىلغان يېقىملىق لەۋ. قارىچۇقىم ئايلىنىپ كېلىپ، سۈرەتتىكى سول كۆز ئاستىدا روشەن بىلىنىپ تۇرغان كىچىككىنە قارانەرسىدە توختاپ قالدى. لېۋىم تىترەپ، بوشقىنە مىدىرلىدى: خال! ھېچكىمگە بىلىندۇرمەي ئۇنى ئاستا سىيلىۋالدىم. قولۇم كەڭ پىشانىسىدە يارىشىملىق يېيىلىپ ياتقان قاپقارا چاچلارغا تېگىپ تۇرغان ئىكەن، بارماقلىرىمغا ئۇنىڭ ھارارىتى ئۇرۇلۇۋاتقاندەك، بۇرنۇمغا ئۇنىڭ ھىدى كېلىۋاتقاندەك بولۇپ تىترەپ كەتتىم. ئۇ تېخىچىلا ئالبۇم ئىچىدە ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەيتتى. كۆزۈمنى ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇنىڭدىن ئاجرىتالمىدىم. ئۇ بارغانسېرى ماڭا شۇنداق يېقىملىق، شۇنداق سۆيۈملۈك كۆرۈنۈپ، بۇغۇزۇمغا بىرنەرسە قاپلىشىۋالغاندەك بولدى.

— ھە... ئاغىنىلەر، بۈگۈن تازا ئوبدان يىغىلىپتۇق، ھاردۇقمۇ يەتتى. ئەمدى بىزنىڭكىدىلا كەچلەيلى، قانداق؟ — دېدى ئىلھام ساھىبخانلىق سالاھىيىتى بىلەن.

— ياخشى گەپ.

— ھەي، ئەتىگەندىن بېرى ئارىمىزدا غەيرەت يوق، ئاۋۋال ئۇنى تېپىۋالمامدۇق؟

— ئۇنداق بولسا يۈرۈڭلار، بېرىپ شۇنىلا يېقىتايلى.

مېنىڭ ئەمدى كەيپىم ئۇچۇپ، ئۆيگە قايتىشتىن باشقىغا رايىم قالمىغانىدى. ھېچكىمگە تۈيدۈرماي غىپپىدىلا تىكىۋەتمەكچى بولۇپ، ئەتەي ئارقىدا سۆرۈلۈۋالدىم. لېكىن ئۇلار مېنى ھېچ تاشلايدىغاندەك ئەمەس. ئىلھام بىلەن ماھىنۇر پات-پات ئارقىغا قاراپ مېنى ئالدىرىتاتتى.

— مىجەزىڭ يوقمۇ سۈبھى؟

مەن ئۇلارغا يېقىنلاشقاندا ماھىنۇرئىتتىك ئالدىمغا كېلىپ چىرايىمغا سىنچىلاپ قاراپ كەتتى.

— ھەئە، ئۆيگە كېتەيمكىن دەيمەن.

— خالۇڭىز ئارىمىزدىن يېتكەندىن بېرى، سېنىڭ پات-پات مىجەزىڭ يوقاپ كېتىدىغان بوپقالدى. بىزدىن مۇنداق قاچما، سۈبھى.

ئىلھامنىڭ كۈلۈپ تۇرۇپ قىلغان بۇ چاقچىقى جان-جېنىمدىن ئۆتۈپ كەتتى.

يەنە سەۋەب كۆرسىتىشىنىڭ ئورنى قالمىدى. خالىمىسامۇ باراي، مۇنداق چېقىۋېلىشلارغا چىدىغۇچىلىكىم يوق. ماھىنۇر ئەمدى مېنى قولتۇقلىۋالغانىدى.

— ئۇ كەپتىكەن، ئاڭلىدىڭمۇ؟ — ئۇزۇن جىملىقتىن كېيىن ئاستا سورىدى ئۇ.

مەن بېشىمنى ھالسىز لىڭشىتىپ قويدۇم.

— تۇنۇگۈن كەچ ئۇچرىغانىدى. بۈگۈن قايتماقچىكەن.

— كېتىپتىما؟! — ئىگىرىغاندەك چېقىپ كەتكەن ئاۋازىمدىن چۆچۈپ كەتتىم. ئۇمۇ سەزدى بولغاي، لەپپىدە قارىۋىدى، قۇلاقلىرىمغىچە قىزىرىپ كەتتىم، — كەتسە كەتمەمدۇ.

ئۆزۈمدىكى ئوڭايسىزلىقنى يوقىتىمەن دەپ، ئاغزىمدىن ئىختىيارسىز چىدىماسلىققا ئوخشاپ كېتىدىغان يەنە بىر مەنسىز گەپ چېقىپ كەتتى. غەزەپتىن لېۋىمنى ئاچچىق چىشلىۋەتتىم، ھىم، مەن بىلەن ئىككىنچى كۆرۈشمەسلىكنى ئويلاپتۇ-دە، چىدىماس! ئۇزۇنغا يەتمەس! ئەمما، كۆڭلۈمنىڭ بىر يېرىلىرى بۇنىڭغا زادىلا ئىشىنەلمىدى. ياق، ھەرقانچە بولسىمۇ ئۇ مەن بىلەن كۆرۈشمەي كەتمەيدۇ. تۇرۇپلا ئۇنى ئىزدەپ باققۇم، مەن بىلىدىغان ھەممە كوچىلارنى قويماي ئارىلاپ چىققۇم كەلدى. بىراق ئۇنداق قىلالمايمەن. بېشىمنى كۆتۈرۈپ تۆت ئەتراپىمغا ئاچچىق ئارىلاش چارىسىز قاراپ قويدۇم.

— تېزراق ماڭايلى، ئۇلار بىزنى ساقلاپ قاپتۇ، — ماھىنۇر مېنى تۇرتتى.

باشقىلار ئىشىك ئالدىدا بىزگە قاراپ تۇرغانىكەن. غەيرەت ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈپىتۇ.

— كېلىڭ سۇبھى، سىزنىمۇ كۆرگىلى بولىدىكەن-ھە؟ — دېدى ئۇ ئىنتىك ئالدىمغا كېلىپ، — سىزنى ئىزدىمىگەن يەرقالمىدى. ئۇ سىزنى ساقلاپ ئولتۇرغىلى نەۋاخ.

يۈرىكىم ئاغزىمغا تىقىلدى. كۆزلىرىمدىكى شادلىقنى لېۋىمدىكى مەغرۇر كۈلكەم بىلەن ئاران يوشۇردۇم. ئۆيگە كىردۇق. ئۇ ئۇدۇلدىكى دىۋاندا ئىشىككە قاراپ ئولتۇرغانىكەن. كۆزلىرىمىز ئۇچرىشىشى بىلەن تەڭ تېنىم جۇغۇلداپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆزىدە مەن ھېچقاچان كۆرۈپ باقمىغان بىر قەھرىلىك ئۇچقۇن، مىيىقىدا ئاچچىق كۈلكە بار ئىدى. مەنمۇ زورىغا كۈلدۈم. ھېلىمۇ ياخشى ئۆيگە كىرىشتىن بۇرۇن خېلىلا ئۆزۈمنى تۇتۇۋالغان ئىكەنمەن، بولمىسا ئۇنىڭ بۇ تۇرقىدىن ھودۇقۇپ نېمە بولاتتىمكىن؟ ئولتۇرۇپ خېلى بىر ھازاغىچمۇ ئۇنىڭ ماڭا مىختەك قادىلىپ قاراۋاتقىنىنى سېزىپ تۇردۇم.

— سېنى بۈگۈن ماڭدىكەن دەپ ئاڭلىۋىدۇقمۇ؟ — پاراڭنىڭ تېمىسى ئۇنىڭغا يۆتكەلدى، لېكىن ئۇنىڭ نېمە دەپ جاۋاب بەرگەنلىكى قۇلقىمغا كىرمىدى، بۇ پۇرسەتتە مەن مېنى ئىسكەنجىسگە ئېلىۋالغان ھېلىقى قەبىھ كۆزلەرنىڭ ئاسارىتىدىن قۇتۇلۇپ، ئۆزۈمنى ئوڭشاۋاتاتتىم. بايىقى جىددىيچىلىكىم پەسىيىپ، سەل ئەسلىگە كەلدىم. قىزىق، مەن ئەزەلدىن بۇ چىرايىنى مۇنداق تۇرگۈن، قەھرىلىك ھالەتتە

كۆرۈپ باقمىغان. ئۇ نېمە دەپ ماڭا ئاچچىقلايدۇ؟ چۈشەندىم، ئۇ ماڭا قېيداۋېتىپتۇ. ياخشى، تازا ئاچچىقلا، تىللا، بولسا مەندىن نەپرەتلەن. سەن تېرىكسەڭ مەن خۇش بولمەن. مەن ئۇنىڭغا قاراپ ھۇزۇرلىنىپ كۈلدۈم. ئۇمۇ ماڭا قاراپ تۇرغان ئىكەن. ئەزەلدىن مېنى تەسلىم قىلىپ كۆنگەن بۇ كۆزلەر بۈگۈن تۇنجى قېتىم قۇدرىتىنى يوقاتتى.

— قاچان كەلگەنتىڭىز؟ — سورىدىم ئۇنىڭدىن پەرۋاسىز قىياپەتتە. توۋا، ئاۋازىمۇ بۆلەكچە يېقىملىق، ھەممىلا يېرىمدىن كۈلكە — غالىب كۈلكە يېغىپ تۇرىدۇ.

— بىر ھەپتە بولدى، — ئۇ جاۋاب بەرگەچ يېنىمغا كەلدى، — ئۆزگىرىپ كېتىپسىز، — دېدى ئۇ خورسىنغاندەك قىلىپ.

— سىزمۇ ئۆزگىرىپسىز، — مەن ئۇنىڭغاقاراپ كۆزۈمنى قىسىپ، تاتلىققىنە كۈلۈپ قويدۇم. ئۆزۈمۇ ھەيران. مېنىڭ ھېچقاچان مۇنداق ھۇنەرلىرىم يوق ئىدى، شۇ تاپتا ئەسلىدىكى سوغۇققان، تەمكىن سۈبھىگە زادىلا ئوخشىماي قالغانىدىم. يەنە كېلىپ ھەممىلا ھەرىكىتىم شۇنداق تەبىئىي، ئەركىن. بەلكىم قوپاللىق ۋە ئاچچىقلاش بىلەن ھېسسىياتنى يوشۇرۇشنىڭ بەكمۇ قېيىن ھەم بەكمۇ ئەخمىقانە ئىش ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ يەتكەندۇرمەن. ئۇ ماڭا ئەجەبلەندى ھەم قەستەن مازاق قىلۋاتقىنىمنى سېزىپمۇ قالدى. كېيىن ئۇ، مەن ئۇچۇن ئاللىقاچان چۈشكە ئايلانغان ئۆتكەن كۈنلەرنى ئەسلەتمەكچى، مېنىڭ يۈرىكىمنى قايتىدىن ئوۋلماقچى بولغاندەك گېپىنى قولىغا ئېلىپ ‹ ئۇنۇتما › دېگەن ناخشىنى ئېيتىشقا باشلىدى. ئۇ ئىلگىرىمۇ دائىم مۇشۇ ناخشىنى ئېيتاتتى. مەن بولسام ھېچنەرسە ئاڭلىمىغاندەك ئۆزۈمنى مەغرۇر ھەم پەرۋاسىز تۇتۇپ ئولتۇرۇۋەردىم. قىزىق، ئۇنى كۆرمىسەم زارىقمەن. كۆرسەملا قاتمەن. بۇ زادى نېمە ئىش. ئۇنىڭغامۇۋاپىق ئەڭ ياخشى جاۋاب مەنسىتمەسلىك، سۈكۈت.

سورۇن تارقىدى، ئاللىقاچان قاراڭغۇ چۈشكەنىدى. ئۇ ھېچبىر تەكەللۇپسىزلا مېنى ئاپىرىپ قويۇشقا ماڭدى. مەنمۇ ئارتۇق گەپ قىلمىدىم، يول بويى ھەر ئىككىمىز زۇۋان سۈرمىدۇق. قەدىمىمىز شۇنچىلىك ئاستا، گويا بۇ يولنىڭ ئاخىرلىشىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەۋاتقاندەك. ئارىمىز شۇنچىلىك يېقىن، لېكىن تونۇشمايدىغان يات ئادەملەردەك. ئۇ ئۇزۇلدۇرمەي تاماكا چېكەتتى. مېنىڭمۇ ئىچمىدە كۈرمىڭ ئازاب، زىددىيەت، ئۇنى تېپىۋالغىنىمدىن، قايتا كۆرەلىگىنىمدىن خۇشال. ئەمما، ئۇ ھازىر مېنىڭ ئەمەس، بۇ كوچىلارمۇ بىزگە تونۇش، لېكىن ئۇنىڭدا بۇرۇنقى ئىزلار يوق. ھەممە نەرسە ئۆزگەرگەن. ئۆزۈمۇ سەزمەستىن ئولۇغ-كىچىك تىنىپ ساپتىمەن.

— نېمە ئويلاۋاتسىز سۈبھى؟

— ...

— مەن مۇندىن ئىككى يىل ئاۋۋالقى ئىشلارنى — مۇشۇ كوچىدا بىللە ماڭغان چاغلىرىمىزنى ئويلاۋاتىمەن. شۇ كۈنلەرنى سېغىنىۋاتىمەن.

ئۇنىڭ ئاۋازى ناھايىتمۇ بوش، ئۆز-ئۆزىگە پىچىرلاۋاتقاندەك چىقتى. مەن يەنىلا زۇۋان سۈرمىدىم. تۇيۇقسىز ئۇ بېلىمنى كاپىدە تۇتۇپ، مېنى ئۆزىگە قاراتتى. بىر قولى بېلىمنى مەھكەم قامالليۋالغانىدى. دەمالليقا نېمە قىلىشىمنى بىلمەي قالدىم. نەپەسلىرىمىز ئۆتۈشمەكتە. ئۇنىڭ يېنىك تاماكا پۇرىقى كىلىپ تۇرغان ئوتلۇق نەپىسى يۈزلىرىمنى قىزدۇرۇپ، نەپسىمنى قىسماقتا، يۈرىكىم ئۆزۈمگە ئاڭلانغۇدەك دەرىجىدە قاتتىق دۈپۈلدەيتتى. ئۇ ئېڭىكىمنى يۆلەپ ئۆزىگە قاراتتى. تېنىم بوشىشىپ قارشىلىق كۆرسەتكۈدەكمۇ ماغدۇرۇم قالمىدى، ھالسىز قاراشلىرىم بىلەن ئۇنىڭغا تىكىلدىم. چىرايى شۇنچىلىك مۇڭلۇق، كۆزلىرى يېرىم يۇمۇلغان. مەن شۇ چاغدىلا بۇ خۇمارلىق كۆزلەرنىڭ ئەتراپىنى قورشىغان ئۇششاق قورۇقلارنى، مەن ياخشى كۆرىدىغان بولۇت چاچلارنىڭ خېلىلا شالاڭلىشىپ قالغىنىنى، سەبىلىكىنى يوقاتقان قاتقان چىرايىنى ئېنىق كۆردۈم. ئۇ ئىلگىرىكىدىن كۆپ ئۆزگەرگەن ئىدى. يۈرىكىم ئېچىشقاندەك بولدى. ئىسىت! ئۇنىڭ تەگتۈش دوستلىرى تېخى ھېچ ئىشتىن غەمسىز باللارچە بويتاق ھاياتىنى ياشاۋاتىدۇ. ئۇنىڭمۇ شۇلار بىلەن ئوخشاش كۈلۈپ-يايراپ ئۆتىدىغان چاغلىرى ئىدىغۇ بۇ! ئاھ، كاج تەقدىر! مەن ئىختىيارسىز بېشىمنى ئۇنىڭ مۈرىسىگە قويدۇم. ئۇ پۈتۈن مېھرى بىلەن يەلكەمنى، چاچلىرىمنى سىلايتتى. پۇرايتتى. ﴿مېنى كەچۈرەمسىز، سۈبھى؟﴾ ئۇ قۇلاقلىرىمغا سۆيۈپ پىچىرلىدى. ئەمدى ئۇنىڭ ئىسىق نەپسى مەڭزىم، لەۋلىرىم ئەتراپىغا ئۇرۇلۇۋاتاتتى... تۇيۇقسىز ئۇيقۇدىن چۆچۈپ ئويغانغان ئادەمدەكلا ئېسىمگە كەلدىم. قاچانلاردىن ھوشۇمنى يوقاتقاندىمەن؟ ئۆزۈمنى قاچۇرماق بولۇپ ئۇنىڭ مەيدىسىدىن ئىتتەردىم. لېكىن ئۇ شۇنچىلىك قاتتىق قىسۋالغانكى، ھالسىز تېنىم ئۇگە-ئۇگىلىرىدىن ئاجراپ كېتىدىغاندەك ئاغرىپ، زادىلا ماغدۇرۇم يەتمىدى. كۈچەپ يۇلقۇندۇم، ﴿مېنى قويۇۋېتىڭ!﴾ دەپ غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدىم. لېكىن ئۇ نېمىلەرنىدۇر پىچىرلايتتى. پۇرايتتى، ئۇدۇل كەلگەنلىكى يېرىمگە سۆيەتتى. مەن بوينۇمنى ھەرياققا بۇراپ ئۆزۈمنى قاچۇراتتىم، بىراق بۇ مىنۇتلارنىڭ ھەر بىر دەقىقىسى مەن ئۈچۈن شۇنچىلىك قىممەتلىك ئىدى، بەلكىم مەن ئۆزۈنغا بارماي ئۇنىڭ ھازىر بېرىۋاتقان بۇ ھارارىتىدىن، باغرىمدا تۇرغان مۇشۇ گەۋدىدىن مەڭگۈگە مەھرۇم قېلىشىم مۇمكىن.

ئۇنى سۆيۈش ئىستىكى مېنىڭمۇ پۈتۈن ۋۇجۇدۇمنى ئوت بولۇپ كۆيدۈرەتتى. ئۇنىڭ مەن ئامراق شۇ چىرايلىق خالىنى، مېنى ئەقلىمدىن ئازدۇرغان ئاشۇ سېھرىي كۆزلىرىنى، مېنى مەست قىلغان شۇ ئاتەش لەۋلىرىنى قانغۇدەك، قانغۇدەك سۆيگۈم كېلەتتى. ئۇنىڭ سۆيۈشلىرىگە، قۇچاقلاشلىرىغا ئۆزۈمنى ئۇنسىز بېغىشلىغۇم بار ئىدى. بىراق يەنىلا توختىماستىن يۇلقۇناتتىم، مەن ئۇنىڭ بىلەن، شۇنداقلا ئۆزۈم بىلەن— ئىچ-ئىچىمدىن ئۆرلەپ تۇرغان، ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدىغان ئوتلۇق ھېسسىياتىم بىلەن ئېلىشماقتا ئىدىم. مەن ئۇنى سۆيسەم بولمايدۇ! ئۇ ئاللىقاچان توي قىلغان ئادەم، ئاخىرى ئۆزۈمنى تۇتالماي يىغلاپ تاشلىدىم. ئۇ مەڭگۈمنى ئالقانلىرى ئارىسىغا

ئېلىپ، ياشلىرىمنى سۈرتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىمۇ لىققىده ياش.

— مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن، سۈيۈملۈك ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى سىزدىن ئايرىلىپ ئاندىن بىلدىم. سىزنى ئۇنتالمىدىم. زادىلا ئۇنتالمىدىم، ئۆز ۋاقتىدا شۇنچە يېلىنغاندىكىن كەچۈرۈڭە تكەن بولسىڭىزمۇ...

ئۇنىڭ گېپى ئاخىرلاشماستىنلا ئۆزۈمنى تۇتالماي ۋارقىرىدىم:

— سىزنى ھېلىمۇ كەچۈرەلمەيمەن!

— ياق، سىز مېنى كەچۈرىسىز، چوقۇم كەچۈرەلەيسىز. چۈنكى سىزمۇ مېنى سۆيىسىز.

— راست، مەن سىزنى سۆيىمەن، شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ سىزنى كەچۈرەلمەيمەن، مەن ھازىر بۇرۇنقى سۈيۈملۈك ئەمەس.

قاتتىق ھاياجانلىنىپ تۇرغاچقىمۇ ئاغزىمدىن ھېچقاچان ئېتىراپ قىلىپ باقمىغان بۇ ئەخمىقانە سۆز چىقىپ كەتتى.

— راست، ھازىر سىز ھېچقاچاندىكىگە ئوخشىمايسىز. مەن ئەقىلسىزلىك قىلدىم، سىزمۇ كەڭ قورساق بولمىدىڭىز. ئەسلىده سىز مېنى كەچۈرىشىڭىز، گۇناھىمنى يۇيۇشقا پۇرسەت بېرىشىڭىز كېرەك ئىدى. ئۇ چاغدا ھەر ئىككىمىز مۇڭداق ئازابلىنىپ يۈرمەيتتۇق.

— بولدى، بۇ گەپلەرنى قويايلى، سىزنىڭ ھازىر ئۆيىڭىز، ئايالىڭىز بار. سىز ئەمدى شۇلارنى ئويلاڭ.

ئۇنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپلا كەتتى. ئېغىر ئازار يېگەن ئادەمدەك تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن تاماكا تۇتاشتۇرۇپ، ئاچچىق-ئاچچىق شوراشقا باشلىدى.

ئارىنى بىرپەس سۈكۈت باستى.

— مەن قايتىپ كېلىمەن، سۈيۈملۈك، يۇرتۇمغا، ئاتا-ئانامنىڭ، سىزنىڭ يېنىڭىزغا قايتىپ كېلىمەن.

— ياق! ھەرگىز ئۇنداق قىلماڭ، خۇشى بولاي، مېنى ئارامىمدا قويۇڭ! — نېمىشقىدۇر جىددىيلىشىپ ئاۋازىم يېلىنىش ئاھاڭىدا چىقىپ كەتتى.

— ئۇنداق بولسا راست گەپ قىلىڭ، سىز مېنى ئۇنتالىدىڭىزمۇ؟

— چوقۇم ئۇنتۇيمەن!

— ئۇنتالمىدىڭىز، ئۇنتۇماقچى. شۇنداقمۇ؟

— ئۇنتالمىدىم دېيىشكە توغرا كەلسە، سىزنىڭ ماڭا قىلغان ۋاپاسىزلىقىڭىزنى، ھاقارەتلىگىزنى ئۇنتالمىدىم، سىزدىن نەپرەتلىنىمەن!

ئۇ يەنە تاماكا تۇتاشتۇردى:

— مەن سىزنى كۆتىمەن، مېنى ئەپۇ قىلغىچە، گۇناھىمدىن ئۆتكىچە كۆتىمەن. سىز ئاخىر مېنىڭ بولسىز.

— ئۆزىگىزگە ئۇنچە ئىشىنىپ كەتمەڭ، مېنىڭ گېپىمدە تۇرىدىغىنىمنى بىلىسىزغۇ؟
— قېنى، ھەر ئىككىمىز گېپىمىزدە تۇرۇپ باقايلى.
ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن ھومايدىم:
— تولا ھەددىگىزدىن ئاشماڭ.
ئۇ ماڭا پەرۋا قىلمىدى:
— ماڭمۇ قىلدىگىز، ئۆزىگىزگمۇ قىلدىگىز، سۇبھى.
— تولا چىشىمغا تەگمەڭ، سىزنىڭ ماڭا مۇناسىۋىتىڭىز يوق. مەن ھازىر سىزنىڭ ھېچنېمىگىز ئەمەس، —مەن راستىنلا چېچىلدىم.
— شۇنداق، سىز ھازىر مېنىڭ ھېچنېمەم ئەمەس، لېكىن ھەممە نېمەم-بارلىقىم.
— تولا ساختىپەزلىك قىلماڭ، مۇناسىۋىتىڭىز يالغان گەپلىرىڭىز بىلەن مېنى يەنە ئالدىيالمايسىز. ياخشى كۆرۈش، شېرىن سۆزلەش سىز ئۈچۈن ئادەتتىكىلا بىر ئىش. سىز تالاي قىزلارنى ياخشى كۆرگەن. مەن سىزنى كەچۈرگەن تەقدىردىمۇ بەربىر بۇ ئىللىتىڭىزنى ئۆزگەرتەلمەيسىز. شۇنچە يىلدىن بۇيان مەن سىزنى مەيلى سۆيەي، مەيلى نەپرەتلىنەي ئىشقىلىپ ياخشى-يامان ھېسسىياتلار بىلەن بولسۇن ھامان سىزنى ئويلاپ، ئەسلەپ كەلدىم. بىراق مەن دەرد تارتقاندا، قان بىلەن زەردار يۇتۇپ يۈرگەن چاغلاردا سىز قايسى بەختىڭ پەيزىنى، قايسى ۋىسالىڭ شادلىقىنى سۈرۈۋاتاتتىڭىز؟! ھىم، مەن تېخى ئۆتكەن كۈنلىرىمنى، سىز كەلتۈرگەن نومۇس ھەم ئازابلارنى ئۇنتۇپ كەتكىنىم يوق. سىز مەيلى نېمىلا دېمەڭ، نېمىلا قىلماڭ، مەن بەربىر سىزنى كەچۈرمەيمەن، مەڭگۈ كەچۈرمەيمەن خالى.
ئاخىرقى بىر سۆزۈمنى مۇشتلىرىمنى تۈگۈپ، چىشلىرىمنى غۇچۇرلىتىپ، ھازىرلا ئۇنىڭغا ئېتىلدىغاندەك ئەلپازدا ئېيتتىم. لېكىن ئۇ قولۇمنى كاپىدە تۇتۇۋېلىپ قاتتىق قىستى:
— ماقۇل، مېنى كەچۈرمەڭ، لېكىن ئۆتۈنۈپ قالاي، ئەڭ ئاخىرقى قېتىم مېنى بىر خال دەپ چاقىرىڭ! ئۆتۈنەي، سۇبھى!
مەن ئۇنىڭ ئاغزىغا قارىغانچە تاياقتەكلا قېتىپ تۇرۇپ قالدىم. ئاغزىمدىن يەنە بىر ئۇرۇنسىز گەپ چىقىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ چوڭراق تىنىشقىمۇ پېتىنالمىدىم. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئۈمىد بىلەن ماڭا تىكىلەتتى. مەن ئۇنىڭ قارىچۇقىدىن ئەكسىمنى كۆردۈم. شۇ ئەلپازدا بىر مىنۇتچە ئۇنسىز قارىشىپ تۇرۇپ قالدۇق. ئاخىر قەتئىي نىيەتكە كېلىپ قولۇمنى ئۇنىڭ ئالقانلىرى ئارىسىدىن شاپىدە سۇغۇرۇۋالدىم-دە، كەينىمگە بۇرۇلدۇم.
— سۇبھى!
بۇ زەئىپ، ئايانچلىق ئاۋاز خېلىغىچە قۇلىقىم تۈۋىدە ئۆچمەندى.
ئۆيگە كىرىپلا ئۆزۈمنى كارىۋاتقا ئاتتىم، يۈرىكىم تېخىچە دۈپۈلدەپ تۇراتتى.

كۆڭلۈمنىڭ بىر يەرلىرى ئاچچىق، ئەمما ۋۇجۇدۇم قانداقتۇر بىر سۆيۈنۈش بىلەن يايراۋاتقاندەك، يېراق-يېراقتىن كېلىۋاتقان بىر يېقىملىق مۇزىكا سادالىرى مېنى مەست قىلغاندەك بولۇۋاتىمەن. بۇ بەلكىم ئۇنىڭمۇ مېنى ماڭا ئوخشاشلا ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى، مەقسەتلىرىمنى ھەم ئىرادەمنى ھېسسىياتىم ئالدىدا سۇندۇرۇپ قويمىغانلىقىمغا خۇش بولغانلىقىمدىن بولسا كېرەك.

بۇگۈن كېچىنى مەن كىرپىك قاقماي ئۆتكۈزۈشكە رازى.

19 - ئۆكتەبىر (چارشەنبە)

بۇگۈن سەھەردىلا خىزمەت تەقسىماتى ئىشخانىسىغا باردىم، كۆزەينەكلىك باشقارما باشلىقى مېنى كۈلۈپ كۈتۈۋالدى:

— ھە قىزچاق يوقاپلا كەتتىڭىزغۇ؟ كېلىڭ، ئولتۇرۇڭ.

— باشلىق، مەن...

— كۆڭلىڭىزدىكىنى بىلىپ تۇرۇۋاتىمەن. خىزمەتكە چۈشۈشكە ئالدىراۋاتىسىز، شۇنداقمۇ؟

— بىكار يۈرۈۋەرسەكمۇ بولماس.

— ھە... مۇنداق گەپ، ئالدىنقى ھەپتە دەسلەپكى قەدەمدە بىر تۈركۈم ئوقۇغۇچىلارنى بىر تۈتاش تەقسىم قىلىپ، رەسمىيەت ئۆتەپ بەردۇق. مەكتىپى بۈگۈنكى تونۇشتۇرغان سىنىپىمىز ئوخشاش يەنە ئۈچ ئوقۇغۇچى بار. سىلەرنى مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرماقچى بولمايدۇ. يەنە بىرەر ھەپتە تۇرۇپ تۇرۇڭ. ياخشى ئوقۇغىنىڭلارغا لايىق چوقۇم كۆڭۈلدىكىدەك ئورۇندا ئىشلەيسىلەر، — پارقىراپ تۇرغان كەڭ ماڭلىيىدىن چېچەن ھەم مۇلايىملىقى چىقىپ تۇرىدىغان بۇ ئادەم بىر قاراشتىلا كىشىگە ياخشى تەسىر بېرەتتى.

مەن گېپىنى بوشقىنا قىرىپ قويۇپ، ئەيمىنىپراق ئېيتتىم:

— ياق باشلىق، مەن تۆۋەنگە چۈشۈشنى خالايمەن. شارائىتى ناچار بولسىمۇ، قانچە يېراق بولسىمۇ مەيلى.

ئۇنىڭ تەبەسسۇم يېغىپ تۇرغان چىرايى سەل جىددىيلەشتى.

— نېمە ئۈچۈنلىكىنى سورىسام بولامدۇ؟ — ئۇنىڭ ئاۋازىدىن ناھايىتى ئەجەبلىنىۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى. مەن گەپ قىلماستىن يەرگە قاراپ ئولتۇرۇۋالدىم.

— سىزنى ھەقىقەتەن نېمۇ تەقدىرلەشكە ئەرزىيدۇ. ھازىر تۆۋەنگە بېرىشنى ئىختىيار قىلىدىغانلار ناھايىتى ئاز. بىراق سىزدەك ئۆزىڭىز تاللاپ خىزمەت قىلىش پۇرسىتى بار. تۆۋەندە تۇرمۇش جاپالىق، ئويلىنىپراق ئىش كۆرۈڭ.

— مەن ئويلاندىم، ھەرگىز گېپىمدىن يېنىۋالمايمەن. ھەرقانداق جاپاغا چىدىغۇچىلىكىم بار، — دېدىم. ئاۋازىمنى ئىمكانقەدەر كەسكىن چىقىرىشقا ئۇرۇناتتىم.

ئۇ كۆزۈمگە ئۇزاق قاراپ كەتتى.

— كۆڭلىڭىزدە بىر سىر بارەكى قىلىدۇ، قىزىم، — ئۇنىڭ مېھرىبانلىق بىغىپ تۇرغان بۇ سۆزىدىن ئۆپكەم ئۆرۈلۈپ، ئۆزۈمنى تۇتالمىغىلى ئازلا قالدىم.

— ياق، ھەرگىز ئۇنداق ئىش يوق. مەن بۇرۇندىنلا چەت جايلارغا بېرىشنى ئارزۇ قىلاتتىم، — بۇ گەپنى قىلۇېتىپ تېخىمۇ ھاياجانلىنىپ كەتتىم. ئەمما ئۇ ئاللىقاچان كۆڭلۈمدىكىنى بىلىپ بولغانەكى قىلاتتى.

— بولىدۇ. ئەمسە ئەتە كېلىپ رەسمىيەت بېجىرىڭ، نەگە بېرىشنى خالىسىڭىز شۇ يەرگە يوللاپ بېرەيلى، — مەن رەھمەت ئېيتىپ ئىشخانىدىن چىقتىم.

ئاڭلاپ تۇر خال! مەن سېنىڭدىن نەپرەتلەنگىنىم ئۈچۈن سەندىن ئۆزۈمنى قاچۇرغانىدىم. ھازىر نەپرىتىم شۇ دەرىجىگە يېتىپ بارديكى، مەن سەن ياشاپ نەپەس ئېلىۋاتقان دۇنيادىن تېخىمۇ يىراقلارغا كېتىشنى خالايمەن. ھەممىنى تاشلاپ، ھەممىنى ئۇنتۇپ ياقا يۇرتلارغا كېتىمەن. سېنى ئەسلىتىدىغان، سېنى يادىمغا سالىدىغان ھەرقانداق نەرسىدىن بىزارمەن. مەن سەن بىلەن مەڭگۈلۈك خوشلىشىمەن.

ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئالبۇمنى ئالدىم. ئۇنىڭ، ھەم ئۇنىڭ بىلەن بىللە چۈشكەن سۈرەتلەرنىڭ ھەممىسىنى كۆزدىن يوقتىش ئۈچۈن بىر-بىرلەپ ئالدىمغا يايدىم. ھىم ئەخمەقلىق، گۆدەكلەرچە تەلۈلۈك. نەچچە سائەتلىك جايلارغا ۋېلسىپىت بىلەن چىقىپ چۈشكەن بىچارە سۈرەتلەر.

ئەڭ ئاۋۋال ئۇنىڭ بىلەن بەل تۇتۇشۇپ، ساراڭلارچە كۈلۈپ چۈشكەن بىر پارچە سۈرەتنى غەزەپ بىلەن يىرتىپ تاشلىدىم. كېيىن ئىككىنچى، ئۈچىنچى پارچىلىرىمۇ رەھىمسىز بارماقلىرىمنىڭ قۇربانى بولدى.

قولۇمدىن تارتىپ سۈدىن چىقىرىۋاتقان، تىزىمزغىچە سۇ كېچىپ، بىر-بىرىمىزگە سۇ چېچىشىپ ئويناۋاتقان... چۈشىنىكسىز، بەختۇت مۇھەببەتنىڭ رومانتىك كۆرۈنۈشلىرى! ھەممىسى تۇگىدى. ئەمدى قولۇم مەن قايسى كۈنى ئىلھامىنىڭكىدىن ئېلىۋالغان ھېلىقى سۈرەتكە سوزۇلدى. نۆۋەت بۇنىڭغا كەلگەندە يۈرىكىمنىڭ بىر پارچىسى كۆيۈۋاتقاندەك، ئالدىمدا جان ئۈزۈۋاتقان بىرى ياتقاندەك تولغاندىم، لېكىن غەيرىتىمگە ئېلىپ ئۇنىمۇ ئىككىگە بۆلدوم، يىرتتىم-يۇ پاڭگىدە ئېتىلىپ، ئۈستەلگە ئۆزۈمنى تاشلىغانچە يىغلاپ كەتتىم...

مانا ئەمدى خىزمەت مەسىلەمۇ ھەل بولدى. مېنى يەنە نېمە قىسمەتلەر كۈتۈۋاتقاندۇ؟

خۇدا، ماڭا كۈچ-قۇۋۋەت، مەدەت بەرگەيسەن!

25-دېكابر (شەنبە)

بۇ يەرگە كەلگىنىمگە ئىككى ئاي بوپتۇ، بۇ ئىككى ئاي ئىككى يىلدىنمۇ ئۇزۇن تۇيۇلدى.

قايتا باشلانغان مۇساپىرچىلىقنىڭ بۇ دەسلەپكى كۈنلىرىدە، ئاجايىپ ئىشلارنى كۆردۈم. بىر-بىرىدىن قوپال، بىر-بىرىدىن ياۋايى ئوقۇغۇچىلىرىم شۇنچە بىقىنچىلىق قىلىشلىرىمغا قارىماي، مېنى كۆرسە ۋابادىن قاچقاندەك قېچىپ، يەر تېگىدىن مارىشدۇ. ئوقۇغۇچىلىرىمنى ئاز دەپ، ئۇلارنىڭ ئاتا-ئانىلىرىمۇ مەندىن قاچىدۇ. بېشىمغا ياغلىق چىگىپ ئاددىي كىيىملەرنى كىيىپ يۈرۈشلىرىمۇ كار قىلمىدى. مەكتەپكە كەلمىگەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۆيىگە بارسام، ھويلىلىرىدىكى ئىتلىرىنى قويۇپ بېرىپ مېنى قوغلاپ چىقاردى. باللىرىمىز مەكتىپىگىزدە دىنسىزلىقنى ئۆگەنسە، پىرىمىزنى سىز كېلىپ تېرىپ بېرەمسىز، خېنىم، ئوقۇتمىساق نېمە بوپتۇ. سىزدەك ئوقۇغانلارنىڭمۇ ھال-كۈنى شۇ ئىكەنغۇ، ئابدالدەك كۈندە خەقلەرنىڭ ئىشىكىدە يۈرگىچە، سىگگەن نېنىڭنى يەپ ياتساڭچۇ كاپىر، دېگەندەك گەپلەرنى ئاڭلاپ بوران ئۇچۇپ تۇرغان قاراڭغۇ ياتاقتا نەچچە كېچە قان يىغلاپ چىقتىم. بىراق بۇ ياشلار كۆزلىرىمنى ئىلگىرىكى ياشلاردەك ئېچىشتۇرالمىدى. قەلبىمنى بۇرۇنقى زۇلۇملاردەك ئېزەلمىدى.

ھەممىگە كۆندۈم، ئۆزۈمگە ئەتراپىمدىكى نەرسىلەردىن تەسەللى ئىزلەشكە ئۇرۇندۇم، ئازاب زارلانمايدىغانلارنى، ئۇنى ئوچۇق چىراي قارشى ئالمىدىغانلارنى كەمرەك قىنايدۇ.

ئاخىر بېرىپ قەلبىم بۇ يالغان خۇشاللىقنى گويا راستىنەك ھېس قىلىشقا باشلىدى. سۇلاشقان گۈللەر سۇغا چىلانغاندىن كېيىن ياشارغاندەك قەلبىم بارا-بارا جانلاندى. بۇ ھاياتلىقنىڭ ئالامىتى، ئىنسانلىقىمنىڭ تەسەللىسى، توپىدىن ئايرىلغان ئاغرىق ۋە ئاجىز بىر قۇشنىڭ دۇنياغا قايتىدىن كۆز ئېچىشى ئىدى. ئەمدى مەن تەقدىرىمگە كۆنۈپ قالغانىدىم. ھەممە نەرسىنى قايتىدىن باشلاشقا تىرىشتىم. بىر داس ھاك تېپىپ كېلىپ، كىچىككىنە چوتكا بىلەن ياتقىمنى ئاقارتتىم. بۇلۇڭدىكى سۇۋۇقى چۈشۈپ ئۆرۈلە يلا دەپ قالغان ئەسكى ئوچاقنى لاي ئېتىپ سۇۋاپ، ھاكلاپ، ئىشلەتكىلى بولغۇدەك قىلدىم، ناھىيە بازىرىغا بېرىپ، تاماققا، تۇرمۇشقا لازىمەتلىك كەم نەرسىلەرنىڭ ھەممىنى سېتىۋالدىم. ۋەيرانە ئۆي پاكىز ۋە كۆڭۈللۈك تۇس ئالدى.

مۇستەقىل تۇرمۇش ھەم تىرىكچىلىك غېمى مېنى باشقىچە بىر ئادەم قىلىپ قويغاندەك قىلاتتى. ئەتراپىمدىكى ھەممە نەرسە ۋەھىمسىنى يوقاتقاندەك قىلدى.

دەسلەپكى كۈنلەردە شۇنچىلىك ياۋايى كۆرۈنگەن باللارمۇ ئەمدى بىقىملىق تۇيۇلۇشقا باشلىدى. ئۇلارغا بارغانسېرى مېھرىم چۈشۈپ يۈرىكىمنىڭ چوڭقۇر يەرلىرىدىن ياخشى كۆرۈپ قېلىۋاتاتتىم.

ئالدىنقى كۈنى بىر قىز دەرس ئاڭلاۋېتىپ تۇيۇقسىزلا يىقىلىپ چۈشتى.

— ئۇنىڭغا نېمە بولدى؟ — مەن ئىنتتىك بېرىپ يېنىدىكى قىزدىن سورىدىم.

— ئۆگەي ئاپىسى ئۇنىڭغا ئاش بەرمىگىلى ئۈچ كۈن بوپتۇ.

— نېمە دەپ ئەمدى؟

— مەكتەپكە بارمايسەن، بولمىسا قورسقىڭنى ئەپەندىڭ باقسۇن دەپ.
ئىچىم سىرىلىپ كەتتى. بىچارە قىزنى كۆتۈرۈپ يۈگۈرگەنچە ياتاقتا ئىلىپ كىردىم.
شۇ كۈندىن باشلاپ مەن ئوقۇغۇچىلىرىمغا تېخىمۇ كۆيۈنىدىغان بولدۇم. دەسلەپ قىزلارنىڭ ئىچىدىكى ياۋاش بىر-ئىككىسىنى ياتقىمغا ئەكىرىپ چاچلىرىنى يۇيۇپ-تارىدىم. ئۆزۈمنىڭ چازا، لېنتىلىرىمنى تاقاپ قويدۇم. ئۇلار سۆيۈنگەن، يېتىرقىغان ھالدا ماڭا قارىغىنىدا، قەلبىمدە چۈشىنىكسىز بىر تۈيغۇ باش كۆتۈردى. مەن ئانا بولۇپ باقمىغان. بىراق بۇ بالىلارنى راستىنلا ئانىلىق مېھرىدەڭ بىرمۇھەببەت بىلەن ياخشى كۆرۈپ قېلىۋاتىمەن. ئەتىسى ئۇلار يەنە ئىككى قىزنى باشلاپ كىرىپتۇ. مەن بۇ گۆدەكلەرنى قورچاقنى ياساندۇرغاندەك خۇشاللىق ۋە ھەۋەس بىلەن ياسىدىم. كىتاب-دەپتەر مۇقاۋىلاشنى، رەڭلىك قەغەز بىلەن گۈل ياساشنى ئۆگەتتىم. مەن قولۇمدىن كېلىشچە ئۇلارنى خۇش قىلىشقا تىرىشاتتىم. شۇنداق قىلىپ ئاستا-ئاستا ئۇلارنىڭ ئىشەنچىسى ۋە قايىللىقىغا ئېرىشتىم. بۇ مەن ئۈچۈنمۇ ناھايىتى كۆپ تەسەللى ۋە ئەمەك بولدى. ئۇلار ھازىر ماڭا گەپ قىلىدىغان، ھەتتا قوللىرىمغا ئېسىلىپ تاتلىق كۈلۈمسىرەيدىغان، ئەركىلەيدىغان بولدى. كۆزلىرى قېتىپ قالغاندەك خۇنۇك، ھاڭۋاقتى كۆرۈنىدىغان بۇ قىزلار ئەمدى ئېچىلىپ-يېيىلىپ ھەر خىل ئويۇنلارنى ئويناپ، ناخشا ئېيتىپ مېنى زېرىكتۈرمەيدىغان بولدى. بوي-تۇرقى مەن بىلەن تەڭ دېگۈدەك ئوغۇل ئوقۇغۇچىلىرىم ماڭا ئانچە پەرۋا قىلمىمۇ كەتمەيتتى. ئاخىر بېرىپ ئۇلارمۇ ماڭا كۆندى. تۇرمۇش مېنى بويسۇندۇرىدىمۇ ياكى مەن جاپانى يەڭدىمۇ، ھەرھالدا ئىشلىرىم يۇرۇشۇپ كەتتى. مۇشۇ يوسۇندا بەلكىم يەنە نەچچە ئون يىل ئۆتەر. مەن ئەمدى مەندىن مۇھەببەت ۋە شەپقەت كۈتۈۋاتقان شۇ بالىلارنىڭ تۇرمۇشىغا سىڭىپ ياشىشىم كېرەك. ئۇلار ماڭا، ياق مەن ئۇلارغا مۇھتاج.

* * *

تۇرمۇشۇمغا يېڭى بىر مەنە قوشۇلدى. ياتقىمغا نادىيە ئىسىملىك بىر ياش مۇئەللىم كەلدى. ئۇ ئەسلىدە مەندىن بۇرۇن كەلگەن بولۇپ، ئايال ئىلمىي مۇدىرنىڭ ئۆيىدە يېتىپ-قوپۇۋاتقان ئىكەن. ئۇ ناھايىتى چىقىشقاق، گەپدان قىزدەك كۆرۈنىدۇ. بىردەمدىلا مەندىن بىرمۇنچە گەپ سوراپ بولدى.
— شەھەردىن كەلدىڭىز؟ — ئۇ ماڭاقاتتىق ھەيران بولغان، خورسىنغان ھالدا قاراپ قالدى، — ناھىيىدىنمۇ ئەمەس، شەھەردىن كەلدىم دەمسىز، توۋا، قانداق بولۇپ بۇ خۇدا ئۇرغان چەت جايغا...
— بىرئوبدانلا يېزىكەنغۇ. كۆنۈپ قالدىم، — مەن كۈلۈپ تۇرۇپ ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتىم.

ئۇ قېشىنى ئۇچۇرۇپ كۈلۈپ كەتتى. ئۇنىڭ يېشىمۇ، جۇغىمۇ مەندىن كىچىك ئىكەن، لېكىن تەجرىبىلىك، كۆپ ئىش كۆرگەن قىزدەك قىلىدۇ.

— خۇداغا شۈكۈر، يۆتكىلىپ كەتكىچە يالغۇزلۇق تارتمايدىغان بولدۇم، — دېدى ئۇ كارىۋىتىنى رەتلەۋېتىپ.

— سىز كەتمەكچىمۇ؟ — ئالدىراپ سورىدىم مەن.

— سىز مۇشۇ قارىغىش تەگكۈر جايدا يىلتىز تارتماقچىكەنسىز-دە؟ — ئۇ سوئالىمغا سوئال بىلەن جاۋاب قايتۇردى.

مەن زۇۋان سۈرمىدىم.

— كۆردىڭىز، مەكتەپنىڭ ھالى شۇ، ئوقۇغۇچىلارنى ئائىلىسىدىن تېرىپ كېلىپ ئوقۇتسىز، ئاتا-ئانىسىنىڭ يامان گەپلىرىنى ئاز دەپ، مەكتەپمۇ دەرسكە قاتنىشىش نىسبىتى تۆۋەن دەپ، مائاشىڭىزنى تۈتىدۇ. بۇ بالىلارنىڭ دۆتلىكىچۇ تېخى. يا بىر نەرسە بىلدۈرگىلى بولمىغان. ئىشچى-خىزمەتچىلىرىنىڭمۇ ساپاسى شۇ. ئەر ئوقۇتقۇچىلار ئەتىدىن-كەچكىچە قارت بىلەن شاخماتتىن باش كۆتۈرەلمەيدۇ. ئۇچ ئايال ئوقۇتقۇچىنىڭ بىرى قېرىپ كۈچىدىن قالدى. بىرى ئاينىڭ ئون بەشى ساق بولسا ئون بەشى ئاغرىق. رەشىدە مۇئەللىمنىڭ خېلى دېتى بار، ئوڭلۇق ئايالتى، ئۇمۇ يۆتكىلەلمىگەن ئاچچىقىدا ھازىر خاپىغانلا يۈرىدۇ. ھېچكىم بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى يوق. سىرتتىكى مەدەنىيەتسىز قارا قورساقلار بولسا، ئەتىدىن-كەچكىچە غەيۋەت قىلىپلا يۈرىدۇ. مەن كېلىپ بىرەر ئاي بولمايلا، كەينىمدىن تاپمىغان گەپلىرى قالمىدى. ئەر ئالماس قېرى قىز دەمدۇ، نايناق، بۇزۇق دەمدۇ، ئادەم ئاغزىغا ئالغىلى بولمايدىغان سەت گەپلەرنى قىلىشتى، دەسلەپ تېرىكىپ، يىغلىدىم، سوقۇشتۇم. كېيىن پەرۋا قىلماس بولدۇم. بۇ سارايغا خەقنىڭ ئاغزىنى ئېتىۋالغىلى بولاتتىمۇ! ئەر دېگەننى شۇنداق چوڭ بىلىدۇ بۇ سەھرالىقلار. ئەر ئالمىغۇدەك بىزنىڭ يۈزىمىزدە يامىقىمىز بارمىكەن-يا. تەگسەك ئالاتتى.

مەن كۈلۈۋەتتىم. توۋا مۇنۇ كىچىككىنە قىزنى قېرى قىز دېسە، مېنى نېمەدەر ئەمدى؟

نادانلىق، خۇراپاتلىق، مەدەنىيەتسىزلىكنىڭ بۇ خىل ئىللەتلىرى شەھەرلەردىمۇ بار. بىز شۇنداق خەق. باشقىلارنى ھاقارەتلىمەسلىك، غاجاپ ئۆتمىسەك قورسىقىمىز تويمايدۇ.

— سىزگە ھەيرانمەن، داشۆ پۈتتۈرۈپسىز. شەھەردە ئۆسۈپسىز، چوڭ بولۇپ سەھرالارنىمۇ تۈزۈك كۆرمىگەن بولغىيتتىڭىز بەلكىم. بىراق شۇنچە تېز كۆنۈپ قالدىم دېگىنىڭىزقىزىق، ماڭىغۇ ئامال يوق. ئارانلا ناھىيىلىك سىفەننى پۈتتۈرگەنمەن. بىزنىڭ بۇ يەردە ناھىيىدىن چىققان ياشلاردىن تۆتىمىز بار. قالغان ئۈچى ئوغۇل. بىرى ئالىي مەكتەپ، ئىككىسى تېخنىكۇمدا ئوقۇغان. ھەممىز كېتىمىز دەپلا يۈرۈيمىز. پۇرسەت

تاپساقلا ناهيىگه چىقىپ خىزمەت ئۇقۇشىمىز. بۇ يەرگە كەلگەن بىرىيلدىن بۇيان مەكتەپتە مۇقىم تۇرغان ۋاقتىم بەش ئايغا يەتمەيدۇ. دوختۇرخانىنىڭ ئىسپىراپكىسى ياكى رۇخسەت سوراش خېتى بولسىلا بولدى. تۇتسا بەش-ئون تەڭگە مۇكاپات پۇلىگىزنى تۇتىدۇ. ئۇنچىلىك پۇلنى دەپ، ئىسىستىقبالىمىزنى تۇگەشتۇرۇۋالساق بولماس. پۇل دېگەننى تېپىۋالغىلى بولىدۇ، — ئۇ ماڭا گېپىم تەسىر قىلدىمۇ قانداق دېگەندەك لەپىدە بىر قاراپ قويدى.

مەن كارىۋات ئۇستىدە ئېڭىكىمنى تىزلىرىمغا تىرىگەنچە ئۇنىڭغا سەپسېلىپ قاراۋاتاتتىم، چىرايى تېگىدىن سۈزۈك، ئىنچىكە، ئۇزۇن قاشلىرى ئاستىدىكى ئۆتكۈر، ئۆيناق كۆزلىرى كىشىگە بىر قاراشتىلا كۆزى يامانكەن، دېگەن تۇيغۇ بېرىدىغان بۇ چىرايلىق قىز توختىماي سۆزلەيتتى.

كۆز ئالدىمغا پەرۋىشسىز قالغان بىچارە باللار كەلدى. ئۇلار پەرۋىشكە مۇھتاج. بىراق ھەممىلا ئادەم بۇ كەسىپتىن، بۇ جايدىن قاچسا، ئۇلارنى كىم قوتقۇزۇۋالىدۇ، ئەمەلىيەتتە مەنمۇ دەسلەپ بۇ يەرگە ئىلاجسىز كەلگەن ئەمەسمىدىم؟ بۇغۇزۇمغا ئاچچىق بىرنەرسە تۇرۇپ قالغاندەك بولدى. بوپتۇ، بۇلار مېنى مازاق قىلسا قىلىۋەرسۇن. مەن بۇ كۈنلىرىمگە رازى.

5-ئىيۇن (جۈمە)

نادىيە بىلەن ناھايىتى ياخشى ئۆتۈشتۇق. مىجەزى، تۇرمۇش قارىشى ماڭا تۇپتىن ئوخشايدىغان بۇ قىز نېمىسى بىلەنلا بۇ يەرگە بارغانسېرى يېقىملىق بىلىنىشكە باشلىدى. ئۇ ھازىر بۇرۇنقىدەك ھە دېسىلا ناھىيىگە يۈگۈرمەيدىغان بولدى. بىز سىرداش بولۇپ كەتتۇق. ئۇ ماڭا ھەممە گەپلىرىنى قويماي دەپ بېرەتتى. بۇ كىچىككىنە قىزنىڭمۇ ئاجايىپ مۇھەببەت سەرگۈزەشتىلىرى بار ئىكەن.

— سەن بۇ يەرگە خىزمەت ئېھتىياجى بىلەن كەلمىدىڭ، سۈبھى، شۇنداقمۇ؟— دېدى بىركۈنى ئۇ مېنىڭ ئۆزۈم توغرىلىق ھېچنەرسە سۆزلەپ بەرمىگىنىمگە ئېچىنىپ پۇشقاندەك قىلىپ.

يۈزۈمگە سوغۇق سۇ سەپكەندەك سەسكىنىپ كەتتىم.

— نېمە دەۋاتقىنىڭنى چۈشەنمىدىم، نادىيە، — دېدىم ئۇنىڭ سوئالىغا جاۋاب بېرىشتىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇپ.

— بولدى مەندىن يوشۇرما، ھەممىنى ئېچىڭگە تىنىپ يۈرۈۋەرسەڭ دەرد چىرمىۋالىدۇ. ياۋايىلىق قىلما، سۈبھى، — دېدى ئۇ.

— باشقا گەپ قىلىشايلى، نادىيە، بۇ توغرىدا سۆزلەشنى خالىمايمەن.

ئۇ ئېغىر خورسىنىپ قويۇپ، چىرايىغا تېزلا كۈلكە يۈگۈرتتى.

— بولدى، ياتاقنى يىغىشتۇرايلى، ئۇلارنىڭمۇ كېلىدىغان ۋاقتى بولۇپ قاپتۇ.

ئۇنىڭ دەۋاتقىنى بۇ يېزىدىكى شەھەرلىكلەر ئىدى. نادىيە كەلگەندىن بېرى گۆرىستان جىملىقى ھۆكۈم سۈرىدىغان بۇ غېرىبانە كۆلبەم باشقىچە جانلىنىپ، پات-پات گېپىتار، ئۇنىئالغۇلارنىڭ ئاۋازى ياڭرايدىغان سورۇنغا ئايلىنىپ قالدى.

— مۇرات سېنى دەپ يۆتكىلىش نىيىتىدىن يېنىپتۇ، سۈبھى، — دېدى ئۇ لوڭقىدىكى ئەتىرگۈلنىڭ سۈيىنى يەڭگۈشلەۋېتىپ.

— مېنى دەپ؟ — مەن كۈلۈپ كەتتىم، —قىزىق گەپ قىلسەنده سەن.

— تولا خۇپسەنلىك قىلما، سەنمۇ بىلمەيدىغان يەردە ئەمەس، ئۇ ئىلگىرى شۇنداق ئېغىر، جىمغۇر يۈرەتتى. ھازىر ھە دېسىلا ئۇنى-بۇنى باھانە قىلىپ، ياتقىمىزغا كەلگىلى ئاران تۇرىدۇ، ئەگەر راستىنلا قايتىپ كېتىش نىيىتىڭ بولمىسا، ئۇ بەك ئېسىل بالا...

— بولدى قىلساڭچۇ نادىيە. بۈگۈن ساڭا نېمە بولدى؟

شۇ ئارىلىقتا ئىشىك چېكىلىپ، نادىيەنىڭ گېپى ئۈزۈلۈپ قالدى.

30-ئىيۇل (شەنبە)

تۇنۈگۈن نادىيەنىڭ پىگىتى كېلىپ، ئۇنى يوقلاپ كەتتى. گەپ-سۆزى جايىدا، تۇزۈكلا يىگىتكەن. بىراق نادىيەگە نېمە بولدى، بىلمىدىم ئۇنى سوغۇقلا ئۈزىتىپ قويدى. ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ:

— مۇھەببەت سەن ئۇنىڭدىن مەھرۇم قالغاندا كۆچىنى كۆرسىتىدۇ. ۋاقىت ئۈزارغانچە جاراھەت كونىراپ، پۈشايمان، ئازابنىمۇ كۆچىيىپ بارىدۇ. ھەرگىز نادانلىق قىلما، مەن كۆرگەن كۈننى سېنىڭمۇ كۆرۈپ قېلىشىڭنى خالىمايمەن، —دەۋېتىپتىمەن. ئۇ كۆزلىرىمنىڭ ئىچىگە قاراپ، يۇرىكىمنىڭ قات-قېتىنى كۆرۈپ بولغاندەك ئىشەنچ بىلەن:

— شۇنداق، — دېدى، — سەن ھەسرىتىڭنى يوشۇرۇپ كەلدىڭ. مەن سېنى ئۇچراتقان تۇنجى كۈنىلا يۇرىكىڭنىڭ چوڭقۇرقېتىدا بىردەرد بار ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلغان. سەن بۇ دەردىڭنى ھېچكىمگە تىنماي، ئۆزۈڭنى بېپەرۋا كۆرسىتىشكە تىرىشىپ، كۈچۈڭنى بالىلارغاسەرپ قىلىۋاتسەن. ساڭا قارىسام ئىچىم سىرىلىپ كېتىدۇ، سۈبھى.

ئۇ بىردىنلا جىمىپ قالدى. مەن ئاستائۇرنۇمدىن تۇرۇپ، ئۇستەل قېشىغا كەلدىم. مېنىڭ يەنە تەكشۈرىدىغان تاپشۇرۇق، تەييارلايدىغان دەرسلىرىم بار. ئارتۇق ئىشلارغا چېپىلىپ، ۋاقتىمنى زايە قىلمىغىنىم تۇزۈكتەك قىلدۇ.

18-ئاۋغۇست (يەكشەنبە)

بىر ئايچە بولدى. سالامەتلىكىم تازا ياخشى ئەمەس. چىرايىم كۈندىن-كۈنگە سارغىيىپ سۈلىشىپ كېتىۋاتىدۇ. بىرنەچچە قېتىم قاتتىق ئاغرىق تۇتۇپ، ياتاقتا يىغلاپ سالدىم. تۇنۈگۈن نادىيە بىلەن بىللە ناھىيىگە كىرىپ، دوختۇرغا كۆرۈنگەنىدىم.

— كېسىلگىز يېنىك ئەمەس. بالىستتا يېتىپ داۋالىنىڭ، — دېدى دوختۇر.
مەنمۇ ئۆزۈمدىن ئەنسىرەپلا تۇراتتىم. دوختۇرنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ، كۆڭلۈم بەكلا يېرىم بولدى. بىراق ھازىر ئىمتىھان يېقىنلىشىپ قالغان چاغ، بالىلارنى تاشلاپ يېتىۋالسام بولمايدۇ، چوقۇم داۋالىنمەن. لېكىن ھازىر ئەمەس. تەتىلگىمۇ ئاز قالدى. شۇ چاغدا ئۆيۈمگە قايتىپ، شەھەرنىڭ تەجرىبىلىك دوختۇرلىرىغا كۆرۈنىمەن.
ئاھ! شۇ تاپتا يۇرتۇم، ئۆيۈم، دوستلىرىم... كۆزۈمگە ئوت كۆرۈنۈپ كېتىۋاتىدۇ. بىرىلدىن بۇيانقى ئىچمىدە مەجبۇرىي بېسىلىپ ياتقان سېغىنچىم مۇشۇ نەچچە كۈنلەردىن بېرى بىراقلا قۇتراپ مېنى شۇنچىلىك ئازابلىدىكى، بۇ يەرگە كەلگەن دەسلەپكى چاغدىكى، ئۇ يۇرتلارنى قايتا كۆرمەسمەن، دېگەن خىيالىم كۈچىنى يوقاتتى.
بىر يىل، ئاھ... نېمىدېگەن ئۇزۇن. ماڭا گويا بىر ئەسىر ئۆتكەندەك بىلىنىۋاتىدۇ.

12-سېنتەبىر (پەيشەنبە)

بەش كۈندىن بېرى كېچە-كۈندۈزلەپ ئېسىلىۋاتقان ئاسما ئوكۇل بىلەن مىدىر قىلماي يېتىپ، بەدىنىمگە كۆرپە-ياستۇقلارمۇ يېتىپ كەتتى. ئوكۇل سانچىلغان قوللىرىم كۆكىرىپ-ئىششىپ قەلەم تۇتقۇدەكمۇ ھالىم قالماپتۇ.
ئاخىرقى ئىمتىھان كۈنى ئىچمىگە قاتتىق بىرئاغرىق كىرىۋالدى. ئىگىرىغانچە بېقىنمىنى تۇتۇپ ئولتۇرۇپ قالغىنىمنى بىلمەن. ھوشۇمدىن كېتىپتىمەن. ئۇلار مېنى مۇشۇ دوختۇرخانىغا ئېلىپ كېلىپتۇ. شەھەرگە يۆتكەشكىمۇ ئولگۈرمەپتۇ. بىر كېچە-كۈندۈز ھوشسىز يېتىپ ھەممىنى قورقۇتۇۋېتىپتىمەن. بىچارە نادىيە يۇگۈرۈپ يۈرۈپ دوختۇرلارنىمۇ ئۆرە-تۆپە قىلىۋېتىپتۇ. ئۇ خەۋەر بەرگەن ئىكەن، تۇنۇگۈن ئاپام كەلدى. چىرايىدا قان يوق. مېنى كۆرۈپلا ئۆزىنى ئېتىپ يىغلاپ كەتتى. جېنىم ئاپام، كېچىدىن بېرى كىرپىك قاقماي بېشىمدا ئايلىنىپ يۈردى. كۆزىدىن ياش قۇرىمايدۇ. ئۇنىڭغا ئۇۋال قىلىدىغان بولدۇم. مەندىن ئايرىلسا نېمە بولۇپ كېتەر؟ ئىچىم زەھەر يەۋالغاندەك ئاچچىق. ئۇن سېلىپ، ۋارقىراپ بىرەرىگە ئېسىلىپ يۈرەك-باغرىم بوشىغىدەك بىر يىغلىۋالغۇم بار. مۇشۇنداقلا ئۆلۈپ كېتەرمەنمۇ؟ مەن تېخى...
بايا، نادىيە ئاپامنى زورلاپ يۈرۈپ، بىردەم ئارام ئېلىۋالسۇن دەپ ئۆيگە ئېلىپ كەتتى. نادىيە، مەن سەن ئۈچۈنمۇ ئارماندا كېتىدىغان بولدۇم. تويۇڭنى، ئاپئاق توي كىيىمى ئىچىدىكى تۇرقۇڭنى، بەختىنى تېخىمۇ خۇمارلاشقان كۆزلىرىڭنى كۆرگۈم، سېنى ئۆز قولۇم بىلەن ياساندۇرغۇم، چىرايلىق بېشىڭنى يىگىتىڭنىڭ ئوتلۇق كۆكرىكىگە قويۇپ، ھۇزۇرلانغىنىڭنى تاماشا قىلغۇم بار ئىدى، خۇدا مېنى ئۇ كۈنلەرگە يەتكۈزمەيدىغان ئوخشايدۇ.
ئەلۋىدا دوستلار! مېنىڭدەك بىر جاھىل، ئەقىلسىز، بەختسىز دوستۇڭلارنىڭ بولغىنىنى ئۇنتۇماڭلار!
ساڭىمۇ خوش، خال! ئۆلۈم بۇرنۇمغا پۇراپ تۇرغان مۇشۇ مىنۇتلاردا سېنى ئەڭ

ئاخرقى قېتىم تىلغا ئالماقچىمەن. مەن سېنى ياخشى كۆرىمەن، خال. ئۆلگۈدەك سۆيىمەن. سەن مېنىڭ ھاياتىمنى، قەلبىمنى، ھېسسىياتىمنى نابۇت قىلدىڭ، مېنى ياقا يۇرتلاردا سەرسان بولۇپ يۈرۈشكە مەجبۇرلىدىڭ. سېنى قايتا كۆرۈشنى، ھەتتا ئاۋازىڭنى ئاڭلاشنىمۇ خالىمايتتىم. لېكىن سېنى كۆڭلۈمدىن چىقىرالمىدىم...»

خاتىرىنى ئوقۇپ شۇ پەرگە كەلگەندە مەن زادىلا بەرداشلىق بېرەلمىدىم. ئۇمۇ خاتىرىگە بېشىنى قويۇپ ھۆكۈرەپ يىغلۇۋەتتى. ئۆمرۈمدە بۇ ياشتىكى ئوغۇللارنىڭ يىغلىغىنىنى تۇنجى قېتىم كۆردۈم.

بىز ياتاققا كىرگەندە، سۇبھى تېخىچە بايىقى ھالىتىدە ياتاتتى. بېشى بىرياققا سەل سىڭايان بولۇپ قاپتۇ. سەل-پەل ئېچىلىپ تۇرغان لەۋلىرى ئارىسىدا ئۇنچىدەك چىشلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. چىرايىدا نەچچە كۈندىكى سۇلغۇنلۇق يوق. ھالرەڭ، پارقىراق مەڭزى سۇس نۇرلىنىپ قالغاندەك ئىدى. ئاھ، ئۇمىد ۋە تەشنالىقتىن پارلىغان بېچارە گۈزەللىكلەر! بىراق ئۆلۈم ئۇنىڭغا مىنۇتسېرى يېقىنلاۋاتاتتى. مەن كارىۋاتنىڭ مۇزدەك تۇتقۇچىغا ئېسىلۋالدىم.

— ئۇ كەلدىمۇ، نادىيە؟ — سۇبھى كۆزىنى ئاچماستىنلا سورىدى.

مەن جاۋاب بەرمەستىن يانغا قارىدىم.

— مەن كەلدىم، سۇبھى. مانا مەن كەلدىم.

سۇبھىنىڭ مەھكەم جۇپلەشكەن ئۇزۇن كىرپىكلىرى لەپپىدە ئېچىلدى. ئۇ ئاۋۋال

ماڭا قاراپ رەھمەت ئېيتقاندەك يەڭگىل كۈلۈمسىرەپ قويدى. ئاندىن كۆزلىرىنى ئاستا-ئاستا ئۇدۇلدىكى تاتارغان چىرايىغا تىكتى. مەن سەل ئارقىغا داجىپ، ئورنۇمنى بوشاتتىم. ئۇ تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن سۈبھىنىڭ ئاجىز بارماقلىرىنى قىستى. يۈزىگە، لەۋلىرىگە باستى. ھەر ئىككىسىلا كۆزلىرىنى يۇمدى. مەن سۈبھىنىڭ تۇرقىدىن ھېچقاچان كۆرمىگەن مەزلۇمانە بىر بويسۇنۇشىنى، لەۋلىرىدىكى مەغرۇرلۇق، نەپرەتتىن ئەسەرمۇ قالمىغان چارىسىز بىر ئىتائەتمەنلىكنى كۆردىم.

— سۈبھى، سىز... سىز چوقۇم ياخشى بولۇپ كېتىسىز، مەن سىزنى ئېلىپ كېتىپ داۋالىتىمەن. سىزمېنىڭ بەختىم. مەن سىزنى سۆيىمەن، سۈبھى!

ئۇ گېپىنى داۋاملاشتۇرالماي بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى.

سۈبھى ھالسىز، نازۇك بارماقلىرى بىلەن ئۇنىڭ مەڭزىنى سىيلىدى. قولى ھېلىقى قاراخالغا تەگكەندە ئىختىيارسىز ئېسەدەپ يىغلاپ كەتتى.

مېنىڭ ئۇلارغا يەنە قاراپ تۇرۇۋېرىشكە تاقىتىم قالماي، يۈزۈمنى تۇتقانچە سىرتقا يۈگۈردۈم...

شۇ كېچە تۇن نىسبى بىلەن سۆيۈملۈك دوستىمىزدىن مەڭگۈلۈك ئايرىلدۇق. خالۇمۇرنى ئۇچ كۈندىن بېرى كۆرمىگەن ئىدىم. بۈگۈن ئۇنى قەبرىستانلىقتىن تاپتىم. ئۇ تىزلانغانچە تۇپراقنى تاتىلاپ دۇم ياتاتتى. مەن ئۇنى ئاستا نوقىدىم. ئۇ ماڭا چەكچىيىپ قارىدى. ئۇنىڭ يۈزلىرى پاسكىنا، كۆزلىرى ئۆلۈكنىڭكىدەك خۇنۇكلەشكەن، مەڭىز سۆڭەكلىرى پولتىيىپ چىققان بولۇپ، جاۋغىيىدىن ئاپئاق كۆپۈك ئېقىپ تۇراتتى. گەز باغلاپ كەتكەن لەۋلىرى دۇرۇت ئوقۇۋاتقاندەك توختماي مىدىرلايتتى.

ئاھ، بەختسىز بىچارىلەر...

نالە 1970-يىلى ئاقسۇدا تۇغۇلغان. 1986-يىلى ئاقسۇ ۋىلايەتلىك 1-ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىغا قوبۇل قىلىنغان. ھازىر شىنجاڭ رادىئو-تېلېۋىزىيە داشۇسى ئاقسۇ ۋىلايەتلىك شۆبە مەكتىپىدە ئىشلەيدۇ. ئايتور 1985-يىلدىن باشلاپ ئەدەبىي ئىجادىيەتكە كىرىشكەن. «مەڭگۈلۈك ھەسرەت» ئۇنىڭ تۇنجى يوۋېشى بولۇپ، ئايتورنىڭ ئۆزىگە خاس بەدىئىي ماھارىتىدىن بىشارەت بېرىدۇ. بىز ئۇنىڭ ئىجادىيىتىگە يېنىمۇ زور مۇۋەپپەقىيەتلەر تىلەيمىز.

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

تۇرسۇنئاي ھۇسەيىن

سېنى دەپ ياشايمەن، ئەي يۇرەك يارەم

تۇغلۇمغا

ئومىقىم، تۇغۇلدۇڭ قاراڭغۇ تۇندە،
ئىگىزلەپ كېچىنى، ئويغاتتىڭ خۇش ۋاق.
ئالماشتى ئەندىشەم خۇشاللىق كۈنگە،
يېقىلدى قەلبىمنىڭ قەسىرىگە چىراغ.
ئەمەستى تۇغۇلغان ئۆيۈڭ، جىگىرىم،
ھەشمەت ئوردا يا چىرايلىق قەسىر.
لايسۇۋاق ئاددىيلا ئىككى ئېغىز ئۆي،
جابدۇقى ياغاچتىن، بېرىلمىگەن سىر.
دېرىزە ئالدىدا ئۆسەتتى گىلاس،
سەن ئۇچۇن چېچەكلەپ، مېۋىلەر تۇگۈپ.
ساڭا ئۇز سۆزلەشنى ئۆگىتەر ئىدى
تاڭ سەھەر شىبنىغا تۇمۇچۇق قونۇپ.
گاھ سۇبھى پەيتىدە قىچقىرىپ خوراز،
تاللىقتا كاككۇكلار تۆكەتتى ناۋا.
بۆشۈكۈڭ تەۋرەتسە ئەللەيلەپ چولپان،
سۆيەتتى يۇزۈڭنى يېقىملىق سابا.
ئىشىكىڭ ئالدىدا تونۇر ۋە ئوچاق،
پەلەككە ئۆرلەيتتى ئۇچ ۋاخ ئىس-تۇتۇن.
ئاشقىلا پېتەتتى نورمىلىق ئاق ئۇن،
سېرىقتال يۇرسەكمۇ يۇرەكلەر پۇتۇن.
پەرۋانە بولۇشۇپ تەۋەللۇت پەيتى
تۇغقانۇ، دوستلىرىم تۇرۇشقان قاتار.
كۆز ئاچساڭ ئالەمگە «سۆيۈنچە» بەردەپ
خۇشاللىق ئىچىدە باققان ئىنتىزار.
ئاق ئىنكەن ئاھ ئاشۇ ئادەملەر قەلبى
قەلبىگە ئىنسانلىق پەزىلە تەلەر يار.
تار ئالەم قوينىدا بوينۇڭغا ئاستىڭ
كەڭ قورساق، ئاق كۆڭۈل مەردلىكتىن تۇمار.

چوڭ بولدۇڭ بالاغەت پەيتىگە يېتىپ،
يىگىتسەن، نەۋقىران، قامىتى چىنار.
ئومىقىم، گۈدەك دەپ ئويلامدىمەن يا،
غېمىڭدە ئۆتمەن تۇنلىرى بىدار.
يوقالدى ئاسايىش كۆڭۈللۈك كۈنلەر
غەم-ئەلەم، مۇسىبەت يۇرەكنى ئەزدى.
ئارزۇغا جەم ئىدى قەلبىڭ ئاسمىنى
ئاھ، ئەمدى چاقماقلىق بۇلۇتلار كەزدى.
ئاھ، مەسۇم كۈلكەڭنى يوقاتتى ئەلەم،
چوڭ قىلدىم پەپلەپ، يىمەي يېدۇرۇپ،
ئۆمرۈڭنى، بەختىڭنى تىلەر ئىدىم تەڭ.
ھەممىگە باغرى كەڭ بىپايان ئالەم
نە ئۇچۇن ئاچمىدى قۇچىقىنى كەڭ.

بوۋاقلىق چاغلىرىڭ قۇياشتەك يارقىن،
كۆزۈمنىڭ ئالدىدا چاقنايدۇ روشەن.
يۈرتتىكى مېھرلىك ئاددىي شۇ كۈلبە
گويياكى گۈلباغدەك بولاتتى گۈلشەن.
كۆكسۈمنى ئۇشلايتتىڭ ئىمتىسەم سېنى،
يىغلىسام يىغلايتتىڭ، كۈلەتتىڭ كۈلسەم.
قەلبىمنىڭ ئۆيىگە ئىدىڭ شامچىراغ،
تەنگە كۈچ، كۆزگە نۇر بېرەتتىڭ يۈرسەم.
ناخۇشلۇق ئىلكىدە كىرسەم ئۆيۈمگە
تەلپۈنۈش ئىلكىدە ئاچاتتىڭ قۇچاق.
ئانا دەپ، دادا دەپ گۈكرىسىڭ تاتلىق،
خانەمۇ، كۆكلۈممۇ بولاتتى گۈلباغ.
تۇلپارىم، دىدارىڭ كۆرمىسەم بىر كۈن
قۇياشلىق كۈنلەرمۇ ئايلىنار تۈنگە.
جان بالام، ئەگەردە يۈرسەممۇ باغدا
سېنىڭسىز گۈلباغمۇ ئايلىنار چۆلگە.
گەر ئاخشام دەر مەھەل كىرمىسەڭ ئۆيگە،
سەۋىر ۋە بەردىشىم بولدۇ تارمار.
ئالەمنى باسسىمۇ سۈكۈنات ئۇيقۇ،
تۈنلەرنى سۈبھىگە ئۇلايمەن بىدار.
ئەگەردە پارلىسا كۆزۈڭدە كۈلكە،
شادلىقتىن قۇياشتەك چاقنايدۇ چېھرىم.
قەلبىڭگە دەرد-ئەلەم سالغاندا سايە
ئوتتىكى قىل كەبى ئۆرتىنەر جىسمىم.
مۇبارەك، يىگىرمە بەش يېشىڭ ئوغلۇم
ساقلىق ۋە سائادەت تىلەيمەن ھەر كۈن.
سېنى دەپ ياشايمەن ئەي يۈرەك پارەم،
سەن بىلەن ئۆتىدۇ كۈنلىرىم گۈلگۈن.

1996-يىل مارت

يۇلغۇن لىرىكىسى

(باللىرىمنىڭ ئاتىسى، يازغۇچى قاھار جېلىل ۋاپاتىنىڭ ئىككى يىللىقىغا بېغىشلايمەن)

بۆشۈكتىن بوۋاقنى يەشكەندەك ئانا
ئويغاتتى يۇلغۇننى ئۇيقۇدىن ناھار.
قىياقلار لېۋىدە باھار زەمزىمى
گويياكى ئالماستەك يالتىراپ تۇرار.
زېمىنغا تەپ بېرەر شەپقەتلىك قۇياش،
سۆيمەككە قۇملۇقنى دەريا ئالدىرار.
زەبەردەس تاغلارنىڭ چوققىلىرىدا
چاقلىغان خەنجەردەك يالتىرايدۇ قار.

ئۇت ئالدى ۋۇجۇدى زېمىننىڭ بۇ دەم
قۇياشنىڭ نۇرلىرى قىزىشىپ غايەت.
كۆكلەتتى يالپۇزنى، بىخلاتتى تالنى،
جاندارلار قەۋمىگە بەردى جاسارەت.
زېمىننىڭ كۆكسىدە ياتار بىر يۈرەك
ئۇرغۇتۇپ جىسمىدىن ئىللىق ھارارەت.

ئانىدەك مېھرىبان يېڭىرىنىڭ ئۇ
يۇلغۇنى، قۇمنى سۆيەر نەھايەت.
قان رەڭلىك بىخ نوتا چىقاردى يۇلغۇن،
ئۇزاق قىش قەلبىدە قويمىغاچ تاقەت.

بۇ يىلمۇ ئالدىراپ سەپ تارتتى تۇرنا،
ئاھ مۇڭلۇق كۈيلىرى قىلار تىلنى لال.
بۇ يىلمۇ شارقىراپ باھارنىڭ سۈيى
گۈل-گىياھ قەۋمىنى ئويغاتتى دەرھال.
قەبرىگاھ يېپىندى چىرايلىق لىباس،
باش ئېگىپ ئەسسالام دەيدۇ مەجنۇن تال.
يۇلغۇنلار باغرىدا زېمىننىڭ ئوغلى،
ياتىدۇ قۇچاقلاپ يەرنى جانجان.
تۇغۇلغان يۇرتىغا مۇھەببەت باغلاپ،
ياتىدۇ خىزىرەڭ ئاق كۆڭۈل ئىنسان.

ياش ئىدى، ئەقىلدە تاپقانتى كامال،
پەيغەمبەر يېشىغا يەتمىگەن تېخى.
بىجىرىم ئوتتۇرا بوي، كېلىشكەن قەددى
يىگىتلىك پەسلىدىن كەتمىگەن تېخى.
زېھنىمۇ، پىكرىمۇ ئىدى بەك چوڭقۇر،
شىرنىگە ئولغانتى ئىجادنىك بېغى.
نە ئۆچۈن بالدۇرلا كەپقالدى كەچكۈز،
بىمەھەل قۇرىدى ئۆمۈر دەرىخى.
تىكىلدىم يۇلغۇنغا، ئوت ئالدى جىسمىم،
كۆز يېشىم قۇيۇلدى بۇلاقتەك سېخىي.

سوئاللىق نەزەردە پەلەككە باقتىم،
قۇياشتىن زېمىنغا تۆكۈلەر زىيا.
يوشۇردى يارنى دەپ زېمىننى چاقتىم،
ئانىغا ھال ئېيتقان كەبى جان بالا.
ئاشۇ دەم زېمىندىن ياڭرىدى سادا:
سال قۇلاق، تىڭشىغىن، ھۆسنۈمگە قارا.
كۆكەردى مەجنۇنتال، ياساندى ئېتىز،
ۋادىغا سىن بېرىپ كۆكەردى قىيا.

يە تكۇزەي مەن ساڭا ئامانەت سۆزنى
مۇزەببىك قۇت، ساقلىق تىلەيدۇ ساڭا.

قىش كەتتى ئۈيقۇدىن ئويغاندى زېمىن،
كەلمەكتە باغلارنى يېتەكلەپ باھار.
بۇلاقلار كۆزىدە جۇدالىق يېشى،
قەلبىگە دەرد-ئەلەم بولغانمىكىن يار.
شىلدىرلار يۇلغۇنلار باردەك بىر گېپى،
يىلدا بىر كەلدىك دەپ ئالغانمىكىن ھار.
قەبرىدە چىمەنلەر بولۇپتۇ رەققاس،
شام-سەھەر كۈي تۆكۈپ بېرىدۇ قۇشلار.
مەن بولسام دەردى كۆپ، باغرى قان كاككۇك
ياش تۆككەن سارغىيىپ تۇنلىرى بىدار.
روھىغا مەن شۇنداق ئەيلىدىم دۇئا:
جەننەتنىك ھۆرلىرى كۆرسەتسۇن دىدار.
قۇرىدى يېشىمۇ، ئاۋۇندى كۆڭلۈم،
گويا كى تىرىلىپ كەلگەندەك قاھار.
تۇرغاچقا قېشىمدا بولۇپ يار-يۆلەك،
ئارزۇلۇق پەرھات ۋە شىرئەلى قاتار.

1996-يىل مارت

ئادەملەر

زەر قۇياشلىق ئاپتاپلىق ھۆر كۈن
باشلىرىغا تاققاندا زەر تاج؛
شادلىقىغا ئورتاق ئادەملەر
كۆكرىكىگە تاقايدۇ گۈلتاج.

سەن قۇچقاندا ئۇتۇق ھەم شۆھرەت
ئاھ ئادەملەر بولدۇ بىللە.
سەن تاپقاندا بايلىق، مۆجىزە،
ئىسمىك ئاڭا بولدۇ قىبلە.

ئەگەر سەن شاد تويلار تويلساك
ئۇلار ساڭا بولىدۇ قولداش.
بەخت، شادلىق ئىچرە سويلساك
ئۇلار ساڭا بولىدۇ يولداش.

گەر بېشىڭغا كەلسە دەرد-ئەلەم
ئاھ، بۇ ئالەم ئۆزگىرەر پۈتۈن.
ئاھ ئادەملەر ئىچرە ئادەملا
ساڭا ھەمدەم بولىدۇ شۇ كۈن.

1996-يىل نويابر

رەيھانگۈل نىزام

جان ئۈزاتتىك روھىغا مېنىك

كەلگىنە ئەي ناتونۇش يىگىت

ئىزدەپ مېنى كەلمىدى ھېچكىم،
ھېچكىمۇ ياد ئەتمىگەن چېغى.

كەلگىنە ئەي ناتونۇش يىگىت
ئىسمىڭنىمۇ دېمىگىن ماڭا.
مۇڭدىشايلى داستىخان تۈزۈپ،
دوستلۇق مەيى ئۈزىتاي ساڭا.

ئاينى تاپسام ھەمراھ بولۇشقا،
سۆزلىمىدى (گاچا ئىكەن ئۇ.)
ئىپرىقلارغا تۆكسەم سىرىمنى،
پەرۋاسىزلا ئېقىپ كەتتى سۇ.
ياپراقلارغا سۆيگۈ ئىزھار قىپ
ئاۋارىكەن مەيىن شامالمۇ.
يەر-زېمىنغا ئىكەن ئاشنا
ۋاقىتلىقلا سېخىي باھارمۇ.

سەنلا پەقەت ناتونۇش يىگىت،
قاراپ قالدىڭ گۈڭگا چىراغقا.
كىملەرنىدۇ كۈتكەندەك گويا
نەزەر سالدىڭ بەكمۇ يىراققا.

بېلىقنىڭ سۇلايمان

ئائىلە قوشاقلىرى

ئىپارگۈل

ئوماق قىزىم ئىپارگۈل
يەتتە ياشقا تولدى ئۇ.

بوقچا ئېسىپ چىرايلىق
مەكتىپىگە ماڭدى ئۇ.

كەل بۈياقتا، ناتونۇش يىگىت
دوستلۇق مەيى ئۈزىتاي ساڭا.
كۈتكەنلىرىم مەۋھۇم بىر نىشان،
بىر ئۆمۈرلۈك ھەمراھ بول ماڭا...

دەسلەپكى چاغلار

مەن ئەتىنى كۈتىمەن شۇنداق،
سەن ئەتىنى بەرگەنگە قەدەر.

جان ئۈزاتتىك روھىمغا مېنىك،
باھار بەردىك زىمىستانىمغا.
سىرلىق بىر كۈي ئۈزاتتىك يەنە،
ئەي دىلبىرىم، كۆيىستانىمغا.

كۈيلىرىڭگە يازمىدىم نوتا،
باھارىڭغا تېرىمىدىم گۈل.
چالساڭمۇ سەن سۆيگۈ مۇقامى،
كۈيلىرىڭگە بۇلالمىدىم جۆر.
رەنجىمىگىن، كۈتكىن بىر مەھەل،
(كۈتەلمىسەك كەتسەڭمۇ مەيلى)
ساڭا بېقىپ يېتىلەر سۆيگۈ،
مۇھەببەتنىك شۇمىكىن پەيلى؟

بېلىقنىز سۇلايمان

ئا، ب، س نى ھەۋەستە
باشلۇەتتى يېزىشنى.
گويا ئىلىم كانىدىن،
ئالتۇن-گۆھەر قېزىشنى.

ئىشلەپ بولماي تاپشۇرۇق،
كۆڭلى تارتماس تاماققا.
ئۆگىنىشى تۇگمەي
قارىمايدۇ قورچاققا.

ئاكا-سىڭىل

ماڭار كۇندە مەكتەپكە
بوقچا ئېسىپ ئومىقىم.
مەرىپەتكە ئىشقىنى
بەرگەن ئوغۇل-قىزچىقىم.

يول كۆرسىتەر ئاكىسى
سىڭلىسىغا كۆيۇنۇپ.
خۇش بولىدۇ ئۆزىچە،
بۇ ئىشىدىن سۆيۇنۇپ.

ئېلىپبەنى زېرىكمەي،
سىڭلىسىغا ئۆگىتەر.

تۇرسۇننىسا ئوسمان

خاتا بولسا خەتلىرى،
ئېرىنمەستىن تۇزىتەر.

قاراپ ئاڭا زوقلىنىپ،
دىلىم چەكسىز سۆيۈندى.
ئىستىقبالى ئۇلارنىڭ
كۆز ئالدىدا كۆرۈندى.

بۆجەن

خاپا بولماي بۆجىنىم
ئويناپ تۇرغىن كەلگىچە.
ئوقۇمسام بولمايدۇ،
كىردىم چۈنكى يەتتىگە.

كۆنۈپ كەتكەن ئىككىمىز،
بىللە ئويناپ تاقلىشىپ.
ئانام ئىشتىن يانغىچە،
ئۇنى كۈتۈپ ساقلىشىپ.

ئەمدى كىچىك ئەمەسمەن،
ئۆستى خېلى بويۇمۇ.
ساڭا ھەرگىز ئوخشىماس،
قىلىقمۇ-خۇيۇمۇ.

يىللار سەپىرىدە

مەنزىلى قايانداۇر، كەلمىشى قايدىن،
يىل، ئاي، كۈن سەپ تارتىپ سەپىرىدە دائىم.
جاھانغا رەڭ بېرەر، ھاياتقا نەقىش،
ئۇ ئالقىش-زەپەردە، خەتەردە دائىم.

كۈن-ئايلار ئۆزايدۇ، يۈرەكتە بىر ئوت
خۇشلۇقمۇ، قايغۇمۇ يانار لاۋۇلداپ.
يىل ئۆتسە ئەلۋە يۈرت قۇچىدۇ نۇسرەت،
يىل ئۆتسە ئۆمۈرمۇ بازار قىسقىراپ.

قەرىشنى خالىماس ھېچكىمۇ ئەسلا،
ۋە لېكىن چاچتا ئاق بارىدۇ جىقلاپ.
مەڭگۈلۈك بولمايدۇ ھېچنەرسە پەقەت،
كونىسى كەلتۈرەر يېڭىنى چىللاپ.

ئەسلىسەم رەڭدار گۈل قىسىپتۇ كۈنلەر،
مېدالمۇ چاقنايتۇ ۋاقىت كۆكسىدە.
ئىستىقبال قەسىرى پۈتمىدى، شۇڭا
يۈك ئېغىر ئادەملەر، يىللار ئۈستىدە...

ئامىنەم ئابدۇۋۇلى

ھالقىش

خىيالىم پەر قاقتى ئۇپۇقتىن ھالقىپ،
ئۇپۇقتىكى قۇچىقى يەتمىدى ئاڭا.
مەن ئاڭا يېتىشىپ بولدۇم بىر سەييارە،
رېئاللىق خورسىندى يېتەلمەي ماڭا.

قۇياش كەڭ ئۇپۇقتىن يۇلقىنىپ چىقىپ،
خىيالىم كۆكنى ئەيلىدى ماكان.
كۆزۈم كۆن نۇرىنى چاچتى دۇنياغا،
ئۇ دەم مەن ھاياتقا بولدۇم پاسىبان.

روزىگۈل سادىر

سەھەر لىرىكىسى

1

سۈزۈلمەكتە سۈبھىدە بوشلۇق،
توپ-توپ بۇلۇت يۇرىدۇ ئەگىپ.
قىرغاقلاردا قەدىم قومۇچلۇق
نەم ھاۋادا تۇرىدۇ سەگىپ.

چۆمۈلىلەر ئىزدىشەر ئۇۋا،
ئۇچۇپ يۈرمەس دالىدا توزغاق.
قاياقتىدۇر پادىچى بالا
راۋاپ چېلىپ، ئېيتىدۇ قوشاق.

ياپراقلارنىڭ بەرگىدە شەبنەم،
كۆلەڭگىلەر كېلەر ئۇزىراپ.
ھوشسىزلىنىپ قۇياشمۇ بۇدەم،
تاغ كەينىگە كەتتى دومۇلاپ.

2

جىمجىت سەھەر، يېشىنەر دۇنيا،
ۋادىلارغا تىكىلەر كۆزۈم.
چوقچىيىدۇ يىراقتا قىيا،
خىيال بىلەن تۇرىمەن ئۆزۈم.

بۆدۈنىلەر سەكرىشىدۇ تېز
ئېگىزدىكى دانلارنى تېرىپ.
جىرالارنى سۆيەر تىنىمسىز
قىزغۇچ نۇرلار بوشلۇقنى يېرىپ.

ئاقۇچ بۇلۇت سۈرۈلەر ئاستا،
تاغ ئۈستىدە لەيلەيدۇ مانان.
گىتارىنى تۇتۇپ ئۇ قاشتا
مۇڭ چىقىرىپ كۈيلەيدۇ جانان.

قارىچۇقۇمغا مۇڭداش قەتىرلەر،
گۈل بەرگىدە چۈشە يدۇ بۇ دەم.
تىنىقسىز چېچىپ ئەتىرلەر،
گۈزەللىككە چىرمىشار ئالەم.

قان-تەرلەر ئىزىدىن پۈتەر كەك يوللار،
ئىنسانىنىڭ ئالەمگە قالدۇرغىنى شۇ.
بىر ئۆمۈر تېپىلماس بەختنى قوغلاپ
ئارماندا ئۆرتىنەر يۈرەكلەر مەڭگۈ.

ھەر سەھەرى چۆمىمەن زوققا،
زېمىن شۇنداق ئاچقاندا ئىتەك.
قارىچۇقۇمنى چىتىپ ئۇپۇققا،
ئۇندەر مېنى جەڭگە كېلىچەك.

ئامىنەم مىجىت كەۋسەر

كۈلكەڭ بىلەن رەڭلەنسۇن ئالەم

ھارۋىكەش بۇ دۇنيا سىلكىيدۇ قامچا،
قىسمەتنىڭ چاقلىرى قالمايدۇ توختاپ.
ئادەملەر تىنماستىن سۆرەيدۇ ھارۋا،
تۇرمۇشنىڭ يۈكىدىن مۇكچيىپ، قاقشاپ.

شۇ سەۋەب دوستلارنىڭ مەرھىمىتىگە،
شارابسىز، مېۋىسىز سۇنما بىر رەت جام.
سەن غەيىۋر ياشىغىن مەردلىك تۆرىدە،
كۈلكەڭدىن رەڭلەنسۇن، زوقلانسۇن ئالەم.

قىسمەتلەر دەۋرىي بوپ كېلەر دەممۇ دەم،
ئىنسانغا چاقچاقتەك، غەپلەتلىك چۈشتەك.
مۇھەببەت-ئىلاھنىڭ تۇپان سۈيىدە
لەيلىگەن نىجادكار نۇھ كېمىسىدەك.

ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر

توي كۆلەگگسى

(هېكايه)

ئۆكتەبرنىڭ باشلىرى ئىدى، غۇلجىغا كېلىشىم بىلەنلا، خۇددى ماڭىلا قاراپ تۇرغاندەك، هاشىم هاجىكامنىڭ قىزىنىڭ تويى باشلىنىپ كەتتى. هاشىم هاجىكام دادامنىڭ تاغىسىنىڭ ئوغلى ئىدى. ئالدىنقى يىلى ئىستامبولدىكى چوڭ ئوغلى بىلەن هەرەمگە بېرىپ هەج-تاۋاب قىلىپ كەلگەندىن بېرى ئۇنىڭ «بوستان» مەھەللىسىدىكى يۇز-ئابرويى تېخىمۇ كۆتۈرۈلۈپ، تۆتىنىڭ بىرى بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ ئىككى ئوغلى ئىستامبول، ئالمائاتا ۋە ئۇرۇمچى ئارىلىقىدا قاتناپ يۈرۈپ سودا بىلەن شۇغۇللىنىپ نۇرغۇن پۇل تاپتى، ئىككى يەرگە ئۆچ قەۋەتلىكتىن بىنا سېلىپ، بىنانىڭ ئىچىدىن تېشىنى نەچچە ئون مىڭ يۈەن پۇل خەجلەپ زىننەتلىدى. ئىلگىرىكى پىكاپلىرىنى يارىتىماي سېتىۋېتىپ، گېرمانىيىنىڭ «مېرسىدېس» ماركىلىق ئىككى پىكاپنى سېتىۋېلىشتى. ئۇلار تېخى يېقىندىلا «سىگىل-مىزنىڭ تويىغا ئىشلىتىڭ» دەپ دادىسىغا يىگىرمە تۆمەن پۇل بەرگەنىدى. شۇڭا قىزىنىڭ تويىغا قانچىلىك پۇل كەتسىمۇ هاشىم هاجىكامنىڭ بۇرۇتى تەۋرىمەيتتى.

مەن هاشىم هاجىكامنىڭ هويلىسىدا ئالتە قېتىم ئېسىلغان قازانغا داخىل بولدۇم. ئەلچىلەر كېلىپ قىز-يىگىتنىڭ توي كۈنى بېكىتىلگەندىن كېيىن ئەڭ ئاۋۋال «رەھمەت-تەزىم چېيى» ئۆتكۈزۈلدى. بۇ چايغىمۇ ئۇرۇق-تۇغقانلار ئەر-ئايال قاتناشقاندىن باشقا ئۇچ-تۆت يۈزدەك ئەرلەر قاتنىشىپ يوغان قازان ئېسىلدى. «رەھمەت-تەزىم» چېيىدىن كېيىن داغدۇغلىق «ئاقلىق-چاي» ئۆتكۈزۈلدى. «ئاقلىق چاي» دىن كېيىن «مال تاپشۇرۇش چېيى» ئۆتكۈزۈل-

ئۇيغۇرچە كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

دى. بۇ چايغىمۇ ئۈچيۇزدىن ئارتۇق ئەر-ئايال قاتناشتى. مېھمانلارغا نەچچە خىل تاماق ئېتىلىپ مول داستىخان سېلىندى. يىگىت تەرەپ يوغان بىرماشىنىدا بىر توپاق بىلەن تۆت بورداق قوي، تاغار-تاغار گۈرۈچ، يۈز كىلو ماي، نەچچە تاغار سەۋزە، نەچچە ئون تاختا چاي، نەچچە يەشىك قەن-گېزەك ۋە باشقا لازىملىق نەرسىلەرنى ئېلىپ كەلدى. مۇڭگۈزلىرىگە قىزىل لېنتىلار باغلانغان توپاق بىلەن بورداق قويلار ئېلىپ كىرىلگەندە ھويلا ئىچى توي تەنتەنىسىگە چۆمۈپ باشقىچە جانلىنىپ كەتتى... «مال تاپشۇرۇش چېيى» دىن كېيىن توي بولدى، ئەتىگەندىن كەچكىچە مېھمانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمىدى. تويغا كەلگەن ئادەمنىڭ سانى مىڭدىن ئېشىپ كەتتى. تويدىن كېيىن «چىللاق چېيى» ئۆتكۈزۈلدى. «چىللاق چېيى» غىمۇ قۇدىلار ۋە ئۇرۇق-تۇغقان، قولۇم-قوشنىلار بولۇپ ئىككى يۈزدىن ئارتۇق كىشى چاقىرىلدى. پىتىر مانتا بىلەن پولۇ ئېتىلىپ ھەشمەتلىك داستىخان سېلىندى. «چىللاق چېيى» دىن كېيىن «قىزنى جۈمەلىتىش چېيى» ئۆتكۈزۈلدى. «قىزنى جۈمەلىتىش چېيى» — قىزنى يېقىن دوستلىرى بىلەن جۈمە كۈنى سالامغا ئەكىلىش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇرۇق-تۇغقانلار، قولۇم-قوشنىلار چاقىرىلىپ بىرنەچچە خىل تاماق ئېتىلىدىغان چاي ئىكەن. بۇ چايغىمۇ ئەر-ئايال بولۇپ ئىككى يۈزدىن ئارتۇق ئادەم قاتناشتى...

ھاشىم ھاجىكامنىڭ ئۆيىدە ئۆتكۈزۈلگەن ئالتە خىل چاي ھەققىدە تەپسىلىي توختالساق قەغەز توشمايدۇ. كىتابخانلىرىمىزنى زېرىكتۈرۈپ قويماسلىق ئۈچۈن پەقەت شۇ چايلارنىڭ بىرى بولغان «ئاقلىق چاي» نىڭ قانداق ئۆتكۈزۈلگەنلىكىنى ئېيتىپ بەرمەكچىمەن.

ھاشىم ھاجىكامنىڭ ئون نەچچە ئېغىز ئۆيى گۈللىرى ئوتقاشتەك چاقناپ تۇرىدىغان يوغان خوتەن گىلەملىرى بىلەن بېزەلگەنىدى. نەچچە ئونلىغان قىز-كېلىنلەر دۇخاۋدىن پەرتۇق تارتىشىپ، پۇتىغا چىرايلىق قىزىل مەخمەلدىن ساپما كەش كىيىشىپ، مەيدىسىگە گۈل تاقىغان ھالدا ئۇ ئۆيدىن بۇ ئۆيگە يۈگۈرۈشۈپ يۈرەتتى. ئۇلار ساراي ئۆيلەرگە تامنى چۆرىدەپ خاكەدەن تاۋار ۋە ئەتلەسلەردىن تىكىلگەن كۆرپىلەرنى سېلىشاتتى. پىشايۋاندىكى ئۈزۈن ئۇستەلگە دەستە-دەستە قىلىپ ئەجدىھا سۈرەتلىك چىرايلىق پىيالىلەرنى، چاي قۇيىدىغان چۆگۈن-چەينەكلەرنى تىزىشاتتى. قولغا سۇ بېرىدىغان ئاپتۇ-ۋا-چىلاپچىلارنى ھازىرلىشاتتى.

مەن قازان بېشىدا ھاشىم ھاجىمكامنىڭ بىرنەچچە ئەر تۇغقانلىرى ۋە قۇدىلىرى بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتىم. «ئاقلىق چاي» غا تۇغقانلارنىڭ ئەرلىرىمۇ چاقىرىلغانىدى. بوستان مەھەللىسىدە داڭقى بار ئاشپەز مىجىت قارىي ناھايىتى تۆجۈپلەپ پولۇنىڭ سەۋزىسىنى قورۇۋاتاتتى. نېرىدا باغقا ياندىش تامنىڭ تۈۋىدە يەنە بىر قازاندا گۆش پىشۇرۇلۇپ قورداققا تەييارلىق قىلىنىۋاتاتتى. يەنە بىر چەتتە ھاشىم ھاجىكامنىڭ ئىككى ئوغلى يوغان ئاق چېلەكتە رىشالە ئېتىش بىلەن بەنت ئىدى.

ئاشپەز ئۇستام رىشالە ئېتىۋاتقانلارغا قاراپ:

— ھەي، باللار، بولدى قوچۇۋەرمەڭلار، ئەمدى ئۇستىگە قىيامنى قۇيۇڭلار، قوچۇۋەرسەڭلار تەمى قالمايدۇ، — دېدى.

رىشالە ئېتىۋاتقانلار ئەمدى قوچۇشنى توختىتىپ چېلەككە كورىدىكى قىيامنى قۇيدى-دە، چوكا بىلەن يەنە بىرنەچچە قېتىم قوچۇغاندىن كېيىن ئاغزىنى يېپىپ قويۇشتى.

قازان بېشىنىڭ يېنىدىكى ئاشخانا ئۆيدە يەتتە-سەككىز ئايال پەتنۇس تىزىش بىلەن ئاۋارە ئىدى. ھەر بىر پەتنۇسقا نان، بولكا، سامسا، باقالى، ناۋات، چاقماق قەنت، ئېرىس كەمپوت، پاتازا، شاكىلات، قاق بەلىش، تۇش ۋە ھەر خىل پىچىنلەردىن بولۇپ ئون نەچچە خىل تاتلىق-تۇرۇم تىزاتتى. شۇنچە كۆپ نەرسىنى پاتقۇزۇش ئۇچۇن يوغان پەتنۇس بولمىسا بولمايتتى. ھاشىم ھاجىكامنىڭ ئۆيىدىكى يۇز نەچچە يوغان پەتنۇس يېتىشمەي، قولۇم-قوشنىلارنىڭ ئۆيىدىن پەتنۇس سوراپ چىقىشتى. پەتنۇسلار بىر ئايالغا بىردىن تارتىلاتتى. ھەر بىر پەتنۇسنىڭ ئاستىغا يوغان ئاق سۇلياۋ خالتا سېلىنغانتى.

كۇن پېشىندىن ھالقىپ قالغانىدى، ئاش دۇملىنىپ، قوردا قمۇ پىشاي دەپ قالدى. ئايالار مەھەللە-مەھەللىدىن توپ-توپ بولۇپ كېلىشكە باشلىدى. بىر سائەتكە قالماي دەرۋازىنىڭ ئالدىغا كىچىك ماشىنىلار، مىنىبۇسلار، خادىك ھارۋىلار توشۇپ كەتتى. ھەممىنىڭ ئاخىرىدا ھاشىم ھاجىكامنىڭ قۇدىسى سېلىم بايۇەتچىنىڭ ئايالى پاشا خېنىم تۇغقانلىرى ۋە قولۇم-قوشنىلىرى بىلەن ساندۇق، يەشىكلەرنى، چوڭ-كىچىك بوپلارنى ياش باللارغا كۆتەرتكۇزۇپ ھەيۋەت بىلەن كىرىپ كېلىشتى. ھاشىم ھاجىكامنىڭ ئايالى ئايىمخان ھاجىم ئۇلارنىڭ ئالدىغا چىقىپ بىر-بىرلەپ يۇزىنى يېقىپ كۆرۈشتى-دە، ئۇلارنى مېھمانخانىغا باشلىدى.

ھاشىم ھاجىكامنىڭ قۇدىسى سېلىم بايۇەتچىمۇ بوستان مەھەللىسىدىكى كۆزگە كۆرۈنگەن بايلارنىڭ بىرى ئىدى. ئۇنىڭ چوڭ ئوغلى تۇركىيىدە رېستۇران ئېچىپ ناھايىتى بېيىپ كەتكەنىدى، ھازىر تويىنى قىلىۋاتقان كىچىك ئوغلىمۇ تاشكەنتتە سودا بىلەن شۇغۇللىنىپ خېلى كۆپ پۇل تاپقانمىش. سېلىم بايۇەتچە چوڭ كوچىنىڭ دوقمۇشىغا يېڭىدىن سالغان ئىككى قەۋەتلىك ماگىزىندا ئوتتۇرانچى ئوغلى ۋە بىر نەۋرىسى بىلەن بىللە پۇتۇنلەي چەت ئەللىنىڭ مالىلىرىنى، كىيىم-كېچەكلىرىنى ساتاتتى. ئۇنىڭ ئۇچۇن تويغا ئون-يىگىرمە تۇمەن پۇل كەتسىمۇ ھېچقانچە بىلىنمەيتتى.

ئالدىغا پەرتۇق تارتىشقان قىز-كېلىنلەر مېھمانلارنىڭ قوللىرىغا سۇ بېرىپ گىلەملەرنىڭ ئۇستىگە داستىخان سېلىشتى. ھەربىر ئايالنىڭ ئالدىغا بىردىن جەمئىي ئىككى يۇزگە يېقىن پەتنۇس تارتىلدى. پەتنۇسلاردىن باشقا داستىخانغا تىزىۋېتىلگەن مايلىق توقاچ، رىشالە، ئالما، نەشپۇت، ئۇزۇملەرمۇ كۆزنىڭ يېغىنى يەپ چاقناپ تۇراتتى.

قازان بېشىدىكى ئەرلەرنىڭ بىر قىسمى

ساھىبخاننىڭ تەكلىپى بىلەن ئايرىم ئۆيگە كىرىپ كېتىشتى. مەن ھويلىدا ئولتۇرۇپ جىقراق نەرسىلەرنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرۈشنى خالايتتىم، شۇڭا ساھىبخان شۇنچە زورلىسىمۇ ئۆزرە ئېيتىپ بىرنەچچىمىز قازان بېشىدىلا سورۇن تۈزۈپ ئولتۇرۇشتۇق. چاي قۇيۇلدى. ساھىبخان: «قېنى، مەزىلەرگە بېقىشسىلا!» دېيىشى بىلەن تەڭلا مېھمانلار داستىخانغا قول سىلىشتى. ئالدى بىلەن مايلىق توقاچلارنى ئۇشتۇپ رىشالىگە مىلەپ ھۆزۈرلىنىپ يېيىشتى (ھەر بىر ئايالغا بىر سىركايدىن رىشالە تارتىلىغانىدى). ئاندىن مېۋىلەرگە بېقىشتى. ئالما، نەشپۈتلەرنى بىردىن، ئىككىدىن ئېلىشىپ يانچۇقلىرىغا سىلىشتى. چايدىن كېيىن قورداق، پولۇ تارتىلدى. ئارىدىن بىر سائەت ئۆتمەيلا داستىخان قۇرۇقدىلىپ، پەتنۇسلاردىكى تاتلىق-تۇرۇملارمۇ سۇلياۋ خالتىلارغا سىلىنىپ بولدى، بىراق ئىككى ئايالغا بىر تاۋاقتىن تارتىلغان قورداق، پولۇلار تۈزۈك يېيىلمەي، قارا گۆشلىرىلا يېيىلىپ شۇ پېتى قايتىپ چىقتى. مەن ئېشىپ قالغان پولۇ، قوراقلار قازانغا تۆكۈلۈۋاتقاندا نېمە ئۈچۈندۇر ئىختىيارسىز ھالدا نامرات رايونلاردىكى كۈنى سېرىقتال ئۆتۈۋاتقان دېھقان قېرىنداشلارنى ئەسلەپ قالدىم. قاراڭ، بېرىەردە يەيدىغانغا ئېغىز يوق، ئىسرا پچىلىق ئەدەپ كېتىۋاتقان، بىر يەردە خەقلەر ئاچ قورساق زارلاپ ئۆتۈۋاتقان... نېمە دېگەن تەڭسىزلىك-ھە!

داستىخانلار يىغىشتۇرۇلۇپ قولغا سۇ بېرىلگەندىن كېيىن مېھمانلار دۇئا قىلىشىپ ئورۇنلىرىدىن قوزغىلىشتى. ئاياللار ھويلىغا چىقىپ قاندا ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىغا يوغان بىرنەچچە پارچە گىلەم سېلىنىپ، گىلەمنىڭ بىر چېتىگە يوغان ئىككى ئورۇس ساندۇقى، نەقىشلىق بىر يۈرۈش ياغاچ ساندۇق، يەشىكلەر قويۇلۇۋاتاتتى. دۇخاۋىدىن پەرتۇق تارتىۋالغان يۈزى ياپىلاق، ئاق سېمىز، ئەللىك ياشلاردىكى بىر ئايال خىزمەت قىلۋاتقان بىرنەچچە قىزلارنىڭ ياردىمى بىلەن يەشكىلەردىكى قەن-گېزەكلەرنى پەتنۇسلارغا تىزىشقا باشلىدى. بىر پەستىلا چوكا-چوكا ناۋاتلار، پاشكىلىق قەنتلەر، تورتلار، تۇشلار، بولكىلار، ئېرىس كەمپۇتلەر، پاتازىلار، شاكىلاتلار، باقالىلار، مەنپەسلەر، ھەر خىل پېچىنلەر گىلەمنىڭ يۈزىنى قاپلىدى. ھەر خىل نازۇ نېمەتلەر خۇددى گۈلزارلىقتىكى خىلمۇ خىل ئېچىلغان گۈللەرنى ئەسلىتەتتى.

بىر چاغدا ھېلىقى ئاق سېمىز ئايال ئەترابىدىكى مېھمانلارغا قاراپ: «تۇغقانلار، خېنىملار، بىردەم جىم تۇرۇڭلا، ھەر قايسىلىرى كۆرۈپ تۇرغان بۇ پەتنۇستىكى نەرسىلەر يېگىت تەرەپنىڭ ئەكەلگەن تاتلىق، تۇرۇملىرى!» دەپ توۋلىدى.

— ياپىر، قەن-گېزەكلەرنىلا سەكسەن پەتنۇس ئەپكەپتۇ! — دېدى قازان بېشىدىكىلەردىن بىرى. بىز ھەيران بولغان ھالدا بىر-بىرىمىزگە قارىشىپ قالدۇق.

قەن-گېزەكلەر يىغىشتۇرۇلغاندىن كېيىن ھېلىقى ئايال يوغان ئورۇس ساندۇقنىڭ ئاغزىنى ئاچتى:

— مانا بۇ قىزغا چەت ئەللەردىن ئالدۇرغان يازلىق، كۈزلۈك، قىشلىق ئېسىل

پەلتۇلار، مانا بۇ خۇرۇم پەلتۇسى، مانا بۇ خۇرۇم چاپىنى، مانا بۇ كاستۇم-يوپكسى تۆت قۇر، جىك سارجىدىن، مانا بۇ ھەر خىل ئېسىل پوپايكىلار...

بىر پەستىلا گىلەمنىك ئۈستىگە ھەر خىل پەلتۇلار، كاستۇم-يوپكىلار، ھەر خىل شىرىس رەختلەردىن، شىپىك دۇخاۋىدىن، خان ئەتلەستىن، گىرىپتىشىندىن تىكىلگەن خىلمۇ خىل كۆڭلەكلەر، ئىتالىيىنىك داڭقلىق ئۆتۈكلىرى، توپلىلار، قاما قۇلاقچا ۋە قىممەت باھالىق يازلىق، قىشلىق ياغلىقلار، ئالىي دەرىجىلىك ئىچ كىيىملەر، نېپىز-قېلىن پايپاقلار ۋە تويلۇق كىيىمى پەتنۇس-پەتنۇسلار-دا قاتار تىزىلىپ كەتتى. تىزىلغان كىيىم-كېچەكلەرنىك كۆپلىكىدىن كۆز قامىشاتتى. قىزغا ئېلىنغان كىيىم-كېچەكلەر تىزىلىپ بولغاندىن كېيىن يوغان بىر پەتنۇسقا ئالتۇن بېزەكلەر تىزىلىشقا باشلىدى: ھەر بىرى ئاتمىش گىرامدىن بىر جۇپ ئالتۇن بىلەيزۈك، بىر ئالتۇن سائەت، بىر جۇپ ئالتۇن ھالقا، ئىككى جۇپ ئالتۇن ئۈزۈك، ئالتۇن زەنجىر، ئالتۇن بۇلاپكا، ئالتۇن مىدالىيون... مېھمانلار قىزغا ئېلىنغان ئالتۇن جابدۇقلارنىك كۆپلۈكى ۋە خىللىقىغا ھەيران قېلىشتى.

قىزنىك كىيىملىرى ۋە زىبۇ زىننەتلىرى بىلەن گىلەم لىپمۇلىق تولغانىدى. گىلەم ئىككىنچى قېتىم يىغىشتۇرۇلدى. ساندۇق ئاچقۇچى ئايالنىك ئېلان قىلىشى بىلەن ئەمدى يىگىت تەرەپنىك قىزنىك ئاتا-ئانەسى، بىر تۇغقانلىرى، تاغىلىرى، ھاممىلىرى ۋە يېقىن دوستلىرى، قۇلۇم-قوشنىلىرىغا قىلغان مالىلىرى گىلەمگە تىزىلىشقا باشلىدى.

قىزنىك ئاتا-ئانىسىغا دۇراپتىن پەلتولۇق ۋە بىردىن ئېسىل پوپايكا، بىر تۇغقانلىرىغا گاباردىيوندىن، سارجىدىن پەلتولۇق، تاغىلىرىغا جىك سارجىدىن كاستۇم-بۇرۇلكىلىق، ھاممىلىرىغا كاستۇم-يوپكىلىق، قۇلۇم-قوشنىلىرى ۋە يېقىنلىرىغا شىپىك دۇخاۋىدىن، خان ئەتلەستىن كىيىملىكلەر قويۇلدى...

ھاشىم ھاجىم بوستان مەھەللىسىدىكى ئۇرۇق-جەمەتى ئەڭ كۆپ كىشى بولغاچقا، سەككەن كىشىلىك مال قويۇلسىمۇ، قايسىدۇ بىر شىرەم تۇغقىنى قېلىپ قالغاچقا، يەنىلا كۆڭۈل ئاغرىقىدىن خالىي بولالمىدى.

گىلەم ئۈچىنچى قېتىم يىغىشتۇرۇلغاندىن كېيىن ھېلىقى ئايال ئۇنىنىك بارچە تووۇلاپ، ئەمدى قىز تەرەپنىك يىگىتكە ۋە ئۇنىنىك ئاتا-ئانىسىغا، تۇغقانلىرىغا قىلغان كىيىم-كېچەكلىرى، مالىلىرى قويۇلدىغانلىقىنى ئېلان قىلدى.

ئالدى بىلەن يىگىتكە ئېلىنغان يازلىق، قىشلىق ئېسىل پەلتۇلار، خۇرۇم چاپان، قوش-قوش ئېسىل پوپايكا، كاستۇم-بۇرۇلكىلار، ئېسىل ئۆتۈك، شىبلىتلار، چەت ئەلنىك ئېسىل قۇلاقچىسى، قىممەت باھالىق كۆڭلەكلەر، ئىچ كىيىملەر، ھەر خىل گالىستۇكلار تىزىلدى. ئاندىن يىگىتنىك ئاتا-ئانىسىغا، ئۇرۇق-تۇغقانلىرىغا، قولۇم-قوشنىلىرىغا ئاتالغان كىيىم-كېچەك، مالىلار تىزىلدى. ئاخىرىدا يىگىتكە ئېلىنغان ئالتۇن ئۈزۈك ۋە ئالتۇن سائەت بىلەن بىللە قىزغا ئاتاپ ئېلىنغان ئالتۇن بىلەيزۈك، ئالتۇن ھالقا، ئالتۇن ئۈزۈك ۋە ئالتۇن زەنجىرلەر بىر-بىرلەپ كۆرەك قىلىنىپ پەتنۇسقا تىزىلدى.

بۇ قېتىم گىلەمگە تىزىلغان پەتنۇسنىڭ سانىمۇ يەتمىشتىن ئېشىپ كەتتى.

كۈن خېلىلا كەچ كىرىپ قالغانىدى. كەچ كۈزنىڭ سوغۇق ھاۋاسىدا ئايالار دۇگدەرىشىپ، ئاران چىداپ تۇرىشاتتى. بىر قىسىم ئايالار بۇ «توي يەرمەنكىسى»-نىڭ قاچان تۈگىشىگە كۆزى يەتمەي كېتىپ قېلىشتى.

گىلەمگە تىزىلغان ئاخىرقى پەتنۇسلار يىغىشتۇرۇلۇپ بولغاندىن كېيىن ھېلىقى ئاق سېمىز ئايال گىلەمنىڭ ئالدىدىكى كۆرپىدە ئولتۇرغان بىرقانچە ھاجى خېنىملارۋە بۇۋۇملەرگە قاراپ:

— سىلىم بايۋەتچە بىلەن ھاشىم ھاجىكامنىڭ قىز بىلەن يىگىتكە ۋە قۇدىلارغا، تۇغقانلارغا ئاتاپ قىلغانلىرى مۇشۇنىڭ بىلەن ئاخىرلاشتى. قېنى، ئەمسە، ھەر بىرلىرى توينىڭ چىرايلىق ئۆتۈشىنى، يىگىت بىلەن قىزنىڭ تۇرمۇشىنىڭ بەختلىك بولۇشىنى تىلەپ دۇئا قىلىپ بېرىشسىلە! — دېدى.

ھاجى خېنىملار، بۇۋۇملەر دۇئاغا قول كۆتۈرۈشتى...

* *

ھاشىم ھاجىكامنىڭ قىزىنىڭ تويىدىن كېيىن ئۆزۈن ئۆتمەي بوستان مەھەللىسىدە مۇنداق بىر كۆڭۈلسىز ۋەقە يۈز بەردى.

«يۇقىرى مەھەللىدىكى ئەمەت باقالنىڭ ئوغلى ئادىل تۆۋەنكى مەھەللىدىكى قادىر ھاجىمنىڭ قىزى زۆھرەنى ئېلىپقېچىپتۇ» دېگەن خەۋەر پۈتۈن مەھەللىگە پۇر كەتتى. ئەھۋال ھەقىقەتەن شۇنداق ئىدى.

قىز ئېلىپقېچىش — تارىختىن بۇيان يۈز بېرىپ كېلىۋاتقان بىر خىل نورمال بولمىغان ھادىسە، بۇ ھادىسىنىڭ كېلىپ چىقىش سەۋەبى ھەر خىل بولىدۇ. بەزىدە قىزنىڭ ياكى يىگىتنىڭ ئاتا-ئانىسى قۇدا بولغۇچى تەرەپنى ئۆزىگە مۇناسىپ كۆرمەي ئۆزىدىن پەس كۆرۈپ يىگىت بىلەن قىزنىڭ توي قىلىشىغا يول قويمايدۇ. بەزىدە قىز تەرەپ يىگىت تەرەپكە ناھايىتى يۇقىرى تەلەپ ۋە شەرتلەرنى قويۇپ تۇرۇۋالىدۇ. يىگىت تەرەپنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالى ئۇ شەرتلەرنى ئورۇنلاشقا يار بەرمەيدۇ. مۇشۇنداق ئەھۋاللاردا ئۆز ۋىسالىغا يېتىشكە كۆزى يەتمىگەن قىز-يىگىت تەۋەككۈل قىلىپ قېچىشقا مەجبۇر بولىدۇ. شۇڭلاشقا بۇ خىل ھادىسە يۈز بەرگەندە ئۇنىڭ سەۋەبىنى چوڭقۇر تەھلىل قىلىش ۋە مۇۋاپىق بىر تەرەپ قىلىش لازىم. ئۇنداق قىلماي يىگىت بىلەن قىزغا قارىتا «جازا يۇرۇش»ى قىلىش ئېغىر ئاقىۋەتلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بىز تارىختىكى قانلىق تراگىدىيىلەرنىڭ بۇگۈنكى كۈندىمۇ تەكرارلىنىشىنى نومۇس دەپ بىلىشىمىز لازىم. رابىيە بىلەن سەئىدىن، ئانارخان بىلەن قۇربان ياشىغان جاھالەتلىك دەۋر ئاللىقاچان كەلمەسكە كەتكەن...

* *

ئوغلى ئادىلنىڭ قادىر ھاجىمنىڭ قىزى زۆھرە بىلەن پۈتۈشۈپ قالغانلىقىنى ئاڭلا-

غاندا ئەمەت ئاخۇنىنىڭ بېشى پىرقىراپ ئالەم چۆرگىلىگە ندەك بولدى. ئۇ: قادىر هاجىم مەھەللىمزدىكى چوڭ بايلارنىڭ بىرى. قولىنى نەگە سوزسا يېتىدۇ، مەن بولسام ئاددىي بىر باغۋەن، قانداقمۇ ئۇنىڭ بىلەن تەڭلىشەلەيمەن... ئەڭ ياخشىسى ئادىلنى بۇ نىيەتتىدىن ياندۇراي، دەپ ئويلىدى. ئۇ ئايالى زورىخان ئارقىلىق نەسىھەت قىلىپ ئوغلىنى بۇ نىيەتتىدىن ياندۇرماقچى بولدى. لېكىن زورىخان ئادىلغا بىرقانچە قېتىم نەسىھەت قىلىپمۇ گېپىنى ئاڭلىتالمىدى. ئاخىرى ئەمەت ئاخۇن ئوغلى بىلەن ئوچۇق سۆزلىشىپ قاتتىق گەپ قىلغانمۇ بولدى. لېكىن ئادىل زادى گېپىدىن يانمىدى.

ئەمەت ئاخۇن ئائىلاج قۇلۇم-قوشنىلىرىنىڭ مەسلىھەتى بىلەن مەھەللىدىكى مويسېپىتلاردىن بىر نەچچە كىشىنى قادىر هاجىمنىڭ ئۆيىگە ئەلچىلىككە ئەۋەتتى.

قادىر هاجىم دەسلەپتە «قىزىمنى بىر باققالنىڭ ئوغلىغا بېرەمدىمەن، بولمايدۇ» دەپ ئۇنىماي تۇرۇۋالدى. لېكىن مەھەللىنىڭ مويسېپىتلىرى قايتا-قايتا گەپ قىلىپ، نىكاھ قانۇنىنى چۈشەندۈرگەندىن كېيىن پەسكويغا چۈشۈپ قوشۇلغاندەك قىلغان بولسىمۇ: «سىلىم بايۋەتچە هاشىم هاجىمنىڭ قىزىغا قانچىلىك تويلۇق ئەكەلگەن بولسا، ئەمەتمۇ شۇنچىلىك تويلۇق ئەكەلسۇن، بولمىسا تويىنى قىلمايمەن» دېگەن شەرتنى قويۇپ تۇرۇۋالدى. ئەلچىلەر نائىلاج قايتىپ كېتىشتى.

ئەلچىلەر ئۇنىڭغا قادىر هاجىمنىڭ تەلىپىنى يەتكۈزگەندە ئەمەت ئاخۇننىڭ قارامۇتۇق چىرايى تېخىمۇ قارىداپ، تۇرغان ئورنىدا قاققان قوزۇقتەك تۇنجۇقۇپ تۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ بۇ تويدىن ئۈمىدى ئۈزۈلگەندى.

زورىخان ئەلچىلەرنىڭ گېپىنى ئاڭلىغاندا بېشىدا چاقماق چېقىلغاندەك بولۇپ، كۆز ياشلىرى ئىختىيارسىز مەڭزىنى بويلاپ ئېقىشقا باشلىدى. بۇ شۇم خەۋەرنى ئوغلى ئادىل ئاڭلىسا نېمە بولۇپ كېتەر... ئاھ، خۇدا، بىزنى نېمىشقىمۇ شور پېشانە قىلىپ ياراتقانسەن... بۇ تەڭسىزلىكنىڭ دەردىنى قاچانغىچە تارتارمىز...

* *

قادىر هاجىم قىزى زۆھرەنىڭ ئەمەت باققالنىڭ ئوغلى ئادىل بىلەن قاچقانلىقىدىن خەۋەر تاپقاندا، پۈتى كۆيگەن توخۇدەك تىپىرلاپ ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالماي قالدى. ئۇ پىشايۋانلىق يوغان هويلىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۈياقتىن-بۇياققا مېڭىپ ئەسەبىيلەرچە ۋارقىرايتتى:

— هۇ مۇناپىقلار، مېنىڭ ئوندىق قىزىم يوق، ئادەم تېپىلمىغاندەك بىر گادايىنىڭ بالىسىغا ئەگىشىپ قاچقىنىنى قارا. كۆزۈمگە كۆرۈنگۈچى بولمىسۇن، بولمىسا هەر ئىككىسىنىڭ جېنىنى ئالمەن...

قادىر هاجىمنىڭ ئايالى ئايشەم خېنىمۇ ئوڭىشىغا جور بولۇپ ئۆزىنى كاچاتلاپ يىغلايتتى:

— ۋاي خۇدايىم، بۇ نېمە شەرمەندىچىلىك... خەلقى ئالەم ئالدىدا قانداقمۇ بېشىمنى كۆتۈرۈپ يۈرەرمەن... ۋاي توۋا،

قىز بالا باقتىم دەپ بىر بالا-قازانى باققان ئوخشايمەن... ۋاي ھاجىم، ئەمدى قانداق قىلارمىز!

قادىر ھاجىمنىڭ ھويلىسىدىكى قىيا-چىنيا، يىغا-زارىنى ئاڭلاپ بىر پەستىلا قولۇم-قوشنىلار كىرىپ كېلىشتى. ئۇلار ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن بەزىلىرى ياقىلىرىنى ئوتۇشۇپ توۋا، دېيىشسە، بەزىلىرى ئىچىدە: «خوپ بوپتۇ، تويلۇق سېلىپ ھەشىمەتلىك توي قىلمەن دېگەنگە تويسۇن!» دېيىشەتتى، شۇنداق بولسىمۇ: «بالىلار نادانلىق قىلىپ قويۇپتۇ، سەۋرى قىلىشسىلا، ئەمدى قاقشاپ-يىغلىغان بىلەن ئورنىغا كەلمەيدۇ...» دېيىشىپ ئۇلارغا تەسەللى بېرىشتى. ئەرلەر قادىر ھاجىمنى، ئايالىلار ئايشەم خېنىمنى قولتۇقىدىن يۆلەپ ساراي ئۆيگە كىرىپ كېتىشتى.

ئارىدىن بىرەر سائەت ئۆتمەيلا بوستان مەھەللىسىدىكى بىرنەچچە مويسىپىت بىلەن ئاھالە كومىتېتىنىڭ مەسئۇللىرى كىرىپ كېلىشتى. ئۇلار كىرىشى بىلەن قادىر ھاجىم تېخىمۇ ئەزۋەيلەپ كەتتى. ئۇ گەپ قىلغاندا سوزۇنچاق يۇزى باشقىچە تاتىرىپ ئۆچكە ساقىلى تىترەپ كېتەتتى. ئۇ يىگىتنى «مۇتەھەم»، «قاراقچى»، «ھايۋان» دەپ تىللىسا، قىزىنى «نومۇسسىز»، «تۇزكور» دەپ ھاقارەتلەيتتى.

— قادىر ھاجىم! — دېدى مەھەللىدىكى مويسىپىتلاردىن بىرى، — ئارتۇقچە كايىپ ئۆزلىرىنى ئۇپراتمىسلا، ئويلاپ باقسىلا، بۇ ئىشنى پۈتۈنلەي باللاردىن كۆرۈپ كەتكىلىمۇ بولمايدۇ، ئۆتكەندە بىز ئەلچىلىككە كىرگەندە، ئەمەت باققالغا قويغان تەلەپلىرى ئەسلىرىدە باردۇ، ھەممە گەپ مانا شۇنىڭدا. ئاقىۋىتى نېمە بولدى؟ ئەمدى باشلىرىنى تاشقا ئۇرسىلمۇ بىكار... ئەگەر ياخشىسى نىكاھ ئوقۇتۇپ رەسمىيەتنى ئادا قىلىۋېتەيلى، — دېدى.

— ياق، ئۆلسەممۇ بۇنداق شەرمەندە تۇيۇنى قىلمايمەن، ئاتا-بالىلىقتىن ۋاز كەچسەم كېچىمەنكى نىكاھ ئوقۇتمايمەن. ئۇ مۇناپىقلار، ئۆيۈمگە قەدەم باسقۇچى بولمىسۇن! — دەپ جاھىللىق بىلەن گېپىنى چىگىۋ تۇرۇۋالدى قادىر ھاجىم.

— قادىر ھاجىكا! — دېدى ئاھالە كومىتېتىنىڭ مۇدىرى، — ئوبدان ئويلانسىلا، ئىككى ياشنىڭ نىكاھ ئەركىنلىكىگە توسقۇنلۇق قىلسىلا بولمايدۇ، ئەگەر گەپلىرىدە چىگىۋ تۇرۇۋالسىلا، بۇ ئىشقا تەشكىل ئىگە بولۇپ، قانۇن بويىچە بىر تەرەپ قىلىمىز، ئۇ چاغدا ئۆزلىرىگىمۇ گەپ كېلىپ قالىدۇ. زۆھرە يەنىلا سىلىنىڭ قىزلىرى، ئاتا-بالىلىقتىن ۋاز كېچىمەن دېگەنلىرى توغرا ئەمەس... ئەگەر ياخشىسى توي رەسمىيىتىنى ئۆتۈۋېتەيلى، شۇ چاغدا سىلىنىڭمۇ، ئايشەم خېنىمنىڭمۇ باش ئاغرىقى ساقىيىدۇ.

قادىر ھاجىم ئاھالە كومىتېتى مۇدىرىنىڭ سۆزىدىن كېيىن نېمىشقىدۇ بىردىنلا جىمىپ كەتتى. ئۇ مۇدىرنىڭ «... بۇ ئىشقا تەشكىل ئىگە بولۇپ، قانۇن بويىچە بىر تەرەپ قىلىمىز، ئۇ چاغدا ئۆزلىرىگىمۇ گەپ كېلىپ قالىدۇ» دېگەن سۆزىنى

ئويلاپ ئەنسرەپ قالدى. ئۇ ئۆزىنىڭ بىر چاغلاردا «هايانكەش»، «ئەتكەسچى» دېگەن قالپاقلارنى كىيىپ كۆرگەن كۈنلىرىنى ئەسلەپ تېنى شۇركەنگەندەك بولدى-دە، ئائىلاج ماقۇل بولدى، مەسلىھەت بويىچە يەكشەنبە كۈنى ئىككى ياشىنىڭ نىكاھى ئوقۇلىدىغان، توي رەسىمىمۇ ئۆتۈلىدىغان بولدى...

* *

يەكشەنبە كۈنى بوستان مەھەللىسىدە يەنە بىر توي ئۆتكۈزۈلدى. بۇ تويىنىڭ ھېچقانداق داغدۇغىسى بولمىدى. يېگىت تەرەپمۇ، قىز تەرەپمۇ بىرلا قېتىم قازان ئېسىپ، مەھەللىدىكىلەرنىلا تويغا چىللاشتى. مەسئۇل مۇھەررىر ئالىمجان ئىسمائىل

تى. قىز تەرەپ يېگىت تەرەپكە ئارتۇقچە تەلەپ قويۇشقا پېتىنالمىدى. ئەمەت ئاخۇن ئاكا قىز-يېگىتكە تاپقىنىنى قىلدى. قىز تەرەپمۇ ئۆز لايىقىدا يارىشىقىنى قىلدى. بۇ تويدىن ئاز ساندىكى بايلار نارازى بولۇشتى. مۇتلەق كۆپچىلىك كىشى مەمنۇن بولدى. ئەڭ خۇشال بولغانلار قىز بىلەن يېگىت ئىدى. چۈنكى ئۇلار ۋىسالغا يېتىپ، چىن بەختىنىڭ لەززىتىنى تېتىغانىدى.

توي جەريانىدا قادىر هاجىمنىڭ زادىلا قاپىقى ئېچىلمىدى. ئۇ تويغا كەلگەنلەر بىلەن ئاغزىنىڭ ئۇچىدىلا ئامانلىشىپ كۆرۈشكەن بولدى. ئۇنىڭ مېڭىسىدە ئاچچىق ئەلەم بىلەن پۈشايمان ئارىلاش ئېچىنىش تۇيغۇسى ھۆكۈم سۈرەتتى.

ئۇيغۇر كىتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com

غۇنچەم سەمەت

ياشلىق خاتىرىلىرى

(ھېكايە)

ئۇ ئىشكتىن كىرىپلا مەن بىلەن بۇرۇنقى ئادىتى بويىچە چاقچاقلىشىپ كۆرۈشتى.

— ئۇكام، قانداق يەر بۇ، سېغىزخان-دەك ئېگىزگە چىقىۋالغانىنى ئاز دەپ تېخى بىر قەدەم نېرى-بېرى بولۇپ كەتسىلا خەقنىڭ ئۆيىگە كىرىپ قالىدىغان گەپكە نغۇ ئۆزى.

ئۇ سۆزلىگەچ قولىدىكى نەرسە-كېرەكلىرىنى مېھمانخانىنىڭ ئىچىگىچە كۆتۈرۈپ كىردى-دە، مەن بىلەن قايتىدىن سالام-لاشتى.

ئۇنىڭ چاچلىرىغا تەكشى ئاق سانچىلغان، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ، قەددى سەل پۈكۈلگەن بولسىمۇ، ئەمما ۋۇجۇدىدىن ئەينى يىللاردىكى كۆتۈرەڭگۈلۈك، قەيسەر-لىكنىڭ ئىزنالىرى يەنىلا چىقىپ تۇراتتى.

ئىككىمىز بىردەم ھال-ئەھۋال سوراش-قاندىن كېيىن، ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە كېلىپ مېنى ئىزلەشتىكى مۇددىئاسىنى ئېيتىپ، ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بەرگەن ئوغلىنىڭ گېپىنى چىقاردى. ئىككىمىز ئوغلىنىڭ ئىشى توغرۇلۇق بىرمۇنچە پاراڭلاشتۇق. بىردەمدىن كېيىن ئايالىمنىڭ تۇمشۇقلىرىنى ئۇچلاپ يۇرۇپ ئەتكەن چۆچۈرىسىنى ئىچىشتۇق. تاماق يەۋېتىپ ئىختىيارسىز ھالدا بۇ ئادەمگە — سالىكامغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلار كۆز ئالدىمدىن بىر-بىرلەپ ئۆتۈشكە باشلىدى...

مەن يېزىغا قايتا تەربىيە ئالغىلى چۈشكەندە سالىكاملارنىڭ مەھەللىسى— شاپتۇللۇققا تەقسىم قىلىنغانىدىم. بارغان كۈنۈمنىڭ ئەتىسىدىن باشلاپلا دۆيجاڭنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن سالىكامغا يارەملە-شىپ دۆينىڭ كالا ھارۋىسىدا خاماندىكى سامانىنى ماخوغا توشۇشقا كىرىشىپ كەتتىم. سالىكام بىر قاراشتىلا كۆزۈمگە تولىمۇ ئاق كۆڭۈل ھەم رايىش كۆرۈندى. ئىككىمىز تېزلا چىقىشىپ كەتتۇق. ئۇ ئارىلاپ-ئارىلاپ يۇمۇرلۇق گەپلەرنى قىلىپ مېنى كۈلدۈ-رۈۋېتەتتى. ئاۋغۇست ئايلىرى بولغاچقا، كۈن غىلىپىدىن بىرەر غۇلاچ چىقىشى بىلەنلا

تىنجىق ئىسسىق باشلىناتتى. ئەزالارنى ئەتىگەنلىك ئىشقا هەيدەيدىغان داڭ ئۇرۇلۇشى بىلەن تەڭ هارۋىنىڭ تۆۋىدە ئۇنۇپ بولمىساق بولمايتتى. ئەمما، بىزمۇ ئىشتىن چۈشىدىغان داڭ ئۇرۇلۇشى هامان خۇددى مەنبەسىدىن ئايرىلغان توك تۆگمىنىدەك نەگە كەلگەن بولساق شۇ يەردىلا، هەتتا ماخوغا ئىككى قەدەم ئارىلىق قالغان بولسىمۇ هارۋىنى ساماندىن بىلەنلا تاشلاپ قويۇپ، كالىلارنى چىقىرىۋېلىپ يېتىلەپ ماڭاتتۇق. ئۇ چاغلاردا سالىكام زاغرا بېگىنىگە قارىماي هازىرقىدىن تەمبەل هەم كۈچتۈڭگۈر ئىدى...

كەچتە ئىككىمىز تېلېۋىزورمۇ كۆرمەي بالدۇرلا ياتاق ئۆيگە كىرىۋېلىپ ئۆزىمىزگە تونۇش بولغان كونا-يېڭى پاراڭلارغا چۈشۈپ كەتتۇق.

— هازىرمۇ شەمشخانىڭاچام بىلەن تۇرۇۋاتقانسىز، — دېدىم مەن.

— شۇ بولماي يەنە كىم بولاتتى دەيسەن، ئۇكام، — دېدى ئۇ، — سەن تويىمىزدا كىيگۈزۈپ قويغان ئاق كۆڭلەكنى خېلى بىر ۋاقلارغىچە سۆرەپ يۈردۈم. هەي ئۇ چاغلار، — سالىكام ئۇزاۋاتقان تاماكىسىنى تىلى بىلەن نەمدىگەچ كۈلۈپ قويدى. ئۇنىڭ گېپى مېنىمۇ كۈلدۈرۈۋەتتى. چۈنكى ئۇنىڭ تويى ئەستىن چىقمايدىغان ئىشلارنىڭ بىرى ئىدى.

مەھەللىدىن ئون نەچچە كىلومېتر يىراقلىقتا لوقاق كارىز دەيدىغان يالغۇز كارىز بار ئىدى. ئورما مەزگىلىدە دۆيدىكى ياش هەم بويتاقلاردىن تەشكىللەنگەن بىر گۇرۇپپا ئادەم نەچچە كۈنلۈك ئوزۇق-تۈلۈك ۋە كۈدە-كۆرپىلىرىمىزنى ئېلىپ لوقاق كارىزغا بۇغداي ئورۇغلى باراتتۇق. گەرچە ئىش ئېغىر، شارائىت ناچار بولسىمۇ، هەممەيلەن ئۇ يەرگە بېرىشقا نېمىشقىدۇر ئامراق ئىدى. كۈندۈزى پېژغىرىم ئىسسىقتا ئورما ئورۇپ، كەچتە سۈتتەك ئايدىڭدا كارىزنىڭ سۈيى ئاقىدىغان ئوت-چۆپ، دەل-دەرەخلىك ئېرىق بويىغا يىغىلىشىپ ئورغاقلارنى بېيلىگەچ قىزىق پاراڭ، كۈلكە-چاقچاقلا چۈشۈپ كېتەتتۇق. بىر كۈنى كەچتە:

— بۇ يەردە يىلدا بىر ياكى ئىككى تويىنىڭ بېشىنى باشلاپ قويىاتتۇق، بۇ يىل ئەجەب جىملىغۇ؟! — دېدى بىر يىگىت.

— يەنە ئىككى كۈنلۈك ئىش قالدى، ئاغىنىلەر، تېزراق بولۇڭلار.

— سالىكا، بۇ يىل نېمىلا بولمىسۇن بىر ئامال قىل، كېلەر يىل سېنى بۇ يەرگە ئەكەلمەيمىز جۇمۇ.

تۇرۇپلا گەپ سالىكامغا مەركەزلىشىپ قالدى. سالىكام ئارىمىزدىكى يىگىتلەرنىڭ ئەڭ چوڭى ئىدى. ئاتا-ئانىسى بالدۇرلا ئۆلۈپ كەتكەچكە، يېشى خېلى بىرىيەرگە بېرىپ قالغان بولسىمۇ، تېخىچە بېشىنى ئوڭشالماي يۈرەتتى.

بىرى ئۇنى دېسە، بىرى بۇنى دەپ، كۈلكە-چاقچاق قىزىپ كەتتى. بىرچاغدا كىمدۇر بىرى گۇرۇپپىمىزدىكى شەمشخان ئىسىملىك تۇل چوكاننى سالىكامغا چاقچاق بىلەن چېتىپ قويدى. شەمشخان قاش-كۆز-لىرى كېلىشكەن، دۇملاققىنە چوكان ئىدى. كۆپچىلىك تۇشمۇ-تۇشتىن ئۇنى دەپ، بۇنى دەپ بۇ ئىشنى راستقا ئايلاندۇرۇپ قويدى

ۋە مېنى رەھبەرلىكىنىڭ ۋەكىلى سۈپىتىدە ئىسپات بولۇشقا بۇيرۇدى. مەنمۇ قىزىقچىلىقتا بىرپارچە تەستىق خېتى يېزىپ بوغالتېرلىق تامغامنى بېسىپ قويدۇم. شۇنداق قىلىپ بۇ ئىش پۈتكەن بولدى. ئەتىسى كەچتە بىرى سالىكامنىڭ شەمشىخانىنىڭ ئورغىقىنى بىلەۋاتقانلىقىنى ئېيتتى. ماڭا بۇ ئىش تولىمۇ تاسادىپىي ھەم كۈلكىلىك تۇيۇلدى. ئەتىسى ئېتىزلىقتا ئۇلارنىڭ بىر-بىرىگە ئوغرىلىقچە يەر تېگىدىن مارىشىپ قاراپ قويۇشقانلىقىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرۈپ قالدىم. شۇ قېتىمقى چاقچاق راستقا ئايلىنىپ، ئاردىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇلارنىڭ توپى بولدى. توي تازىمۇ قىزىدى. بۇ يەرنىڭ قائىدىسى بويىچە قىزنىڭ ئۆيى يىراقتا بولسا دۇينىڭ بەش ئاتلىق چوڭ ھارۋىسى بىلەن قىزنى يۆتكەپ كېلەتتى. ئەگەر مەھەللە ئىچىدە بولسا قىزنى پېتىلەپ يىگىت تەرەپكە ئېلىپ كېلەتتى. شەمشىخانلارنىڭ ئۆيى مەھەللىنىڭ چېتىدە-راق بولغاچقا، چوڭ ھارۋىغا ئاۋارىچىلىق، پىيادىگە سەل ئۇزۇن كېلەتتى. قايسى بىرىنىڭ ئەقلىكىن، نەچچە يىگىت «قىز»-نى ئېشەك ھارۋىسىغا سېلىپ يىگىت تەرەپكە ئېتىتىپ ئاپىرىدىغان بولۇشۇپتۇ. سالىكامنىڭ يېقىنى قاتاردا مەنمۇ ھارۋا ئېتىتىپ، قىز ئاپىرىدىغانلارغا قوشۇلۇۋالدىم. نەچچەيەن بەرلىشىپ ئۇستىگە بۆرتۇمشال ئارتىلغان «قىز»نى ھارۋىغا سېلىپ، سالىكامنىڭ ئۆيى تەرەپكە قاراپ ماڭدۇق. ئادەملەر توپىدىن ئايرىلىپلا ھارۋىنىڭ سۈرئىتى تېزلىگىلى تۇردى. نەچچە يىلەننىڭ بىر-بىرىگە سىرلىق بېقىشلىرىدىن ئۇلارنىڭ ئاللىنىمىلەرنى كۆڭلىگە پۈككەنلىكىنى پەملىدىم. يا ئىشلىق-سارالىغلىق دەپ، مەنمۇ ئۇلارغا قوشۇلۇپ كېتىپتىمەن. بىز ھارۋىنى مەھەللىنىڭ ئېگىز-پەس، ئەگرى-توقاي توپا يوللىرىدا شۇنداق ئايلاندۇرۇۋەتتۇقكى، بىچارە شەمشىخان ئۇياقتىن-بۇياققا چايقىلىپ، ھارۋىدىن چۈشۈپ قالايلا دېدى. يا بىزگە بىرنەرسە دېيەلمەيتتى. بىز بولساق، بۇ قىزنەقچىلىقتىن ئۇچە يلىرىمىز ئۇزۇلگىچە كۈلۈشكەنىدۇق.

— سالىكا، ھاپىزاخۇن بوۋاي بىلەن ئايسىخان مومايلارچۇ؟ — سورىدىم مەن مەھەللىدىكى باشقىلارنىڭ ئەھۋالىنى بىلمەكچى بولۇپ.

— ھەي ئۇكام، ئۇزاق بولدى. ئۇلار بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى ئۆلۈپ كەتتى.

— ھە؟! ئۆلۈپ كەتتىما؟ ھېلىقى باغچۇ؟

— باغنى شەخسىلەرگە بۆلۈپ بېرىۋەتتى.

— ھەممە تلىكلەرجان ئۆزگىچە باغقا قانداق قىيغاندۇ؟

— ھەي ئۇكام، خۇدا جاننى ئالغاندا ھەممىگە تويدىغان گەپكەن.

كۆز ئالدىمغا بۇ ئىككى ھەممە تلىكنىڭ ھايات چاغدىكى سىماسى كەلدى.

بوۋاي بىلەن مومای دۇينىڭ 20 مودەك كېلىدىغان مېۋىلىك بېغىغا قارايتتى. كوللېكتىپقا بەكلا ساداقەتمەنلىكىدىنمۇ ياكى ئۆزىنىڭ پىخسىقلىقىدىنمۇ، ئۇلار باغقا تولىمۇ سەگەكلىك بىلەن قارايتتى. ھېچكىمگە يۈز-خاتىرە قىلمايتتى. ھەرقانداق ئادەم، ھەتتا كادىرلارمۇ ئاسانلىقچە

باغقا كىرەلمەيتتى. ھەممە ئادەمنىڭ ھويلا-ئارام، باغ-ۋارانلىرىدىكى مېۋىلىك دەرەخلەر كېسۈپتىلگەن ئاشۇ يىللاردا پەقەت دۈينىڭ شۇ بېغىلا مۇشۇ يەردىكى بىردىن-بىر مېۋىلىك باغ ئىدى. شۇڭا، مېۋە پىشقان ھامان چوڭ-كىچىك ھەممەيلەننىڭ كۆزى مۇشۇ باغقا تىكىلەتتى. سالىكام باشچىلىقىدىكى زەربىدارلار دۈيەمزنىڭ ياشلىرى ھەمىشە دېگۈدەك باغقا ئوغرىلىققا چۈشۈپ، مېۋە ئېلىپ چىقاتتى. مەن دائىم سىرتتا تۇراتتىم. بىر كۈنى باغقا سۇ كىرىدىغان ئېرىق بويىدا پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتۇق. تۇيۇقسىزلا بىرى گەپ قىلماڭلار، دەپ قالدى. ھەممىمىز جىم بولۇپ قالدۇق. باغ ئىچىدىن ھاپىزاخۇن بوۋاينىڭ ئەزان ئوقۇغان ئاۋازى ئاڭلىنىۋاتاتتى. ئەزان ئاۋازى توختىشى بىلەنلا سالىكام يۈرۈڭلار، دەپ بىزنى باشلاپ باغ تەرەپكە قاراپ ماڭدى. بىز باغنىڭ تېمىغا يامىشىپ چىقىپ باغقا قارىساق، بوۋاي بىلەن مومای بىر تۇپ ئۈرۈكنىڭ تۈۋىدە تۇرۇپ نامىاز ئوقۇشۇۋاتقانكەن. ئۇلار ئىشنىڭ چاتاقلىقىنى كۆرۈپ تېپىرلىشىپلا قالدى. بەلكى ھېلىقى يامان قارا ئىتنىنى ئىزدىگەن بولسا كېرەك، ئەتراپقا ئەنسىز قاراپ قويياتتى. ئەمما، ئۇ ئىتمۇ ئىسسىقتا نەگە يوقالغان، قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. بوۋاي بىلەن مومای شۇنداق قىينىلىپ كەتتىكى، خۇددى پۇت-قولى باغلىنىپ، ئېغىز-بۇرنى ئېتىلىپ ئوتقا تاشلىنىش ئالدىدا تۇرغان بىچارىلەردەك تېپىرلىشىپ كەتتى. مېۋىلەرنىڭ قاراپ تۇرۇپ باشقىلارنىڭ يانچۇقىغا چۈشۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇلارنىڭ ھېچبىر چىدىغۇچىلىكى قالمىدى بولغاي، نامازنى شۇنداق تېز ئوقۇدىكى، ئۇلارنىڭ ھەربىرىنى كۆرگەن ھەرقانداق ئادەمنىڭ كۈلكىسى قىستايىتتى، شۇنىڭدىن كېيىن سالىكام پات-پاتلا «پىشىن ۋاقتى بولدىمۇ» دەپ سوراپ قويياتتى. ئۇلارنىڭ ئېيتقىنىچە، پىشىن نامىزى ئەڭ ئۇزۇن بولارمىش.

— بۈلتۇر سۈپىي شۇجىمۇ ئۆلۈپ كەتتى، — دېدى سالىكام شېرىن خىيالىغا بېلىگە تېپىپ.

— ھە؟ تېخى ياشتىغۇ؟

— ئەزرائىل كەلگەندە مەن تېخى ياشتىم، دەپ كۆزنى پارقىرىتىپ ئولتۇرغىلى بولمايدۇ-دە.

— سوپىي ئاكام جاپانى خېلى تارتقان ئادەم جۇمۇ.

— ئۇنى بىر دەيسەن، ئۇكام. ئۇنىڭدىن كېيىن نۇرغۇن ئادەملەر سوراپ باقتى يۈرتنى. ھەي، ئۇنىڭدەك ئەزانىڭ كۆكلىنى چۈشىنىدىغان ئادەملەر ئازكەن. ھازىر ھەيدەر ئىسلام سۈنجاڭ بولدى. شۇنىڭ ئاغزىغا قاراۋاتىمىز.

— قايسى؟

— ۋاي ھېلىقى ئىسلام پومىشچىكنىڭ ئوغلىچۇ؟

— بىر چاغلاردا شۇلارنى پىپەن قىلىپ يەر بىلەن يەكسەن قىلىۋەتكەنىدۇق. مانا ئەمدى ھوقۇق تۇتتى، دېگىن.

— شۇنى دېگىنە.

— سەنچۇ، سەنمۇ خېلى بېيىپ قالغانسەن؟

— مەنمۇ يامان ئەمەس، خۇداغا

شۇكۇر، يەر باسار 4-5 كالام، 20-30دەك قوي-ئۆچكەم، بىر قېچىرىم بار. ئوغلۇمنىڭ ئىشى پۈتىدىغانلا بولسا، نېمەم كەتسە مەيلى، ئۇكام، ماڭا ئوخشاش بېشىغا توپا سوروپ يۈرمىسلا بولدى. سەن ئېغىر كۆرمەي مۇشۇ ئىشقا مېڭىپ قويساڭ، سېنى ئوبدان رازى قىلىۋالىمەن، ئۇكام، — دېدى ئۇ ئۆتۈنۈش بىلەن كۆزلىرىمگە تەلمۈرۈپ.

— قېرىنىكە نېمەن، ئاكا، سەن بىلەن ئاغا-ئىنىدەك ئۆتكەن تۇرساق، رازى قىلمەن دېگىنىڭ نېمىسى ئەمدى. تۆت يۈزگە يېقىن نوموس بىلەن بالاڭ ھەرگىز يەردە قالمايدۇ. ئۇنىڭغا ماڭمىساڭمۇ ئۆزى كېتىۋېرىدۇ.

— نەچچىلا ئالغان بىلەن ماڭمىسا بىكار، دەپ مېنى ئولتۇرغىلى قويمىدى.

— ئۇنچىلىكمۇ بولۇپ كەتمىدى جاھان. سەن خاتىرجەم بول. مائارىپ كومىتېتىدا ئىشلەيدىغان بىر ساۋاقدىشىم بار. ئوغلۇڭ-نىڭ ئەھۋالىنى ئالدىنئالا ئۇقۇشۇپ، تېلېفون ئارقىلىق ساڭا خەۋەر بېرىمەن.

— بېزنىڭ ئۇ يەردە تېلېفون نېمەقىلسۇن. بۇرۇن بار ئىدى. بۇزۇلۇپ قالدى دەپ ئۇزۇن بولدى ياتقىلى. تېلېگراممۇ بەرسەمۇ ئون نەچچە كۈندە تېگىدۇ. پوچتالىيون دېگەنلەر يېزىغا بارمايدۇ. بارسىمۇ مەكتەپكە بارىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ھازىر تەتىل، دېگىنە.

— مۇنداق دېگىن، ئەمسە خەۋەر بېرىشمۇ تەسكەندە.

— شۇ، يۇقىرىمۇ قىزىقكەن. بىزنىڭ دادۇيگە يارىدىم، مۇكاپات دەپ، يوغان رەڭلىك تېلېۋىزوردىن بېرىنى، موتودىن بېرىنى بېرىپتۇ. تېلېۋىزور شۇجىنىڭكىدە، موتو سۇنجاڭنىڭكىدە، شۇلار پايدىلىنىۋاتىدۇ. ئۇنىڭدىن كۆرە شۇ تېلېفونىنى ئوڭشاپ قويسىچۇ، ھەممەيلەنگە كېرەكلىك نېمە بولغاندىكىن.

سالىكام ئەسنەشكە باشلىدى. مەن ئۇنى ئۇخلاشقا دەۋەت قىلىپ چىراغنى ئۆچۈردۇم. بىردەمدىن كېيىنلا ئۇنىڭ خورەك ئاۋازى ئاڭلاندى.

مەن سالىكامدىن چىقىۋاتقان دېھقانلارغا خاس بىر خىل كۈچلۈك تەر پۇرىقى ئىچىدە بىردەم ئۇياقتا، بىردەم بۇياقتا ئۆرۈلۈپ يەتتە ئۇخلىيالمىدىم. تووا، بىر چاغلاردا مۇشۇ ئادەملەر بىلەن بىر يوتقاندىمۇ خۇشال-خۇرام ياتقان ئىدىمغۇ-ھە؟! خىيالىم يەنە قاناتلىنىپ، شاپتۇللۇقنىڭ ئەينى چاغلاردىكى مەندە ئۇنتۇلغۇسىز خاتىرىلەرنى قالدۇرغان قىياپىتى كۆز ئالدىمدىن بىر-بىرلەپ ئۆتۈشكە باشلىدى.

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

مەريەم تۇردى

بىر تامچە ياش

(ھېكايە)

ئۇچ يىلدىن بۇيان ئۇدا «مەدەنىيەت-لىك ئىلغار كوللېكتىپ» دېگەن شەرەپلىك نامغا ئىگە بولۇپ كېلىۋاتقان بىرىنچى خەلق دوختۇرخانىسىنىڭ يۇرەك كېسەللىكلىرى بۆلۈمى بۆگۈن سەككىز ياشلىق بىر ئوغۇل بالىنى قوبۇل قىلدى. بالىنىڭ ئىسمى قەيسەرجان بولۇپ، ئورۇق ھەم ئاجىز كۆرۈنەتتى. ئەمما ئۇنىڭ ئەدەبلىك ھەرىكەتلىرى، تاتلىق سۆزلىرى ھەرقانداق ئادەمنىڭ ئامراقلىقىنى كەلتۈرەتتى.

قەيسەرجاننى بۇ دوختۇرخانىغا ئاتمش ياشتىن ھالقىپ قالغان مومىسى ئېلىپ كەلگەنىدى. قەيسەرجاننىڭ ئاتا-ئانىسى كەينى-كەينىدىن قازا قىلىپ كەتكەچكە، بىچارە مومای يالغۇز ئوغلىنىڭ يالدامىسى بولغان بۇنەۋرىسىنى ئۆز جېنىدىن ئارتۇق كۆرۈپ چوڭ قىلغانىدى. بىراق تەقدىرنىڭ چاقى مومای ئۇچۇنلا تەتۈر پىرقىرىغاندەك، خۇددى بەرسە قوشلاپ بېرىپتۇ، ئۇرسا قوشلاپ ئۇرۇپتۇ، دېگەندەك ئۇنىڭ بىردىنبىر ئۇمىدى بولغان نەۋرىسى كېسەلچان بولۇپ قالدى.

مومايىنىڭ مۇشۇياشقا كەلگىچە كۆرمىگىنى قالمىدى. ئۇ ياش تۇرۇپلا ئېرىدىن تۇل قالدى. باشقا ئەرنىڭ ئالدىدا ئوغلۇمنىڭ بوينىنى قىسىپ قويمايمەن دەپ، قايتا ياتلىق بولمىدى. ئۇ كېچە-كېچىلەپ دوپپا تىكىپ، توي-تۆكۈنلەرنىڭ يېگىنە ئىشلىرىنى قىلىپ بېرىپ تاپقان پۇلىغا يالغۇز ئوغلىنى يا خەجلەيدىغان پۇلدىن، يا كىيىم-كېچەكتىن قىسىپ قويماي چوڭ قىلغان، ئۆزى يېمەي-ئىچمەي دېگەندەك يىغقان پۇللىرىغا ئۇنى ئۆيلەپ، بىر ئوبدان ھاردۇقى چىققانىدى. بىراق خۇدانىڭ ھېسابات دەپتىرىگە ئۇنىڭ تارتقان جاپا-مۇشەققەتلىرى چۈشمەي قالدىمۇ-قانداق، ئۇنىڭ ئوغلى بىلەن كېلىنىنى يۇرەك كېسىلى ۋە مېڭىگە قان چۈشۈش كېسىلى سەۋەبىدىن بىرياشقا توشمىغان ئوغلى قەيسەرجاننى تاشلاپ، كەينى-كەينىدىن ئۇ دۇنياغا سەپەر قىلدى. مومای بۇ قاتتىق كۈنلەرگە مۇ چىشىنى چىشلەپ چىدىدى. ئۇ «قۇدرەت-

ئۇيغۇر كتاب ئويبكتى www.uyghurkitap.com

تى ئۇلۇغ ئاللا ماڭا بۇ ئالەملكنى بەرمەگەن ئوخشايدۇ، بوپتۇ، بۇ ئالەم قىسقا ئالەم، باقي ئالەم ئۇزۇن. مېنىڭ باقي ئالەملكىم ياخشى بولسىلا بولدىغۇ» دەپ ئۆز ـ ئۆزىگە تەسەللى بېرەتتى. شۇڭلاشقا نەۋرىسىنىڭ يۈرەك كېسىلىگە گىرىپتار بولغانلىقى سېزىلگەندىن كېيىن، ئۇ ھېچقانداق ئىككىلەنمەستىن ئۆيدىكى پۇلغا يارىغۇدەك نەرسىلەرنى ۋە باغۋانلىرىنى سېتىپ، نەۋرىسىنىڭ كېسلىنى داۋالىتىشنى نىيەت قىلدى.

قەيسەرجان دوختۇرخانىغا كەلگىنىگە بىر ھەپتە بولدى. دوختۇرلار ئەتراپلىق ھەكشۇرۇش نەتىجىسىدە ئۇنىڭ كېسلىنى ئېنىقلاپ چىقتى. ئەتە ئۇنىڭغا يۈرەك دالانچىسى بىلەن قېرىنچە ئوتتۇرىسىدىكى توشۇكچىنى پۈتەش ئوپېراتسىيىسى ئېلىپ بارماقچى. بۇ ئوپېراتسىيىنى بۆلۈم بويىچە كەسىپتە پىشقان، خىزمەت مەسئۇلىيەتچانلىقى كۈچلۈك، دوختۇرلارغا خاس ئاق كۆڭۈل باش دوختۇر يۈسۈپجان ئۆز ئۈستىگە ئالغانىدى. ئۇ بۈگۈن كەچلىك تامىقىنى يەپ بولۇپلا، يەنە دوختۇرخانىغا كەلدى. ئۇ باش دوختۇر ئىشخانىسىغا كىرىپ قەيسەرجاننىڭ كېسەل ئارخىپىنى كۆرۈۋاتاتتى. تۇيۇقسىز ئىشىك يېنىك چېكىلدى.

— كىرىڭ.

يۈسۈپ دوختۇر كۆرۈۋاتقان ماتېريالدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئىشككە قارىدى. ئىشىك ئاستاغىنە ئېچىلدى. ئۇ سەل تارتىنغان قىياپەتتە ئاستا كىرىپ كېلىۋاتقان قەيسەرجاننى كۆرۈپ ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

— كېلىڭ، كېلىڭ قەيسەرجان قېنى، بۈيىاقتا كېلىڭ، — ئۇ قەيسەر جاننى يېنىدىكى ئورۇندۇققا ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى.

قەيسەرجان دوختۇرنىڭ ئالدىغا ئاستا كەلدى ـ يۇ، ئورۇندۇققا ئولتۇرمىدى.

— يۈسۈپ دوختۇر تاغا، ئەتە... مېنى سىز ئۆز... قولىڭىز بىلەن ئوپېراتسىيە قىلامسىز؟ — دېدى ئۇ دوختۇرنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلگەن ھالدا.

— ھەئە، مەن قىلىمەن. بۈنى سىز قانداق بىلدىڭىز؟ — دېدى يۈسۈپ دوختۇر ھەيرانلىق ھېس قىلغان ھالدا ۋە بالىنىڭ بېشىنى مېھرىبانلىق بىلەن سىلاپ قويدى.

— مو... مومام دەپ بەردى. مومام «يۈسۈپ دوختۇر بەك ئۇستا دوختۇر دەك. ئۇ داۋالىغان كېسەللەر پۈتۈنلەي ساقىيىپ كېتىدىكەن. ئۇ سېنىڭ كېسلىڭنىمۇ چوقۇم ساقايتىدۇ» دەيدۇ.

كۆز ئالدىدا تۇرغان بۇ سەبىي بالىنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ يۈسۈپ دوختۇرنىڭ دىماقلىرى ئېچىشقاندەك بولدى. ئۇ ئۆزىنى سەل تۇتۇۋالدى ۋە:

— قەيسەرجان، سىزبەك ئەقىللىك ھەم باتۇر بالا. شۇڭىمۇ سىزگە قەيسەرجان دەپ ئات قويغان. خاتىرجەم بولۇڭ، سىزنى مەن ئۆزقولۇم بىلەن ئوپېراتسىيە قىلىمەن. سىزپات ئارىدا ساقىيىپ كېتىسىز، بۈگۈن چىقىپ ئوبدان ئارام ئېلىڭ، بولامدۇ؟ — دېدى قەيسەرجاننىڭ دۇمبىسىگە يېنىك شاپىلاقلاپ.

— بولىدۇ، مومام... مومام ماۋۇ

خەتنى سىزگە ئەكىرىپ بەر دېگەندى، — قەيسەرجان چوكىدەك ئورۇق قوللىرى بىلەن ئاغزى چىك چاپلانغان بىر كونۇبرتنى يۇسۇپ دوختۇرغا بەردى. يۇسۇپ دوختۇر ئەجەبلەنگەن هالدا كونۇبرتنى ئېلىپ، يىرتىشقا تەمشىلۇبدى، قەيسەرجان: — يا... ياق، بۇ خەتنى مومام سىزنى ئۆيىگە ئاپىرىپ ئوقۇسۇن، باشقىلار كۆرۈپ قالمىسۇن دېگەنىدى، — دېدى ئۆتۈنۈش تەلەپپۇزىدا.

يۇسۇپ دوختۇر زېرەك ئادەم بولغاچقا، ئىشنىڭ تېگىگە يېتىپ بولدى. ئۇ ئەمدى بۇ ساددا، سەبىي هەم ئاجىز يۈرەكنى رەنجىتىشنى خالىمىدى. شۇڭا زورىغا كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ:

— بولىدۇ، بىرىپ مومىڭىزغا دەڭ، بۇ خەتنى مەن ئۆيگە ئاپىرىپ ئوقاي، — دېدى-دە، يانچۇقىغا سېلىپ قويدى. قەيسەرجان چىقىپ كەتكەندىن كېيىن يۇسۇپ دوختۇر كونۇبرتنى ئاچتى. ئۇ پەرەز قىلغىنىدەك كونۇبرتقا ئۇچ يۈز يۈەن پۇل سېلىنغانىدى، يۇسۇپ دوختۇر پۇلنى كونۇبرتقا سېلىپ ئۇنىڭ ئاغزىنى قايتىدىن چاپلىدى ۋە تارتمىغا سېلىپ قويدى. بۇنى قەيسەرجان ساقىيىپ دوختۇرخانىدىن چىقىدىغان كۈنى ئۇلارغا قايتۇرۇپ بېرىشنى نىيەت قىلدى.

ئەتىسى ئۇپپىراتسىيە خېلىلا ئوڭۇشلۇق بولدى. قەيسەرجان ئالاهىدە كۆزىتىش ئۆيىدە بىرهەپتە ياتقاندىن كېيىن ئادەتتىكى ياتاقتا يۆتكەپ چىقىلدى. دوختۇر ۋە سىستېرالارنىڭ كۆڭۈل قويۇپ داۋالىشى نەتىجىسىدە ئۇنىڭ سالامەتلىكى كۈندىن-كۈنگە ئەسلىگە كېلىشكە باشلىدى. بۇنى كۆرۈپ مومايىنىڭ كۆڭلى خېلى خاتىرجەم بولۇپ قالدى. قەيسەرجان بىلەن بىرياقتاقتىكى كېسەللەرمۇ خۇشال بولۇشتى.

ئون بەش كۈندىن كېيىن ئوپېراتسىيە يىپلىرى ئېلىۋېتىلدى. ئۇ ئەمدى چوڭ-كىچىك تەرىتىدە مومىسىنى ئاۋارە قىلمايدىغان بولدى. ئۇ كۆڭلىدە: مومام مەن ئۈچۈن كۆپ جاپا چەكتى. چوڭ بولسام مومامغا چوقۇم ياخشى قارايمەن. ياخشى ئوقۇپ، چوڭ كادىر بولۇپ، هەرئايدا تاپقان مائاشىمنى مومامغىلا بېرىمەن، دەپ ئويلاتتى.

بىركۈنى ئۇ، يۈز يۈيۈش ئۆيىدىن چىقىپ كارىدوردا كېتىۋاتقىنىدا باش دوختۇر ئىشخانىسىدا مومىسى بىلەن يۇسۇپ دوختۇرنىڭ ئۆزى توغرىلىق پاراڭلىشىۋاتقىنىنى ئاڭلاپ قالدى. ئىشىك قىيا ئوچۇق ئىدى ئۇ ئىشىككە يېقىن كېلىپ ئۇلارنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالدى.

— چوڭ ئانا، سىزگە دېمىسەك بولمىدى. سىز تاپشۇرغان پۇل تۆگىدى. نەچچە كۈندىن بۇيان قەيسەرجاننىڭ دورىلىرىنى هېسابات دەپتىرىگە يېزىپ قويۇپ ئىشلىتىۋاتقاندۇق، بۈگۈن سىستېرالار باشلىقى دورا ئالغىلى كەلسە، دورا بۆلۈمىدىكىلەر دورا بەرمەپتۇ. ئەسلى قائىدە بويىچە ئالدى بىلەن پۇل تاپشۇرۇش، ئاندىن دورا ئېلىش بۇ دوختۇرخانىمىزنىڭ بەلگىلىمىسى، بۇنى توغرا چۈشىنىشىگىزنى ئۈمىد قىلىمەن. قەيسەرجان تېخى خەتەرلىك باسقۇچتىن ئۆتۈپ كەتكىنى يوق. ئەگەر داۋالاشنى توختىتىپ قويساق،

پۇتكەن جاي يىرتىلاپ قالسا ياكى باشقىچە ئەھۋال بولۇپ قالسا، ئۇ چاغدا ياخشى بولمايدۇ، — دوختۇر مومايغا چۈشەندۈرۈۋاتاتتى.

— جېنىم بالام، پەرىشتىدەك ئادەم ئىكەنسىز. ھېلىمۇ بىزگە جىق ياخشىلىق قىلدىڭىز، بالامنى شۇنچىلىك ساقايتىپ بەرگىنىڭىزگە مىڭ-مىڭ رەھمەت. راست گەپنى قىلسام، ئەمدى مەندە ھېچقانداق پۇل قالمىدى. بۇ يەرگە كەلگۈچە پۇلغا يارىغۇدەك نەرسىلىرىمنى سېتىپ، بار پۇلنىڭ ھەممىسىنى ئىلىپ كەلگەن. ئەمدى پەقەت قۇلىقىمدىكى مۇشۇ ئالتۇن ھالقىلا قالدى. بۇمۇ قانچىلىك پۇلغا يارار... مەن مۇشۇ قېرى جېنىم بىلەن ئەمدى نەدىنمۇ پۇل تاپارمەن، — مومای شۇ گەپلەرنى قىلىپ بولۇپ ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ يىغلاپ كەتتى.

مومىسىنىڭ بېچارە ھالىتىنى كۆرۈپ قەيسەرجان قاتتىق ئازابلاندى. يۈرىكى يېگىنە سانجىغاندەك قاتتىق بىر ئاغرىدى-- دە، گۈپپىدە يەرگە يىقىلىپ چۈشتى. دوختۇر بىلەن مومای دەرھال يۆگۈرۈشۈپ چىقىپ، يەردەسوزۈلۈپ ياتقان قەيسەرجاننى كۆرۈپ ھاڭ-تاڭ بولۇشقىنىچە بىر-بىرىگە قارىشىپ تۇرۇپ قالدى.

— تېز بولۇڭلار! جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىگە ئەكىرىڭلار! — يۈسۈپ دوختۇر سىستېرالارغا بۇيرۇدى. جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىدە دوختۇر ۋە سىستېرالار پاتپاراق بولۇشۇپ كەتتى. يۈسۈپ دوختۇر سىستېرانى دەرھال دورا ئەكىلىشكە بۇيرۇدى. سىستېرا چىقىپ كېتىپ ھايال ئۆتمەي قايتىپ كىردى ۋە:

— كەچۈرۈڭ، باش دوختۇر، سىز بۇيرۇغان دورىنى ئەكىلەلمىدىم. ئۇلار ئالدى بىلەن قائىدە بويىچە پۇل تاپشۇرۇڭلار دەيدۇ، — دېدى ئامالسىزقالغان قىياپەتتە. يۈسۈپ دوختۇر چىرايى بارغانسېرى تاتىرىپ كېتىۋاتقان. قەيسەرجانغا قاراپ جىددىيلىشىپ كەتتى. كاردىوردا ئۆزىنى ئۇياقتىن بۇياققا ئېتىپ يىغلاۋاتقان مومايىنىڭ يىغىسى ئۇنى تېخىمۇ بىئارام قىلىۋاتاتتى. دوختۇرنىڭ ۋەزىپىسى كېسەلنى داۋالاپ، ئادەمنى قۇتقۇزۇش، شۇڭا كىشىلەر دوختۇرنى «ئاق خالاتلىق پەرىشتىلەر» دەپ تەرىپلىشىدۇ. لېكىن دوختۇرنىڭ ھەرقانچە كارامىتى بولغان بىلەن دورا بولمىسا، ئۇنىڭ ئۇ كارامىتى نېمىگە ئەسقاتىدۇ، دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزگەن يۈسۈپ دوختۇر يانچۇقىدىن ئىككى يۈز يۈەن پۇلنى چىقىرىپ سىستېراغا ئۇزاتتى. بۇنى كۆرگەن ياشقا دوختۇر ۋە سىستېرالارمۇ يېنىدا بار پۇللارنى چىقىرىشىپ سىستېراغا ئۇزىتىشتى. بۆلۈم ئالدىدا توپلىشىپ تۇرغان كېسەللەر ۋە كېسەللەرنى يوقلاپ كەلگەنلەر بۇ مەنزىرىدىن قاتتىق تەسىرلەندى. ئۇلارمۇ ئاز-كۆپتىن پۇللارنى چىقىرىپ، ئاز بولسىمۇ بىزنىڭ كۆڭلىمىز، بالىنى بىر ئامال قىلىپ قۇتقۇزۇۋېلىڭلار، — دەپ ئۆز كۆڭۈللىرىنى ئىزھار قىلىشتى. دورا، ئوكۇللار ئېلىپ كېلىندى. كەچ كىردى. بىراق قەيسەرجان يەنىلا بىھوش ياتاتتى. نەۋرىسىنىڭ بېشىدا يۇم-يۇم يىغلاپ ئولتۇرغان مومايغا قاراپ يۈسۈپ دوختۇرنىڭ يۈرىكى ئېچىشاتتى. ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە قەيسەرجانىنىڭ:

« ئەتە مېنى سىز ئۆزقولىڭىز بىلەن ئوپېراتسىيە قىلامسىز؟ مومام كېسىلىڭنى چوقۇم ساقايتىدۇ، دەيدۇ» دېگەن ئاۋازى قايتا جاراڭلىغاندەك بولدى. ئۇ ئۆزىنى زورىغا تۇتۇۋالدى.

بالىنىڭ ئەھۋالى بارغانسېرى ناچارلىشىپ كېتىۋاتاتتى. دوختۇرنىڭ قالتىس كارامىتىمۇ تەقدىرنىڭ ئالدىدا ئاجىزلىق قىلىۋاتاتتى. ئۇ بار ئامال-چارىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئىشقا سالدى. بىراق نەتىجىسى بولمىدى. ئۇ يۈرەك تېڭىشىغا تەيسەرجاننىڭ كۆكرىكىگە قويۇپ ئۆزاقتىچە تېڭىشدى. لېكىن بۇ يۈمران يۈرەك سوقۇشتىن ئاللىقاچان توختىغانىدى.

تەيسەرجاننىڭ مومىسى نەۋرىسىنىڭ جەسىتىنى چىڭ قۇچاقلىغىنىچە ھۆڭگۈرەك ئۈستىپ يىغلاپ، دوختۇرخانىنىڭ ئىچىنى بىر ئالدى. « ۋاي جېنىم بالام... جېنىم قوزام... مېنى يالغۇز تاشلاپ نەگە كېتىسەن؟ بىچارە مومانىڭ ئەمدى قانداق قىلىدۇ؟! ئاھ خۇدا، سېنى ئادىل دەيدۇ. سېنىڭ نەرىڭ ئادىل؟! مەن بىر ئاجىز بىچارە قۇلۇڭغا مۇشۇنداقمۇ رەھىمسىزلىق قىلامسەن؟! مەن سېنىڭ ئالدىڭدا شۇنداق تۇڭە تۇكۇسسىز گۇناھ ئۆتكۈزدۇمۇ؟! » ئەتراپتا توپلىشىپ تۇرغانلارمۇ ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي يىغلاشقا باشلىدى.

ئۆلگىلى بولمايدۇ. يىغلا، داد-پەريادقا ئۆلگەن ئادەم تىرىلىپ كەلمەيدۇ. ئەگەر شۇنداق بولغان بولسا، ھەممىمىز سىزگە ياردەم قىلغان بولاتتۇق. نەۋرىڭىزنى قايتا تىرىلدۈرۈپ سىزنى بۇ ئازابتىن قۇتۇلدۇرغان بولاتتۇق. بىراق بۇ بىزبەندىلەرنىڭ قولىدىن كەلمەيدۇ. سىزگە ئوخشاشلا بىزمۇ قەيسەرجاننى ياخشى كۆرىمىز. بىز ھەرقانچە ئامال قىلىپمۇ ئۇنى قۇتقۇزۇپ قالالمىدۇق. بىزنى كەچۈرۈڭ، چوڭ ئانا!

ئۇ مومانىنى يۆلەپ دېرىزە ئالدىدىكى ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى. مومای يىغىدىن ئۆزىنى زورىغا توختىتىپ، ئېسەدەپ تۇرۇپ:

— جېنىم بالىلىرىم، رەھمەت سىلەرگە. ھېلىمۇ كۆپ جاپا چەكتىڭلار. نەۋرەمنىڭ يەيدىغان رىسقى شۇنچىلىك ئىكەن، بۇنى سىلەردىن كۆرمەيمەن. بۈمۇ مېنىڭ تەقدىر-پېشانەم، كىم مېنى مۇشۇنداق شور پېشانە تۇغۇلسۇن دەپتۇ؟! ئەمدى مەن بۇ دۇنيادا تىكەندەكلا يالغۇز قالدىم. ئاھ، خۇدا... — مومای يەنە بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى.

قەيسەرجاننىڭ جەسىتى ساقلاش ئۆيىگە ئەكىرىپ كېتىلدى. ئەتسى يۈسۈپ دوختۇر مومايغا ھەممە يەردىن ئىختىيارسىز كۆز يېشى قىلىشتى. يۈسۈپ ئوخشاشلا خۇدانىڭ زېمنى بولغاندىكىن دوختۇر ئۆز ئىشخانىسىدا ئولتۇرۇپ مومانىڭ زارىغا چىدىمىدى.

ئۇ مومانىڭ قېشىغا چىقىپ ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى:

— چوڭ ئانا، سەۋرى قىلىڭ، ئۆزىڭىزنى ئاسراڭ. ئۆلگەننىڭ كەينىدىن ئۇ، نەۋرەمنىڭ ئۆلۈكىنى ياقا يۇرتتا قويۇپ كېتىشكە كۆڭلۈم ئۇنمايدۇ، ھېيت-ئا-يە ملەردە ئۇنىڭ تۇپراق بېشىنى يوقلاپ

تۇرغۇدەك بۇ يۇرتتا مېنىڭ ئۇرۇق-تۇغقىنىمۇ يوق. ھەرقانچە جاپاچەكسەمۇ ئۇنى يۇرتقا ئەكتىمەن، دەپ چىڭ تۇرۇۋالدى. شۇنىڭ بىلەن يۇسۇپ دوختۇر ئۇلارنى بىرئامال قىلىپ يۇرتىغا يولغا سېلىپ قويماقچى بولدى.

ئۇيغۇرلار-بۇيىغا ئۇقۇشۇش ئارقىلىق مومايىنىڭ تەلىيىگە يۇرتقا ماڭىدىغان تونۇش شوپۇرمۇ چىقىپ قالدى.

يۇسۇپ دوختۇر ئۇلارنى يولغا سېلىش ئالدىدا قەيسەرجاننىڭ يۇزىگە يېپىلغان ئاق رەختنى ئاستا ئاچتى. قەيسەرجان ھېلىلا ئۇخلاپ قالغاندەك ياتاتتى. ئۇنىڭ سول مەڭزىدە بىر تامچە تاش، ياق، بىرتامچە سۇپسۇزۇك مۇز پارچىسى پارقىراپ تۇراتتى. لەۋلىرى خۇددى بىر گەپ قىلماقچى بولۇپ تەمشىلىۋاتقاندەك، يېرىم ئېچىلغان ھالەتتە ئىدى. ئۇ نېمە دېمەكچىدىكەن؟ يا دوختۇرتاغام مېنىڭ ھاياتمىنى قۇتقۇزۇپ قالالمىدى دېمەكچىمىدۇ؟

يۇسۇپ دوختۇر كۆڭلى بۇزۇلغان ھالدا ئېغىر ئۇھ تارتتى. ئۇ جەسەتنى ماشىنىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ بولۇپ، 300 يۈەن پۇل سېلىنغان ھېلىقى كونۋېرتنى يانچۇقىدىن ئېلىپ مومايىنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى.

ئارىدىن بەش يىل ئۆتۈپ كەتتى. يۇسۇپ دوختۇر ھەر قېتىم ئارخىپ ساقلاش ئۆيىگە كىرگىنىدە ئىختىيارسىز قەيسەرجاننىڭ كېسەل ئارخىپىنى قولىغا ئېلىپ، چوڭقۇر خىيالغا پاتاتتى...

مەسئۇل مۇھەررزىر سارەم ئىبراھىم

بېشى (115-بەتتە)

بىردەم ئۇنىنى ئىچىگە يۇتۇپ، بىر نېمىلەرنى ئوقۇپ تۇرىدىكەن. مۇسا قارى «مېنىڭ پۇتۇم ئەمەس. دېۋە-پېرىشتىلەرنىڭ پۇتى. يا-داۋا، يا-شىپا... چىق! كودى چىق! رەسۋا كودى، بىھايا كودى. ئەسكى تۇگمەنگە بار، يالغۇز قەبرىگە بار! ئېشىنى يېيىلمەس، چېيىنى ئىچىلمەسىنىڭ يېنىغا بار!» — دەپ قىپ-قىزىل كەتمەننىڭ ئۇستىگە پۇتىنى قويۇپ، دەرھال پۇتىنى كۆتۈرۈپ، كېسەلنىڭ يالىڭاچ بەدىنى ئۇستىگە دەسسەيدىكەن.

تۇخۇم بىلەن پاتلانغان تونۇر كاۋىپى ئوتتا كۆيمىگەنگە ئوخشاش، ئۇنىڭ پۇتىنىڭ ئالقىنىغا قېلىن بىر قەۋەت تۇخۇم ئۇيۇپ قالغانلىقتىن، ئۇنىڭ پۇتى دەرھاللا كۆيمىگەن بىلەن قىزدۇرۇلغان كەتمەندىن ئېلىنغان پۇتى كېسەلنىڭ يالىڭاچ بەدىنى ئۇستىگە قويۇلغان ھامان كېسەلنىڭ بەدىنى كۆيۈپ، ئاغرىقتا چىدىيالماي ۋارقىراپ كېتىدىكەن. مانا بۇ مۇسا قارىنىڭ قىزدۇرۇلغان كەتمەن ئۇستىگە دەسسەپ كېسەل داۋالىشى ئىكەن.

1996-يىل، دېكابىر، ئۈرۈمچى

مەسئۇل مۇھەررزىر مامۇت زايىت

كۆڭۈل ئاسمىنىدىكى چاقماقلار

كۆتىدۇ مېنى سەھرادا بىر قىز

كۆتىدۇ مېنى سەھرادا بىر قىز،
مېھرى ئوت-لاۋا، قارامتۇل چىراي.
شوخ تەبەسسۇمى، نۇرلۇق سىماسى
يۈرەك-باغرىمدىن ئالغان چوڭقۇر جاي.

كۆتىدۇ مېنى سەھرادا بىر قىز،
شەپەقنى يىرتىپ ئارتىپ بېشىغا.
كۆزلىرى يۇلتۇز، مەڭزى چوغ-توقاچ،
ياراشقان ئوسما ئەگىم قېشىغا.

كۆتىدۇ مېنى سەھرادا بىر قىز،
سېغىنىشىنى يەتكۈزەر شامال.
ئەسلىتەر ئۇنىڭ سۆمبۈل چېچىنى
تەۋرەنسە لەرزان تاڭدا مەجنۇنتال.

كۆتىدۇ مېنى سەھرادا بىر قىز،
دۇتار تارىدىن ۋاپاسى ئايان.
سۆزۈڭ سۇنىڭ شىلدىرلىشىدىن
شوخ كۈلكىسىنى ئاڭلايمەن هامان.

كۆتىدۇ مېنى سەھرادا بىر قىز،
سېغىنىشىنى يەتكۈزەر شامال.
ئۇ كەڭ شورتاڭ دالا،
توپا يول،
ئۆستەڭ،
شورىدىن كىرگەن گۈزەل باغلارنى.

كۆتىدۇ مېنى سەھرادا بىر قىز،
ئات قىلغان چۈنۇق قالدى قەيەردە؟
لايدىن ياسىغان قوچاق بالىمز،
ئويناملىرىڭ خۇشال قوپۇپ سەھەردە؟

كۆتىدۇ مېنى سەھرادا بىر قىز،
تەلمۈرۈپ يولغا هىجران-پىراقتا.
يەنە بىركەلسە شۇ سەبىي چاغلار،
زارىقمايتتۇق، ئاھ، بۇنچە يىراقتا!

نادامەت

قالغانلىرىڭ چىمەنده ياشلىق باهارىنى،
ئىزدىدىم، يەنجىلگەن كوكات تۆكتى ياش.
مۆكۈنۈپ ئالغانلىرىڭ يا كۆل بويىغا،
سۆزۈڭ سۇ ئەلەمده چايقاپ كەتتى باش.
ئاھ ئىسىت، قېنى سەن گۈلدەك ياشلىقىم،
بېشىمغا چىقتىڭ بەگباش — شاشلىقىم؟!

ئاق بولۇت قونغاندا ئىككى چېكەمگە،
چۆچىدىم، ئىزدىدىم، قالدىم تېگىرقاپ.
نەزمىنى بەزمىگە قىلغاندا تۇتروق،
قاچقانمۇ ياشلىقىم ئېزىپ، يېتىرقاپ؟
ئاھ ئىسىت، قېنى سەن گۈلدەك ياشلىقىم،
بېشىمغا چىقتىمۇ بەختىياش-شاشلىقىم؟!

كۆز تىكسەم زەر كۆككە، كۆز قىساس يۇلتۇز،
مەسخىرە، رەنجىش بار قاراشلىرىدا.
ئاچچىق بار چېچىمنى تاراشلىرىدا.
ئاھ ئىسىت، قېنى سەن گۈلدەك ياشلىقىم،
بېشىمغا چىقتىمۇ بەختىياش-شاشلىقىم؟!

تەختۇشلەر چېھرىگە قونغان غەيۇرلۇق،
يىغلايدۇ ئىزنىنى كۆمەلمەي بوران.
باقسام يوق ئارقامدا ھەتتا بىر چۇغلۇق،
لەيلەيدۇ ئالدىمدا قويۇق ئىس-تۈمان.
ئاھ ئىسىت، قېنى سەن گۈلدەك ياشلىقىم،
بېشىمغا چىقتىمۇ بەختىياش-شاشلىقىم؟!

پۇشايمان تۈلپىرى قارىغۇ، ئورۇق،
يىراقتا قالدى يول، مەنزىل ۋە ئارمان.
ئەمدى چىك تۇتسامۇ يۈگەننى تولۇق،
قاچقان پەيت كەلمەيدۇ قولۇمغا ھامان.
ئاھ ئىسىت، قېنى سەن گۈلدەك ياشلىقىم،
بېشىمغا چىقتىمۇ بەختىياش-شاشلىقىم؟!

رەنجىمە، ئادەملەر ياشايدۇ شۇنداق

كۆكلىدىك، شاخلىدىك، مېۋەك مول-سانجاق،
دۆپۈرلەر ئاستىدا مىڭلىغان ئاياق.
سېرىق سۇ تامچىغان ئېغىزلار كەك ھاك،
كۆك تامان سوزۇلغان قوللاردا تاياق.
ئېگىلگەن شاخلىرىك پۇتالدى، سۇندى،
كېلەر كۈز ئەسقاتار دېمىدى بىراق.
قۇرۇدۇك، كېسىلدىك، غولۇك ئۆيگە خە،
ياسالدى ئەگمەچدىن ئىگەر، لىڭگىلچاق.
تەمىچەك تونۇرغا قىلىندى تۇتروق،
كۈللىرىك سورۇلدى كۆككە بى سوراق.
نېمىتىك يۈزىنى قىلمىدى ھېچكىم،
شەربىتىك سۈمۈرۈپ سالسىمۇ قورساق.
رەنجىمە، ئادەملەر ياشايدۇ شۇنداق،
تاماقنى يەپ بولۇپ چاقىدۇ تاۋاق.

ئوخچۇساك كار قىلماي تاغ-داۋان، توساق،
تۈيىقىك تاش ئۈزرە چاقاتتى چاقماق.
سۇرئىتىك ئەسلەتسە ئۇچقۇر شامالنى،
پەمىگە يات ئىدى نىشاندىن ئازماق.
ئىگەچنى قۇتقۇزغان قورشاۋنى يېرىپ،
ياۋ قىستاپ كەلگەندە دەپ ئورنۇك دوزاق.
تەگكۈزگەن مايغا ھەم ئىگەك ئاغزىنى،
پەللىگە ئۇچۇپ تېز، تارتقاندا ئوغلاق.
قانچە رەت بەيگىدە شان قۇچقان يەنە،
ئىگەچنىك قوينىغا ئاققان زەر يارماق.
جېنىم سەن، دەيتتى ئۇ يايلىقنى تاراپ،
شادلىنىپ، تىلىدىن تامدۇرۇپ قايماق.
قېرىندىك، تېنىڭدىن كەتتى كۈچ-ماغدۇر،
سالدى ئۇ سېنى قوش-سۆرەمگە ھەرۋاق.
ئاچ قالدىك ھەم ئۇسسۇز، كەتتىك ماكچىيىپ،
ئۆكسمەي دۇمبەڭدىن قامچا ۋە تاياق.
رەنجىمە، ئادەملەر ياشايدۇ شۇنداق،
ۋاپاغا جاپادىن قۇرىدۇ توزاق.

ئاتلاندىك سەپەرگە ، مەنزىلىك يىراق ،
دىلىڭغا ئەقلىڭدىن يېقىلدى چىراق .
تازا مول غەملىدىك ئوزۇق-تۈلۈكنى ،
ئىگەردە قوش تۈلۈم ، بېلىڭدە قاپاق .
شۇڭغۇدۇك قىزىغان تونۇرغا گويا ،
قۇملۇققا ئىچكىرلەپ باسقاندا ئاياق .
كۆردۈڭكى ، توپ كارۋان قالغان يېقىلىپ ،
بەئەينى يىلتىزى قىرقىلغان قىياق .
ئۇسسۇزلۇق سۆرەيدۇ جەھەننەم تامان ،
تىنىقى ئوت-ئاتەش ، لېۋى قاغجىراق .
قاپاقتىن بىر-بىرلەپ تېمىتىلىك زەم-زەم ،
سۇندى شۇم ئەجەلدىن تەڭلەنگەن چوماق .
ئەپكەتتى تۈلۈمنى تىرىلگەن جانلار ،
قۇتقۇزسا ئىڭ قىلىشىپ بۇرنۇڭدىن بۇلاق .
رەنجىمە ، ئادەملەر ياشايدۇ شۇنداق ،
بولمىسا چىن مىزان ئىنساب ۋە ئەخلاق !

مەن سېنى سۆيىمەن سۆيۈملۈك نىگار

مەن سېنى سۆيىمەن سۆيۈملۈك نىگار ،
نېمىشقا سۆيىمەيمەن يۈرەكتە تۇرساڭ ؟!
بولغاندا كۆنۈ تۈن دىدارىڭغا زار ،
زەر شەبنەم چاقنىغان چېچەكتە تۇرساڭ ؟!
سەن ئۇچۇن قەلبىمدە تۇغۇلغان باھار
تەپتىدىن ئۇلغايغان تىلەكتە تۇرساڭ ؟!

* * *

مەن سېنى سورىدىم ئايدىن ، قۇياشتىن ،
ئۇيۇلۇپ ئاي ، قۇياش سۇرمىدى زۇۋان .
مەن سېنى سورىدىم گۈلدىن ، قاشتاشتىن ،
باستى گۈل ، قاشتاشنىڭ چېھرىنى تۇمان .

لەۋ ، مەڭزىڭ رەڭ ئالغان چوغدىن ، ئوتقاشتىن ،
سەن گۈزەل پەرىزات ، يوق قىلچە گۇمان .

كۈندە كۆز ئالدىمدىن كەتمەيسەن نىگار ،
تەلمۈرسەم پەلەككە ، يۇلتۇز ، ئايدا سەن .
دەريادا قارىسام بولۇپ ئىنتىزار ،
كۆلىسەن سۇ ئۈزرە بولۇپ پەيدا سەن .
سېغىنىش قىلدىغۇ ئۇيقۇدىن بىدار ،
تولغىنىپ ، ئۆرتىنىپ دەيمەن قايدا سەن ؟

سەن ياكى ئالۋۇنمۇ چۆلدە چاقنىغان .
قاقشايمەن يېتەلمەي ۋەسلىگە ئەجەب .
يىراقلاپ كېتىسەن كەلسەم تىكىپ جان .
يۈرۈيمەن دەشت كېزىپ تىنەپ ، تەمتىرەپ ،
ئىشقىڭدا مەجنۇنمەن ئەقلىمدىن ئازغان ،
ئەپكەتكىن يېنىڭدا مېنى يېتىلەپ .

قېرىشىپ قالدىمۇ تەقدىر ئىلاھى ،
لېۋىڭدىن سۇ ئىچمەي كەتتىم قاغجىراپ .
چۈشۈمدە تەسەللى بېرىدۇ گاھى ،
ئۇمىدكە-مىنگەشكەن ۋىسال يالتىراپ .
تىلەيمەن ، ھىجراننى مۇھەببەت شاھى
مۇكچەيگەن يەلكەمگە ئارتىما ئالدىراپ .

* * *

مەن سېنى سۆيىمەن سۆيۈملۈك نىگار ،
نېمىشقا سۆيىمەيمەن يۈرەكتە تۇرساڭ ؟!
بولغاندا كۆنۈ تۈن دىدارىڭغا زار
زەر شەبنەم چاقنىغان چېچەكتە تۇرساڭ ؟!
سەن ئۇچۇن قەلبىمدە تۇغۇلغان باھار
تەپتىدىن ئۇلغايغان تىلەكتە تۇرساڭ ؟!

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ئابدۇللا ساۋۇت

ۋسال ئارزۇسىدا

1

نىگاهىڭ تەپتىدىن ئالەم كۆيۈپ ھەر بارە ئىرىيدۇ،
يەنە يۈلتۇز بىلەن ئاي ھەم پۈتۈن سەييارە ئىرىيدۇ.
ئىچىلسا گۈل كەبى چېھرىڭ گۈزەللىكنى قىلىپ شەرھى،
جامالىڭ ۋەسپىگە تويماي جىمى رۇخسارە ئىرىيدۇ.
گۈزەللىك شاھى سەن يەكتا، گۈزەللىك كۈندىشىڭ مەڭگۈ،
ئۇلار رەشىك ئەيلىسە ئاخىر تاپالماي چارە ئىرىيدۇ.
مۇھەببەت بابىدا بىرلا مېنى مەپتۇن، ئەسىر قىلدىڭ،
ۋىسالىڭنىڭ تەمەسىدە يۈرەك سەدپارە، ئىرىيدۇ.
ۋۇجۇدۇم ئوت بولۇپ ياندى، كۆيەر ئۇ تائەبەد ئۆچمەي،
تېنىم شۇ ئوتقا تاشلاندى، بولۇپ مىڭ پارە ئىرىيدۇ.
ئاشۇ قىسمەت ماڭا تالىق، كىمكى بولسا ئۆزگەرتمەك،
قولىدىن كەلمىگەي ئى يار، ئۆزى ئاۋارە ئىرىيدۇ.
مېنى سۆيگۈ قۇياشىم دەپ پىدائىي زىكرى-تەلقىندە،
شۇڭا ئاھىدلەر ھەتتاكى قۇياش بىچارە ئىرىيدۇ.

2

ھاياتىم ئىشقىنى ئاۋالارغا چاچاي دەيمەن،
مۇھەببەتنى ھامان قەلبى لاۋالارغا چاچاي دەيمەن.
ۋىسال ئارزۇسىدا دائىم ئۇلۇغ دەريا بولۇپ ئاقتىم،
يېشىمنى گۈل-چىمەن، سۇمبۇل، گىياھلارغا چاچاي دەيمەن.
نىگار لەۋ جامىدا كەۋسەر ئۇزاتماي قىلدى دىۋانە،
يۈرەكنىڭ ئاھىنى دەردلىك نىدالارغا چاچاي دەيمەن.
ۋۇجۇدۇم ئەسلىدىن تۇپراق ئىدى، توزانغا ئايلاندى،

توزانمنى شامال مسلى ھاۋالارغا چاچاي دەيمەن.
گۈزەللىك ئالىمىدىن ھەي، ئەگەر بىر زەررە نۇر تاپسام،
قۇياشقا تەڭ قىلىپ قەددى زىبالارغا چاچاي دەيمەن.
دىلىم خۇمدانىدا بىر جان ئەجەب مىڭ جان بولۇپ پىشتى،
جېنىمنى دان قىلىپ ئاھ جان پىدالارغا چاچاي دەيمەن.
نومۇس-ئارىمنى كۆيدۈرگەن ۋاپاسىزلار دېسە، ئاسىي،
قېنىمنى تامچە قويماستىن رىيالارغا چاچاي دەيمەن.
پىدائىي خەزىنىسى لىقتۇر ئۇمىد، غەيرەتكە، پاك روھقا،
ئاشۇ بايلىقنى مەن روھىي گادايلارغا چاچاي دەيمەن.

3

ئالەم غېمىدىن ھەر زامان بۇ تەندە جانىم ئۆرتىنەر،
ئادەم غېمىدىن بىگۇمان كۈل رەڭدە قانىم ئۆرتىنەر.
ئالەم نېمە؟ ئادەم نېمە؟ ئارزۇ-ئۇمىد، غايەم نېمە؟
شۇ ئوي بىلەن ئاققان يېشىم، ئۆركەش-قىيانىم ئۆرتىنەر.
ئەجدادلىرىم بەرگەن مىراس، دەسمايە بولدى ماڭا خاس،
دەسمايە يەپ باققاچقا جان، ئاش بىرلە نانىم ئۆرتىنەر.
غەپلەتنى بىلدىم تىل تۇمار، سۈيقەستكىمۇ بولدۇم خۇمار،
دوستلارنى ساتتىم، سودىدا پايدا-زىيانىم ئۆرتىنەر.
كەلدىم پېتىشماي ئۆزئارا، ئۆچلۈك تۇپەيلى دىل يارا،
ئۆملۈك-زەپەر-شانىم ئۈندى، ئەپسۇسكى، شانىم ئۆرتىنەر.
ھەر بىر قەدەمنى تەستە مەن ماڭدىم، لېكىن بەك پەستە مەن،
جاھىللىقىمدىن نەدە مەن، ئۇشبۇ گۇمانىم ئۆرتىنەر.
شۇمۇ مېنىڭ ئىنسانلىقىم، بولدى بالا نادانلىقىم،
شۇكۇر-ساناغا ياندىشىپ ھەسرەت-پىغانىم ئۆرتىنەر.
ئۇنتۇلدى ئاھ ئەسلىم مېنىڭ، قانداق بولۇر نەسلىم مېنىڭ،
پىكرۇ خىيالىم «مەن» دېگەن چوتلاردا شانىم ئۆرتىنەر.
«مەن» لىك تەمەننا سى نېمە، دەۋران تەقەززاسى نېمە؟
بىلگىل پىدائىي، بىلمىسەڭ روھىم، ئىمانىم ئۆرتىنەر.

ئابلەت ئەخمەت

تىلەيمەن سىلەرگە خەيرلىك سەھەر

يىگىت

ھەر گىياھ سېنىڭدەك بىخ يارىدۇ تىك،
بىجرىم بەستىڭدىن سىن ئالغان تاغلار.
ئاي-قۇياش چىقىدۇ-پاتىدۇ مەغرۇر،
جەسۇردۇر سەندەكلا ئۆستۈرگەن باغلار.

ئۇت نېمە؟ ئاتەش ھەم يالقۇنلار نېمە؟
ھەممىسى جىسمىڭدىن توزغان بىر كۈل.
تاش نېمە؟ پولات ھەم ئالماسلار نېمە؟
سۇ بولۇپ ئېرىيدۇ قولۇڭدا پۈتكۈل.

قەھرىڭدە يولۋاسلار قايتار ئىزىدىن،
ئاۋازىڭ چاقماقنى قىلىدۇ كۆپۈك.
مېھرىڭدىن بارخانلار قالار پۆرەكلەپ،
شاپتۇلدەك بۇ دۇنيا قولۇڭدا شۆپۈك.

ئاجايىپ قىسمەتكە دۇچارسەن ھامان،
غەزەلقلاپ تۇرىدۇ شەيتان يېنىڭدا.
گۈمراھلار دارىغا بارالايسەن تىك،
بوۋىلار ئۈدۈمى ئۈزەر قېنىڭدا.

گۈگۈم

ئۈزۈمسىغا ماڭغار ئاق قۇشقاچ،
يۇلتۇزلارنى ئېسىپ بوينۇڭغا.
ئەجەب بۇيۇك كۈيلەر جىلۋىسى
يېيىلماقتا ئىللىق قوينۇڭغا.

يېشىل چۈشلەر سىلكىنەر غۇۋا،
قىز ھەدىنى سۈمۈرەر ئورمان.

يىراقتىكى مەۋھۇم بوشلۇقتىن،
چەكسىز سۈكۈت توزىتار مانان.
ئۈزىماقتا تاڭنىڭ كۈلكىسى،
يىرتىلماقتا بۇگۈندىن بىر بەت.
قۇياش سۆيگەن ئىللىق بىر شامال،
ئەتە ئۈچۈن، چىشلەپ كېلەر خەت،

شېئىر ۋە شائىر

شېئىر يېزىپ باقمىغانلارغا
شېئىر دېگەن ئاددىي بىر قوشاق.
شېئىر ئۈچۈن مەجنۇن بولغانغا،
شېئىر دېگەن سىرلىق تېپىشماق.

يېزىلمىغان شېئىرلار تالاي،
يېزىلغانلار كىچىك تامچىدۇر.
شائىر دېگەن ئەمەس ئەۋلىيا،
شېئىر دېگەن گاھى قامچىدۇر.

ئادەملىكى سۈسلىغانلارنىڭ
روھلىرىغا بېرەر بەرىلىق.
شائىر دېگەن گاھى پەرىشتە،
گاھى ئاددىي، نامرات سەھرالىق.

شېئىر دېگەن پارلاق بىر قۇياش،
گاھى شۇنداق كەلدۇق قۇتلۇقلاپ.
ھاياتلىقتا شائىرنى ئەيىبلەپ،
ئۆلگەندىلا قويدۇق ئۇلۇغلاپ.

قسمه تلرى ئاجايىپ بىر خەق،
چۈشىنەلمەي كېتىدۇ كۆپلەر،
شائىر دېگەن تۆھمەتكە يېقىن.
شېئىر دېگەن چەكسىز بىر ئېقىن.

ئەركىن مۇھەممەت كامالى

ئۇلۇغ جان ئانا

ئاي بىلەن كۈن ئۇچراشقان كەبى
مىڭ جاپادا ئۇچراشقان ئىدۇق،
گويا چاقماق بولۇپ ئايرىلدۇق.

سېنىڭ تونۇش ھىدىڭنى پۇراپ،
كۈمۈش كەبى ئاپئاق چېچىڭغا
سۈرتۈپ كۆزۈم قارىچۇقىنى مەن،
بىر كېچە،
پەقەت بىر كېچە،
قونالىدىم يېنىڭدا ئانا.
ئانام ئىدىڭ ئەسلىدە ئۆزۈڭ،
ئانا بولدۇم ساڭا بۇ كېچە،
ھەر سۆزۈڭدە «ئانام بالام» دەپ
ئەركىلىتىپ سۆيۈشلىرىڭدىن.

سېنىڭ تونۇش ھىدىڭنى پۇراپ،
كەيىپ بولۇپ قالدىممكىن تاڭ؟!
نۇرغۇن-نۇرغۇن گېپىم بار ئىدى،
كېتىپتىمەن،
پارىڭمىز تۈگمەي تۇرۇپ،
ماڭا تونۇش پەنەر چىراغنىڭ
يورۇقىدا ئويقۇغا ئانا.

ئۆزىتىپ قويدۇڭ سەھەردە مېنى،
كۆزلىرىڭدىن ئۇنچە ياغدۇرۇپ.

مېنىڭ بىلەن كەتكۈڭ بار ئىدى،
كېتەلمىدىڭ،
كېندىڭ قېنىڭ تامغان سەھرادىن
ئايرىلىشقا قىيمىغاچ كۆزۈڭ.
قورقتۇڭمىكىن ياكى جان ئانا
مەن تۇغۇلۇپ ئۆسكەن بۇ ماكان،
مېنى ئۇنتۇپ قالارمىكىن دەپ.
قورقتۇڭمىكىن ياكى جان ئانا،
بۇ سۆيۈملۈك توپلىق يوللار
مېنى ئەسلەپ قالارمىكىن دەپ.
سەن نەقەدەر ساددا ئانىجان،
ئەمما، مەن ئۇچۇن
ساددىلىقىڭ شۇنچە سۆيۈملۈك.
سېغىنىمەن شۇڭا ھەردەقتى
گەرچە يىراق جايدا بولساممۇ
سېنىڭ ئاشۇ ساددىلىقىڭنى.

پەرىشتەڭ ئوماق جان ئانا،
كۆرمىگەنتىڭ ھېچىيەرنى تېخى
ئالقانچىلىك كەنتتىن باشقا.
ئايرىلىشقا قىيساڭمۇ مەندىن،
قىيالمىدىڭ
شۇ سۆيۈملۈك سەھرايىڭنى سەن،
پەرىشتەڭ ئۇلۇغ جان ئانا...

ئۇيغۇر كىتاپ توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ئۆمەرجان شاۋۇدۇن

هايات قەدرى

1

كۆڭلى ئالەمدىنمۇ كەڭ مەردلەرنى جۇرئەتتىن سوراڭ،
كۆكتە پەرۋاز ئەيلىگەن قۇشلارنى سۈرئەتتىن سوراڭ.
لەيلى-مەجنۇندەك ۋاپادار ئوت يۈرەك بىر جۇپنى سىز،
خۇددى ئوت-يانغىن كەبى، ئۆچمەس مۇھەببەتتىن سوراڭ.
دوست دېگەنلەرغۇ تولا، ئامەت بىراۋغا بولسا يار،
ئاشۇ دوستنى باشقا كەلگەن جەبرى-كۈلپەتتىن سوراڭ.
غوربدىن هالۋا پۈتەركەن بولسا ئىنساندا چىدام،
شۇ چىدامنى ياخشى خسلەت، سەبرى-تاقەتتىن سوراڭ.
قىلچە نۇخسانسىز قىلىپ كۆرسەتسە كىمدۇر ئۆزىنى،
شۇنى سىز هەر خىل كۆرۈنگەن خۇي ۋە ئىللەتتىن سوراڭ.
بىر ئۆمۈر ئۆز نەپسىچۇن ئۆتكەننى چوغ تارتىپ هامان،
ئوق بولۇپ ئەل نەپرىتى باسقان پالاكەتتىن سوراڭ.
يىلنى كۈنگە تەڭ قىلىپ ئۆتكەن هاياتنىڭ قەدرىنى،
ئەل ئۈچۈن تۆككەن كۈمۈش تەر، ئەجرى-مېهنەتتىن سوراڭ.
تۆھپىدىن تاغلار ياساپ، سەپ ئالدىدا ماڭغاننى سىز،
دىلدا جۇش ئۇرغان ئۇلۇغۋار غايە-ئىستەكتىن سوراڭ.

2

پەسىللەر شاهى-سۈلتانى باهارغا شۇنچە ئامراق بىز،
باهاردىن نۇر ئىمپ دائىم ياشاپ كەلگەچكە قۇۋناق بىز.
باهار كەتمەس ۋەتەنگە چىن ئەقىدە باغلىدۇق مەڭگۈ،
ۋەتەن بىر تۇپ دەرەخ بولسا، ئۇنىڭ جىسمىدا ياپراق بىز.
باهار بىرلە شەرەپ قۇچتۇق، ساماداـكۆكتىمۇ ئۇچتۇق،
ۋاقتىنىڭ تىزگىنىنى چىڭ تۇتۇپ كەلگەچكە هەر ۋاق بىز.
مۇھەببەت، مېهرى-شەپقەتتە باهاردىن ئۈلگە ئالغاچقا،
مېغىزنى تەڭ چېقىپ يەيمىز بىرەر تال ئۇچكە تاپساق بىز.

جاهانغا سۆيگۈ، نۇر چاچقان باهار ئاتلىق پەرى بىرلە
ئەزەلدىن قان بىلەن گۆشتەك بولۇپ كەلدۇققۇ قوشماق بىز.

3

مەن بۈگۈن كەلدىم سالام دەپ، دوست-يارانلار ئالدىغا،
چېهرى نۇر-ئاپئاق گويا شۇ مېهربانلار ئالدىغا.
دەستە-دەستە گۈل ئېلىپ كەلدىم تەبەسسۇم ئىلكىدە،
ئىسلاهات ئاتلىق چېلىشتا قەهرىمانلار ئالدىغا.
شاشلىقىم-بەختىياشلىقىمغا ئەمدى مەن سالدىم يۈگەن،
چىقمىغايمەن ئالدىراپ قاشى كامانلار ئالدىغا.
ماختىنىم ماختىغان مېنىڭ پارلاق ئىجادىنىڭ يولىدا،
بارمىغايمەن ئەمدى ئويناشقا نادانلار ئالدىغا.
ئارزۇيۇمدۇر كەلتۈرۈش ئىلهام بۇلاقىدىن شاراب،
نەزمە-كۈيگە قەلبى تەشنا چاقىرغانلار ئالدىغا.

مۇرات ناسىر

نورۇز ئىلهامى

كەلدى نورۇز سۆيگۈ ئېلىپ زېمىنغا،
خىسلىتىدىن يەر-جاهانى ئىللىتىپ.
ئۈيقۇسىدىن تۇردى خۇشال كەڭ دالا،
پاك جىسمىدىن ئىپار هىدى تارقىتىپ.

كەلدى نورۇز سۆيگۈ ئېلىپ زېمىنغا،
شوخ شامالار سۆيگۈ چاچتى باغلارغا.
قىزىپ كەتتى مەشرەپ نورۇز شەنىگە،
ئامەت تىلەپ تولدى شاراب جاملارغا.

كەلدى نورۇز سۆيگۈ ئېلىپ زېمىنغا،
ئۇرۇقلار بىخ يېرىپ چىقتى تۇپراقتىن.

خۇشاللىقى سىغماي بۇگۈن ئىچىگە،
خۇش بېقىملىق كۈي ياڭرىدى بۇلاقتىن.

كەلدى نۇرۇز سۆيگۈ ئېلىپ زېمىنغا،
خۇشاللىقا تولدى، ئەلنىڭ يۈرىكى.
قۇياش نۇرى چاقنار دېهقان چېهرىدە،
مول-هوسۇل ۋە بايباشادلىق تىلىكى.

كەلدى نورۇز سۆيگۈ ئېلىپ زېمىنغا،
پاك مۇهەببەت چېچەكلىدى شۇنچە ئۇزۇن.
هايا جاندا دېدى ئاشىق-مەشۇقلار:
ۋىسال سەندە، سۆيگۈ سەندە ئەي نورۇز.

www.uyghurkitap.com

نۇرمۇھەممەت ياسىن ئۆركىشى

ئۇن توقۇزىنچى باھار

قەلبىمنىڭ ئېنىقلىمىسى

تۇن نىسبى سۈمۈرەر كىرپىكلىرىمنى،
سائىتىم توختىدى ۋاقىت ئالدىدا.
تۇگىدى ھەممىسى بۇ پەيتتە ئۇپراپ،
قۇيقۇرۇق قەلبىمدە قېپقالدى ۋىدا.

تۆكۈلەر سىملىداپ ئاخىرقى ئاخشام،
لەيلەيدۇ قەلبىمدە غۇۋا بىر سايە.
زۇمرەتتەك چۈشلەرنىڭ تۇتۇپ قولىدىن،
سۆزلەيدۇ يۈرىكىم سىلىق-سىپايە.

ئالماشتى بىكەتتىن كېچە پويىزى،
ئۆتىدۇ چوقۇمكى مۇڭلانغان بىر قىز،
راۋاقتا يۆلىنىپ خىيال سۈرەر ئاي،
نەشپۈتتەك سۆزلەرنى تېرىپ كېلەر كۆز.

سۈكۈناتتا جىلمىيار پەپلەپ مېنى،
چاقنىتار يۈلتۇزلار پەلەك سەتھىنى.
چىرىگەن يۈرەكتىن ئۇنەر تۆتقۇلاق،
بارمىقىم سۆزلەيدۇ كىمنىڭ خېتىنى.

سوغۇلۇپ بارىدۇ تەمخۇش كۆكرىكىم،
تۇن نىسبى سۈمۈرەر كىرپىكلىرىمنى.
تىلىمدىن ئۇچمىغان سۆزلەر بەك نۇرغۇن،
بىلىمەن شۇندىمۇ بىرلا ئىسمىنى.

قەلبىمدىكى قىز خاتىرىسىگە

مۇقەددەس ھېسلارنى قىلىپ كۈمپە يىگۈم،
ئارزۇيۇم قېتىدىن چىقتىڭ سۇغۇرلۇپ.
مەن يەنە پەرۋاسىز قالدىم تېڭىرقاپ،
ئۇنتۇلغان كۈنلەرنى ئويلاپ مۇڭلىنىپ.

خاتىرەم بەتلىرى سۇندى شىرىقلاپ،
مۇمكىنسىز تارىخىڭ تاقاپ ئىشكىنى.
چاناقلار لىقلاندى مىسكىن ناخشىغا،
كەلمەسكە يول ئالدى ئەمدى كەتكىنى.

قىپقىزىل رەڭ بېرىپ قاتتى تاشئەينەك،
گۈل بەرگى سەلكىندە قاقتى يۇمشاق پەر.
تۆكۈلەر باغرىمدا يىيىلغان ئۆتمۇش،
ئايلىنار چۈشلەرگە بولۇپ پەيغەمبەر.

لەپىلدەپ يىراقتا تاشلانغان خىيال
تىمتاسلا بوپقالدى كوچا قۇيرۇقى.
كۆمتۇرۇپ سەھەرنىڭ سىم-سىم كۈينى،
تارالدى ئاخىرقى گۈللەر پۇرىقى.

زېرىكتىم ئەبەدىي چۈشلەردىن قەۋەت،
خۇيلاندى سەزگۈمدە ئۇنتۇلغان ناخشا.
ئېپكەتتىڭ سەن مېنى يىراق بىر جايغا
قەلبىمدىن سۇغۇرۇپ تۇنۇشسىز ئاستا.

ئون توققۇزىنچى لىرىكا

خىيالچان گۈللەرگە ھېرىس سەن قەۋەت،
مۇلايىم تارلارغا تېگەر بارمىقىڭ.
سۆلكە تلىك باغلاردىن تېرىپ چىمەننى،
چۆللۈكلەر ئىلكىدە ئۈزەر ئۈيۈقىڭ.

تەنتەكمۇ ئەمەسسەن ۋە ياكى ئاقىل،
سۆيگۈدىن سۆزلەشكە توشامدۇ شەرتىڭ.
كىمىرىپ تۇرىدۇ باغرىڭنى ئويلار،
گۈللەردىن جۆيلۈشكە بار نېمە ھەققىڭ.

سويلايدۇ باغرىڭدا گۈزەل بىر ئاخشام،
چېكىلەر مەڭزىڭگە نۇر ياپراقلىرى.
بىلمەيسەن ئازابنىڭ شېرىنلىكىنى،
پۈرلانغان باغرىڭدا قەلبىڭنىڭ سىرى.

سۆزلەيسەن ئۈيقۇلۇق ئاستا پىچىرلاپ،
ئالدىڭدا خىيالچان كۆز شامالىرى.
ماناىلىق بىر ناخشا قەلبىڭدە، لېكىن
ئېقتىپ باردۇ چۈش تۇمانلىرى.

سۆيەرسەن نېمىنى خالاپ-خالىماي،
ئوخشىماس بۇگۈنگە ئەتىكى تەققىڭ.

تېپىشماق قولۇڭدا ئۈزەر مۆلدۈرلەپ،
ئەجەبكى بۇ ئۆمۈر، ئەجەبكى بەختىڭ؟

ئۆزۈمگە ئېنىقلىما

گۈگۈمغا كۆمتۈرۈپ ئۈزاق خىيالنى،
ئۈزىمەن گۈگۈمدەك ئۈزاق بىر كېچە.
مەستلىكنى خالايدۇ مەست بولغان ئالەم،
كۆتەرگىن قەدەھنى ئىچە-ئىچ، ئىچە!

تۈرىدۇ رەڭگىدىن كەتكەن بىر ئاۋاز
بىر دۆۋە ئازابقا قاراپ خىيالچان.
تۆكۈلەر قەلبىدىن نەگىدۇ تىم-تىم
ئازابتەك چىرايلىق ئازابلىق ئارمان.

نە ئۈچۈن كۆرۈنمەس كەيپسىز دەملەر،
يىراقتا-يىراقتا ئۈزەر بىر گۈگۈم.
ئاھ، نېچۈن چۈشەنمەس ئۇقماي قەلبىمنى،
ئېھ، مېنىڭ يەڭگىلتەك، يالغان كۆز نۇرۇم.

شۇنىرغان كۈچەيدى، كۈچەيدى يەنە،
قەيەردە تىترەيدۇ يېگانە بەختىم.
گۈگۈمغا كۆمۈلۈپ تۇرار بىر سايە،
ئۆزۈم دەپ بارىمەن، ئەمەس ئۇ بەلكىم...

ئەنۋەر قۇتلۇق نەزەرى

سېنى ئىزدەپ كېتىپ بارىمەن

شائىر

كېچە كۆكتە ئۈزۈپ يۈرگەن تولۇنئاي ئاققان قېنى بولسا كېرەك شائىرنىڭ.
كۈمۈش تېنى بولسا كېرەك شائىرنىڭ. قۇچاق ئاچار ئورمان، دەريا، تاغلارغا...
ئورنۇاپتۇ نەچچە تۇمەن يولتۇزلار، بەلكىم، كۆڭلى بولسا كېرەك شائىرنىڭ.

كىرىپ كەتتى قۇياش، ئاينىڭ قوينىغا،
بەلكىم ئۆيى بولسا كېرەك شائىرنىڭ.
ئەتىگەندە هايات ئېلىپ چىقتى، كۈن،
بەلكىم، روهى بولسا كېرەك شائىرنىڭ!

رۇبائىيلار

بىر تالاي ئارماننى قالدۇرۇپ ئۆتمۇش،
هەر ئارمان كەلگۈسى كۆرمەك بولغان چۈش.
هازىرقى رېئاللىق هەممىدىن مۇهىم،
ئۆزگەرتسەك قۇتلۇقلار ئۆسۈش-گۈللىنىش.

ئەخەت كەلپىن ئىنسانى

ئۆلۈكلەر ناخشىسى

بىز ئۆلۈك ئادەملەر، تىرىكلەر ئەكسى،
كۈنلىكى يەيمىز دەل ئۇچ ۋاختىن تاماق.
كۈنىمىز رېتىدە ئۆتسلا مەيلى،
بۇنىڭدىن ئارتۇقى لازىممەس بىراق.

بىز ئۆلۈك ئادەملەر، تىرىكلەر ئەكسى،
جىمجىتلىق بىزلەردىن شۇ قەدەر يىراق.

غەيرىتىڭ ۋە هەسەتتىن سۆزلىسەك بولدى،
كېچە هەم كۈندۈزدە يېقىشىپ قۇلاق.

بىز ئۆلۈك ئادەملەر، تىرىكلەر ئەكسى،
ئويلايمىز تولمۇ ياشاشنى ئۇزاق.
ياشايمىز دۇنيادا خىيالەن، ئەمما
ئىزدەپمۇ باقماستىن هاياتنى بىراق.

ئەزىز روزى

بىلدى

نىگار دەپ باشتا بىر گۈل يۈز مېنى بەك بىباها بىلدى،
يېنىمدا ئايلىنىپ پەرۋانىدەك پەر-ئەۋلىيا بىلدى.
مۇهەببەت ۋەجىدىن شەيدالىقىنى لاپ ئۇرۇپ هەردەم،
شۇ بۇ هۆسنۈمنى گۈل، جىسمىمنى جاندىن ئەتىۋا بىلدى.
سۆيۈندۈم مەهلىيا قىلغاچقا رىشتىم باغلىنىپ ئاندىن،

كۆرۈڭ ئۇ دەردى ئىشقىمدا ئۆلۈشنى ھەم راۋا بىلدى.
پىراقتىن زارلىدى دائىم يېنىدا بولمسام ھەمراھ،
ۋىسالدىن دەردىگە دەرمان بولۇشنى ئەڭ داۋا بىلدى.
ئىشەندىم، ئىنتىزار بولدۇم ئۇنىڭ سۆيگۈسىگە ھەردەم،
ئېچىپ قوينۇمنى كۆلدۇم، يار قۇچاقلاپ بىر لاۋا بىلدى.
ۋىسالغا بىز يېقىنلاشتۇق، بىراق ئۆتمەي ريا مەندىن،
چېنىپ جانان، مۇھەببەتكە پىدالىقنى گۇناھ بىلدى.
يىراقلاپ باردى پەرۋاسىز ۋاپايۇ ئەھدىدىن ئاخىر،
ھىدى ئۇنبەرچە قەددىمنى زەھەرلىك بىر گىياھ بىلدى.
پۇشايمان، ئەمدى قان باغرىم، يۈرەك ھەسرەتتە مىڭ پارە،
گۈزەللىك سېھرى ئول جادۇ جۇدالىقنى راۋا بىلدى.

غۇجمۇھەممەت مۇھەممەت

ئىككى غەزەل

1

باراڭلار ئۆزرە ئاي مسكىن قارار ھەيرانە-ھەيرانە،
سامادىن چۈشتى بىر يۇلتۇز بۇيان سەيلانە-سەيلانە.
قونۇپ تارىغا تەمبۇرنىڭ پەلەكتىن ساقىغان ئەبغان،
ئاھاڭلار كەينىدە ئۆكسۈپ يۈرەر سەرسانە-سەرسانە.
ئەسرلەر دەھشتىدىن مۇڭ-پىغان ئەيلەر قوشۇق، تاشلار،
ساباغا ئەگىشىپ كۆكلەم يۈرەر ھەريانە-ھەريانە.
ساھىلغا لەيلىنىپ چىقتى دۇتارنىڭ كۆبجىگەن زارى،
مۇھەببەت قۇشلىرى كەلدى ئۇچۇپ بىگانە-بىگانە.
يورۇپ كۆك گۈمبىزى، چاقماق چېقىپ يىرتىلدى بىردىن تۇن،
قېنى مسكىن، مۇقام ياڭرات بوۋاڭدەك سەنمۇ مەردانە.

2

شەيتىنى ئەسلاكى شەيتان، ئادىمى ئادەم يەنە،
ئادىمى شەيتان بولۇشقا قىستىغان ئادەم يەنە.
تەدبىرۇ تەقدىركى بىر جۇپ پالاغى شۇ كېمىنىڭ،
كېمىنى ھەيدەپ بىغەم يۈرگەن ھامان ئادەم يەنە.
ئۆزىنى كۆرمەك بولۇپ تەڭرى كۆزىدە بىر ئۆمۇر،
تەڭرىنى تۇغقان، ئۆزىدىن ئاينىغان ئادەم يەنە.
جەننىتى تۇرسا تىرىكلىك ئالىمدە قاغجىراپ،
روھىدا ئاسراپ ئۆلۈمنى ساقلىغان ئادەم يەنە.
بول ئاگاھ مسكىن، ياراتماق بوپ ئۆزىنى قايتىدىن
بىگۇناھ تۇپراقنى تىلغاپ ئالجىغان ئادەم يەنە.

بۇ ساندىكى شېئىرلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى **مامۇت زايىت، ئوسمانجان ساۋۇت**

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com

ئايگۈل مويدىن

بېرسلغان باش

(هېكايه)

بۆلۈم ئىشكىنى ئەمدىلا ئېچىپ تۇرغان زەينەپ ئۆزىنىڭ كەينىدىن سوغدىشىپلا كىرىپ كەلگەن غۇنچەمگە قاراپ:

— بىرەر ئىشىڭىز بارمىدى؟ — دەپ سورىدى.

— قىزىق گەپ قىلدىڭىز، ئىشى بولمىغان ئادەم بۇ يەردە نېمىش قىلىدۇ؟ — دېدى غۇنچەم تېرىكىپ، — مەن نىكاھتىن ئاجراشقىلى كەلدىم.

كۈتۈلمىگەن جاۋابتىن زەينەپ سەل-پەل ئوڭايسىزلىنىپ قېلىپ، ئۆزىنى دەرھال ئوڭشىۋالدى.

— قېنى بۇياققا ئۆتۈپ ئولتۇرۇڭ، — دېدى ئۇ ئۇدۇلىدىكى يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇقنى غۇنچەمگە كۆرسىتىپ.

— خانىم، مەن ئالدىرايتتىم، ئاجرىشىش خېتىنى پاتراق كېسىپ بەرگەن بولسىڭىز.

غۇنچەمنىڭ مىجەزىنىڭ چۈشىلۈقىمۇ ياكى تۇرمۇشىدا يۈز بەرگەن كۆڭۈلسىزلىك تۈپەيلىدىنمۇ ئۇنىڭ گەپ-سۆزلىرى قوپال ھەم ئېچىرايى خاپا كۆرۈنەتتى.

— ئالدىرىماڭ، نىكاھتىن ئاجرىشىش سىز ئويلىغاندەك ئوڭاي ئىش ئەمەس. ئەھۋالنى ئەتراپلىق تەكشۈرگەندىن كېيىن ئاندىن بىر تەرەپ قىلىمىز، — دېدى زەينەپ گەپنى كەسكىن قىلىپ. زەينەپ ئەھۋالنى بايان قىلمايلا، ئاجرىشىمەن، تېزراق خەت كېسۈپتىمىكىن، دەپىشلىرىدىن بۇ ئايالدا نېرۋا كېسىلى ياكى بىرەر نورمالسىزلىق بارمۇ قانداق دەپ ئويلاپ، ئۇنىڭ باش-ئايىغىغا سەپسېلىپ قاراپ قويدى.

— خانىم، تەكشۈرگۈدەك ئىش يوق. «ئۆزۈمنى چاغلىماي شىلتىمىكىنى ئېتىپتىمەن» دېگەندەك قەدەمنى ئويلىماي باسقانلىقىم ئۈچۈن ھەممە گۇناھ ئۆزۈمدە. مېنى ئۇنىڭدىن بالدۇرراق ئاجراشتۇرۇۋەتسە كۆلار.

— سىز ئالدى بىلەن ئەھۋالنى تولۇقراق سۆزلەپ بېرىڭ، — دېدى زەينەپ ئۇستەل تارتمىسىدىن قەغەز-قەلەم ئېلىۋېتىپ.

— بوپتۇ، سۆزلىمىسەم بولمايدىغان يېرى بولسا سۆزلەپ بېرەي. بىراق،

تەكشۈرۈشىگىلارنى بەك كەينىگە سۈرۈ-
ۋەتمەگىلار، — دېدى ئۇ سۆزلەشكە
تەمشىلىپ.
— تۈرۈپ تۇرۇڭ، ئىسمىگىز نېمە؟
— غۇنچەم.
— نەدە ئىشلەيسىز؟
— «باھار» مېھمانخانىسىدا كاسسىر-
لىق قىلىمەن.
— يولدىشىگىزنىڭ ئىسمىچۇ؟
— ئەيسابارات.
— قەيەردە ئىشلەيدۇ؟
— 105-ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق
قىلىدۇ.
— سىلەر توي قىلغىلى قانچە ئۈزۈن
بولدى؟
— تېخى ئىككى ئاي بولمىدى.
— نېمە، توي قىلغىلى ئىككى ئاي
بولمىدى دەمسىز؟
— شۇنداق خانىم، ئىككى ئاي
بولمىدى، — دېدى غۇنچەم قىسقىچىلا
قىلىپ.
ئەيسابارات دېگەن ئىسمىنى ئاڭلىغان
زەينەپ قانداقتۇر بىر ئىش ئېسىگە
كەلگەندەك قەلەمنى لەۋىگە تەگكۈزگەن
ھالدا يېنىك باش لىڭشىتىپ قويدى. ئۇ
كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچە ئارىلىقتا نۇرغۇن
ئىشلارنى ئەسلەشكە ئۈلگۈردى. چۈنكى
بۈرۈن ئەيسابارات بىلەن ئۇنىڭ ئىلگىرىكى
ئايالى قەمەرنىڭ نىكاھىنى ئاجرىشىش
ۋەسىيىتىنى ئۇ بېجىرگەنىدى. لېكىن ئۇ
ئەيسانى تونۇيدىغانلىقىنى غۇنچەمگە
ئاشكارىلىمىدى.
— ئاراڭلاردا نېمە ئىش يۈز بېرىپ
ئاجراشماقچى بولدىڭىز؟ — دېدى زەينەپ
سوئالنى داۋاملاشتۇرۇپ.
— نېمە ئىش يۈز بېرەتتى دەيسىز،
كېلىشەلمىدۇق.
— بىر-بىرىڭلارنى چۈشىنىپ ئاندىن
توي قىلمىغانمۇ؟
— ياق، خانىم. ئادەمنى نەس
باسقۇسى كەلسە كۆزگە ھېچنەرسە
كۆرۈنمەيدىغان چېغى كونىلار، ئايال كىشى
دېگەن ئۆچكە يېغىغا ئوخشاش ئاسان
ئېرىپ كېتىدىغان نەرسە، دېسە نېمە
دېگىنىكىن دەپتىكەنمەن. بۇ ھەقتە تكە
ئەمدى ئىشەندىم. بولۇپمۇ مەن بىر ئىشقا
ئاسان ھاياجانلىنىپ كېتىمەن. بىرى يىغلىسا
تەڭ يىغلايمەن. كۆڭلۈم بەك يۇمشاق.
شۇنىڭ ئۈچۈنمىكىن، ئەيسانىڭ يالغان-ياۋدا-
داق گەپلىرىگە، كۆيدۈم، پىشتىم، دەپ
يازغان شېئىرلىرىغا ئېرىپ كېتىپتىمەن.
— ئېرىڭىز تېخى شېئىرمۇ يازامتى؟—
دېدى زەينەپ كۈلۈمسىرەپ.
ئۇ غۇنچەمنىڭ ئوچۇق-يورۇقلۇقىغا
قىزىقىپ قالغانىدى.
— شۇنداق. ئۇ شېئىرنى خېلى
قاملاشتۇرۇپ يېزىپ قويىدۇ. راستىنى
ئېيتسام، ئۇنىڭ شېئىرلىرى، چىرايلىق
گەپلىرى مېنى ئۆزىگە رام قىلغۇالغان.
— سىلەر قانداق تونۇشۇپ قالغانتىڭ-
لار؟
— ئىككىمىز بىر دوستۇمنىڭ ئۆيىدىكى
ئولتۇرۇشتا تونۇشۇپ قالدۇق. ئۇ قىزىق
چاقچاق، يۇمۇرلۇق گەپلىرى بىلەن سورۇن-
دىكى ھەممەيلەننى كۈلدۈرۈپ ئولتۇردى.
بىردەمدىن كېيىن چاقچاق بويىتاقلارغا

مەركەزلەشتى.» ئارىدىن بىرەيلەن «ئەيسا، بۈگۈن مۇشۇ پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ كۆڭلۈڭگە يارىغاندىن بىرنى كاپلا قىلىپ تۇتامسەن» دېدى مېنى كۆزى بىلەن ئىما قىلىپ. «ئاداش، كاپلا قىلىپ تۇتۇۋالمىغان مال بازىرىدىكى قوي ئەمەس. ئالدىرىماڭمۇ هازىرلا ئۆزۈمگە يارىغاندىن بىرنى كەلتۈرۈۋالمەن» دېدى ئۇمۇ بوش كەلمەي هىجىيىپ. ئولتۇرغانلارنىڭ هەممىسى پاراققىدە كۈلۈشتى. كېيىن تانسا باشلاندى. ئۇ مېنى بىرىنچى بولۇپ تانسىغا تارتتى. ئۇماڭا چاقچاق قىلىپ: «سىگلىم، مەن تانسا-پاتسا، ئۇسسۇل-پۇسسۇل دېگەنلەردىن خەۋىرىم يوق ئادەم. قېنى ئىلتىپات قىلىپ ئۆگىتىپ قويارسىز» دېدى. شۇ كۈنى ئىككىمىز بىر نەچچە قېتىم تانسا ئويناندۇق. ئۇ ئىسكەتى سەت، كۆرۈمسىز كىشى ئىدى. لېكىن، نېمىشقىدۇر كۆزۈمگە ئىسسىق كۆرۈنۈپ قالدى.

شۇ كۈننىڭ ئەتىسىلا ئۇنىڭدىن بىر پارچە خەت تاپشۇرۇپ ئالدىم. ئۇ خەتتە:

بىر كۆرۈپ كۆيدۈم ساڭا،
دىلبىرىم ئوماق غۇنچە.
يەتكۈزگىن ۋىسالىڭغا،
تەلمۈرتمە مېنى مۇنچە.

ئاھ، سۆيۈملۈكۈم غۇنچەم، ياخشىمۇسىز؟ مېنىڭ سىزگە بولغان يالقۇنلۇق هېسسىياتىمنى ئىزهار قىلىشىمغا رۇخسەت قىلغايسىز. جېنىم غۇنچەم، مەن سىزنى بىر كۆرۈپلا كۆيۈپ قالدىم. نەچچە ۋاقتىن بېرى سىزدەك گۈزەل خۇلقلىق نازىنىنى ئەجەپ كۆرمەپ-تىكەنمەن. خەير، كېرەك يوق. هېلى هەم تەلىيىم ئۇدۇن كەلدى. جېنىم غۇنچەم، هازىر تاقىتىم تاق بولدى، ئىككىمىز توي قىلايلى، مەن سىزنىڭ تەلىپىمنى رەت قىلماسلىقىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن، دېگەندەك گەپلەرنى يېزىپتۇ.

مەن ئەيسا تەسۋىرلىگەندەك گۈزەل، خۇلقلىق نازىنىنلاردىن ئەمەسلىكىمنى بىلىپ تۇرسامۇ ئۇنىڭ خېتىنى ئوقۇپ سىماپتەك ئېرىپ كەتتىم. شۇنداق قىلىپ ئىككىمىز تېزلا توي قىلدۇق.

— ئەمدى نېمىشقا ئاجراشماقچى بولدۇڭلار؟

— مەن ئەيسانىڭ بېشىنى يېرىۋەتتىم.

— نېمە ئۈچۈن؟

— بولدى خانىم. ئۆتۈنۈپ قالاي، ئىچكىرىلەپ سوراۋەرمىسىڭىز.

— بىز سەۋەبىنى بىلمەسەك قانداق بولىدۇ؟

— ئاچچىقىمدا كۆزۈمگە هېچ نەرسە كۆرۈنمەي قاپتۇ.

— شۇنچىۋالا ئاچچىقىڭىز كەلگەندەك نېمىش بولغانتى؟

— «ئۆيدىكى گەپ تالاغا توغرا كەلمەپتۇ» دېگەندەك، ئىنسانىنىڭ ئېغىزىدىكى گېپى بىلەن ئەمەلىيەتنىڭ بىردەك بولمىقى تەس ئوخشايدۇ. مەن ئەيسانى بەرگەن باهايىمدا ئۇتتۇرۇۋېتىپتىم. ئەرلەر-نىڭ هەممىسى مەرد-مەردانە، كەڭ قورساق، قولى ئوچۇق، سېخىي كېلىدۇ، دەپ ئويلاپ قاپتىمەن. شۇڭا ئۇنىڭ

چرايى بىلەنمۇ ھېسابلىشىپ ئولتۇرماستىن ماقۇل بوپتىكەنمەن. توي قىلىپ بىر ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن ئۇنىڭ قانداقلىقىنى بىلىدىم. ئۇ ئۆتۈپ كەتكەن پېخسىق، چاكىنا، نامەرد نېمىكەن.

— ئوچۇقراق سۆزلەڭ، — دېدى زەينەپ خاتىرە يېزىۋاتقاچ ئىزاھات بېرىپ.

— بولىدۇ، مەن سىزگە بىر-ئىككىلا مىسال كەلتۈرۈپ بېرەي، — دېدى غۇنچەم سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — بىز توي قىلىپ ھەپتە ئۆتمىگەن چاغ ئىدى. بىركۈنى مەن ئۇنىڭغا، خەلق باغچىسىدا ناھايىتى قىزىقارلىق پانۇس سەيلىسى بولۇۋاتىتۇ. بىزمۇ بېرىپ كۆرۈپ كېلەيلىچۇ، دېدىم يېڭىياچە توي قىلغان چوكانلارغا خاس ئەركىلەش بىلەن.

— نېمە دېدىڭىز؟ مۇشۇ ئىت ئۆلدۈخان سەنجۇسەن سوغۇقتا باغچىدا كۆرگۈدەك نېمە بار ئىكەن؟ — دېدى ئۇ ئەجەبلەنگەن ئاھاڭدا.

— قىشنىڭمۇ ئۆزىگە تۇشلۇق گۈزەل مەنزىرىسى بارده، شۇنى كۆرمەمدۇق. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئىچكىرىدىن مۇز ئويمىچىلار كېلىپ، مۇشۇك ئېيىق، ئەجدىھا، بېلىق قاتارلىق ھەر خىل جانىۋارلارنىڭ، ئىما-رەتلەرنىڭ مۇز ھەيكەللىرىنى ياساپتۇدەك. نەچچە كۈندىن بىرى تېلېۋىزوردا تەشۋىق قىلىۋاتقىنىنى ئاڭلىمىدىڭىزمۇ. تېخى ئۇنىڭ بېلىتى بەك باس-باسكەن. سۇغۇق دەپ ئويدىلا ئولتۇرۇۋېرەمدۇق، — دېدىم.

— بۇنداق سوغۇقتا جاق-جاق تىترەپ ئۇنى كۆرگىلى بارمىسمۇ نېمە بوپتۇ، پۇلنى بىكاردىن-بىكار ئورۇنسىز يەرگە بۇزۇپ،— دېدى ئەيسا غۇدۇراپ.

— ۋاي خۇدايىمەي، ھەجەب غۇدۇراپ كەتتىڭىزغۇ، بىر-ئىككى بېلەت جانغا كېلەتتىمۇ، بىزنىڭ ئىدارىدىكىلەر بېرىپ كۆرۈپتىكەن، ماختىشىپ كەپتۇ. شۇ خەقمۇ-سوغۇقتا مۇزلاپ بىر نېمە بولۇپ قالماپتىغۇ، — دېدىم.

— بارغىڭىز كەپكەتكەن بولسا ئۆزىڭىز بېرىڭ. مەن ئۆيدە تۇرۇپ تۇرای. سوغۇقتا ھېچيەرگە بارغىم يوق، — دېدى ئەيسا قوپاللىق بىلەن.

مەن ئۇنىڭ ماڭا مۇناسىۋىتىنى قىلىشىنى زادى ئويلىمىغانىدىم.

— قىزىقكەنسىز ئەيسا، سىز بارمىغان يەرگە مەن ئۆزۈم يالغۇز بارسام قاملىشار-مۇ؟ كىشىلەر مېنى نېمەدەر، ئىككى بېلەت ئېلىشقا چىدىمسىڭىز مەن ئالسامۇ بولۇ-ۋېرەتتىغۇ؟ — دېدىم مەنمۇ ئۆكۈپ.

— بولدى-بولدى، خاپا بولماڭ، بارساق بارىلى، قاچان بارىمىز؟ — دېدى ئۇ ئۆزىنى سەل-پەل ئوڭشۇۋېلىپ چىرايىنى كۈلكە يۇگۇرتۇپ.

ئەيسا بىلەن ئىككىمىز ئەتىسى ئىشتىن چۈشۈپ باغچا ئالدىدا ئۇچرىشىشقا كېلىشىۋال-دۇق.

ئەتىسى مەن ئىشتىن چۈشۈپلا ئۇدۇل باغچىغا يول ئالدىم. مەن ئۇنى باغچا ئالدىدا مېنى كۈتۈپ تۇرۇۋاتقاندۇ، دەپ پەرەز قىلغانىدىم. لېكىن ئۇ تېخى كەلمە-گەنىكەن. توپتوغرا بىر سائەت كۈتتۈم. سوغۇق جان-جېنىمدىن ئۆتۈپ ۋۇجۇدۇمنى مۇزلىتىۋەتتى. مەن پۈتلۈرۈمنى بىر-بىرىگە يېنىك ئۇراتتىم. ئۇياقتىن-بۇياققا ماڭاتتىم.

قوللىرىمنى ئۇۋلايتتىم. باش ياغلىقىمنى ھېلىدىن-ھېلىغا تۈزەشتۈرەتتىم. بىر چاغدا ئەيسا قەدەملىرىنى ئالدىرىماي يۆتكەپ كەلدى.

— ئەمدى كەلدىڭىزمۇ؟ مەن بەك توڭلاپ كەتتىم. سىزنى ساقلىتىپ قويماي دەپ تاماقمۇ يېمەي كېلىۋاپتىمەن، — دېدىم مەن سەل قىيدىغان ئاھاڭدا.

— كىم سىزنى ئۇنچىۋالا بالدۇر كېلىۋېلىك دەپتۇ. قورساقنى توقلاپ ئالدىرىماي كەلسىڭىز بولماسمىدى. ئازراق غەيرەت قىلىك. باغچىدىن چىقىپ ئۆيگە بارغاندا تاماق ئېتىپ يەرسىز، — دېدى ئۇ بىپەرۋا ھالەتتە، ئاندىن، — بولمىسا ئازراق گازىر ئېلىپ بېرەي، چېقىپ تۇرۇڭ، — دەپلا باغچا ئالدىدىكى گازىرچىلارنىڭ يېنىغا قاراپ ماڭدى.

ئەينىسانىڭ بۇ گېپىدىن گويا بېشىمغا توك كالتىكى تەگكەندەك ئۇجۇقۇپ، ئىزىمدا تاياقتەك قېتىپلا قالدىم. مەن تېخى ئۇنى، سۆيۈملۈكۈم كەچۈرۈڭ، سىزنى ساقلىتىپ قويۇپتىمەن، ھازىر ھاۋا بەك سۇغۇق، ئالدى بىلەن تاماق يەيلى، — دەيدىغۇ، دەپ ئويلاپتىمەن. نەدىكىنى، ئۇنىڭ ئاغزىدىن ئۇنداق گەپ چىقىش تۇگۈل، چىرايىي خۇددى موردىن چىققان ئىستەك تۇتۇكۇپ كەتتى.

— بولدى ئەيسا، مەن باغچىنى كۆرمەيمەن، ئۆزىڭىز كۆرۈڭ، گازىرنىمۇ ئۆزىڭىز چېقىڭ، — دېدىم-دە، ئالدى-كەينىمگە قارىماي ئۆيگە كەتتىم.

ۋەقەنىڭ جەريانىنى سۆزلەپ ۋاقتىڭىزنى ئەپسۇسلاندۇمغۇ دەيمەن. سۆزۈمنى قىسقارتاي، — دېدى ئۇ قارشى تەرەپنى زېرىكتۈرۈپ قويۇشتىن ئېھتىيات قىلىپ.

— قورۇنماي سۆزلەڭ. ماڭا ھەرگىز زېرىكىشلىك تۇيۇلمايدۇ، — دېدى زەينەپ، — ئۆيگە كېلىپ بىرەر نەرسە قىلىپ يېدىڭىزمۇ ياكى ئاچ قورساق پېتى يېتىپ قالدىڭىزمۇ؟

— بىرنەرسە ئېتىشكە رايىم بارمىدى. مەن مېھمانخانىدا ئىشلىگەچكە، كۆپ ھاللاردا ئۆيگە تەييار يېمەكلىكلەرنى ئالغاچ كېلەتتىم. ھەسەل، مۇرابا، پېچىنە-پىرەنىك قاتارلىق تاتلىق-تۇرۇملارنىمۇ ئۆكسۈتمەيتتىم. ئۆيگە كېلىپ ئازراق بىر نەرسە يەي دەپ قارىسام ھېچنەرسە يوق. ئىلگىرىمۇ ئەكەلگەن نەرسىلەر ئۆزىچىلا يوقاپ كېتەتتى. بۇ نېمە ئىش، بۇ ئۆيدە ئىككىمىزدىن بۆلەك ئادەم بولمىسا، دەيتتىم ئۆزۈمچە ھەيران بولۇپ، ئاخىرى كۆزۈمگە بىر قەغەز يەشىك چېلىقتى. يەشىكنى ئالدىمغا تارتىپ قارىسام بىر مۇنچە كېرەكسىز تۆمۈر-تەسەك، قۇرۇق بوتۇلكا، مۇرابا قۇتىلىرى قاتارلىق نەرسە-لەر بار ئىكەن. تووۋا، بۇ كېرەكسىز نەرسىلەرنى تاشلىۋەتمەي يىغىپ نېمىش قىلىدىغاندۇ، دەپ ھەيران بولدۇم. ئاندىن يەشىكنى ئۆز جايىغا ئىنتىزىپ قويۇپ دېيىشىمگە، ئۇنىڭ ئارقىسىدا تۇرغان كىچىككىنە ساندۇققا كۆزۈم چۈشۈپ قالدى. ئۇنىمۇ ئېچىپ قاراپ باققۇم كېلىپ ئاغزىنى ئاچسام، خۇدايا تووۋا، ساندۇق ئىنچىدە ھەسەل، مۇرابا قۇتىلىرى، پېچىنە-پىرەنىڭ-لەر ۋە پارچە-پۇرات نانلار تۇرىدۇ. تووۋا، دەپ ياقامنى تۇتۇپ تۇرۇپلا قالدىم.

يه يدىغان نه رسىنمۇ يوشۇرامدۇ كشى، بۇ قانداق مىجەزلىك مەخلۇقتۇ، دېدىم ئىچىمده ئۆز كۆزلۈرۈمگه ئىشەنمەي. مەن ئۇ نەرسىلەرنى ئۆز جايىغا ئاۋۋالقىدەك قويۇپ قويدۇم. شۇنىڭدىن كېيىن ئەيساغا بولغان ھۆرمىتىم، ئىشەنچىم، مۇھەببىتىم تېنىك ئورنىنى نەپرەت، يىرگىنىش ئىگىلىدى. ئۇنىڭ پەس، چاكىنا قىلىقلىرىغا غەزىپىم كەلدى. تۇرمۇشتا ئويلىماي باسقان قەدىمىم ئۈچۈن پۇشايمان ئازابىدا ئۆرتەندىم. ئۆز-ئۆزۈمنى ئەيىبلىدىم.

— ئەيسا باغچىدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن قانداق بولدى، يۈزىگه سالدىڭمۇ؟— دېدى زەينەپ كېيىنكى ئىشلارنىڭ قانداق بولغانلىقىنى بىلىشكه ئالدىراپ.

— ياق، مەن ئۇنىڭغا ھېچنەرسه دېمىدىم. بۇ ئىشلارنى ئۇنداق ئادەمنىڭ يۈزىگه سېلىشمۇ ھاجەتسىز. ئەيسا شۇ كۈنى خېلىلا كەچ قايتىپ كەلدى. سوغۇقتا ئۇنىڭ قاش-كىرپىكلىرىنى ئاپئاق قىراۋ باغلاپ كەتكەنىدى. ئۇ خىيالىدا مېنى ئوخشىتىپ تاماق ئېتىپ قويدى، ئىسىق تاماقنى يەپ ھاردۇقۇمنى چىقىرىمەن دەپ ئويلىسا كېرەك، قازاننىڭ تۈۋاقلىرىنى، كورىلارنىڭ ئاغزىلىرىنى بىر-بىرلەپ ئېچىپ باقتى. مەن ئۇخلىغان بولۇپ ئۇنىڭ ھەرىكىتىنى كۆزىتىپ ياتتىم. شۇ كېچىسى تاڭ ئاتقۇچه زادى ئۇخلىيالمىدىم. سانسىز غەم-ئەندىشەر كۆز ئالدىمدا دۆۋىلىنىپ، يۈرىكىمنى مۇجۇيتتى. ئەر-خوتۇنلۇق مۇناسىۋىتىم بىرىكلەشسه، تۇرمۇشتا زادىلا خاتىرجەملىك بولمايدىكەن. ھاياتىنى قانداق ئۆتكۈزۈشنى بىلمىگەن ئادەم بىلەن بىر ئۆيده تۇرمۇش كەچۈرۈش نەقەدەر كۆڭۈلسىز-ھە!؟ مەن شۇلارنى ئويلاپ، خۇددى تېگى يوق ھاڭغا غۇلاپ كەتكەندەك ئازاب ئىچىده قالدىم. خانىم، بىز ئايالالار نېمىدېگەن ئاجىز ھەم بىچارە... مەن بىر ئەرگه تەگسەم شۇنىڭ بىلەنلا مەڭگۈ ئۆتسەم دەيتتىم. بىراق، مېنىڭ ئارزۇ-ئارمانلىرىم بەربات بولدى.

ئۆتكەن كۈنى مەن دوختۇردا يېتىپ قالغان بىر خىزمەتدىشىمنى يوقلاپ كېلىش ئۈچۈن تاماق ئەتكەنىدىم. دوختۇرخانىغا ئىسسىق ئاپپىرىمەن دەپ، ئەيسانىڭ ئاشنى ئۇسسۇپ بېرىپلا ئالدىراپ دوختۇرخانىغا ماڭدىم. قايتىپ كېلىپ تامىقىمنى يەي دەپ قازانغا قارىسام قازان قۇرۇق تۇرىدۇ. مەن ئۆيگه بىرەر مېھمان كىرگەن ئوخشايدۇ، دەپ ئويلىدىم. ئەمما ھېچكىمنى كىرگەندەك قىلمايتتى. ئەيسا مېنىڭ تامىقىمنى چىنىگه ئۇسسۇپ بىر يەرگه ئېلىپ قويغانمىدۇ، دېگەن ئوي بىلەن ھەممه جايىنى قاراشتۇردۇم. كۆڭلۈمگه بىردىن ھېلىقى كۈنى كۆرگەن نەرسىلەر كەلدى-دە، ئىختىيارسىز كارىۋاتنىڭ تېگىدىكى ھېلىقى ساندۇقنى قارىدىم. دېگەندەك بىر چىنه ئاش ئاشۇ ساندۇقنىڭ ئىچىده تۇرىدۇ. مەن ئاچچىقىمدا تىترەپ كەتتىم، شۇ ئاچچىقىمدا ساندۇقتىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى جوزا ئۇستىگه ئېلىپ قويدۇم. مەن ئەيسادىن ھەقىقەتەن قاتتىق نەپرەتلەندىم. ئۇنى قانداقمۇ ئەركەك دېگۈلۈك، بۇ نېمىدېگەن رەسۋاچىلىق، نېمىدېگەن سەت قىلىق. دەل شۇ چاغدا ئۆيگه ئەيسا كىرىپ كەلدى. جوزا ئۇستى-

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ىدىدىكى نەرسىلەرنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتتى. ئۇ مېنىڭ كۆزلىرىمگە قاراشقا جۈرئەت قىلالماي يەرگە قارىۋالدى. بىردەمدىن كېيىن «قورققان ئاۋۋال مۇش كۆتۈرەر» دېگەندەك، ھەممە بولدى، ماگا نېمانچە سەت قارايسەن؟ دەپ، ئاچچىقى بىلەن ھۇرپەيدى.

«جۇر، تەشكىلگە بارىمىز. نېمە بولغانلىقىنى شۇ يەردە ئېيتىپ بېرىمەن» دەپ ئۇنىڭ بىلىكىدىن تارتتىم.

«تەشكىلگە بارغۇدەك نېمە ئىش بوپتۇ» دېدى ئۇ بىپەرۋا ھالدا. كېلىپ ئولتۇرۇۋالدى.

«ھەي، سەن نەدە ئاچ قالغان مەخلۇقسەن، يەيدىغان نەرسىنى كارىۋاتنىڭ تېگىگە يوشۇرۇپ قويۇپ نېمە قىلاتتىڭ؟» دېدىممەن ئاچچىقتىن يىغلىغۇدەك بولۇپ.

«ساقلاپ يەيمەن، قانداق، گېپىڭ بارمىتى؟» دېدى ئۇ قىزارماي تۇرۇپ. ۋۇجۇدۇمغا يىغلىپ قالغان غەزەپ ئوتى بىراقلا يالقۇنجاپ، جان ئاچچىقىمدا چىندىكى ئاشنى ئېلىپلا، «مانا، توي ئەمسە» دەپ ئەيسانىڭ بېشىغا ئاتتىم. ئۇنىڭ بېشى يېرىلدى. ئەھۋال مانا مۇشۇ.

— خىزمەت ئىشلىسەڭ ئەپلىشىپ قالساڭلار قانداق؟ — دېدى زەينەپ غۇنچەمگە نەسىھەت قىلغان ئاھاڭدا، — ئىنسان بولغاندىكىن ئوڭشىلىپ قالامدىكىن دەيمىنا.

— خۇدايىم ساقلىسۇن، مەن ئەمدى ھەرگىز ئەيسا بار كوچىغا كىرمەيمەن، — دېدى غۇنچەم بېشىنى چايقاپ، — ئوڭلانسا بۇ چاققىچە ئوڭلىنار ئىدى. مەن ئەزەلدىن قىزغانچۇق، ئىچى تار، خوتۇن كىشىنىڭ تۆشۈك ئىشلىرىغا ئارىلىشۋالىدىغان چۈپەي ئەرگە ئوچ ئىدىم. بۇ ئادەم تاماق ئەتسەم قازان بېشىغا كېلىۋېلىپ، ياغنى ئازراق سېلىڭ، گۆشنى ئۇششاقراق توغرىڭ، ئۇننى چاغلاپ يۇغۇرۇڭ دېگەندەك گەپلەرنى قىلىپ بۇرنى-قۇلىقىمچە تويغۇزۇۋەتتى، بولدى، ئۇنىڭدىن يەتكۈچە بىزار بولدۇم.

— بولىدۇ. سىزنىڭ پىكرىڭىزنى ئاڭلىدۇق. ئەمدى ئېرىڭىزنىڭ پىكرىنىمۇ ئالماي بولمايدۇ. ھازىرچە سىز قايتىپ تۇرۇڭ، — دېدى زەينەپ.

غۇنچەم چىقىپ كەتتى. زەينەپ ئېغىر ئۇھ تارتقىنىچە ئويغا پاتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئېسىغا ئەيسانىڭ بىرىنچى قېتىم ئالغان ئايالى قەمەر كەلدى.

بىر كۈنى زەينەپنىڭ ئالدىغا بۇغداي ئۆڭ، زىلۋا بوي، تارتىنچاق بىر چوكان كىرىپ كەلدى. ئۇ تولىمۇ چىرايلىق ئىدى. لېكىن ئۇنىڭ چىرايىدا بىر خىل بىچارىلىك ئەكس ئېتىپ تۇراتتى.

— خانىم، مەن يولدۇشۇمدىن ئاجراشماقچىدىم، قانداق رەسمىيەتلەر بېجىرىلىدىكىن؟ — دېدى ئۇ تارتىنغان ھالدا يەرگە قاراپ.

— ئەر-ئايال ئىككىلا ئاجرىشىشقا بىرلىككە كەلگەنمۇ؟ — دېدى زەينەپ چوكانغا قاراپ.

— يولدىشىم بىردەم خېتىگىنى بېرىمەن دەيدۇ. بىردەم بەرمەيمەن دەيدۇ، قىلغان گېپىنىڭ ھېچ تۇتامى يوق. بىراق مېنىڭ ھېچ چىدىغۇچىلىقىم قالمىدى، — دېدى

چوكان يىغلامسىراپ، — خېتىمنى ئالسام بالىلىرىمنى ئېلىپ ئۆز يۇرتۇمغا كېتەتتىم.

— قانچە بالىڭىز بار؟

— ئىككى، بىرى ئوغۇل، بىرى قىز.

— ئەھۋالىڭىزنى تەپسىلىيرەك سۆزلەپ بېرىڭ.

— بىز بىر يۇرتلۇق بولساقمۇ بۇرۇن تونۇشمايتتۇق. مەن يېزىدا تۇغۇلۇپ چوڭ بولدۇم. تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ يېزىدا خەلق ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ ئىشلەۋاتقاندا ئەيسا تۇيۇقسىزلا يۇرتقا پەيدا بولۇپ قالدى. ئۇ مېنى كۆرۈپلا كەينىمگە كىرىۋالدى. ئۇ ناھايىتى گەپدان، قاقاش نەرسە بولغاچقا، يالغان-ياۋىداق ياغلىما گەپلەر بىلەن ئاق كۆڭۈل ئاتا-ئانامنى ئاسانلا ئىشەندۈرۈۋالدى. مەنمۇ چوڭ بولۇپ شەھەر كۆرۈپ باقمىغانلىقىم ئۈچۈن ئۇرۇمچىگە ئەپكېتىمەن دېسە، ئۇنىڭ ئالدام خالتىسىغا چۈشۈپ ماقۇل دەپتىمەن. ئۇ ئاتا-ئانامغا، مەن يۇرتقا توي قىلىش مەقسىتىدە ئەمەس، خىزمەت سەۋەبىدىن تەسادىپىي كەپقالدىم. «نىكاھ غايىب، دىدار غايىب» دەپ، قەمەر بىلەن كېلىشىپ قالدۇق. ئۇنى ماڭا قوشۇپ قويىساڭلار، ئۇرۇمچىگە بارغاندا ھەممىنى قىلىپ بېرىمەن. بانكىدا يېتەرلىك پۇلۇم بار، شەھەرنىڭ ئاۋات كوچىسىدا بىر يۇرۇش ئېسىل ئۆيۈم بار، تېلېۋىزور، توڭلاتقۇ، كىر ئالغۇ، گاز ئۈچاق... ھەممىسى بار. ئۇزۇنغا قالماي قەمەرنىڭ خىزمىتىنى ئۇرۇمچىگە يۆتكەيمەن، — دېدى. شۇنداق قىلىپ مەن ئەيسا بىلەن ئۇرۇمچىگە كەلدىم. ئۇنىڭ ئەدىمۇ ئېسىل ئۆيلىرى بولسۇن، ئۇ مېنى بىر ئېغىزلىق كونا، تام-تورۇسلىرى مەينەت، دېرىزە ئەينەكلىرىنىڭ يېرىمى بار، يېرىمى يوق، ئىشىكىگە گېزىت قەغىزى چاپلانغان قاپقاراڭغۇ بىر ئۆيگە باشلاپ كىردى. ئۆيگە كىرىپلا ئالدانغانلىقىمنى بىلىپ، دېمىم ئىچىمگە چۈشۈپ كەتتى. ئۇ نېمىشقا راست گەپ قىلماي مېنى ئالدىغاندۇ. مەن ھەرقانچە ئويلاپمۇ بۇنىڭ تېگىگە يېتەلمىدىم، بۇ ھەقتە گەپ قىلىشقىمۇ جۈرئەت قىلالمىدىم. ئۇ مېنىڭ قوشنا-قولۇملارغا ئارىلىشىپ ئۆتۈشۈمنى خالىمايدۇ. بىرەر ئايال بىلەن تۇرغىنىمنى كۆرۈپ قالسا ئۆيگە چاقىرىۋېلىپ، ئۇ نېمە دېدى، سەن نېمە دېدىڭ، نېمە دەپ گەپ ئۆگەتتى، دەپ سوراق ئاستىغا ئالىدۇ. سىرتقا چىقسا ئىشكىنىڭ سىرتىدىن قۇلۇپ سېلىپ كېتىدۇ. مەن ئۆيگە سولىنىپ قالىمەن. ئاتا-ئانامنى سېغىنىپ ھەرقانچە يالۋۇرغان بولسامۇ، ئەيسا يۇرتقا بېرىشىمغا رۇخسەت قىلمىدى. خىزمىتىمنى يۆتكەپ كېلىش ئىشى بولسا ئۇنىڭ خىيالىغىمۇ كىرىپ چىقمىدى. كەينى-كەينىدىن ئىككى بالىلىق بولدۇم. ئۇ ئۆزىنىڭ قورسىقىنى سىرتلاردا تويغۇزۇۋېلىپ، ئۆي بىلەن، بىزنىڭ نېمە يېپ، نېمە ئىچىدىغىنىمىز بىلەنمۇ كارى يوق. خانىم، بۇنىڭ قىلغان-ئەتكەنلىرىنى دەپ كېلىدىغان بولسام خۇددى مىڭ بىر كېچىنىڭ ھېكايىسىدەك نەچچە كۈندىمۇ تۈگىمەيدۇ. بۇ يىل روزى ھېيىتتا ئەتە ھېيت دېگەن كۈنى ئۆيدە ساقلىغۇدەك ئۇن بىلەن ماي يوق. ھەتتا داستىخانغا تىزغۇدەك تاتلىق-تۇرۇمۇ يوق ئىدى. جىلى بولۇپ تۇرغىنىمدا

ئەيسا سىرتتىن پەرۋاسىز كىرىپ كەلدى.

« ئەتە ھېيت ئىكەنلىكى ئېسىڭىزدە يوقمۇ، داستىخانغا تىزغۇدەك ھېچنەرسە بولمىسا، نېمە بىلەن ھېيت قىلىمىز؟ » دېدىم.

ئەيسا لام-جىم دېمەي تاماكىسىنى پۇرقىرىتىپ چەككىنىچە بىر ھازا زۇۋان سۈرمەي ئولتۇرغاندىن كېيىن:

« ئۆيدە ساڭزا سالغۇدەك ئازراقمۇ بىرنەرسە يوقما؟ » دېدى.

« سىزگە نەچچە كۈندىن بېرى نورما تۈگىدى، ئەكىرىپ بېرىڭ دەۋاتىمەنغۇ، ئىشەنمىسىڭىز، مانا قارالا، — دېدىم مەن قۇرۇق خالتا بىلەن تېگى كۆرۈنۈپ قالغان سۈلياۋ ماي تۈگىنى ئەيسانىڭ ئالدىغا قويۇپ، — پۇل بولغان بولسا ئۆزۈممۇ ئەكىرەلەيتتىم، جۇرۇڭ بولمىسا، ھازىرلا ئىككىمىز چىقىپ ئەكىرەيلى، كېچىلەپ بولسىمۇ ئازراق ساڭزا سالايلى. ئەتە ھېيتلاپ ئىدارىڭىزدىكىلەر كىرىپ قالسا سەت بولمىسۇن » دېدىم.

ئەيسا مېنىڭ گېپىمگە ئىنكاس قايتۇرماي ئىشككە قاراپ مېڭىۋىدى، يۈگۈرۈپ بارغىنىمچە ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇۋالدىم.

« توختاڭ، نەگە بارىسىز، يەنە غىپپىدە قاچماقچىمۇ؟ بالا، ئۆي، خوتۇن بىلەن قىلچە كارىڭىز بولمىسا، بۇلار نېمە يەپ، نېمە ئىچىۋاتىدۇ دېمىسىڭىز، ئۇنداق ئادەم خوتۇن ئېلىپ، بالا تېپىپ نېمە قىلىدۇ. بولدى، مېنىڭ ئەمدى چىدىغۇچىلىقىم قالمىدى بۇنداق مەنسىز تۇرمۇشتىن تويدۇم » دېدىم يىغلاپ تۇرۇپ.

« بولدى قىل، ھازىر ھېچنەرسە ئۇلگۈرمەيدۇ، ماڭا چوڭراق بىر سومكا بەر، بازارغا بېرىپ ھۆكۈمەت ئاشخانىلىرىدىكى تەييار ساڭزىدىن، تاتلىق-تۇرۇملاردىن ئەكىلەي » دېدى ئەيسا ئىشكىنى توغرا توساپ تۇرغان قولۇمنى تارتىپ.

مەن ئەيسانىڭ ساڭزا، تاتلىق-تۇرۇملارىنى ئەكىلىشىنى كۈتۈپ يېرىم كېچىگىچە ئىشككە قاراپ ئولتۇردىم. تاڭ ئاتقۇچە ئەيسانىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمىدى. مەن ئەتىگىنى ئۆيىنى تازىلاپ بولۇپ، يېنىمدا بار ئازغىنا پۇلغا سىرتتىن بەش نان بىلەن بىر بولاق قەنت ئەكىردىم. داستىخانغا قاراپ كۆڭلۈم بەك يېرىم بولدى. چۈنكى، داستىخان ئۈستىدە ئىككى تەخسە قەنت بىلەن بەش ناندىن باشقا ھېچنەرسە يوق ئىدى.

ئۈچ كۈن ھېيت ئەنە شۇنداق ئۆتۈپ كەتتى. ئەيسا شۇ چىقىپ كەتكەنچە قايتىپ كەلمىدى. تۇرۇپلا ئۇنىڭدىن ئەنسىرەپ قالدىم. ئۇ نېمىلا بولمىسۇن ئىككى بالامنىڭ دادىسى بولغاچقا، ئۇنى ئىزدەپ بېقىش قارارىغا كەلدىم.

مەن ئىزدەپ، سوراپ يۈرۈپ ئۇنى بىر ئاغىنىسىڭكىدىن تاپتىم. ئۇ بىر نەچچەيلەن بىلەن ھاراق ئىچىپ ئولتۇرغانىكەن. مېنى كۆرۈپ:

« سۆيۈملۈكۈم، مېنىڭ ئارقامدىن سايىدەك ئەگىشىپ كەلمىسەڭمۇ مېنى ئوغرى ئېلىپ كەتمەيتتىغۇ، تېخى ئىككى كۈچۈكۈڭنىمۇ بىللە ئەگەشتۈرۈپ كەپسەن. مېنى ئۇچار تەخسە ئاسمانغا لەپىدە كۆتۈرۈپ ئەپچىقىپ كەتتىمكىن دەپ قالدىڭمۇيا؟ ئاھ قەدىرلىكىم،

مەن بار، خاتىرجەم بول، مەندەك ئىسكەتسىزنىك سەندەك گۈزەل ئامرىقى تۇرسا نەگىمۇ كېتەي» دېگەندەك گەپلەرنى قىلىپ لاۋزىلاشقىلى تۇردى.

مەن زادى تاقەت قىلالمىدىم. شۇ تاپتا ئەل-ئاغىنىلىرىنىك ئالدىدا رەسۋاسىنى چىقارغۇم كەلدى. ئىنتىنىك كۈچۈكلىرىگە ئوخشاتقان ئىككى بالىنى ئۇنىك ئالدىغا تاشلاپ بېرىپ، بىراقلا ئادا-جۈدا بولاي دەپمۇ ئويلىدىم، بىراق، كىشىلەرنىك ئالدىدا ئويۇن قويۇپ بەرمەي دەپ ئۆزۈمنى بېسىۋالدىم.

خانىم، سىلىگە ھەممىنى دەۋېتىدىغان بولدۇم. دۇنيادا ئەيسادىن چاكىنا، پەس ئىنسان بولمىسا كېرەك. مەن بىرىنچى بالامنى تۇغقاندا قوشنىلار تۇغۇتۇمنى يوقلاپ بىر مېتر يىگىرمە سانتا سارجا ئەكىرگەن ئىدى. ئەيسا بۇ رەختنى مەندىن ئېلىۋېلىپ ئىشتان كىيدى. بۇنى كۆرگەن قولۇم-قوشنىلار بالىنى قەمەر ئەمەس، سىز تۇغۇپسىز-دە، دېيىشىپ ئۇنى مەسخىرە قىلىشتى.

خانىم، قان بىلەن كىرگەن خۇي جان بىلەن چىقىدۇ، دەپ، ئىنسانىنىك خۇي-پەيلىنىك ئۆزگەرمىكى تەس ئوخشايدۇ. ئۆتۈنۈپ قالاي، ئاجراشتۇرۇۋېتىڭلار. ئەيسادىن ئۇمىد كۈتۈپ ئولتۇرۇۋەرسەم بالا ئۇچۇن-تۆتمۇ بولۇپ كېتىدىغان ئوخشايدۇ، — دېدى قەمەر زەينەپكە يالۋۇرۇپ.

* *

بۇ قېتىم سوتقا كىرىپ زەينەپنى كۆرۈپلا ئەيسانىك بېشى چۈشۈپ كەتتى. ئۇ يەرگە قاراپ لام-جىم دېمەي ئولتۇرۇپ قالدى. زەينەپ ئۇنىڭدىن:

— ئايالىڭىزنىك ئاجرىشىش تەلىپىگە قانداق قارايسىز؟ — دەپ سورىدى.

— مەن-مەن، — دېدى ئەيسا دۇدۇقلاپ، — مېنىڭ ئاجراشقۇم يوق. ئىللەتلىرىمنى تۈزەتسەم...

— ھازىرغىچە تۈزەتمىگەن ئىللەتلەرنى قانداق قىلىپ تۈزەتمەكچىسىز؟

— مەن كۆپ ئويلاندىم، — دېدى ئەيسا يەرگە قاراپ ئولتۇرغىنىچە، — مەكتەپ رەھبەرلىكىمۇ مېنى قاتتىق تەنقىد قىلدى. بىر ئوقۇتقۇچى بولغان ئادەم ئۆز ئىللەتلىرىنى تۈزەتمەي تۇرۇپ ئوقۇغۇچى تەربىيلەيمەن دېيىش تولىمۇ بىمەنىلىكەن. ھازىر مەن قاتتىق نومۇس قىلىۋاتىمەن ئالغان ئاياللىرىمغا يۈز كېلەلمەيمەن. غۇنچەمنىڭ بېشىمنى يېرىۋەتكىنى توغرا بولدى. مۇشۇ ۋەقە يۈز بەرمىگەن بولسا مەن يەنىلا ئۆزۈمنى بىلەلمەسكەنمەن. بۇ قېتىم مەن ھەقىقەتەن خاتالىقىمنى تونۇدۇم. بۇنىڭدىن كېيىن ئۆزگىرىپ ياخشى ئادەم بولۇشۇمغا پۈرسەت بېرىشنى ئۈمىد قىلىمەن، — دېدى ئۇ. ئۇنىڭ ئاخىرقى سۆزلىرى تىترەك ئاۋازلاش چىقتى. ئىشىك يېنىغا كەلگەن غۇنچەم ئەيسانىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ يا يىغلاشنى يا كۈلۈشنى بىلمەي تۇرۇپلا قالدى.

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

غازى ئەھمەد

باالا باخشى

(ئەسلىمە)

باخشى ياكى داخان توغرىسىدا گەپ-سۆز بولۇپ قالىدۇ. شۇنداق چاغلاردا بۇنىڭدىن يېرىم ئەسىر مۇقەددەم ئالدىمدىن ئۆتكەن مۇنداق بىر ۋەقە ئېسىمگە كېلىدۇ.

ئەينى زاماندا قەشقەر شەھرىدىن تەخمىنەن ئىككى-ئۈچ كىلومېتر يىراقلىقتا، شەھەرنىڭ شىمال تەرىپىگە توغرا كېلىدىغان بىر يېزىدا ھاجى تۆرەم ناملىدا ياسالغان كاتتا جامە بولۇپ، بۇ ئورۇندا قەشقەر شەھىرىنىڭ تۆۋرۈكلىرىدىن بىرى دەپ ئاتالغان ئەپەندىم مەخسۇمنىڭ مەشھۇر شاگىرتلىرىدىن بىرى، ئۇستۇن ئاتۇش ئۇچالىق ھاجى قارىي دېگەن زات دىنىي مەكتەپ ئاچقانىدى. بۇ مەكتەپتە يازغۇنى يۈزدەك بالا ئوقۇيتتى. مەن مانا مۇشۇ مەكتەپتە ئوقۇسا، قىش كۈنلىرى ئۇچ-تۆت يۈزدەك بالا ئوقۇيتتى. مەن مانا مۇشۇ مەكتەپتە ئوقۇۋاتاتتىم. بوي تۇرقى ۋە ياش قۇرامى ماڭا ئوخشاپراق كېتىدىغان مۇساقارىي ئىسىملىك بىر ساۋاقدىشىم بولۇپ، ئىككىمىز ناھايىتى يېقىن دوست ئىدۇق. مۇساقارىينىڭ دادىسى ئۆلۈپ كەتكەن، ئۆيىدە پەقەت ئانىسلا بار ئىدى. ئۇ ئالدى-كەينىدە بىر تۇغقانلىرى يوق يالغۇز ھەم كەم سۆز، خىيالچان، ناھايىتى ھوشيار، ئەقىللىق بالا ئىدى. ئىككىمىز ھەر كۈنى قارىيخانىدىن قايتىشتا ئىككى كىلومېتردەك يولنى بىللە مېڭىپ، ئاندىن ئىككى يۆنىلىشكە قاراپ ئۆيلىرىمىزگە كېتەتتۇق. بۇ جەرياندا بىز بەزىدە ئۆستەڭدە سۇغا چۆمۈلەتتۇق. بەزىدە بولسا، ئېقىن بويىدىكى قۇملاڭدا چېلىشاتتۇق. ئىككىمىز چېلىشىپ، بەزىدە ئۇ مېنى يېقىتىپ ئالسىمۇ ئۇنىڭ مەندىن يېقىلىدىغان چاغلىرى كۆپرەك ئىدى. گاھىدا مەن ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ئويناپ كېلەتتىم. ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى ناھايىتى نامرات ئىدى. ھازىرمۇ كۆز ئالدىمدا تۇرىدۇ: ئۇلار كىسەك بىلەن سېلىنغان، ئۈستى پەس يېپىلىپ، تورۇستىن تۆگلۈك ئېچىلغان، ئىشكىلىرى ھەم كىچىك، ھەم قىڭغىر-سىڭغىر، تام-تورۇسلىرى ئىسلىشىپ قاريداپ كەتكەن ئىككى ئېغىز ئۆيدە ئولتۇراتتى.

1948-يىلنىڭ ئەتىياز كۈنلىرى ئىدى. ھەر كۈنى ئەتىگەندە جامائەت نامازغا

ھامداتتىن يانغاندا، ھاجى قارىم چوڭ شاگىرتلىرىنىڭ دەرسىنى ئاڭلاپ بولۇپ، كەينىدىن يېڭى دەرس بېرەتتى. تالىپلار بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى نۆۋەت بىلەن قارىمنىڭ ئالدىغا كېلىپ يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، قۇرئاننى يېيىپ قويۇپ قىرائەت قىلاتتى. دەرس ئېلىپ بولغان تالىپلار ئۆزلىرىگە تەقسىم قىلىنغان كىچىك ئوقۇغۇچىلارغا دەرس بېرەتتى. ھاجى تۆرەم جامەسىنىڭ ئىچكى ۋە تاشقى خانىقاسى ھەمدە جامەنىڭ ھويلا-مەرئاسى چوڭ-كىچىك تالىپلار بىلەن تولغان بولۇپ، بەزىلەر ئالدىدىكى رەھىلە ئۈستىگە ئېچىپ قويۇلغان قۇرئانغا بىردەم قاراپ، بىردەم كۆزىنى يۇمۇپ، ئۇنلۇك ئاۋاز بىلەن ئوقۇپ سۈرىلەرنى يادلىسا، بەزىلىرى بىرەر كەلىمە ئايەتنى ئون ۋە بىر قانچە ئون قېتىم تەكرارلاپ، ئۈنى يادلايتتى. ئەڭ كىچىك ئوقۇغۇچىلار بولسا، قوللىرىغا ھەپتىيەك ياكى تاختايلىرىنى ئېلىپ، ھەرپلەرنى بىر-بىرىگە قوشۇپ ھەجىلەيتتى. ئەتىگەندىكى بىر-ئىككى سائەت ۋاقىت، قارىم دەرسخانىدىن ئايرىلماي ئولتۇرىدىغان، چوڭ-كىچىك شاگىرت-تالىپلارنىڭ ھەممىسى دەرس تەكرارلاش بىلەن بولىدىغان، جامە ئىچىدە بىرمۇ ئادەم لاغايلاپ يۈرمەيدىغان، ناھايىتى سۈرلۈك كەيپىيات ھۆكۈم سۈرىدىغان مەزگىل ئىدى. بۇ چاغلاردا تالىپلارنىڭ قىرائەت قىلغان يۇقىرى-تۆۋەن، ئالىتاغىل ئاۋازلىرى ياڭراپ خېلى ئۇزاق يەرلەرگە كېتەتتى.

بىر كۈنى مانا شۇنداق پەيتتە، پەشلىرى يەرگە تېگىپ تۇرىدىغان ئاق پەرەنجە بىلەن لىباسلانغان، يۈزىگە قارا چۈمبەل تارتقان بىر ئايال دادۇ پەرياد كۆتۈرۈپ، ۋارقىراپ-جارقىراپ يىغلىغان پېتى جامە ئىچىگە كىرىپ كەلدى. تالىپلار شۇئانلا قىرائەت تلىرىنى توختىتىپ، بىردىنلا جىم بولۇشتى. بۇ ئايال ئولتۇرغان تالىپلارنى ئارىلاپ ئالدىغا ئۆتۈپ يىغلاپ تۇرۇپ، ھاجى قارىمغا سۆزلەپ پلا كەتتى.

ئايال مۇنداق دەپ ناله قىلاتتى: مۇسا قارى مېنىڭ بىردىن-بىر يالغۇز ئوغلۇم ئىدى. كىچىكىدىلا ئۇنىڭ دادىسى ئۆلۈپ كېتىپ، مەن ئۇنى مىڭ بىر جاپادا چوڭ قىلىپ قاتارغا قوشقانىدىم. مېنىڭ بۇ بالامدىن باشقا ھېچنەرسەم يوق ئىدى. ھەر كۈنى بالام بىلەن ئىككىمىز بىر ئۆيدە ياتاتتۇق. ئاخشام ئۇ مېنىڭ يېنىمدا يېتىپ ئۇخلاپ قالغانىدى. مەن ئىشكىنى كۈندىكىدەك دەم بىلەن تاقاپ، لوكىنى ئېتىپ قويۇپ يېتىپ قالغانىدىم. ئەتىگەندە ئويغانسام، بالام مۇسا قارى ياتقان ئورنىدا يوق. ئىشىكىنى قارىسام ئۆز پېتى تاقاقلىق تۇرىدۇ. پەقەت تۆكلۈكىنىڭ ئىككى تال توغرا ياغىچى ئورنىدىن قوزغىلىپ، ئارىسىدىن كەڭ بىر يوچۇق ئېچىلىپ قاپتۇ. ئۇ ياتقان كۆرپىنى قولۇم بىلەن سىلىسام ئىسسىقلا تۇرۇپتۇ. قارىم، ئۆزلىرى بالامنىڭ ئۇستازى، بىزدەك تۇل خوتۇن، يېتىم ئوغۇلنىڭ باش پاناھى. ئۆزلىرىدىن خۇش بولۇپ قالاي. بالامنى تېپىپ بەرسىلە، ۋاي بالام... جېنىم بالام... سەندىن ئايرىلىپ قانداق ياشايمەن، بالام!

مەن باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ بولۇپ، ئاندىن دىنىي مەكتەپتە ئوقۇغانىدىم. مۇساقارىي بولسا، باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇمايلا دىنىي مەكتەپتە ئوقۇغانكەن.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ دىنىي ئوقۇشى گەرچە مەندىن سەل ئۈستۈنرەك بولسىمۇ، مېنىڭ كۆرگەن-بىلگەنلىرىم ئۇنىڭدىن كۆپرەك ئىدى. مەن ئۇنى قەيەرگە باشلىسام، ئۇ شۇ يەرگە باراتتى. ئائىلىمىزنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالى ئۇلارغا قارىغاندا ياخشى بولۇپ، جىلىتمدا بار يىمەكلىكنى ئۇنىڭ بىلەن ئىككىمىز بىللە يەيتتۇق. شۇ كۈنلەردە مەن ئون تۆت ياشلاردا، ئۇ ئون ئۈچلەردىن ئاشقانىدى. مۇسا قارىي ھەر ھالدا مېنىڭ ئاغزىمغا قارايتتى. مەنمۇ ئۇنى ياخشى كۆرەتتىم.

مۇسا قارىنىڭ مۇنداق ئۇشتۇمتۇت ئۆيدىن غايىب بولۇپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ، ئىچىمگە بىر خىل قورقۇنچ كىرىۋېلىپ، يۈرىكىمنى بىر نەرسە مۇجۇالغاندەك بولۇپ قالدىم. يەنە بىر تەرەپتىن مەن بۇ ئىشقا ناھايىتى ھەيران بولۇپ، ئۇستازىمز ھاجى قارىمنىڭ بۇ ئايالغا نېمىدەپ جاۋاب بېرىدىغانلىقىغا قىزىقىپ، تەلمۇرۇپ قارايلا تۇراتتىم. قارىم بولسا: «سەبر قىلسىلا» دېگەندىن باشقا ھېچنەرسە دېمەيتتى.

جامە ئىچىدىكى پىشى چوڭراق تالىپلار بۇ ئايالغا بىرنېمىلەرنى دەپ تەسەللى بېرەتتى. ئايال بولسا چۈقان سېلىپ، بىر مەھەل جامەنى بېشىغا كىيىپ، ئاندىن پەسكويغا چۈشۈپ، ئاستا ئۆيگە قايتتى. تالىپلارنىڭ بەزىلىرى «بۈگۈن كېچە چارشەنبە ئاخشىمى بولۇپ، كوھىقاپتىن كەلگەن جىن-ئالۋاستىلار ئادەملەرنى ئېلىپ كېتىدىغان ئىشلار بولۇپ تۇرىدۇ» دېيىشەتتى. بەزىلەر «مۇسا قارىي سېنىڭ يېقىن دوستۇڭ ئىدى. پەخەس بول، بەلكى ئۇ سېنى يېنىغا ئېلىپ كېتىشىمۇ مۇمكىن» دەپ ماڭا ۋەھىمە سالاتتى. شۇنداق قىلىپ بىر ھەپتە ۋاقىت ئۆتتى. مەن بۇ بىر ھەپتە ۋاقىتنى تولىمۇ كۆپ ئوي-خىيال، ھەر خىل دەككە-دۈككە ئىچىدە ئۆتكۈزدۈم. مۇسا قارىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، ئۇ توغرۇلۇق بىرەر خەۋەر ئۇقماقچى بولدۇم. ئەمما ئۇنىڭ زادىلا ئىز-دېرىكى يوق ئىدى. ئانىسى تېخىچە يىغلاپ يۈرۈپ، بىر قانچە يۇرتنى ئايلىنىپتۇ.

ئاردىدىن توپ-توغرا بىر ھەپتە ئۆتكەنىدى. جامائەت ناماز بامداتتىن يانغاندا، مۇساقارىنىڭ ئانىسى جامە ئالدىغا يېتىپ كېلىپ، جامائەت ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، يىغلاپ تۇرۇپ: «ئاللاھۇ تاباركە ۋە تائالا ھاجى قارىمغا، پۈتۈن جامائەتكە رەھمەت ۋە شاپائەت ئاتا قىلسۇن، ھەممىلىرىگە رەھمەت، ھەر بىرلىرىنىڭ دۇئالىرىنىڭ بەرىكاتىدىن بۈگۈن كېچە ئوغلۇم مۇسا قارىي ئۆيگە قايتىپ كەلدى، ئاخشام كۈندىزىگە ئوخشاشلا ئورۇن-كۆرپىلىرىنى سېلىپ قويۇپ، ئىشكىنى تاقاپ يېتىپ قالغانىدىم. سەھەردە ئويغانسام، ئوغلۇم يېنىمدا ئۇخلاپ يېتىپتۇ. ئىشكىلەر تاقاقلىق پېتى تۇرۇپتۇ. مەن بۇ خۇشخەۋەرنى دەرھال ھەر بىرلىرىگە ئېلىپ كەلدىم. رەھمەت! مىڭ مەرتىۋە رەھمەت!» دېگەن پېتى شادلىق ياشلىرىنى سۈرتكىنىچە ئارقىسىچە مېڭىپ جامەدىن چىقىپ، ئۆيى تەرەپكە ئۇچقاندەك كېتىپ قالدى.

ئاردىدىن بىر قانچە كۈن ئۆتە-ئۆتمەي يۇرت ئىچىگە: «ئۆتكەن چارشەنبە چىقار، پەيشەنبە كىرەر ئاخشىمى مۇساقارىنىنى دېۋىلەر ئۆينىڭ تۆكلۈكىدىن ئېلىپ

چىقىپ، كوھىقاپقا ئېلىپ بېرىپ، ئوقۇتۇپ داخان قىلىپ، مۇشۇ چارشەنبە ئاخشىمى يەنە ئۆيىگە ئەكىلىپ قويۇپتۇ. مۇساقارىي ھازىر ھەرقانداق ئادەمگە بىرلا كۆز سېلىپ، ئۇنىڭدا قانداق كېسەللىنىڭ بارلىقىنى بىلىدىكەن. ھەتتا كېسىلى ئېغىرلاپ، سەكراتقا چۈشۈپ قالغان ئادەمنىمۇ بىر نېمىلەرنى ئوقۇپ، داپ چېلىپ، ئورنىدىن دەس تۇرغۇزۇپ، پېرە ئوينىتىدىكەن. ئۇ يەنە كەتمەننى ئوتتا قىزدۇرۇپ، قىپ-قىزىل چوغ قىلىپ يالىڭاياغ پۇتى بىلەن ئاشۇ كەتمەننىڭ ئۈستىگە دەسسەيدىكەن. بۇ چاغدا پاڑ قىلىپ ئاۋاز چىقىپ ئۆينىڭ ئىچى بۇسقا تولۇپ، كاۋاپ پۇراپ كېتىدىكەن. ئەمما مۇسا قارىنىڭ پۇتى كۆيمەيدىكەن. ئۇ پۇتىنى كەتمەندىن ئېلىپ، كېسەلنىڭ يالىڭاچ بەدىنىگە دەسسەپ كېسەل كشى چىدىيالماي ۋايجان دەپ ۋارقىراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىدىكەن، بۇنىڭ بىلەن بىمارنىڭ ئاغرىقى شىپا تاپىدىكەن» دېگەن سۆزلەر كەڭ تارقىلىپ كەتتى. بۇ سۆزلەر زادىلا ئەقلىمگە سىغمايتتى.

مەن مۇسا قارىنىڭ كارامەتلىرىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرۈپ بېقىش نىيىتىدە دەرستىن يانغاندىن كېيىن مۇسا قارىنىڭ ئۆيىگە بىر قانچە قېتىم بارغان بولساممۇ، ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرەلمەي قايتىپ كەلدىم. مۇسا قارىنىڭ مەھەللىسى ۋە ئىشىك ئالدى خۇددى بىر ۋاڑ-ۋاڑ بازارغىلا ئوخشاپ قاپتۇ. ئىشىك ئالدىدىكى ئېرىقنىڭ بويىدىكى دەرەخلەرگە ۋە دەرەختىن دەرەخكە تارتىلغان دارغا يۇزدىن ئارتۇق ئات-ئېشەكلەر باغلانغان، چوڭ كۆلنىڭ بويىدىكى مەيدانداۇ يۇرت-يۇرتتىن كەلگەن بىمارلار كىگىز-كېچەك، يۇتقان كۆرپىلىرىنى سېلىشىپ يېتىشقانىكەن. كۈن-كۈنلەپ نۆۋەت ساقلاپ ياتقان بىمارلار ئۇلارنى ئېلىپ كەلگەن كىشىلەر ۋە بۇلارغا ناۋاي، لەگپۇگچى ھەمدە باققاللار قوشۇلۇپ، بۇ مەھەللە بەئەينى بىر بازارغا ئايلىنىپ قاپتۇ. مەن قانچە قىلىپمۇ مۇسا قارىنىڭ ئۆيىگە كىرەلمىدىم. ھېچبولمىسا، ئۇنىڭ ئانىسى بولسىمۇ تالا-تۈزگە چىقمىدى.

بىر كۈنى مەن قارىيخانىدىن قايتىپ يالغۇز كېلىۋاتاتتىم. مۇسا قارىي قۇتپىددىن غوجام جامەسى تەرەپتىن ناماز جۇمەنى ئوقۇپ بولۇپ ئۆيىگە قايتىپ كېلىۋاتقانىكەن. ئۇنى كۆرۈپ، تونۇمايلا قاپتىمەن. ئۇنىڭ كىينىشى ۋە يۈرۈش-تۇرۇشى ئالاھىدە بولۇپ، ئۇرۇنقىغا ئوخشمايتتى. ئۇ بېشىغا سەرپۇچ تۇماق كىيىپ، ئۈستىگە چىلگىدەك سەللە ئورايتۇ. ئۇچىسىغا بولسا، چىغ يوللۇق ئاق پاگچۇدىن ھەم ئۇزۇن، ھەم كەڭ تىكىلگەن يەكتەك، پۇتىغا مەسە-كالاچ كىيىۋاپتۇ. سەككىز-ئوندەك ئادەم مۇسا قارىينى ئوتتۇرىغا ئالغان ھالدا غاز قانىتى بولۇپ ئۇدۇل كېلىۋاتاتتى. ئىككىمىز بىر-بىرىمىزنى كۆرۈپ، ئېتىلىپ كېلىپ قۇچاقلاشتۇق. بىزنىڭ كۆرۈشمىگىنىمىزگە ئۇچ ئايدەك بولۇپ قالغانىدى. قارىسام مۇسا قارىي كۆزىگە ياش ئالدى. بۇنى كۆرۈپ مەنمۇ ھاياجىنىمنى باسالماي قالدىم. ئەتراپتىكىلەر ئىككىمىزگە تەئەججۈپ بىلەن قاراپ قېلىشتى. مەن مۇسا قارىيغا:

— مەن ئۆزلىرىنى ناھايىتى سېغىندىم. بىر قانچە قېتىم سىلە بىلەن كۆرۈشۈپ كېلىش نىيىتىدە سىلەرنىڭ ئىشىك ئالدىغا بارغانىدىم. بىراق ئادەم بەك كۆپ ئىكەن.

سىلەرنىڭ ئۆيگە كىرىش مۇمكىن بولمىدى، — دېدىم.
— مەنمۇ ئۆزلىرىنى شۇنداق سېغىنىدىم، — دېدى مۇسا قارىي.
— ئەگەر ۋاقىتلىرى بولسا، ئازراق مۇڭدىشايلى، — دېيىشىم بىلەن ئۇ ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ، ئۆزى بىلەن ئەگىشىپ كېلىۋاتقان كىشىلەرگە قاراپ:
— سىلەر ھازىر مېنىڭ ئۆيۈمگە بېرىپ، مېنى كۈتۈڭلار. مەن بىرەر سائەتتىن كېيىن ئۆيگە يېتىپ بارىمەن، — دېدى-دە، مەن بىلەن بىللە ماڭدى. ئىككىمىز ھەر دائىم سۇغا چۆمۈلۈپ ئويناپ-كۈلۈپ ئۆسكەن ئۆستەڭنىڭ بويىغا كېلىپ، ئۇ يەردىكى پاكىز قۇم دۆۋىسىدە ئولتۇرۇشۇق. ئولتۇرۇپلا «سىلە، ئۆزلىرى» نى قويۇپ، يەنە بۇرۇنقىدەك سەنلىشىپ سۆزلىشىپلا كەتتۇق.
— ئاداش، — دەپ سۆز باشلىدىم مەن، — بىز ئىككىمىز جان-جىگەر ئاغىنە. ھەر ئىككىمىزنىڭ ئالدى-كەينىمىزدە ئاكا-ئۇكىمىز يوق يالغۇز ئوغۇل ئىكەنمىز. بىز ئىككىمىز بىر-بىرىمىزدىن زادىلا سىر ساقلىغان ئەمەس. راستىنى ئېيتسام، سېنى دېڭىلەر تۆكلۈكتىن ئېلىپ چىقىپ كېتىپتۇ، دېگەن سۆزلەرگە زادىلا ئىشەنگۈم كەلمىدى. سەن راستىنى دېگىن. بۇ زادى قانداق ئىش؟ — مۇسا قارىي ماڭا قاراپ كۈلۈپلا قويدى، خالاس.
— ھېچكىشگە ئېيتمايمەن. ئۆزۈملا بىلىپ قالاي، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا يەنە.
— مەن ساڭا ھەقىقىي گەپنى قىلىشنى خالايمەن، — دېدى ئۇ سەل-پەل ئىككىلىنىپ، — سېنى بىر تۇغقىنىمدىنمۇ چارە كۆرىمەن. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ساڭا ئىشىنىمەن، بىراق، ھازىر نەچچە مىڭلىغان ئادەمنىڭ ئىشەنچىسىگە ئىگە بولدۇم. ئەگەر بۇ ئىشلار خەلقى ئالەم ئالدىدا ئاشكارىلىنىپ قالسا، ناھايىتى چوڭ خاپىلىق يۈز بېرىدۇ. ھەتتا ئانامۇ ئاز دېگەندە باللىقتىن كېچىپ، مېنى ئۆيدىن ھەيدەپ چىقىرىدۇ.
— خاتىرجەم بول، ئاداش! «لەۋزە ئەبزەل» دېگەن گەپ بار. مەن چوقۇم لەۋزىمدە تۇرىمەن.
— ھەي... بۇنىڭ ھەممىسى ئانامنىڭ قىلغان ئىشلىرى، — دەۋەتتى ئۇ ئاخىرى. مۇساقارىينىڭ ئانىسى ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكىدىن ئازراق خەۋىرى بولغان، بۇۋىلەرگە قول بېرىپ مۇرت بولغان مۇنەججىم ئايال ئىدى. ئۇ تۇرمۇشنىڭ قاتتىقلىقىدىن كۆن كەچۈرۈشنىڭ ھەر خىل يوللىرى ئۈستىدە ئۆزۈن يىل ئىزدىنىپ كەلگەنىكەن. ئۇ باغئىرىقتىكى سېپىلمىخان بۇۋىنىڭ، شەھەر ئىچىدىكى سادەتخان بۇۋىنىڭ، بۇلاق بېشىدىكى ھاپىزخان بۇۋىنىڭ دېگەنلەرنىڭ خانىقالىرىدا چۆرۈلگەن خەتمىلەرگە داخىل بولغاندىن باشقا، ئانىسىنىڭ كېسىلىنى داۋالىتىش يولىدا باغئىرىقتىكى مەتنىياز داخان ۋە ئۇنىڭ ئوغلى تەۋەككۈل داخان، ھوجاردىكى ئىبراھىم باخشى، گالۋاڭ مەھەللىسىدىكى شەرۋانىخان تۇنۇپ دېگەنلەرنىڭ ئۆيلىرىگە كۆپ قېتىم بېرىپتۇ. بۇ جەريانىدا باخشى، داخان ۋە تۇنۇپلارنىڭ ھېچقانچە جاپا تارتماي ياكى دەسمايە سالماي ئاسانلا تاپاۋەت

قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇلارغا تولىمۇ ھەۋىسى كېلىپتۇ. ئۇ خېلى ۋاقىتتىن بېرى يالغۇز ئوغلى مۇسا قارىيغا باخشىلىق، داخانلىق ھەم تەۋپىلىقتىن تەلىم بېرىشكە باشلاپتۇ. بىر مەھەل ئۆتۈپ ۋاقتى-سائىتى كەلگەندە ئوغلى مۇسا قارىينى بىردىنلا داخان قىلىپ ئوتتۇرىغا چىقارماقچى بولۇپتۇ. مۇسا قارىينىڭ ئېيتىپ بېرىشچە، چارشەنبە چىقىپ، پەيشەنبە كىرىدىغان بىر كېچىسى ئانىسى ئۇنى بىر كاتتىڭ ئىچىگە سولاپ، يېمەك-ئىچمەكلىرىنى ئىچىگە سېلىپ، كاتتىڭ ئاغزىنى ئېتىپ قۇلۇپلاپ قويۇپ، ئالدى بىلەن بالىسى ئوقۇيدىغان قارىيخانىغا بېرىپ، بالىسىنىڭ يوقاپ كەتكەنلىكىنى داۋراڭ قىلىپتۇ. ئاندىن بىر ھەپتىگىچە يۇرتمۇ يۇرت يىغلاپ-قاقشاپ يۈرۈپ بالىسىنى ئىزدەپتۇ. ئاردىن بىر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن يەنە شۇ چارشەنبە ئاخشىمى «ئوغلۇم قايتىپ كەلدى. دۆڭلەر ئوغلۇمنى كوھىقاپقا ئېلىپ بېرىپ، ئوقۇتۇپ داخان قىلىپ قويۇپتۇ» دەپ تەشۋىق قىلىپتۇ. ئۇ يەنە «ئوغلۇم مۇسا قارىي ئۆيگە قايتىپ كەلگەندىن بۇيان تاھارەتسىز يەرگە دەسسىمەيدىغان، ئاغزى بېسىقماي بىر نەرسىلەرنى ئوقۇيدىغان، ئۆزى بىلەن ئۆزى سۆزلىشىدىغان بولۇپ قالدى. ئوغلۇمنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇ دۆڭلەر بىلەن ئۆزى سۆزلىشىپ تۇرىدىكەن، ھەرقانداق ئادەمگە بىرلا قاراپ، ئۇ كىشىدە قانداق كېسەلنىڭ بارلىقىنى بىلىدىكەن ۋە ئۇنىڭ كېسىلىنى ساقايتالايدىكەن» دېگەن سۆزلەرنى تارقىتىپتۇ. بۇ خەۋەر ناھايىتى تېزلا يۇرت ئىچىگە تارقىلىپ، يىراق-يېقىن جايلاردىن كېسەللەر مۇساقارىينىڭ ئالدىغا كېلىشكە باشلاپتۇ. مانا شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئۇ «بالا باخشى»، «بالا داخان» دېگەن ئاتاقنا ئېرىشىپ، ئۇنىڭ نامى مەھەللىدىن-مەھەللىگە، يۇرتتىن-يۇرتقا، ھەتتا قەشقەر تەۋەسىگە تارقىلىپ كېتىپتۇ.

— سەن ئالدىڭغا كەلگەن كىشىلەرنىڭ زادى قانداق كېسىلى بارلىقىنى ئۇقامسەن؟— مەن ئۇنىڭدىن سورىدىم.

— ئەلۋەتتە بىلىمەن، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ.

— قانداق بىلسەن؟

— دەسلەپتىكى ۋاقىتلاردا ئانامنىڭ يارىدىمىگە تايانغانىدىم. ھازىر ئاساسەن ئۆزۈم ھۆكۈم قىلىمەن. ئۆزۈم زادىلا ئاڭقىرالماي، ئىككىلىنىپ قالغان كېسەللەرگە كەلگەندە، يەنىلا ئانام يارىدەم قىلىدۇ. ئانامنىڭ ماڭا چۈشەندۈرۈشىچە، — دېدى مۇسا قارىي، — ئۆزى يادا‌ڭغۇ، رەڭگى-روھى سۇنۇق ئادەملەرنىڭ كۆپىنچىسىدە ئاشقازان كېسىلى بولىدىكەن. بۇنداق ئادەملەرنىڭ ئىشتىھاسى ياخشى بولمايدىكەن. روھى چۈشكۈن، كۆزلىرى نۇرسىز ئادەملەر سىل كېسىلى يەنى ئۆپكە كېسىلى ئىكەن. نەپەسنى تولدۇرۇپ ئالىدىغان، سۆزلىگەندە دېمى سىقىلىپ، سۆزنى ئۈزۈپ-ئۈزۈپ سۆزلەيدىغان كىشى زىققا كېسىلگە مۇپتىلا بولغان كىشى ئىكەن. ئاۋازى جارانگلىق بولماي، پەس ياكى تىترەك ئاۋازدا سۆزلەيدىغان ئادەملەرنىڭ يۈرىكى بىجىرىم ئەمەس ئىكەن، ئۆزى خام سېمىز، رەڭگى بىرئاز تاتىراڭغۇ، قاپاقلىرىدا ئىششىق بولۇش بۆرەك

كېسىلدىن بشارەت ئىكەن، ئۆزى ياداڭغۇ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشقان، روھسىز بولۇش سەۋدا، ئۈيقۇسى كەم بولۇشنىڭ ئىپادىسى ئىكەن. ئادەملەرنىڭ ھەر خىل كەچۈرمىشلىرى، روھىي ھالىتى سالامەتلىككە تەسىر كۆرسىتىدىغان بولغاچقا، بىمارلار بىلەن سۆھبەتلىشىش ۋە مۇكىدىشىپ ئەھۋاللىشىش ۋە بىمارلارنى كۆپرەك سۆزلىتىپ ئاڭلاش ئارقىلىقمۇ قانداق كېسىلى بارلىقىنى بىلگىلى بولىدىكەن.

مۇسا قارىنىڭ ئېيتىپ بېرىشچە، ئۇلارنىڭ ئۆيىنىڭ تۆگىلۈكىگە توم ئېشىلگەن بىر تال قارا ئارغامچا باغلانغان بولۇپ، ئۇنىڭ بىر ئۇچى پەگاغا مۇستەھكەم قېقىلغان قوزۇققا باغلانغانكەن. بۇ ئارغامچىنىڭ ئۇستۈنكى قىسمىغا ھەر خىل رەڭلىك لاتىلار چېگىپ قويۇلغانكەن. ئۆيىنىڭ بىر تەرىپىگە ئورۇن-كۆرپە سېلىنىپ، كېسەل ئالدى بىلەن شۇ يەرگە ياتقۇزۇلىدىكەن. مۇسا قارىي ئالدى بىلەن كېسەلدىن سوئال سوراپ، ئۇنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالى بىلەن تونۇشىدىكەن. ئاندىن ئۇ كىشىدە قانداق ئالامەتلەرنىڭ يۈز بېرىپ تۇرىدىغانلىقىنى، كېسىلنىڭ زادى قايسى يېرىدە ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بېرىپ، كېسەلنىڭ دەسلەپكى ئىشەنچىسىگە ئىگە بولىدىكەن. ئۇنىڭدىن كېيىن بۇ كېسەلنى داۋالاشنىڭ چارىسىنى ئېيتىدىكەن. ھال-كۈنى ياخشىراق بىمارلارنى بايقىغاندا، «ئال» غا ئوقۇيمەن دەيدىكەن. «ئال» غا ئوقۇيمەن دېگىنى مۇنداق بولىدىكەن: كېسەل كىشى ئۆيدە بار بولسا ئۆيىدىن، ئەگەر ئۆيدە بولمىسا، بازاردىن بىر ئۇغلاقنى سېتىپ ئېلىپ، يېرىم كېچە بولغاندا ھېچكىشىگە چاندۇرماي داخاننىڭ ئۆيىگە ئېلىپ باريدىكەن. داخان بۇ ئۇغلاقنى دەرھال ئۆلتۈرۈپ، كېسەلنى ئۇغلاقنىڭ ئىسسىق تېرىسىگە يۆگەپ تەرلىتىدىكەن. گۆشىنى داخان يەيدىكەن. ئەگەر كېسەل يوقسۇل بولسا، «ئۇغرى ئال» غا ئوقۇيمەن دەيدىكەن. «ئۇغرى ئال» دېگىنى بىمار قولۇم-قوشنىلىرىنىڭ ياكى باشقا ھەر قانداق كىشىنىڭ بىر ئۇغلىقىنى، ھېچبولمىغاندا، بىر توخۇسىنى ئوغرىلاپ، ئاندىن داخاننى يېرىم كېچىدە ئۆزىنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ كېلىپ، ئوغرىلىغان ئوغلاق ياكى توخۇنى ئۆلتۈرۈپ، ئوغلاقنىڭ تېرىسىگە بىمارنى يۆگەپ تەرلىتىپ، گۆشلىرىنى پىشۇرۇپ يەپ، كاللا-پاقالچاق، ئىچكى ئەزالىرىنى بارلىق ئۇستىخانلىرى بىلەن قوشۇپ تېرىسىگە يۆگەپ، كېسەل ياتقان ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسىغا بىر ئورا كولاپ، شۇ ئورىغا كۆمىدىكەن. ئىشقىلىپ، ئوغرىلانغان ئوغلاق ياكى توخۇنىڭ بىر تال مويىنىمۇ قالدۇرماي، تاڭ ئاتقۇچە كۆزدىن يوقىتىش لازىم ئىكەن، ئەگەر داخان بىمارنىڭ ئۆيىگە كېلىشىنى خالىمسا، ئوغرىلانغان ئوغلاق ياكى توخۇنى كېچىسى چاندۇرماي داخاننىڭ ئۆيىگە ئېلىپ باريدىكەن. داخان بۇنى قوبۇل قىلىپ، ئاۋۋال مەن بۇنىڭغا ئوقۇيمەن. كېيىن بۇنى يەرگە كۆمۈپ تاشلايمەن دەپ ئاخىرى ئۆزى يەيدىكەن. مۇساقارىي بۇ سىرلارنى ماڭا سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن ئۇنىڭدىن سورىدىم:

— ھەرقانداق ئادەمنىڭ كېسىلىنى بىلەلەمسەن؟

— ياق، بەزىلەرنىڭ كېسىلىنى ئۇقالماي گاڭگىراپ قالىدىغان چاغلىرىمۇ بار. بۇ چاغدا،

ئانامغا: مەن تاھارەت يېگىلاپ ئالاي، دەپ قويۇپ مۇستەھەپخانىغا كىرىپ كېتىمەن. ئانام ئۆزى بۇ كېسەل بىلەن ھال-ئەھۋاللىشىپ، ئۇنىڭ كېسىلىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمۇالىدۇ. ئاندىن مېنىڭ يېنىمغا كىرىپ، بۇ كىشىنىڭ كېسىلىنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى، بۇ كېسەلنى قانداق بىر تەرەپ قىلسام بولىدىغانلىقىنى ماڭا ئېيتىپ بېرىدۇ، — دېدى ئۇ.

مۇسا قارىي بەزى كېسەللەرنى ئۆيگە باغلانغان تۇغقا ئېسىلدۇرۇپ، ئۆزى بىر نەچچە قېتىم ئوقۇپ، داپ چېلىپ پىرە ئويىنىتىدىكەن. كېسەلنىڭ تۇغنى تۇتقان قولى سىيرىلىپ كەتمىسۇن ئۈچۈن ئارغامچىنىڭ ھەر بىر غېرىچ يېرىگە بىر توقۇناق چېگىپ قويىدىكەن. مۇسا قارىي بىمارنى يۆلەپ تۇرغۇزۇپ، مۇشۇ تۇغقا ئېسىلدۇرىدىكەن. بىمار داخانىنىڭ بىر خىل چالغان دېپىنىڭ رېتمى بويىچە ھېلى بۇك تەرەپكە، ھېلى سول تەرەپكە ئايلىنىدىكەن. بۇنداق ئايلىنىش دەسلەپتە ئاستا بولۇپ، كېيىن بارا-بارا داپ رېتمىنىڭ تېزلىشىشگە ئەگىشىپ، تېزلىشىپ بارىدىكەن، ئەسلىدە ئۆرە تۇرغىدەك ماغدۇرى بولمىغان بۇ بىمار مەلۇم ۋەھىمە، قورقۇنچنىڭ تۇرتكىسى ياكى مەلۇم روھنىڭ مەدەنىي بىلەن كۈچ-قۇۋۋەتكە ئىگە بولۇپ، ئۆزىنى ئۇنۇتقان ھالدا داپ رېتمى بويىچە ئايلىنىپ، پىرە ئويناپ پۈتۈن بەدىنى قارا تەرگە چۆمۈلۈپ، ئاخىرى ھالسىزلىنىپ يىقىلىدىكەن. دەل ئۇ يىقىلۇاتقاندا، باخشى چاققانلىق بىلەن بىمارنى يۆلۈپ-يۇلقۇپ ئورۇن-كۆرپە ئۈستىگە ياتقۇزۇپ، دەرھال ئۈستىگە يوتقان ياپىدىكەن. بىمار تەرلىگەن پېتى بىر ئاز يېتىپ، خېلىلا يەڭگىپ قالغاندەك بولۇپ، ئۆيگە قايتىدىكەن.

— «مەلۇم روھنىڭ مەدىتى» دېگەن گەپ قانداق گەپ؟ — مەن قىزىقىپ ئاسماقچىلاپ سورىدىم.

— مېنىڭ ئالدىمغا كەلگەن كېسەللەر ئاغرىقنىڭ ئازابىنى ناھايىتى كۆپ تارتقان، ياخشى بولۇپ قالارمەن دېگەن ئۈمىد بىلەن كۆزى كۆرگەن، قۇلقى ئاڭلىغان چارىلارنىڭ ھەممىسى قىلغان. لېكىن ھېچبىر داۋاسى بولمىغانلىقتىن يۈرت ئارىلاپ ئىزدەپ سوراپ كۆپلىگەن زەخمەت چېكىپ، ئاقىۋەت ئۆيۈمگە كەلگەنلىكى ۋە بىرقانچە ۋاقىت نۆۋەت ساقلاپ ئالدىمغا كىرىشكە مۇيەسسەر بولغانلىقى ئۈچۈن، ھەم خۇشال، ھەم ئۈمىدۋار بولىدىغانلىقى ئېنىق. ئىككىنچىدىن، زور ئىشەنچ ۋە ئەقىدە بىلەن قىلىنغان رېتىملىق ھەرىكەت تۇپەيلىدىن ئۇنىڭ بەدىنىدە قان ئايلىنىش تېخىمۇ راۋانلىشىپ، تەرلەپ-پىشىپ، ئۆزىنى بەلگىلىك دەرىجىدە يەڭگىللەپ قالغاندەك ھېس قىلىدىغانلىقى تېخىمۇ ئېنىق. مېنىڭ نامىمنىڭ شۇنچە تېز تونۇلۇپ كېتىشتىكى مۇھىم سەۋەبلەرنىڭ بىرى مانا مۇشۇ، — دېدى مۇسا قارىي.

مەن ئۇنى «سەن كوھىقاپقا بېرىپ ئوقۇپ كەلدىم» دەپ كىشىلەرنى ئالدىما پىسەن دەپ ئەيىبلىمىگەنلىكىم ئۈچۈن، ئۇنىڭ مەندىن نارازى بولغانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى.

مۇسا قارىي ئۆيگە كېتىشكە ئالدىرىدى.

— ئاداش، سەن بىلەن كۆرۈشۈش بەكمۇ تەس ئىكەن، بۇگۈن ئىككىمىز

مۇڭدىشىپ، كاللامدىكى چېگىشلەر يېشىلىپ قالغاندەك بولدى. ئەمدى ئاخىرقى بىر سوئالىمغا جاۋاب بەرگەن بولساڭ بەكمۇ خۇش بولاتتىم، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا ئىلتىجا قىلىپ.

— نېمە سوئال ئىدى؟ — دېدى ئۇ.

— ئاڭلىشىمچە، ئوتقا سېلىپ قىزدۇرۇلۇپ، قىپ-قىزىل چوغقا ئايلانغان كەتمەننىڭ ئۈستىگە سېنى يالاڭ ئاياغ دەسسەيدىكەن. شۇ چاغدا پاڑ قىلىپ ئىس چىقىپ، ئۆينىڭ ئىچى كاۋاپ پۇراپ كېتىدىكەن، دېيىشىدۇ. راستتىن شۇنداقمۇ؟ — دەپ سورىدىم.

— راست، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ.

— تووا، بۇ زادىلا مۇمكىن بولمايدىغان ئىش، — دېدىم مەن. چۈنكى مۇسا قارىنىڭ ئورۇق-ئاجىز پۇتلىرىنى مەن ياخشى بىلەتتىم. ئۇنىڭ قونجى قورۇلۇپ، هوشۇقىغا چۈشۈپ قالغان مەسە ئىچىدە ئاۋاق پۇتلىرىنىڭ بارلىقى ئارانلا بىلىنىپ تۇراتتى، — سەن راستتىنلا شۇنداق قىزىق تۆمۈرنىڭ ئۈستىگە يالاڭ ئاياغ دەسسەيدىغان بولساڭ، پۇتلىرىڭ كۆيۈپ كەتمەكتە يوق، پۇتۇڭنىڭ سۆڭەكلىرىمۇ كۆيۈپ چۈچۈلا بولۇپ، يىلىكلىرىڭ ئېرىپلا كەتمەمدۇ؟ — دېدىم كوچىلاپ.

— ئاداش، ھەممە سىرلارنى ساڭا بىر-بىرلەپ ئېيتىپ بەردىم. ئەمدى قىزدۇرۇلغان كەتمەننىڭ ئۈستىگە يالاڭ ئاياغ دەسسەشتىن ئىبارەت بۇ ھېكمەتنى سەن مەندىن سورىمىغىن. مەن بۇ سىرنى ساڭا ھەرگىز ئېيتىپ بېرەلمەيمەن، — دېدى ئۇ تەلىپىنى كەسكىن رەت قىلىپ.

— ئۇنداق بولسا، سەن قاراڭغۇ ئۆيدە كۆز بويىغان ئوخشايسەن. قىزدۇرۇلغان كەتمەننىڭ ئۈستىگە يالاڭ ئاياغ دەسسىمىگەن بولساڭ بوپتۇ. مەنمۇ بۇ يوق ئىشنى كولاپ سوراپ ئولتۇرمايمەن، — دېدىم.

— ياق، مەن ھەققەتەن يالاڭ ئاياغ پۇتۇم بىلەن قىپ-قىزىل چوغ بولغان تۆمۈرنىڭ ئۈستىگە دەسسەيمەن، — دەپ سالدى ئۇ.

— ئۇنداق بولسا، بۇ سىرنى نېمە ئۈچۈن ماڭا ئېيتىپ بەرمەيسەن؟ — دەپ سوراپ تۇرۇۋالدىم مەن.

— مۇشۇ بىرلا سىرنى سەن مەندىن سورىمىغان بولساڭ بولاتتى. مېنى بۇنچىۋالا خىجىل قىلمىغىن. پ

— سەن بۇنى مەندىن سىر تۇتۇپ يوشۇرغانسېرى مېنىڭ ئۇنى بىلگۈم كېلىپ كېتىپ بارىدۇ. جېنىم ئاداش، مەن ئۆزۈملا بىلىپ قالاي. ھامىنى دېگەندىكىن بۇنىمۇ دەۋەتكىن، — دېدىم مەن يېلىنىپ.

— ئۇنداق بولسا مېنىڭ ساڭا قويىدىغان بىر شەرتىم بار. سەن ئۇنى چوقۇم بەجا كەلتۈرمسەڭ بولمايدۇ، — دېدى ئۇ.

— بولىدۇ، قانداق شەرت ئىدى ئۇ؟ — سورىدىم تەقەززا بولۇپ.

— سەن ماڭا بۇ سىرنى ھېچكىشىگە ئېيتمايمەن دەپ قەسەم بەر، — دېدى ئۇ. مەن بۇ شەرتنى ئاڭلاپ ئويلىنىپ تۇرۇپلا قالدىم.

— قەسەمخورنىڭ ئۆمرى قىسقا بولىدۇ، دېگەن گەپ بار. سەن مېنى قەسەم قىلىشقا قىستىما. مەن قەسەم قىلمسامۇ، بۇ سىرنى چوقۇم ساقلايمەن. كۆرۈپ تۇرۇپسەنغۇ، قوينۇمدا قۇرئان تۇرمامدۇ؟ مەن ساڭا ھەرگىزمۇ يالغان ئېيتمايمەن، — دېدىم. مۇسا قارىي ئەڭ ئاخىرقى بۇ سىرنىمۇ ماڭا ئېيتىپ بەردى. ئۇ بۇ سىرنى ماڭا سۆزلەپ بېرىشنى رەت قىلغان ۋاقىتتا، بۇ ھەقىقەتەن ئادەمنى ھاڭ-تاڭ قالدۇرىدىغان ئاجايىپ بىر سىر ئىدى. ئۇ ماڭا سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن قارىسام بۇ ھېچقانچە ھەيران قالغۇدەك سىر ياكى ھېكمەت بولماستىن ئادەتتىكلا بىر ئىش ئىكەن... مەن ئۆز ۋاقتىدا مۇسا قارىغا بەرگەن ۋەدەمگە ۋاپا قىلىپ، تا بۈگۈنگە قەدەر ھېچكىشىگە ئېيتمغانىدىم. ئاڭلىسام ئۆتكەن يىل مۇسا قارىي كېسەل بولۇپ، ساقىيالماي ۋاپات بولۇپ كېتىپتۇ. ئۇ «بالا باخشى» نامى بىلەن بىر قانچە يىل دەۋر سۈرۈپتۇ. ئانىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن، باخشىلىقنى ئۆزلۈكسىز تاشلاپ، دېھقانچىلىق بىلەن ھايات كەچۈرۈپتۇ.

مۇسا قارىي ئەسلىدە ۋىجدانلىق ياخشى بىر بالا بولۇپ، ئۇ ماڭا راست گېپىنى ئېيتقانىدى. ئۇ راستىنلا يالاڭ ئاياغ پۇتى بىلەن قىزدۇرۇلغان كەتمەننىڭ ئۈستىگە دەسسەيدىكەن.

ئەگەر رېماتىزم كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ، پۇت-قوللىرى ئاغرىيدىغان، ئۇمۇرتقىلىرىنىڭ مەلۇم قىسمىغا سۆگەك ئۆسۈپ قالغان ياكى بەدىنىنىڭ مەلۇم يېرىگە يەل تۇرۇپ قېلىپ، شۇ يېرى داۋاملىق ئاغرىيدىغان بىمارلار مۇسا قارىنىڭ ئالدىغا كېلىپ قالسا، جىگدە ياكى ئۆرۈكنىڭ قۇرۇق ئوتۇنلىرىنى يېقىپ، ئۈستىگە كەتمەننى قويۇپ راسا قىزدۇرۇش، كېسەلنىڭ بەدىنىدىكى ئاغرىق ئورۇننى يالىڭاچلاپ تۇشەك ئۈستىگە ياتقۇزۇش ئىشلىرىنى مۇسا قارىنىڭ ئانىسى بېجىرىدىكەن. ئۆزى بولسا «تاھارەت يېڭىلاش» ئۈچۈن قازناق ئۆيىدىكى مۇستەھەپخانا ئىچىگە كىرىپ كېتىدىكەن. ئۇ يەردە قاچىغا بىر قانچە تۇخۇم چېقىلىپ، تۇخۇمنىڭ ئاق، سېرىقى ئارىلاشتۇرۇلۇپ قويۇلىدىكەن، مۇسا قارىي بۇ تۇخۇمنى پۇتنىڭ ئالقىنىغا قايتا-قايتا سۈۋايدىكەن. پۇتنىڭ ئىسسىقلىق ھارارىتى بىلەن پۇت ئالقىنىغا سۈۋالغان تۇخۇم بىر قانچە مىنۇت ئىچىدە قاتىدىكەن. ئۆينىڭ تۆكلۈكى يېپىلىپ، ئۆي قاراڭغۇ قىلىنغان بولغاچقا، يەقەت ئوچاقتىكى ئوتنىڭ يورۇقلا ئۆيىنى غۇۋا يورۇتۇپ تۇرىدىكەن. ئانىسى لاخشىگىرا بىلەن قىزدۇرۇلغان كەتمەننى قىسىپ ئوچاقتىن ئالغاندا، ئەسلىدىمۇ ئوتتا قىزارغان كەتمەن قارا ئىزغۇ ئۆينىڭ ئىچىدە تېخىمۇ قىپ-قىزىل كۆرۈنۈپ ناھايىتى سۈرلۈك ھالەت بارلىققا كېلىدىكەن. دەل مۇشۇ پەيتتە مۇسا قارىي ئۇنلۇك ئاۋازدا بىر نېمىلەرنى ئوقۇغان ھالدا، يالاڭ ئاياغ پۇتلىرى بىلەن سالماق مېڭىپ قازناق ئۆيىدىن چىقىپ، كېسەلنىڭ يېنىغا كېلىدىكەن. مۇسا قارىنىڭ ئانىسى بولسا، كۆزىنى يۇمۇپ بىردەم ئۇنىنى چىقىرىپ،

(ئاخىرى 82- بەتتە)

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى
www.uyghurkitap.com

مەھەممەت تۇرسۇن باھاۋىدىن

يامغۇردىن كېيىن

(نەسىر)

چۈشتىن كېيىن تۇيۇقسىز ھاۋا بۇزۇلۇپ، يامغۇر يېغىشقا باشلىدى. دەسلەپ سىم-سىم ياغقان يامغۇر ئۇزاق ئۆتمەي سەلگە، ئاخىرى بىرىپ مۆلدۈرگە ئايلاندى. مۆلدۈر ئالدىدا ئۇششاقراق چۈشۈۋىدى، بىر پەستىن كېيىنلا چىلانىدەك، ياڭاقتەك چۈشۈشكە باشلىدى. مۆلدۈرگە توغرا كېلىپ قالغان دەرەخ يوپۇرماقلىرى بېغىشىدىن ئۇزۇلۈپ چۈشتى. يا پېپشىل، غۇبارسىز يوپۇرماقلارنىڭ ۋاقتىسىز خازان بولۇشى كىشىنىڭ يۈرىكىنى ئېچىشتۇراتتى. ھە، راست، ھاۋانىڭ گۈلدۈرلىشى، بەزىدە چاقماق چېقىپ، ئاسماندا يالت-يۇت قىلىپ ئەگىر-بۈگرى نۇرسىزنقلىرىنىڭ پەيدا بولۇشى مۆلدۈر بىلەن قوشۇلۇپ، غايەت شىددەتلىك، جۇشقۇن ۋە سېھرىي مەنزىرە ھاسىل قىلغانىدى. بۇ مەنزىرىلەر ئۇزاققا بارمىدى. مۆلدۈرمۇ، چاقماقنىڭ گۈلدۈرىمۇ توختىدى. ئاندىن ھاۋا ئاستا-ئاستا ئېچىلىپ، كۈن باشقىدىن زېمىنغا نۇرىنى چاچتى.

پاھ، بۇ قانداق گۈزەل مەنزىرە: ئاسمان گۈمبىزى گويا كى ھېقىقتىن يا سالغاندەك كۆك ۋە تىنىق ئىدى. تەبىئەتچۇ، قاراڭ، دەرەخلەرنىڭ يېشىل، بەزى سۇس يېشىل رەڭلىك يوپۇرماقلىرى بايا تىنقى يامغۇر بىلەن يۇيۇلۇپ، كۈن نۇرىدا ياقۇتتەك تاۋلىنىپ تۇراتتى. تېخىمۇ رەڭدار، جىلۋىدار، جەزبىدار تۇسكە كىرگەن گۈلستانلاردىكى رەڭمۇرەڭ گۈللەر كىشىنىڭ كۆڭلىنى مەھلىيا قىلاتتى. ئاسمان گۈزەل، تەبىئەت گۈزەل، ھاۋا سۈزۈك، پاكىز ئىدى. يامغۇردىن كېيىنكى ھاۋا ئەيسا پەيغەمبەرنىڭ ئۆلۈككە جان بېغىشلىغۇچى نەپەسدەك يېقىملىق ۋە راھەتبەخش ئىدى. دىماغلارنى غىدىقلاپ، تەنگە ھۇزۇر بېغىشلايتتى. يامغۇر ۋە مۆلدۈردىن قېچىپ ئۇۋۇلىرىغا كىرىۋالغان بوستاندىكى ئەغمچى قۇشلار ئەمدى شاخلاردىن شاخلارغا سەكرەپ، يېشىل ياقۇتتەك تاۋلىنىۋاتقان يوپۇرماقلار ئارىسىدا ئەغمسىنى باشلىدى. يامغۇردىن كېيىنكى سەلكىن شامالدا ئاستا سىلكىنىۋاتقان يوپۇرماقلارنىڭ شۇرلاشلىرى، قۇشلارنىڭ شوخ ئەغمسى بىلەن قوشۇلۇپ،

بوستانلاردا ئاجايىپ يېقىملىق، ئاجايىپ لىرىك بىر كۆي ئېقىمىنى ھاسىل قىلغانىدى.

يامغۇردىن كېيىنكى بۇ مەنزىرىگە قانماستىن تىكىلدىم، ئاسمان گۈزەل، تەبىئەت گۈزەل، ھاۋا تازا، جانلىقلار خۇش ناۋا ئىدى. يامغۇر تەبىئەتنى يۇيۇپ، بىر پەسىنك ئىچىدە كائىناتنى ئاجايىپ پاكىز، رەڭدار، چىرايلىق، يېقىملىق تۇسكە كىرگۈزۈۋەتكەنىدى. تەبىئەتنىڭ مۆجىزىلىك، سېھىرلىك، گۈزەل ھالىتىگە باققىنىمچە چوڭقۇر تەپەككۇرغا چۆمدۇم:

كۈنلەردىن بىر كۈنى ئىنسانلارنىڭ دىلىغا شۇنداق شىددەتلىك يامغۇر يېغىپ، چاقماقلار چېقىپ، ئۇلارنىڭ دىلىدىكى غۇبارلارنى تازىلىۋەتسە، مۆلدۈر دىل دەرىخىنىڭ ئىللەتلىك يوپۇرماقلىرىنى يېغىشدىن ئۈزۈپ تاشلىسا، ئىنسانلارنىڭ دىلى يامغۇردىن كېيىنكى تەبىئەتتەك گۈزەللىشىپ، پۈتۈن گەردى-غۇبارىدىن پاكلانسا، بۇ، مۆجىزە بولار ئىدى. شۇ چاغدا ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدىكى دۇشمەنلىك دوستلۇققا؛ ئاداۋەت مۇھەببەتكە، پىتنە خۇش خەۋەرگە، ھەسەد قوللاشقا، قايغۇ خۇشاللىققا؛ نەسىلىك بەختىيارلىققا، پەسىلىك غۇرۇرغا؛ ھارام ھالالغا، نامراتلىق بايلىققا، ھېيلىگەرلىك سەمىمىيلىككە، زوراۋانلىق مېھرىبانلىققا، ئۇرۇش تىنچلىققا، سۈيقەست ئىلمىي مېھنەتكە ئايلىناتتى. شۇ چاغدىلا «ئىنسان ھەممە مەخلۇقاتنىڭ گۈل تاجىسى» بولاتتى.

مەن ئىنسانلارنىڭ دىلىغىمۇ شۇنداق بىر يامغۇر يېغىپ، ئۇلارنىڭ دىلىدا قىلچە غۇبار قالمىسا، ئىنسانلار جەمئىيىتى يامغۇردىن كېيىنكى گۈزەل تەبىئەتتەك پاكلانسا دەيمەن!

يامغۇردىن كېيىن...

1996-يىل 10-ئىيۇن، بېيجىڭ.

مەسئۇل مۇھەررىر مامۇت زايىت

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com

ئوسمان قاۋۇل

قۇياش، دەريا، ۋەتەن

(نەسىر)

1

قۇمساڭغۇ قىرغاقنى بويلاپ يۇقىرىغا ئۆرلىدىم، قۇياشنىڭ ئوتلۇق نۇرىدا ئالدىمدىكى قۇم دانچىلىرى ئۇششاق مەرۋايىتلاردەك تاۋلىنىپ، ئەزىم دەريانىڭ شاۋقۇنىغا يەنمۇ پاكلىق بېغىشلايتتى. يىراقتىن قارىيىپ كۆرۈنگەن ئون مىڭ يىللىق تارىخ گۇۋاھى — ھەيۋەتلىك تاغلار گويا ماڭا مېھرى بىلەن سالام بېرىۋاتقان سالاپەتلىك، ساددا دېھقان بوۋايغا ئوخشايتتى. مېنى بىردىن ئاجايىپ بىر جۇشقۇنلۇق تۇيغۇ چىرمىۋالدى.

ئېھ ئانا دەريا، قەدىمكى ئۆگەننىڭ ئەلۋەك ئېقىنى، سەن قانچىلىك قىسمەتلەرنى باشتىن كەچۈرگەنسەن؟ سېنىڭ شاۋقۇنىڭغا قانچىلىغان مەردلەرنىڭ ئۇر-چاپ ساداسى سىڭگەندۇ-ھە؟ باغرىڭ قانچىلاپ مېھنەت ئىگىلىرىگە ئىللىق ۋەتەن بولغاندۇ؟!

ئىزغىرىن شامال يىراقتىكى ياپيېشىل شالزارلىقتىن نەمخۇش ھاۋانى ئۇچۇرۇپ كېلىپ دېماقلىرىمغا ئۇرغاندا، تېنىم ئەزەلدىن كۆرۈلمىگەن راھەتكە چۆمۈلدى. ئېھ، سەن تۇيغۇلىرىمغا ھۆرلۈك بېغىشلىغان ئىزگۈ ۋەتەنسەن!

مەن سېنىڭ بويلىرىڭنى ياخشى كۆرىمەن، سەن ماڭا بەخت ئاتا قىلغان ئانا ئۆگەنسەن!

مەن سېنىڭ شاۋقۇنىڭنى ياخشى كۆرىمەن، چۈنكى سەن ماڭا ناخشا ئېيتىشنى ئۆگەتكەن ئانا ئۆگەنسەن!!

ماڭا ئۇمىد، ئىشەنچ بېغىشلاش پەقەت ساڭىلا تالىق. چۈنكى ئالەمدىكى بارلىق مېھرىبانلىقنىڭ مەنبەئى ساڭا پۈتۈلگەن.

«تارىم» ئەدەبىيات-مۇكاپاتىغا مۇيەسسەر قىلىنغان ئەسەر

2

دەريا ئېقىنىنى ئۆزگەرتكەن جايدا مېنىك نەزەرىم...
قۇم ئۇستى بىلىق كۆكسىدەك ئاقرىشقا ياشلاپ، شىرنق-شىرنق ئاۋاز چىقارغىدەك بولغاندا، قۇياش ئوتلۇق كۆزلىرى بىلەن مېنى مۇبارەكلىدى.
— ئوغلۇم، ئاناڭ سېنى يەنە ئۆز قوينىغا ئالدى. سەن بارلىق مېھرىڭنى، دەرد-ھالىڭنى ئاڭا تۆك!
مەن خۇشاللىق بىلەن ئەتراپىمغا قاراپ، ئىچىمگە ساپ ھاۋانى سۈمۈردۈم. توساتتىن كۆزلىرىم قىرغاقتىكى سۇتلۇك ئوت ئارىسىدا غۇچچىدە ئېچىلىپ كەتكەن مامكاپ گۈلىنىڭ ساپسېرىق چېچىكىگە چۈشتى. ئىزغىرىن شامال ئاڭا يېنىك يەلپۈنۈش ئاتا قىلىپ، ئۇنى تېخىمۇ جەزبىلىك كۆرسىتەتتى. مامكاپ گۈلىنىڭ يېنىغا چۆكۈپ ئولتۇردۇم-دە، قەلبىمدىكى بارلىق ئازرۇ-ئارمان، دەردۇ پىغانىنى تۆكۈشكە باشلىدىم.
— ئېھ ئانا دەريايىم، سېنىڭ باغرىڭ نەقەدەر مېھرلىك ۋە كەڭ، ئەلمىساقتىن بۇيان سەن ئالەمنىڭ بارلىق ئازاب-ئوقۇبەتلىرىنى ئۆركىشىگە سىغدۇردۇڭ! سەن شۇنچىلىك چىدامليقسىزلىقى، ئىككى يېقىدىكى بارلىق جانلىقنىڭ قايغۇ-شادلىقى ساڭا قوشۇلۇپ كەتتى. ئېھ ئانا دەريايىم... سەن يەنە شۇنداق چىدام بىلەن مىڭلارچە يىل مەۋجۇت بولسەن. چۈنكى سەن ئەلنىڭ غەم-قايغۇسىغا ئەبەدلىك ۋەتەنسەن!
ئورنۇمدىن تۇرۇپ يىراقلارغا نەزەر تاشلىدىم. تۇيغۇم ئاللىقاچان ئاپئاق-ئاپئاق بۇلۇتلار قېتىغا، قۇشلارنىڭ ئەركىن ۋە ھۇر قانات قېقىشلىرىغا، بىلىقلارنىڭ پىلتىڭلاپ ئۆزۈشىگە، ئانا قۇياشنىڭ كۈلۈپ بېقىشىغا مەھلىيا بولۇپ قالغانىدى..
خاسىيەتلىك شامالنىڭ ئىللىق يەلپۈتۈشى بىلەن يېنىڭ ئىغاڭلاپ تۇرغان نازاكەتلىك يالپۇزلار ۋە تىتىرەپ-تىترەپ تۇگۈلۈپ قالغان ئېشەك قومۇچلىرى كىچىك-كىچىك قۇم دۆۋىلىرى ئۈستىدە سەبىي ۋە شوخ بالىلىقمدەك ئويناقشىپ تۇراتتى.
مەن شۇئان مەرھۇم ئاتامنىڭ يېقىملىق ناخشىسىغا بۆلىنىپ، كۆزلىرىنى بىچارىلەرچە مۆلدۈرلىتىپ ئاستا پۇشۇلداپ كېتىۋاتقان تاغىل ئۆكۈز ھارۋىسىدا قەدىمكى تۇگمەنگە ئۇن تارتقىلى ماڭغان چاغلىرىمنى ئەسلەپ قالدىم. ئېھ، نەقەدەر دىلبەر چاغلار ئىدى ئۇ-ھە؟! ئاشۇنداق خاتىرىلەر ماڭا ئاجايىپ زوھىي ئازادىلىك ۋە رىغبەت، ئالدامچىلىقنى بىلمىگەن سەبىينىڭ پاكلىقىدەك بىغۇبارلىق ئېلىپ كېلىدۇ. ئېيتقىن ئانا دەريا، بۇنداق ئۇلۇغ دەقىقىلەرنى سەندىن ئۆزگە ماڭا كىمۇ ئاتا قىلار-ھە؟!

3

قىرغاق بويلاپ ئەگرى-بۈگرى ئىز قالدۇرۇپ مېڭىشنى داۋام قىلدىم. ئىزلىرىم گويا تەقدىرنىمنىڭ نامەلۇم خەرىتىسىدەك ماڭا قانداقتۇر كەلمىشلەردىن بېشارەت

ئۇيغۇر كىتاب يۇرتلىرى www.uyghurkitap.com

بىر ئۇاتقاندەك ئىدى. كۆزۈم بۇككىدە يالپۇز بىلەن پۈركىنىپ، بۇلدۇقلاپ سۇ چىقۇاتقان بۇلاققا چۈشكەندە شادلىقتىن يۈرىكىم بىرىلىپ كەتكىلى تاس قالدى. بۇلاق سۈيى شۇنچىلىك ساپ، شۇنچىلىك سۈزۈك ۋە شۇنچىلىك ھاياتبەخش ئىدىكى، ئۇنىڭدىن ئۇرۇلغان ھاۋا ئادەمنىڭ قەلبىگە ئۇدۇل بۆسۈپ كىرەتتى. ئۇششاق چېكىتلەر بىلەن قاناتلىرىنى پەردازلاپ يالپۇزنىڭ نازۇك بەرگىلىرى ئۈستىدە ئويناپ يۈرگەن خانقىزلار مېنى قىزغىن قارشى ئالغاندەك بىر توزۇپ كېتىپ، يەنە يالپۇزلارغا يېپىشتى. ھە، ئەسلىدە ئاشۇ مەززىلىك يالپۇز ھىدى بىلەن چىرايلىق ياپراقلار خانقىزلارنىڭ مېھرىلىك ۋەتىنى ئىكەن-دە، دەپ ئويلىدىم.

ئەي گۈزەل ۋادا، تارتىملىق دەريا بويى، سەن ھەتتا ئۇششاق جانۋارلار ئۈچۈنمۇ قوينۇڭدىن تېگىشلىك جاي بېرىسەن. سېنىڭ باغرىڭ نەقەدەر كەڭ ۋە ئىللىق-ھە؟

دەريا ئۈستىدە قارلىغاچلار ساداقتىن ئاجرىغان ئۇقتەك ئۇچۇپ، تۈيغۇمنى يۇنىڭدىن مىڭ نەچچە يۈز يىللار ئىلگىرىكى كۆسەن خانلىقى زامانىسىغا ئېلىپ كەتتى. ئەنە قەھرىمان كۆسەن ئوغلانلىرى شىددەت بىلەن ئات چاپتۇرۇپ ياۋ ئۈستىدىن غالىپ كەلمەكتە. پاراسەتلىك ئالىم-ئۆلىمالار ئالدىدىكى ئۇچ مىڭ ئالتۇن كۈرستا ئولتۇرغان شاگىرتلارغا ئالەمنىڭ ئەسلى ماھىيىتى ھەققىدە تەپسىر ئېيتماقتا. ئېھ دانىشمەن كۆسەن ئەھلى... سېنىڭ تۆھپەڭ بىھىساب ۋە ئاجايىپتۇر. سەن ئويغان مىڭ ئۆيلەردىكى بۇيۇك سەنئەت نامايەندىلىرى ھېلىمۇ دۇنيا مەدەنىيىتىنىڭ پارلاق سەھىپىسى ئورنىدا ئەتىۋارلانماقتا...

ئانا دەريا، ساھىلىڭدىكى ئاشۇ بۇلاقنى خۇددى قەدىردان ئانامنىڭ مېھرىلىك كۆزلىرىنى ياخشى كۆرگەندەك ئەتىۋارلايمەن.

بۇلاق بويلىرىدىكى خۇش پۇراق يالپۇزلىرىڭنى خۇددى ئانامنىڭ يېقىملىق تىنىقلىرىنى ياخشى كۆرگەندەك ياخشى كۆرىمەن.

ئۆركەشلەپ ئاققان چاغدىكى دولقۇنلۇق ناخشاڭنى خۇددى مىڭلىغان ئانىلارنىڭ قەدىمدىن ئېيتىپ كېلىۋاتقان ئۇلۇغ ئەللەي ناخشىسىنى ياخشى كۆرگەندەك ياخشى كۆرىمەن.

ئۆركەشلىرىڭ ئۆكسۈمسۇن، ئەزىز دەريا!

4

دەريا ئېقىنىڭ ئەگىلمىسىگە كەلگىنىمدە كۈن نۇرى پۈتكۈل جاھاننى كۆيدۈرگىدەك قىزىپ كەتكەنىدى. شۇنداقتىمۇ ئارىلاپ دەريادىن ئۇرۇلۇپ تۇرغان نەمخۇش شامال كىشىگە ھۇزۇر بېغىشلايتتى. كۆكلۈمدە تەبىئەت ئانىنىڭ بۇنداق ھىممىتىگە چەكسىز

مىننەتدارلىق بىلدۈردۈم.

تۆيۈقسىز ئالدىمدىكى قەبرى قاريياغاچلار بىلەن قويۇق چىگىلىك قاپلاپ كەتكەن چاتقاللىق ئارقىسىدىن بىر نەچچە كىشىنىڭ ھەيۋەتلىك ئاۋازى ئاڭلاندى. چاتقاللىقتىن ئەگىلىپ ئۆتتۈم. دەريانىڭ شوخ ئېقىنى بۇ يەرگە كەلگەندە خېلى چوڭقۇر قاينام ھاسىل قىلىپ يەنە شەرق تەرەپكە كەتكەن بولۇپ، پاتقاقلىق بىر ئۆكۈز پېتىپ قالغانكەن. ئۇچ دېھقان ئۆكۈزنى قۇتقۇزۇپ چىقىش ئۈچۈن جان-جەھلى بىلەن تىرىكشىۋاتىپتۇ. مەنمۇ ئۇلارغا يارەملىشىپ، شاپىلاقتەك قاشقىسى بار كالتە مۇڭگۈزلۈك ئۆكۈزنىڭ قۇيرۇقىغا ئېسىلدىم. ئىككى نەپەر دېھقان ئۆكۈزنىڭ قولتۇقى ئاستىدىن ئۆتكۈزۈلگەن بادىرىنى كۈچەپ ئالدىغا تارتتى. يۈزلىرى لايدىن تونۇغۇسىز بولۇپ كەتكەن كەكە ساقال بوۋاي ئۆكۈزنىڭ مۇڭگۈزىگە چېگىلگەن ئارغامچىنى كۈچەپ سىلكىيتتى. بىز ئاخىرى ئۆكۈزنى قۇتقۇزۇپ چىقتۇق. ئۆكۈز يوغان كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ ھەممىزگە تەكشى قاراپ چىقتى ۋە بىزگە رەھمەت ئېيتقاندەك ئېغىر پۇشۇلداپ قويدى. بىز ئۇنى پېتىلەپ بېرىپ تېيىز ئېقىندا پاك-پاكىز يۇيۇپ چىقتۇق. تۆكلىرى پارقىراپ كەتكەن ئۆكۈز قىرغاقتىكى يۇمران چۆپلەرنى يالماپ، ئىشتىھا بىلەن پېيىشكە باشلىدى.

يۈزلىرىنى پاكىز يۇيۇپ بەلبېغىدا ساقلىنى سېرىپ ئېرتىۋاتقان بوۋايغا قاراپ ھەيران قالدىم. ئۇ ئاتامنىڭ ئەڭ يېقىن بۇرادەرلىرىدىن بىرى ئىمىن ئاخۇن ئاكا ئىدى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ئوسمانجان ئۆكام، — دەپ ئالدىمغا كەلدى ئۇ. ئۇنىڭ يېرىك، ئەمما ئىسسىق ئالىقانلىرىدىن مەرھۇم ئاتامنىڭ يالقۇنلۇق ئاتىلىق مېھرىنى سەزگەندەك بولدۇم. بىز ئۆكۈزنى چۆرىدەپ تۇرۇپ بىردەم قىزغىن پاراڭلاشتۇق. ئىمىن ئاخۇن ئاكام دەريا بويىدىن بىر پارچە يەر ئاچماقچى ئىكەنلىكىنى، ئىگىلىكىنىڭ ياخشىلىنىشىغا ئەگىشىپ، بىز كىچىك چاغلاردا تېرىپ يۈرگەن يەرلىرىنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرالمىغانلىقىنى، دەريا ياقىسىدىكى يەرلەرنىڭ قايماقتەك ئېسىل يەرلەر بولسىمۇ، تاشلىنىپ قالغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى. ئۇ بۈگۈنمۇ شۇ مەقسەتتە بۇ يەرگە كېلىپ مېنى ئۇچرىتىپ قالغانلىقىدىن بەكمۇ خۇشال بولغانىدى. ئۇنىڭ سۆز ئارىلىقىدا يەرنىڭ ياخشىلىقى، خاسىيىتى ھەققىدە ئېيتقانلىرىدىن ئىمىن ئاكامنىڭ ئانا يەرگە بولغان چوڭقۇر مۇھەببىتى، يۈكسەك ئېتىقادىنى كۆرگەندەك بولدۇم. بىزنى ئاشۇ ئۆكۈزنىڭ پېتىپ قېلىشى ئاشۇنداق خاسىيەتلىك سۆھبەتكە نائىل قىلغىنىدىن چەكسىز خۇشال بولدۇم. بۇ ئادەم بىلەن ھايۋانلىك، ئادەم ھېلەن تەبىئەتنىڭ، ئۇلۇغ زېمىنلىڭ مۇھەببىتى ئىدى... ئىمىن ئاكا مېنى ئۆيگە تەكلىپ قىلىپ قويۇپ، يارەمچىلىرى بىلەن مەھەللە ياقا يۇرۇپ كەتتى. مەن ئۇلارغا چەكسىز مېھرىم بىلەن قارىغاچ يەنە دەريانىڭ يۇقىرىسىغا مېڭىشنى داۋام قىلدىم.

ئېھە، ئانا دەريا، مېھرى ئۇلۇغ، خاسىيەتلىك ئېقىن، سەن قانچە-قانچە ئىسسىق-سوغۇقنى باشتىن كەچۈرسەكمۇ، يەنىلا باغرىڭ بىزگە شۇنچىلىك يۇمشاق، ئۇلۇغ ۋە مۇقەددەس تۇيۇلىدۇ... سەن ئالەم بىنا بولغاندىن تارتىپ ئۆز خىسلىتىڭنى بىزگە ئۆگەتتىڭ، سېنىڭ شاۋقۇنۇڭ ئۇزۇلۇپ قالمىسۇن. ئەلۋەتتە سۈيۈكلۈك ھېچ تارتىلمىسۇن. سەن يەنە ماڭا ئوخشاش مىڭلىغان ئوغلانلارنى ئەللەي ئېتىپ يېتىشتۇرۇپ چىققىن. قەلبىم مېھرىڭ ئۈچۈن مەڭگۈلۈك ۋەتەن، ئۇلۇغ دەريايىم!

5

كۆز ئالدىمدا ئىككى چېتى تىك قاقاس تاغلار بىلەن قورشالغان ھەيۋەتلىك ئېقىن ئىككى ياقتا ئۆزىنى ئېتىپ كۆپۈكلىنىپ ئاقماقتا.

دەريانىڭ بۇ ھالىتىگە قاراپ، ئەركىنلىك ئىزدەپ كۆرەشنى توختاتماي ھۆررا توۋلاپ ماڭغان مىڭلىغان كۆرەش قەھرىمانلىرى ئېسىمگە كەلدى.

— توغرا، دەريانىڭ قىننىغا پاتماي ئېقىشى نېمىدىن؟

— كەڭلىك ئىزدەشتىن!

— توختاۋسىز شاۋقۇنى نېمىدىن؟

— ھۆرلۈككە ئىنتىلىشتىن!

.....

خىيال قۇشۇم يەنە قەدىمكى پەرھاتنىڭ مىتىن ئۇرۇپ تاغ كېسىشىگە كەتتى. شۇنداق، پەرھات تەشكەن تاغ.

— پەرھاتنىڭ ئەسىرلەر بويى خەلق قەلبىدە ياشىيالىشى نېمە ۈچىدىن؟

— شېرىن ۋەسلىگە يېتىش ئۈچۈن قىلغان قەيسىرانە مېھنەتتىدىن، پاك سۆيگۈگە بولغان سادا قىلىدىن!

ئەي قەدىمىي دەريا، سەن ئاشۇنداق پاك مۇھەببەت قەھرىمانلىرىڭ شانلىق ھاياتىغا، گۈزەل رىۋايەت تۇسىدىكى ئۇلۇغ قەسىدىلەرگە گۇۋاھسەن!

كۆز ئالدىمدا ئۇلۇغ شائىرسىز نېمىشېھد ئارمىيە ئېلى دامۇللىنىڭ چاقناپ تۇرغان كۆزلىرى گەۋدىلەندى. ئەنە ئۇنىڭ كەڭ چېكسىدە مەرۋايىتتەك تەر تامچىلىرى يالتىرىماقتا، تارامۇشتەك مۇستەھكەم قوللىرىدا مەھكەم تۇتقان قەلىمى ئاستىدىن نازاكەت بىلەن مېڭىپ كۆچار مەلىكىسى شېرىن چىقىپ كەلمەكتە. شېرىن چىرايلىق كۆزلىرى بىلەن سۆيۈملۈكى پەرھاتنىڭ يولىغا تەلپۈنمەكتە، ئىشتىقى-پىراق دەستىدىن سارغايغان يۈزى قۇياشنىڭ ئوتلۇق نۇرىدا تېخىمۇ نۇرلانماقتا. ئېھ سۆيۈملۈك پەرىشتە، سەن نەقەدەر لۈەن، نەقەدەر گۈزەل يارالغان-ھە؟ ئاشۇ لەتاپەتنىڭ بىلەن سەن شەرقنىڭ تەڭداشسىز گۈزىلى بولۇشقا ھەقىقەتەن مۇناسىپسەن!!

ئىشق ئوتىدا تاۋلىنىپ، مۇسكۇللىرى بۇرتۇپ چىققان، قۇياشىنىڭ يالقۇنلۇق تەپتىدىن تېرىلىرى مىستەك پارقىراپ كەتكەن جەسۇر ماچىن شاھزادىسى پەرھات ئۆتۈن ئىشقى-يادى بىلەن تاغ كەسمەكتە. ئالەمنى تاڭ قالدۇرغىدەك ماھارىتى بىلەن تاملارغا رەسىم سىزماقتا. ئۇنىڭ مىتىنى تاغقا بىر ئۇرۇشى بىلەن قۇياشنىڭ يۈزىنى توسۇالغۇدەك تاش پارچىلىرى كۆككە توزغاقتەك توزىماقتا.

ئېھ، سۇ، ھاياتلىق مەنبەسى! سەن نېمىدېگەن ئۇلۇغ-ھە؟!

ئەنە سۇپسۈزۈك سۇ ئۆگەن دەريانىڭ تەشنالىقتىن چاك بولغان قىنىغا شىددەت بىلەن قۇيۇلماقتا، بىراق پەرھات... پەرھات...

نېمىشقىدۇ ئۆكسۈمەكتە، تاغلار ئۆكسۈمەكتە... كۆسەن باغرى ئۆرتەنمەكتە، ۋەتەن ئۆرتەنمەكتە...

يۈرىكىم قېپىدىن چىقىپ كەتكەندەك بولۇپ كەتتى. دەريا شاۋقۇنىنىڭ دەھشەتلىك ئاۋازى ئىچىدە ئۆزۈمگە كېلىپ، تاملاردىكى پەرھاتنىڭ قولى بىلەن سىزىلغان بۇيۇك سەنئەت نامايەندىسىگە قارىدىم. كۆزۈم بېلىقتەك پىلتىڭلاپ، كېيىكتەك شوخ ئۇسسۇل ئويناۋاتقان يېرىم يالىڭاچ ھالەتتىكى كۈچار قىزلىرىنىڭ بېشىدا چاقنىغان ئالتۇن ئوتۇغاتلىرى ئۇستىدە توختاپ قالدى. ئاھ سەنئەت تاجىسى، مەڭگۈلۈك ئابىدە، ئۇيغۇر ئەقىل-پاراسىتىنىڭ ئالتۇن مېۋىسى، سەن بولغاچقا بۇيۇكلۈك تاپتۇق ھەممىز! ساڭا تەگمىسۇن غۇبار!!

* * *

دۇنيانىڭ مۆجىزىسىنى باغرىغا سىغدۇرۇپ كەتكەن ئانا دەريايىم، سېنىڭ خاسىيەتلىك قوينۇڭ پۈتكۈل ئەسىل-يادىمغا مەڭگۈلۈك پارلاقلىق، ئاقلىق بېغىشلىغۇسى، سەن يۈرىكىمدە ھامان ھۆر ۋەتەنسەن! سەن بار، قۇياش بار ئەبەد، ھايات مەن پەقەت!

1996-يىل ئاۋغۇست، توقسۇ.

مەسئۇل مۇھەررىر: ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

ئۇيغۇر كىتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتابلىرىنىڭ يېڭى تورىسى

ئامىنە گۈل ھېكىم

تەسىرات تامچىلىرى

(نەسىرلەر)

كىچىككىنە تارىخ

— ھا... ھا... ھا...

تۇمان ئىچىدىن ئۆز كۆلەڭگىسىنى ئىزلەۋاتقان كىشىلەر بۇ چۈشىنىكسىز كۈلكىگە دىققەت قىلىپمۇ كەتمىدى، ئەكسىچە ئۇلارنىڭ قىقاس-چۇقانى ئەۋجىگە كۆتۈرۈلدى:

— سەن ھېنىڭ كۆلەڭگەم، سەن ھېنىڭ...

ھالەت ئۆزگەرمەيۋاتاتتى، لېكىن تارىخ ئىلگىرىلەۋەردى.

پەرق

كىشىلەر سېنى كىچىك ئىنژېنېر دەيىشىدۇ. ئېمىلا بولمىسۇن، مەن سېنىڭ ئۇستا رەسسام بولۇپ قالغانلىقىڭنى بىلمەن، بالام.

نېمىشقا ئېشىكمىزنىڭ ئالدىدىكى قىزغۇچ نۇرغا پۇركەنگەن تەبىئىي توغرا قىلىقنى سىزماستىن، مەن كۆرۈپمۇ باقمىغان نەرسىلەر ئۈستىدە ئاۋارىچىلىك تارتسەن؟ مېيىڭدا كۈلۈپ قويۇپ باش چايقاۋاتسەنغۇ تېخى؟!

توغرا قىلىقتا يۇرگەن سەبىي قىز، كۆزلىرى ياشقا تولۇپ، قاياقلارغىدۇ ئەنسىزلىك بىلەن قاراۋاتقان بوۋاي... بۇلار ھەققەتەنمۇ ئۇنتۇلغۇسىز مەنزىرە ئەمەسمىدى؟! بىراق سەنزە...

قىشتىكى قۇياش

ياپراقسىز دەرەخلەر قېلىن ھەم ئاپئاق يېپىنچىسىغا يۆگەنگەندە، قۇياش ئورمانزارلىقتىن دەستە-دەستە نۇرلىرىنى تۆكۈپ كۆتۈرۈلمەيدىغان بولدى. ئۆزى ئۈچۈن مۇنداق غەنىيمەت پۇرسەتنىڭ چەكسىز خورسىنىشقا ئايلىنىپ كېتىۋاتقانلىقى ئۈچۈن بوۋاينى تەرىكتۈرەتتى. شۇنا-پتا بوۋاي ماغدۇرسىز تېنىنى ئاران-ئاران سۆرەپ، كونا كەپسىدە چىقىپ، يىراقلارغا تويماي قاراۋاتاتتى. توساتتىن بىر ئاۋاز ئاڭلانغاندەك بولدى:

— بوۋا، بوۋا، ماڭا قارىغىلە.

بوۋاي قۇلاقلىرىغا ئىشەنمىگەندەك ئارقىسىغا ئۆرۈلدى. نەۋرىسى ئۇنىڭغا ئۈچ مىلتىقىنى تەڭلەپ تۇرۇپ ۋارقىرايتتى:

— قارا، مەنمۇ مىلتىق ئاتالايمەن.

بوۋاي تېلىقىپ-تېلىقىپ كۇلدى. ھەتتا ئۇنىڭ تولغىنىپ، يىقىلىپ ئاستا-ئاستا كۆز يۇمۇشىمۇ كۇلكىگە ئوخشايتتى.

چۈشىنىكسىز ئورىنتا

كۆزلىرىنى، سېنىڭ كۆزلىرىنى خىيال قىلغىنىمدا شادلىق ئالمىدە ياشاۋاتقاندەك بولىمەن. ئەپسۇس، ئەي گۇلچى، سەھەر گۇلىنىڭ بەرگىدىكى مەرۋايىتلارنى پەرقلەندۇرەلمەيسەن، پەرقلەندۇرەلمەيسەن.

تەقدىرىمىز شۇنداق ئورۇنلاشتۇرۇلغان.

مېنىڭ دۇنيالىقتا تىلەيدىغىنىم ئۆزۈنىمۇ ئىپادىلىيەلمەيدىغان يۇرىكىنى كۇكۇم-تالقان قىلۋېتەلەيدىغان قۇدرەت. سېنىڭ تىلەيدىغىنىڭ يۇكسەك ھەم مۇقەددەس ساخاۋەت.

مەسئۇل مۇھەررىر يۇلتۇز تېيىپجان

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى
www.uyghurkitap.com

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەت تېلېر بىرلەشمىسىنىڭ 5-قۇرۇلتىيىنى تەبرىكلەيمىز!

ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەت تېلېر بىرلەشمىسىنىڭ 5-قۇرۇلتىيىدا سۆزلەنگەن سۆز

ۋاڭ لىچۈەن

ۋەكىللەر، بولداشلار، دوستلار:

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەت تېلېر بىرلەشمىسىنىڭ 5-قۇرۇلتىيى ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئەدەبىيات-سەنئەت تېلېرىنىڭ بىر قېتىملىق كاتتا يىغىنى. شۇنداقلا ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت تۈرمۇشىدىكى چوڭ ئىش. مەن ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىگە ۋەكالىتەن قۇرۇلتايىنىڭ ئېچىلغانلىقىنى ھەمدە ۋەكىللەرنى قىزغىن تەبرىكلەيمەن! يېقىندا ئېچىلغان مەملىكەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەت تېلېر بىرلەشمىسىنىڭ 6-قۇرۇلتىيى ۋە جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ 5-قۇرۇلتىيى ئېلىمىز ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدىكىلەرنىڭ سوتسيالىستىك يېڭى دەۋردىكى دەۋر بۆلگۈچ ئىككى قۇرۇلتىيى بولغاچقا، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ يۈكسەك ئەھمىيەت بېرىشى ۋە كۆڭۈل بۆلۈشىگە سازاۋەر بولدى. قۇرۇلتاي داغدۇغىلىق ھەم قىزغىن ئېچىلدى. باش شۇجى جياڭ زېمىن، يولداش جۇرۇڭجى، چېەن چىچېن، دېڭ گۈەنگېنلار مۇھىم سۆز قىلدى. شىنجاڭ ۋەكىللىرى قۇرۇلتايىنىڭ ئالاھىدە غەمخورلۇقى ۋە ئەھمىيەت بېرىشىگە ئېرىشتى، بۇ ئىككى قۇرۇلتاي ئەسىر ئالمىشىش پەيتىدىكى ئەدەبىيات-سەنئەت باھارىنىڭ پەيزىنى تولۇق نامايان قىلىپ، قۇرۇلتايغا قاتناشقان ۋەكىللەرنى غايەت زور ئىلھاملاندۇردى ۋە روھلاندۇردى، شۇنداقلا بۇ قېتىمقى قۇرۇلتايىنى ياخشى ئېچىشمىزغا مۇھىم شارائىت يارىتىپ بەردى.

پارتىيە 11-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان، پۈتۈن مەملىكەتتىكى ئەدەبىيات-سەنئەت تۈرخاشلا ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر

مىللەت ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرى پارتىيە ۋە دۆلەتنىڭ خىزمەت مەركىزىنى يۆتكەش، پارتىيىنىڭ ئاساسىي نەزەرىيىسى، ئاساسىي لۇشيەنى ۋە فاكتىن-سىياسەتلىرىنى ئىزچىللاشتۇرۇش، ئەمەلىيلەشتۇرۇش، سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى قانات يايدۇرۇش داۋامىدا «ئەدەبىيات-سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش» يۆنىلىشى ۋە «بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس-بەستە سايراش» فاكتىنىدا چىڭ تۇردى. پىشقەدەم بىر ئەۋلاد ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەرنىڭ روھى ئۇرغىدى. ياش، ئوتتۇرا ياش ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشقىتىساس ئىگىلىرى ئارقا-ئارقىدىن مەيدانغا كەلدى. ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر قوشۇنى ئۇزلۇكسىز تەرەققىي قىلىپ زورايدى؛ ئەدەبىيات، دراما، كىنو-تېلېۋىزىيە، مۇزىكا، ئۇسسۇل، گۈزەل سەنئەت، فوتو سۈرەت، خەتتاتلىق، ئەلنەغمە، سېرىك ۋە خەلق ئەدەبىيات-سەنئەتىنى قاتارلىق تۈرلەردىكى ئەسەرلەرنىڭ كۆپلىكى، شەكلى، ئۇسلۇبى، ئېقىملارنىڭ كۆپ خىللىقى، ژانىر، سىيۇژىت، ئاساسىي تېمىسىنىڭ مول‌لۇقى مىسلى كۆرۈلمىگەن سەۋىيىگە يەتتى. يېزا-قىشلاق، قىسىم، كارخانا، مەكتەپلەردە قانات يايدۇرۇلغان مەدەنىيەت پائالىيەتلىرىنىڭ كەڭلىكى ۋە سەۋىيىسىمۇ مىسلى كۆرۈلمىگەن دەرىجىگە يەتتى. 1989-يىلى 4-ئايدا ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ 4-قۇرۇلتىيى ئېچىلغاندىن بۇيان، ئاپتونوم رايونىنىڭ ئەدەبىيات سەنئەت خىزمىتىدە يەنە يېڭى تەرەققىياتلار ھەم يېڭى نەتىجىلەر بارلىققا كەلدى. ئاپتونوم رايوندىكى ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرى سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ يېڭى دەۋرىدە ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئىدىيە، ئەخلاق، مەدەنىيەت ساپاسىنى ئۆستۈرۈپ، ھەر مىللەت خەلقىنى بىر نىيەت، بىر مەقسەتتە جۇغلاشقا رىغبەتلەندۈرۈش، بولۇپمۇ شىنجاڭنىڭ سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇش قەدىمىنى تېزلىتىپ، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ مەنىۋى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش جەھەتتە جاپالىق ھەم قىممەتلىك ئەمگەك سىڭدۈرۈپ، مۇھىم رولنى جارى قىلدۇردى. ئاپتونوم رايونىنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىنى ئىگىلەپ، جۇغلىغۇا مىللەتلەرنىڭ پارلاق مەدەنىيىتىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمىغا ئايلاندى. ئۇ يېپەك يولى يېڭى مەدەنىيىتىنىڭ مۇھىم مەنزىرىسى. ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر قوشۇنى جۇغگو سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئەت قوشۇنىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى، شۇنداقلا ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت بەرپا قىلىشتىكى مۇھىم كۈچ. ئۇ پارتىيە ۋە خەلقنىڭ ھۆرمىتى ۋە ئىشەنچىسىگە ئېرىشتى.

پارتىيىمىز يېقىندا ئاچقان پارتىيە 14-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 6-ئومۇمىي يىغىندا «سوتسىيالىستىك مەنئۇى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىشكە دائىر بىر قانچە مەسىلە توغرىسىدىكى قارار» نى ماقۇللىدى. ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومۇ «قارار» نى ئىزچىللاشتۇرۇش پىكرى ئوتتۇرىغا قويدى. يېقىندا، يولداش جياڭ زېمىن جۇڭگو ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ مەملىكەتلىك 6-قۇرۇلتىيى ۋە جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مەملىكەتلىك 5-قۇرۇلتىيىدا ئەدەبىيات-سەنئەت خىزمىتى توغرىسىدا مۇھىم سۆز قىلدى. ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەرنىڭ بۇ قېتىمقى كاتتا يىغىنى مەركىزىي كومىتېت ۋە ئاپتونوم رايونلۇق پارتىيە كومىتېتنىڭ «قارار» ى، «پىكرى» ۋە يولداش جياڭ زېمىننىڭ مۇھىم سۆزىنى ئىزچىللاشتۇرغانلىق، ئەمەلىيەشتۈرگەنلىك بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ قېتىمقى قۇرۇلتايىنى ئېچىشتا ھەم ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ «نىزامنامىسى» بويىچە ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى رەھبەرلىك بەنزىسىدە نۆۋەت ئالماشتۇرۇش سايلىمى ئېلىپ بېرىشنى، تېخمۇ مۇھىمى، قۇرۇلتاي ئارقىلىق «دېموكراتىيە، ئىنتىپاقلىق، ئىلھاملاندۇرۇش، گۈللەندۇرۇش»، ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىنى يەنمۇ تەرەققىي قىلدۇرۇشنى مەقسەت قىلدۇق. سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى مەزگىلىدە، بولۇپمۇ يېڭى ئەسىر يېتىپ كېلىش ئالدىدا، ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرى سوتسىيالىستىك مەنئۇى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى داۋامىدا غايىلىك، ئەخلاقلىق، مەدەنىيەتلىك، ئىنتىزامچان بولغان تۆتلەشكەن، يېڭى كىشىلەرنى يېتىشتۇرۇپ، خەلق ئاممىسىنى ئىنتىپاقلىشىپ ئالغا ئىلگىرىلەشكە رىغبەتلەندۇرۇپ، يېڭى ئەسىردىكى ئۇلۇغۋار نىشانىنى ئىشقا ئاشۇرۇشتا ئىنتايىن مۇھىم تارىخىي مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالغان. ئىجتىمائىي، تارىخىي، جۇغراپىيىلىك ئورۇن، ئىقتىساد، مەدەنىيەت قاتارلىق جەھەتلەردە پەۋقۇلئاددە ئەھۋال بولغاچقا، پارتىيە ۋە خەلق شىنجاڭدىكى ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئۆزلىرىدىن زور ئۈمىد كۈتىدۇ. ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئەمەلىيىتى ئارقىلىق شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادىي ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىياتىغا تۇرتكە بولۇشنى ئۈمىد قىلىدۇ. شۇنىڭغا چوڭقۇر ئىشىنىمىزكى، ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرى بۇ زور ئۈمىدنى يەردە قويمايدۇ. سوتسىيالىستىك مادديي مەدەنىيەت ۋە سوتسىيالىستىك مەنئۇى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىدا ئۆزىنىڭ ئەڭ زور تۆھپىسىنى قوشىدۇ.

سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئەت سوتسىيالىستىك مەنئۇى مەدەنىيەتنىڭ مۇھىم تەركىبى قىسمى بولغاچقا، خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش، سوتسىيالىستىك ئۈچۈن خىزمەت قىلىشنى باشتىن-ئاخىر چىڭ تۇرىدىغان بىر تۈپ پىرىنسىپ قىلىپ، ئۇنىڭ سوتسىيالىستىك خاراكتېرى ۋە يۆنىلىشىگە كاپالەتلىك قىلىشى كېرەك. ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى بىلەن سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى بىردەكلىككە ئىگە،

چۈنكى سوتسىيالىزم خەلقنىڭ غايىسى، ئارزۇسى ۋە ھەرىكەت ئاساسى بولۇپ، سوتسىيالىزم ئۇچۇن خىزمەت قىلىشمۇ خەلق ئۇچۇن خىزمەت قىلغانلىق، شۇنداقلا خەلقتىن ئىبارەت بىر ئومۇملۇق ئۇچۇن خىزمەت قىلغانلىق بولىدۇ.

سوتسىيالىستىك يېڭى دەۋردە، خەلق ئۇچۇن خىزمەت قىلىش، ئاساسلىقى، سوتسىيالىزم ئۇچۇن خىزمەت قىلىش ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدۇ. سوتسىيالىزم ئۇچۇن قانچە ياخشى خىزمەت قىلسا، خەلق ئۇچۇن شۇنچە ياخشى خىزمەت قىلغانلىق بولىدۇ.

پارتىيە 11-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان، پارتىيىمىز ئەدەبىيات-سەنئەت سىياسىيغا تەۋە بولۇش كېرەك دەيدىغان شۇئارنى ئىشلەتمەيدىغان بولدى. بۇ تامامەن توغرا. لېكىن بۇ، ئەدەبىيات-سەنئەت سىياسىيدىن ئايرىلىپ كەتسە بولىدۇ دېگەنلىك ئەمەس. سىياسىي ئىجتىمائىي تۇرمۇشىمىزدا، ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئىدىيە-ھېسسىياتىدا كونكرېت مەۋجۇد بولۇپ تۇرىدۇ. بولۇپمۇ غەرب ئەللىرى ئىقتىساد، پەن-تېخنىكا جەھەتتە ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلىگەن بىسىم ئالدىدا ۋە غەربنىڭ ئىدىئولوگىيىسى سىڭىپ كىرىۋاتقان ئەھۋال ئاستىدا سىياسىي بىلەن كارى بولماسلىق، سىياسىيدىن يىراقلاپ كېتىش مۇمكىن ئەمەس. مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، خەلق ئۇچۇن خىزمەت قىلىش، سوتسىيالىزم ئۇچۇن خىزمەت قىلىش دۆلىتىمىز سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئىتىدىكى مۇھىم بىر سىياسىي پرىنسىپ.

ئەدەبىيات-سەنئەتنى خەلق ئۇچۇن، سوتسىيالىزم ئۇچۇن خىزمەت قىلدۇرىمىز دەيدىكەنمىز، چوقۇم ماركسىزم-لېنىنىزم، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى ۋە يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەرىيىسىنى، جۈملىدىن ماركسىزم-لېنىنىزملىق ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىنى، ماۋزېدۇڭنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىنى ۋە دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىنى يېتەكچى ئىدىيە قىلىشىمىز كېرەك. بۈمۈ 100 يىلغىچە تەۋرەنمەس بولمايدىغان تۈپ پرىنسىپ. دەرۋەقە، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتىنى راۋاجلاندۇرىمىز ۋە گۈللەندۈرىمىز دەيدىكەنمىز، چوقۇم ئىنسانىيەت مەدەنىيىتى يارىتقان بارلىق مەدەنىيەتنىڭ ئېسىل مۇۋەپپەقىيەتلىرىگە، جۈملىدىن ھازىر سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتىگە كېرەكلىك بولىدىغان ئەدەبىيات-سەنئەت نەزەرىيىسى قارىشى ۋە ئۇسۇلىغا ۋارىسلىق قىلىشىمىز ۋە ئۇنى قوبۇل قىلىشىمىز كېرەك. لېكىن، ئەدەبىيات-سەنئەت بىر خىل ئىنتايىن مۇرەككەپ ئىجتىمائىي ھادىسە، جۈملىدىن سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتىمىز دەيدىكەنمىز، چوقۇم جۇڭگونىڭ يېڭى دەۋردىكى سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئىتىنىڭ ئالاھىدە تەرەققىيات قانۇنىيىتى بويىچە ئىش كۆرۈشىمىز كېرەك. غەربنىڭ توغرا ئەدەبىيات-سەنئەت نەزەرىيىسى، قارىشى ۋە ئۇسۇلى بولسىمۇ ئۇنى شۇ پېتى كۆچۈرۈپ كەلمەي، ئەھۋالنى پەرقلەندۈرۈپ، ئېنىق ئايرىشىمىز، تاللىشىمىز ۋە ھەزىم قىلىشىمىز

كېرەك. شۇڭا ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىنىڭ ماركسىزم-لېنىنىزم، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى ۋە يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەرىيىسىنى، جۇملىدىن ماركسىزم-لېنىنىزملىق ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىنى، ماۋزېدۇڭنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىنى ۋە دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىنى ئۆگىنىش، بولۇپمۇ ماۋزېدۇڭنىڭ «يەنئەن ئەدەبىيات-سەنئەت سۆھبەت يىغىندا سۆزلەنگەن نۇتۇق»نى، دېڭ شياۋپىڭنىڭ «جۇڭگو ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىنىڭ 4-قۇرۇلتىيىدا قىلىنغان تەبرىك سۆزى»نى ۋە يولداش جياڭ زېمىننىڭ جۇڭگو ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ مەملىكەتلىك 6-قۇرۇلتىيى ۋە جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مەملىكەتلىك 5-قۇرۇلتىيىدا قىلغان مۇھىم سۆزىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىش ۋەزىپىسى بار. بۇ ئۇچ سۆز پارتىيىمىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسى، لۇشيەنى ۋە فاڭجېننىي مەركەزلىك گەۋدىلەندۇرۇپ بەردى. ئۇ پارتىيىمىزنىڭ ماركسىزم-لېنىنىزملىق ئەدەبىيات-سەنئەت نەزەرىيىسىگە قوشقان ئۆزگىچە تۆھپىسى بولۇپ، ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىمىزنىڭ راۋاجلىنىشىدا ئۇزاققىچە يېتەكچىلىك رول ئوينىغۇسى. بۇ سۆزلەرنى ئۆگەنسەك ئەدەبىيات-سەنئەت جەھەتتىكى نەزەرىيىۋى سەۋىيىمىزنى ۋە پارتىيىنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت لۇشيەنى، فاڭجېننىي ئىجرا قىلىش ئاڭلىقلىقىمىزنى ئۆستۈرەلەيمىز.

كەڭ ۋە قايناق رېئال تۇرمۇش ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ جېنى. بولۇپمۇ دەۋرنىڭ خوجايىنى بولغان خەلق ئاممىسىنىڭ رېئال تۇرمۇشى ھەر قانداق بىر دەۋردىكى يارامللىق يازغۇچى، سەنئەتكارنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىشىدىكى قېزىپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان بۇلاق. سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ يېڭى دەۋرىدە پۈتۈن مەملىكەت خەلقى سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىن ئىبارەت ئورتاق نىشان ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتقان رېئال تۇرمۇش سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ ئاساسىي تېمىسى، سىيۇژېتى ۋە سەنئەت ئوبرازلىرىنىڭ ئەڭ مۇھىم، ئەڭ چوڭقۇر مەنبەسى. دەرۋەقە، شۇنىمۇ ئىنكار قىلالمايمىزكى، ئىنسانىيەتنىڭ پائالىيىتى بولغانلىكى جايدا تۇرمۇش بولىدۇ. بەزى ئادەملەر قىلغۇدەك ئىش يوق، كۈندە بىكار يۈرسىمۇ، ئۇمۇ ئوخشاشلا بىر خىل تۇرمۇش. لېكىن، پۈتكۈل دەۋرنىڭ تەرەققىياتى بىلەن ھەقىقىي زىچ مۇناسىۋەتلىك بولغان ھەمدە كەڭ خەلق ئاممىسى ئەڭ كۆڭۈل بۆلىدىغان تۇرمۇش سوتسىيالىستىك تارىخىي ئەۋرىدە ئەل سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىن ئىبارەت رېئال تۇرمۇشتۇر. بىر دەۋرنىڭ ئەينىكى بولغان ئەدەبىيات-سەنئەت ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش ئىشلىرى ۋە سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىن ئىبارەت رېئال تۇرمۇشنى ئۆزى ئەكس ئەتتۇرىدىغان ئاساسلىق ئوبيېكت قىلىشى كېرەك. ئەلۋەتتە، مۇشۇنداق ئەدەبىيات-سەنئەتلا خەلق ئاممىسىنىڭ ئالقىشىغا، ياقتۇرۇشىغا ۋە كۆڭۈل بۆلۈشىگە ئېرىشىدۇ. شۇڭا ئەدەبىيات-سەنئەتچىلىرىمىز

تەشەببۇسكارلىق بىلەن ھازىرقى زامان رېئال تۇرمۇشىنىڭ ئاساسلىق ئېقىمىغا، جىددىي ئېقىمغا چوڭقۇر چۆكۈپ، كەڭ خەلق ئاممىسى بىلەن ئەڭ قويۇق مۇناسىۋەتتىن ساقلاپ، خەلق ئاممىسى بىلەن ھەمنەپەس، تەقدىرداش بولۇپ، دەۋرنىڭ ساداسى ۋە ئاساسىي ئېقىمىدىن ئۇرتاق ئىلھام ئېلىشى كېرەك. بولۇپمۇ ھازىرقى زاماندا ئىجتىمائىي تۇرمۇش ئىنتايىن تېز ئۆزگىرىپ تۇرۇۋاتىدۇ. يېڭى شەيئىلەر ئارقا-ئارقىدىن مەيدانغا كېلىۋاتىدۇ، جەمئىيەت ئۇچقاندەك تەرەققىي قىلىۋاتىدۇ. بىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەتچىلىرىمىز، جۇملىدىن ئوبزورچىلىرىمىز، نەزەرىيىچىلىرىمىز دەۋرنىڭ ئۇچۇرلىرىنى سەزگۈرلۈك بىلەن ئىگىلەپ ۋە ئۇنىڭدىن ئىلھام ئېلىپ، رېئال تۇرمۇشنى دەۋرنىڭ يۇقىرى قاتلىمىدا تۇرۇپ تەكشۈرۈپ ۋە ئۇنىڭغا نەزەر سېلىپ، سەنئەت شەكلى ئارقىلىق دەۋرنى تېزدىن سۈرەتلەپ، كۆزنى چاقنىتىدىغان دەۋر تۇرمۇشى ئارقىلىق مەڭگۈلۈك سەھىپىلەرنى قالدۇرۇشى كېرەك. شۇنجاڭ كونا ۋە يېڭى يېپەك يولىدىكى مۇھىم ئورۇن بولۇش سۈپىتى بىلەن، ھازىر گەرچە تەرەققىيات جەھەتتە قېرىنداش ئۆلكە، ئاپتونوم رايونلاردىن خېلى ئارقىدا بولسىمۇ، لېكىن ماھىيەت جەھەتتە ئۇمۇ قېرىنداش ئۆلكە، ئاپتونوم رايونلارغا ئوخشاشلا ئۆزىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتىكى ئىچكى-تاشقى شارائىتقا ئىگە بولۇپ، بۇنىڭدىن كېيىن تېز تەرەققىي قىلىش ئۈچۈن ئاساس سېلىپ بولدى. ئەدەبىيات-سەنئەتچىلىرىمىز بۇنداق تارىخىي پۇرسەتتە تېزدىن غەيرەتكە كېلىپ، ئۆزىنى تەرەققىي قىلدۇرغان رايون ۋە تارماقلارغا ئالاھىدە دىققەت قىلىپ، ئۇنىڭدىن سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ چىنلىقىنى قېزىپ چىقىپ، يۈكسەك ئىدىيە ۋە سەنئەت قىممىتىگە ئىگە ئەسەرلەرنى يارىتىپ، يېڭى ئەدەبىيات-سەنئەتنى گۈللەندۇرۇشى كېرەك.

چېگرا رايونغا جايلاشقان كۆپ مىللەتلىك شىنجاڭدا مۇقىملىق باشتىن-ئاخىر ئىنتايىن مۇھىم تېما بولۇپ كەلدى. مىللەتلەرنىڭ تەرەققىي قىلىشى، جەمئىيەت تەرەققىياتى، ئىتتىپاقلىقى، خەلقنىڭ بەختلىك تۇرمۇشى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى مۇقىم بىر مۇھىتنىڭ كاپالىتىگە موھتاج. بىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىمىز شىنجاڭنىڭ مۇقىملىقى، مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىقى، ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى ئەڭ چوڭ ئىش دەپ بىلىپ، بۇنىڭ ئۈچۈن بارلىق كۈچىنى چىقىرىشى ۋە تۆھپە قوشۇشى كېرەك. بۇ ھەم ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەرنىڭ تارىخىي بۇرچى ۋە ئىجتىمائىي بۇرچى. ھەم ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەرنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىش ئېھتىياجى. پاكىت شۇنى ئىسپاتلىدىكى، مۇقىم مۇھىت ۋە بىرلىككە كەلگەن ۋەتەن بولمىسا، مىللەتلەرنىڭ تەرەققىياتى، جەمئىيەتنىڭ تەرەققىياتى، خەلقنىڭ بەخت-سائادىتى بولمايلا قالماستىن، يازغۇچى، سەنئەتكارلارنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ياخشى شارائىتىمۇ بولمايدۇ.

ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئاساسلىق ۋەزىپىسى ئەدەبىيات-سەنئەت

مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىشتىن ئىبارەت. ھەرقانداق بىر مەھسۇلات ئىشلەپچىقارغۇچىنىڭ خېلى يۇقىرى ساپاغا ئىگە بولۇپ، ئىشلەپچىقىرىش ئۇچۇن بىر خىل سۇبيېكتىپ شارائىت ھازىرلىشنى تەلەپ قىلىدۇ. ئەدەبىيات-سەنئەتتىن ئىبارەت بۇ ئالاھىدە مەھسۇلات ئىشلەپچىقارغۇچىنىڭ ئالاھىدە، كۆپ تەرەپلىمە ساپاغا ئىگە بولۇشىنى تېخىمۇ تەلەپ قىلىدۇ. ئەدەبىيات-سەنئەت مەھسۇلاتى بىر خىل ئالاھىدە مەنىۋى مەھسۇلات. ئۇ ئىشلەپچىقارغۇچىدا بىر خىل ئېسىل مەھسۇلات ئېڭىنىڭ بولۇشىغا تېخىمۇ موھتاج. مەركىزىي كومىتېت تەشۋىقات بۆلۈمى تەشكىللەپ ئۇيۇشتۇرغان ئەدەبىيات-سەنئەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ «بەش بىر قۇرۇلۇشى» ئېسىل مەھسۇلات ئېڭىنىڭ يېتەكلىشىدىكى بىر خىل مەنىۋى مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇنداق ئېسىل مەھسۇلات ئېڭى يالغۇز ئېسىل مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىشنىلا تەلەپ قىلماستىن، ئالدى بىلەن ئىشلەپچىقارغۇچىنىڭ ئېسىل مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرالايدىغان بىر قەدەر يۇقىرى ساپانى ھازىرلىشنى تەلەپ قىلىدۇ. بۇ ئەدەبىيات-سەنئەت خىزمەتچىلىرىدە بىر قەدەر يۇقىرى بولغان ئىدىيىۋى، نەزەرىيىۋى سەۋىيە، ئالىيجاناب پەزىلەت، مول بىلىم، ۋايىغا يەتكەن بەدىئىي ئىپادىلەش ماھارىتى ۋە مەلۇماتنىڭ بولۇشىنى ئۆز ئىچىگە ئېلىپلا قالماستىن، يەنە كۆپ خىل بىلىم ۋە ماھارەتنىڭ بولۇشىنى تېخىمۇ تەلەپ قىلىدۇ. مۇشۇنداق ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلەپچىقارغۇچىلىرىلا بىز ئۈچۇن زامانىمىزنىڭ ناھايىتى يۇقىرى سەۋىيىلىك ئەسەرلىرىنى ئىشلەپچىقرالايدۇ، دەۋرنىڭ ئابىدىسى ۋە ھاياتلىقنىڭ مەشئىلى بولالايدۇ. شىنجاڭدىكى ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرى ئىلگىرى كىشىنى زوقلاندۇرىدىغان كۆپلىگەن مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلغان بولسىمۇ، ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، ئېسىل مەھسۇلاتلار يەنىلا بەك ئاز، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرالمايدۇ، پۈتۈن مەملىكەتكە يۈزلىنىش، دۇنياغا يۈزلىنىش جەريانىدا جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ ئېسىل مەدەنىيىتىنى تېخىمۇ كۆپ ئىسمى-جىسمىغا لايىق مەھسۇلاتلار بىلەن تەمىنلىيەلمەيدۇ. شۇڭا شىنجاڭدىكى ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر ئېسىل مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپچىقىرىش ئۇچۇن ئۆزلىرىدە ئەڭ تولۇق شارائىت ھازىرلىشى لازىم. بۇ يەردە مەن يەنە شۇنى ئوتتۇرىغا قويىمەنكى، ئىنسان روھىنىڭ ئېنژىنېرى بولغان يازغۇچى، سەنئەتكار، ئوبزورچى، نەزەرىيىچىلەر ئۆزلىرىدە يۈكسەك غايە، مۇستەھكەم ئىرادە، توختىماي ئىلگىرىلەيدىغان ئېسىل خىسلەتنى يېتىلدۇرۇش لازىم. ھەرقانداق زەئىپلىك ۋە ھورۇنلۇق ئىجادىيەتنىڭ پائالىيەتچانلىقىنى بوغۇپ قويىدۇ ۋە تالانت ئاملىنىڭ جارىي قىلدۇرۇلۇشىغا توسالغۇ بولىدۇ، خالاس. نەتىجىسى كۆزگە كۆرۈنگەن بازارلىق ئالىملارغا ئوخشاش، پەقەت خەتەرلىك چوققىلارغا يامىشىقا جۇرئەت قىلالىغان ۋە شۇنداق قىلىشنى خالىغان ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر ۋە نەزەرىيىچىلەرلا قاتمۇ قات توسالغۇلارنى بۆسۈپ ئۆتۈپ، كىشىلەر تەلىپۇنىدىغان شانلىق مەنزىلگە يېتەلەيدۇ. سوتسىيالىزم دەۋرىدىكى

ئەدىبلەر، سەنئەتكارلار، نەزەرىيىچىلەر مىللىتىمىز ئەجدادلىرىنىڭ شانلىق تۆھپىلىرىنى ئەسلەپ ۋە ئۇنىڭدىن پەخىرلىنىپلا يۈرسە بولمايدۇ، بىز ئۆزىمىزنىڭ جاپالىق تىرىشچانلىقى ئارقىلىق ئالدىنقىلاردىنمۇ كۆپ، تېخىمۇ شانلىق نەتىجە يارىتالىساق، ئاندىن ئەجدادلىرىمىزنىڭ شانلىق تۆھپىلىرىدىن پەخىرلىنىشكە ھەقلىقمىز. بىز ئالدىنقىلاردىن ئېشىپ كېتەلمىسەك ئۆزلۈكسىز ئىلگىرىلەۋاتقان بۇ دەۋرىمىزگە قانداق يۈز كېلەلەيمىز؟

ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ گۈللىنىشىدە ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئۆز تىرىشچانلىقىدىن باشقا، پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكى ئاچقۇچ. دۆلىتىمىزدە، سوتسىيالىستىك دەۋرىمىزدە سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ راۋاجلىنىشى ۋە گۈللىنىشى پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكىدىن ئايرىلالمايدۇ، بۇ بىر مۇھىم شەرت. بۇنى ئۇزۇن مۇددەتلىك ئەمەلىيەت ئىسپاتلىغان. بىراق پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكى، ھەرقانداق كەسپتە بولسۇن، ھەر ساھە، ھەر كەسپنىڭ ئىچكى قانۇنىيىتى بويىچە بولىدۇ. پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكى ماركسىزم، لېنىنىزم، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسى ۋە دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەرىيىسىنى يېتەكچى قىلىپ، پارتىيىنىڭ فاڭجېن، سىياسەتلىرى ۋە لۇشىيەنى ئارقىلىق ھەرقايسى سەپلەردىكى ۋەزىپىلەرنىڭ ئورۇنلىنىشىغا تۈرتكە بولۇشتىن ئىبارەت. پارتىيىنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت خىزمىتىدىكى رەھبەرلىكىمۇ ئوخشاش، پارتىيە ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەرگە بۈيرۇق چۈشۈرمەكچى ياكى ئۇلارنىڭ ئىجادىيىتىگە ئارىلاشماقچى ئەمەس. پارتىيە «ئىككى ئۇچۇن خىزمەت قىلدۇرۇش» يۆنىلىشى «ئېچىلىش-سايراش» فاڭجېنى، شۇنىڭدەك باشقا ئەدەبىيات-سەنئەت سىياسەتلىرى ئارقىلىق ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئىجادىيەت ئاكتىپلىقىنى جارىي قىلدۇرۇپ ئۇلارنى ئىجادىيەت ۋەزىپىسىنى ئورۇنلاش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە پارتىيە ۋە ھۆكۈمەت خىزمەت، ئۆگىنىش، تۈرمۇش جەھەتلەردە ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىغا كۆڭۈل بۆلۈپ، ئۇلارغا ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتىنى قانات يايدۇرۇشقا پايدىلىق بولغان شارائىت ۋە مۇھىت يارىتىپ بېرىدۇ. نورمال، ساغلام، جىددىي، شۇنداقلا ئىلمىي بولغان ئەدەبىيات-سەنئەت ئوبزورى ئارقىلىق ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتىنى مۇھاكىمە قىلىپ ۋە ئۇنى يېتەكلەپ، ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرىدۇ. يولداش جياڭ زېمىن ئېيتقاندەك: ئەدەبىيات-سەنئەت خىزمىتىنى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ۋە ئەدەبىيات-سەنئەت تارماقلىرىدا خىزمەت قىلىدىغان كوممۇنىستىك پارتىيە ئەزالىرى ئىدىيە، سىياسىي ئىستىل جەھەتتە، تۈرمۇشقا، ئاممانى ئارىسىغا چوڭقۇر چۆكۈش جەھەتتە ئۇلۇغلىك رول ئوينىشى لازىم. ئەدەبىيات-سەنئەت تارماقلىرىنىڭ رەھبىرىي كادىرلىرى ئالدى بىلەن ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەردىن ئۆگىنىپ، تىرىشىپ كەسىپ ئەھلى بولۇپ، ئەدەبىيات-سەنئەت قانۇنىيىتىگە ئۇيغۇن كېلىدىغان ئۇسۇل بىلەن ئەدەبىيات-سەنئەت خىزمىتىگە رەھبەرلىك قىلىشى لازىم. شۇنىڭ بىلەن

بىللە ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەرنىڭ قانۇنىي ھوقۇق-مەنپەئىتىنى قوغداش، ئۇلارنىڭ تۇرمۇش، خىزمەت، ئۆگىنىش جەھەتلەردە ئۇچرىغان قىينىچىلىقلىرىنى ھەل قىلىشقا پائال ياردەم بېرىش لازىم. ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەر نۆۋەتلىك پارتىيە كومىتېتى ۋە خەلق ھۆكۈمىتى ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ خىزمەتلىرىگە ئىزچىل ئەھمىيەت بېرىپ، كۆڭۈل بۆلۈپ ۋە قوللاپ، يازغۇچى، سەنئەتكارلارنىڭ خىزمەت ۋە تۇرمۇشىغا ئەھمىيەت بېرىپ ۋە كۆڭۈل بۆلۈپ كەلدى. بۇنىڭدىن كېيىن ئاپتونوم رايونىنىڭ تۇرلۇك ئىشلىرىنىڭ تەرەققىي قىلىشى ۋە ئىقتىسادىي ئەھۋالىنىڭ ياخشىلىنىشىغا ئەگىشىپ، ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ خىزمەتلىرىگە تېخىمۇ كۆپ قولايلىق شارائىت يارىتىپ بېرىدۇ. بىز ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ يېڭى بىر نۆۋەتلىك رەھبەرلىك بەنزىسىنىڭ يېڭى ۋەزىيەتتە تىرىشىپ ئىشلەپ، ئالاقىلىشىش، ماسلاشتۇرۇش، مۇلازىمەت قىلىشتىن ئىبارەت خىزمەت فۇنكسىيەسىنى پائال جارىي قىلدۇرۇپ، تېخىمۇ كۆپ نەتىجە يارىتىپ، ئاپتونوم رايونىمىز ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىنىڭ گۈللىنىشى، ئىقتىسادنىڭ راۋاجلىنىشى، جەمئىيەتنىڭ مۇقىملىقى ئۈچۈن تېخىمۇ زور تۆھپە قوشۇشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

ئەسىر ئالمىشدىغان پەيتتە مۇشۇنداق بىر ئەدەبىيات-سەنئەت كاتتا يىغىنىنىڭ ئېچىلىشى ئەدەبىيات-سەنئەت باھارىنىڭ 21-ئەسىر ئۈچۈن تېخىمۇ گۈزەل مەنزىل يارىتىدىغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر، قولنى قولغا تۇتۇشۇپ، ئورتاق تىرىشايلى!

قۇرۇلتايىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك ئېچىلىشىنى تىلەيمەن!

ئەدەبىيات- سەنئەتچىلەرنىڭ كاتتا مەركىسى

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ 5-قۇرۇلتىيى 1997-يىلى 11-يانۋار ئۈرۈمچىدە داغدۇغلىق ئېچىلدى.

يىغىنغا ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ پارتىيە، ھۆكۈمەت، ئارمىيە رەھبەرلىرىدىن ۋاڭ لىچۈەن، ئابلەت ئابدۇرېشىت، ھامىدىن نىياز، جانابىل، قېيۇم باھاۋۇدۇن، جۇشېڭتاۋ، ۋاڭ چۈەنيۇ، چېن دېمىن، ۋۇدۇنفۇ، مىجىت ناسىر قاتارلىقلار قاتناشتى.

قۇرۇلتاي شىنجاڭ خەلق سارىيىدا ئېچىلدى. يىغىن مەيدانىغا «دېموكراتىيە، ئىنتىزاملىق، غەيرەتكە كېلىش، گۈللەندۇرۇش» دېگەن سۆزلەر يېزىلغان پىلاكات ئېسىلغانىدى. ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ جاي-جايلىرىدىن كەلگەن ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەرنىڭ ۋەكىللىرى ۋە ئۇرۇمچىدىكى ھەر ساھە، ھەرقايسى كەسىپلەردىن بولۇپ 2000غا يېقىن كىشى قۇرۇلتاينىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىغا قاتناشتى.

ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى ۋاڭ لىچۈەن قۇرۇلتايدا مۇھىم سۆز قىلدى (سۆزى ئايرىم بېرىلدى).

قۇرۇلتايدا جۇڭگو ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى تەشكىلىي ئالاقە بۆلۈمىنىڭ باشلىقى ۋاڭ لېي جۇڭگو ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسگە ۋەكالىتەن، ئاپتونوم رايونلۇق باش ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى پارتكۇرۇپپىسىنىڭ شۇجىسى مەھەممەتجان ئەمەت ئاپتونوم رايونلۇق باش ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى، ئاپتونوم رايونلۇق ئىنتىپاق كومىتېتى، ئاپتونوم رايونلۇق ئاياللار بىرلەشمىسى، ئاپتونوم رايونلۇق پەن-تېخنىكا جەمئىيىتىگە ۋەكالىتەن، شىنجاڭ ھەربىي رايونى سىياسىي بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ياۋ تېشەن شىنجاڭ ھەربىي رايونى پارتكومىغا ۋەكالىتەن، شىنجاڭ ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش بىڭتۇەنى پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ باشلىقى ياڭ جېنخۇا شىنجاڭ ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش بىڭتۇەنى پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىگە ۋەكالىتەن ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ 5-قۇرۇلتىينى قىزغىن تەبرىكلىدى. گۇاڭشى جۇاڭزۇ ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى قاتارلىق 15 ئۆلكە، ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسۇ قۇرۇلتايغا تەبرىك تېلېگراممىسى ئەۋەتتى.

قۇرۇلتاينىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىغا ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەت چېلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى قەييۇم تۇردى رىياسەتچىلىك قىلدى. ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى دۇمەن تۇڭخۇا ئېچىلىش نۇتقى سۆزلىدى.

ئېچىلىش مۇراسىمى ئاياغلاشقاندىن كېيىن ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرى قۇرۇلتايغا قاتناشقان 300دىن كۆپرەك ۋەكىل بىلەن خاتىرە سۈرەتكە چۈشتى.

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەت چېلەر بىرلەشمىسىنىڭ 5-قۇرۇلتىيى 12-يانۋار چۈشتىن بۇرۇن ئۇرۇمچى «كوئېنلۇن» مېھمانخانىسىدا 2-نۆۋەتلىك ئومۇمىي يىغىن ئۆتكۈزدى. يىغىنغا ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىدىن ئابلەت ئابدۇرېشىت، ھامىدىن نىياز، قەييۇم باھاۋۇددۇن، چېن دېمىن، مىجىت ناسىر، دەلىلقان مامىقان قاتارلىقلار قاتناشتى. يىغىندا ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ رەئىسى ئابلەت ئابدۇرېشىت مۇھىم سۆز قىلدى. ئۇ ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ نۆۋەتتىكى ئىقتىسادىي تەرەققىياتى ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىيات ۋەزىيىتى ھەم بۇنىڭدىن كېيىنكى ئىقتىسادىي تەرەققىيات نىشانى، ئىجتىمائىي تەرەققىيات نىشانى ۋە ئاساسلىق خىزمەت ۋەزىپىلىرى ھەققىدە توختالغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى: ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئەت چېلەر ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ نۆۋەتتىكى سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋەزىيىتىنى توغرا تونۇشى، مەسئۇلىيەتچانلىقى ۋە تەخىرسىزلىك تۇيغۇسىنى كۈچەيتىپ، سەنئەت ئەمەلىيىتى ئارقىلىق شىنجاڭنى ئېچىش ۋە گۈللەندۇرۇشتىن ئىبارەت ئۇلۇغۋار ئىشلارغا تېگىشلىك تۆھپە قوشۇشى لازىم.

ئابلەت ئابدۇرېشىت ئەدەبىيات-سەنئەت خىزمىتى ۋە ئەدەبىيات-سەنئەت چېلەر بىرلەشمىسىنىڭ خىزمىتى توغرىسىدا تۆۋەندىكى بىر نەچچە نۇقتىنى ئالاھىدە تەكىتلىدى:

(1) ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئەت چېلىرى نەزەرىيە ئۆگىنىشنى كۈچەيتىپ، ماركسىزم-لېنىنىزم ئارقىلىق ئۆزلىرىنى قۇراللاندۇرۇپ، توغرا دۇنيا قاراش، كىشىلىك قاراش، مىللەت قارىشى ۋە سەنئەت قارىشى بىلەن ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتىگە پېتەكچىلىك قىلىپ، ئىسمى جىسمىغا لايىق «ئىنسان روھىنىڭ ئىنژېنېرى» بولۇشى لازىم.

(2) مۇنەۋۋەر ئەسەر ئىجاد قىلىش ئېڭىنى تۇرغۇزۇپ، مۇنەۋۋەر ئەسەر ئىجاد قىلىش ستراتېگىيىسىنى يولغا قويۇپ، ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۇرۇش كېرەك. «بەش بىر قۇرۇلۇشى» نى باشلامچى، «ئۇچ چوڭ ئەسەر» (رومان، كىنو-تېلېۋىزىيە ئەسىرى، باللار ئەدەبىيات-سەنئەت ئەسەرلىرى) نى مۇھىم نۇقتا قىلىپ، كۈچىنى مەركەزلەشتۇرۇپ مۇنەۋۋەر ئەسەر ئىجادىيىتىنى چىڭ تۇتۇپ، ھەقىقىي ئۇنۇم ھاسىل قىلىشىمىز كېرەك. ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتى ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتىنى تېزدىن يېڭى بالداقتا كۆتۈرۈش ئۈچۈن زۆرۈر بولغان خىراجەت سېلىنمىسىنى كۆپەيتىپ بېرىدۇ.

(3) ئەدەبىيات-سەنئەت ئوبزورچىلىقى ۋە ئەدەبىيات-سەنئەت ئالماشتۇرۇشنى كۈچەيتىپ، مىللەتلەرنىڭ ئەدەبىيات-سەنئىتىنى ساغلام ۋە ئورتاق ئىلگىرى سۈرۈش لازىم.

(4) مىللىي مەدەنىيەتنىڭ ئېسىل ئەنئەنىسىنى جارىي قىلدۇرۇپ جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك يېڭى ئەدەبىيات-سەنئەت بەرپا قىلىش كېرەك. تەتقىقات خىزمىتىنى كۈچەيتىپ، مېغىزى بىلەن شاكىلىنى پەرقلەندۈرۈپ، قەدىمكىنى بۈگۈن ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش، كونىدىن يېڭىنى يارىتىشنى ھەققىي ئىشقا ئاشۇرۇپ، ۋارىسلىق قىلىش ۋە پايدىلىنىش ئاساسىدا يېڭىچە سوتسىيالىستىك مىللىي ئەدەبىيات-سەنئەت بەرپا قىلىشىمىز لازىم.

(5) ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئەتچىلىرى ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيتىپ، شىنجاڭنىڭ ئىتتىپاقلىقى، مۇقىملىقى ۋە تەرەققىياتى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى كېرەك. ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئەتچىلىرى ئەدەبىيات-سەنئەت ئەسەرلىرى ئارقىلىق ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ھەمنەپەس، تەقدىرداش، قەلبداش بولۇپ كۆرەش قىلىۋاتقان تارىخىنى، بىرلىكتە گۈزەل سوتسىيالىستىك شىنجاڭ قۇرۇۋاتقان قايناق تۇرمۇشىنى مەدھىيىلىشى، باراۋەرلىك بىلەن ھەمكارلىشىش، ئىناق ئۆتۈشتەك يېڭىچە مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى ئەكس ئەتتۈرۈشى كېرەك.

(6) ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى ئۆز قۇرۇلۇشىغا ئەھمىيەت بېرىپ، ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئەتچىلىرى ئۈچۈن تىرىشىپ خىزمەت قىلىشى لازىم. ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى ئىسلاھات يولىدا مېڭىپ، جەمئىيەتكە يۈزلىنىپ، قىزغىن مۇلازىمەت قىلىپ، ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنى ھەققىي تۈردە ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئەتچىلىرىنىڭ ئائىلىسى قىلىپ قۇرۇپ چىقىشى لازىم. ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى ۋە جەمئىيەتلەر قىسىنچىلىقنى يېڭىپ، ھەر مىللەت ئەدەبىي ۋە سەنئەتكارلىرى ئۈچۈن ھەر يىلى بىرقانچە ئەمەلىي ئىش قىلىپ بېرىشى، ئەمەلىي خىزمەت ئارقىلىق ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئەتچىلىرىنى ئۆز ئەتراپىغا ئىتتىپاقلاشتۇرۇشى لازىم.

ئومۇمىي يىغىندا شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى قەييۇم تۇردى «ئىتتىپاقلىشىپ ئىلگىرىلەپ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىپ، يول ئېچىپ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ كۆپ مىللەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىدا يېڭى ۋەزىيەت يارىتايلى» دېگەن تېمىدا خىزمەت دوكلاتى بەردى ھەمدە «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ نىزامنامىسى» گە تۈزىتىش كىرگۈزۈش توغرىسىدىكى قارار ماقۇللاندى.

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ 5-قۇرۇلتىيى كۈن تەرتىپلىرىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئورۇندىدى، 14-يانۋار ئورۇمچىدە يېپىلدى. پروفېسسور، ئاتاقلىق رەسسام غازى ئەمەت شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق

ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسلىكىگە سايلاندى. لىۋ بىڭ، ھېيتەم ھۇسېين، شامس قۇمار (قازاق)، ۋاڭ جۇڭمىڭ، ئابلىمىت سادىق، جۇتاۋ، پاتىخە مالىك (قازاق)، مەمتىمىن ھوشۇر، تۇيغۇن ئەخمىدى، سۇڭ جىگو، دۆنەدە (مۇڭغۇل)، ئادىل جۇماتۇردى (قىرغىز) قاتارلىق 12 كىشى مۇئاۋىن رەئىسلىككە سايلاندى.

قۇرۇلتايىنىڭ يېپىلىش مۇراسىمىدا ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى قېيۇم باھاۋۇدۇن سۆز قىلدى. يېپىلىش مۇراسىمىغا ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرىدىن ئامىنە غاپپار، مىجىت ناسىر، ماۋدېخۇا، پاشا ئىشان قاتارلىقلارمۇ قاتناشتى.

قېيۇم باھاۋۇدۇن مۇنداق دېدى: بۇ قېتىمقى قۇرۇلتاي يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەرىيىسىنى يېتەكچى قىلىپ، 6-ئومۇمىي يىغىن روھىنى، باش شۇجى جياڭ زېمىننىڭ مۇھىم سۆزىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىپ ۋە ئىزچىللاشتۇرۇپ، ۋەزىيەتنى تەھلىل قىلغان، تەجرىبىلەرنى يەكۈنلىگەن، كەلگۈسىگە نەزەر تاشلىغان، ئىشەنچىنى ئاشۇرۇپ، يول ئېچىپ ئىلگىرىلەشكە چاقىرىدىغان، دېموكراتىيە، ئىنتىزاقلىق، ئىلھاملاندۇرۇش، گۈللەندۇرۇش قۇرۇلتىيى بولدى.

ئۇ ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىدىن مۇنۇلارنى تەلەپ قىلدى: ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرى توغرا دۇنيا قاراش، كىشىلىك تۇرمۇش قارىشى ۋە قىممەت قارىشىنى تۇرغۇزۇپ، ئۆزىگە قاتتىق تەلەپ قويۇشى، ئۆزىنىڭ تەقدىرىنى ۋەتەننىڭ، مىللەتنىڭ، خەلقنىڭ تەقدىرى بىلەن زىچ باغلاپ، خەلقنىڭ مول تۇرمۇشى ئاساسىدا ئىجادىيەت ئېلىپ بېرىشى، ئىدىيە، ئەخلاق جەھەتتىن تەربىيىلىنىشىنى كۈچەيتىپ، كەسپىنى قەدىرلەش روھىنى ۋە تۆھپە قوشۇش روھىنى جارىي قىلدۇرۇشى، سەنئەت جەھەتتە قېتىرقىنىپ چېنىقىپ، تېخىمۇ كۆپ مۇنەۋۋەر ئەسىرى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ كىشىلىك تۇرمۇش غايىسىنى ۋە قىممىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن تېخىمۇ ياخشى خىزمەت قىلىشى لازىم.

ئاپتونوم رايونىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى مىجىت ناسىر 14-يانۋار چۈشتىن ئىلگىرى ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرى توغرا دۇنيا قاراش، كىشىلىك تۇرمۇش قارىشى ۋە قىممەت قارىشىنى تۇرغۇزۇپ، ئۆزىگە قاتتىق تەلەپ قويۇشى، ئۆزىنىڭ تەقدىرىنى ۋەتەننىڭ، مىللەتنىڭ، خەلقنىڭ تەقدىرى بىلەن زىچ باغلاپ، خەلقنىڭ مول تۇرمۇشى ئاساسىدا ئىجادىيەت ئېلىپ بېرىشى، ئىدىيە، ئەخلاق جەھەتتىن تەربىيىلىنىشىنى كۈچەيتىپ، كەسپىنى قەدىرلەش روھىنى ۋە تۆھپە قوشۇش روھىنى جارىي قىلدۇرۇشى، سەنئەت جەھەتتە قېتىرقىنىپ چېنىقىپ، تېخىمۇ كۆپ مۇنەۋۋەر ئەسىرى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ كىشىلىك تۇرمۇش غايىسىنى ۋە قىممىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن تېخىمۇ ياخشى خىزمەت قىلىشى لازىم.

ئاپتونوم رايونىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى مىجىت ناسىر 14-يانۋار چۈشتىن ئىلگىرى ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرى توغرا دۇنيا قاراش، كىشىلىك تۇرمۇش قارىشى ۋە قىممەت قارىشىنى تۇرغۇزۇپ، ئۆزىگە قاتتىق تەلەپ قويۇشى، ئۆزىنىڭ تەقدىرىنى ۋەتەننىڭ، مىللەتنىڭ، خەلقنىڭ تەقدىرى بىلەن زىچ باغلاپ، خەلقنىڭ مول تۇرمۇشى ئاساسىدا ئىجادىيەت ئېلىپ بېرىشى، ئىدىيە، ئەخلاق جەھەتتىن تەربىيىلىنىشىنى كۈچەيتىپ، كەسپىنى قەدىرلەش روھىنى ۋە تۆھپە قوشۇش روھىنى جارىي قىلدۇرۇشى، سەنئەت جەھەتتە قېتىرقىنىپ چېنىقىپ، تېخىمۇ كۆپ مۇنەۋۋەر ئەسىرى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ كىشىلىك تۇرمۇش غايىسىنى ۋە قىممىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن تېخىمۇ ياخشى خىزمەت قىلىشى لازىم.

ئاپتونوم رايونىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى مىجىت ناسىر 14-يانۋار چۈشتىن ئىلگىرى ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرى توغرا دۇنيا قاراش، كىشىلىك تۇرمۇش قارىشى ۋە قىممەت قارىشىنى تۇرغۇزۇپ، ئۆزىگە قاتتىق تەلەپ قويۇشى، ئۆزىنىڭ تەقدىرىنى ۋەتەننىڭ، مىللەتنىڭ، خەلقنىڭ تەقدىرى بىلەن زىچ باغلاپ، خەلقنىڭ مول تۇرمۇشى ئاساسىدا ئىجادىيەت ئېلىپ بېرىشى، ئىدىيە، ئەخلاق جەھەتتىن تەربىيىلىنىشىنى كۈچەيتىپ، كەسپىنى قەدىرلەش روھىنى ۋە تۆھپە قوشۇش روھىنى جارىي قىلدۇرۇشى، سەنئەت جەھەتتە قېتىرقىنىپ چېنىقىپ، تېخىمۇ كۆپ مۇنەۋۋەر ئەسىرى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ كىشىلىك تۇرمۇش غايىسىنى ۋە قىممىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن تېخىمۇ ياخشى خىزمەت قىلىشى لازىم.

(1) نەزەرىيە ئۆگىنىشنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ، ماركسىزمنىڭ يېتەكچىلىك رولىغا كاپالەتلىك قىلىش كېرەك؛ (2) سىياسىغا ئەھمىيەت بېرىدىغان توغرا كەيپىياتنى ئەۋج ئالدۇرۇش لازىم؛ (3) ئىنتىزاقلىقنى يەنمۇ كۈچەيتىپ، ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئۇيۇشقاقلىقنى كۈچەيتىش لازىم. (4) پارتىيەمىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت فاكۇلتېتىنى ئومۇميۈزلۈك ئىزچىللاشتۇرۇپ، ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ ئوبىيېكتىپ قانۇنىيىتى بويىچە ئىش قىلىش كېرەك؛ (5) مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر ئىجادىيىتىنى چىڭ تۇتۇپ، ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىنىڭ گۈللىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش كېرەك؛ (6) ئاز سانلىق مىللەت ئەدەبىيات-سەنئە-

ئەت خادىملىرى قوشۇنىنى زورايتىپ، ئۇلارنىڭ ساپاسىنى ئۆستۈرۈپ، مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئەدەبىيات-سەنئەت ئالماشتۇرۇشنى پائال ئىلگىرى سۈرۈش كېرەك.

تۆت كۈن داۋام قىلغان شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ 5-قۇرۇلتىيىدا شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى 4-نۆۋەتلىك كومىتېتىنىڭ خىزمەت دوكلاتى قاراپ چىقىلدى ۋە ماقۇللاندى. «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ تۈزۈمىسى» گە تۈزىتىش كىرگۈزۈلدى. شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ 5-نۆۋەتلىك كومىتېتى، ھەيئەت رىياسىتى ۋە شۇجىچۈسى سايلاپ چىقىلدى. ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ شۇجىچۈسى لیۇ بىڭ، ھېيتەم ھۈسەين، شامس قۇمار، ۋاڭ جوڭمىڭ، ئابلىمىت سادىق قاتارلىق بەش كىشىدىن تەركىپ تاپتى، لیۇ بىڭ شۇجىچۈنىڭ 1-شۇجىسى، ھېيتەم ھۈسەين، شامس قۇمار، ۋاڭ جوڭمىڭ، ئابلىمىت سادىق قاتارلىقلار شۇجىچۈنىڭ شۇجىسى بولدى.

«شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ نىزامنامىسى» گە ئاساسەن، لیۇ شاۋۇ، قەيىۇم تۇردى، جۈسۈپ ماماي (قىرغىز)، شاكەن ئوڭالباي (قازاق) قاتارلىقلار شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق 5-نۆۋەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ پەخرىي رەئىسلىكىگە تەكلىپ قىلىندى.

ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ 5-قۇرۇلتىيى ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەرنىڭ كاتتا مەركىزى، خىزمەتلەرنى ئەسلەپ ۋە يەكۈنلەپ، ئەدەبىيات-سەنئەتنى راۋاجلاندۇرۇش توغرىسىدا ئەستايىدىل كېڭەشىپ ئۆتكۈزۈلگەن كاتتا يىغىن بولدى. بۇ قېتىمقى قۇرۇلتاي پارتىيە 14-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 6-ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن، جۇڭگو ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ مەملىكەتلىك 6-قۇرۇلتىيى ۋە جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مەملىكەتلىك 5-قۇرۇلتىيىدىن كېيىن، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقى تولۇپ-تاشقان قىزغىنلىق بىلەن مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىدا تىرىشىپ يېڭى ۋەزىيەت يارىتىۋاتقان پەيتتە ئېچىلدى، شۇڭا بۇ قۇرۇلتاي ئىنتايىن مۇھىم، چوڭقۇر ئەھمىيەتكە ئىگە.

ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرى ئاپتونوم رايونىمىز ئەدەبىيات-سەنئەتچىلىرىنىڭ 1989-يىل ئۆتكۈزۈلگەن 4-قۇرۇلتىيىدىن بۇيان پۈختا قەدەم بىلەن راۋاجلىنىپ، خۇشاللىنارلىق نەتىجىلەرگە ئېرىشتى. بۇ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئەتچىلىرىنىڭ دەۋرىمىزدىكى ئىسلاھاتقا قاتنىشىپ، جاپالىق ئەجر سىڭدۈرگەنلىكىنىڭ نەتىجىسى. ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئەتچىلىرى پارتىيىنىڭ «ئىككى ئۇچۇن خىزمەت قىلىش» يۆنىلىشى ۋە «ئېچىلىش-سايراش» فاكتورىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ ھەرقايسى ساھەلىرىدە ئىختىساس ئىگىلىرى ۋە نادىر ئەسەرلەرنى بارلىققا كەلتۈرۈپ، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئەت

ئىشلىرىغا مۇھىم تۆھپە قوشتى ھەم ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىنى يەنمۇ راۋاجلاندۇرۇشقا مۇستەھكەم ئۇل سالدى. ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر ئىسلاھات ئېلىپ بېرىلغان، ئىشىك ئېچىۋېتىلگەندىن بۇيان شىنجاڭنىڭ ئىقتىساد، مەدەنىيەت قاتارلىق ھەرقايسى ساھەلىرىدە يۈز بەرگەن غايەت زور ئۆزگىرىشلەر ۋە قولغا كەلتۈرۈلگەن غايەت زور نەتىجىلەرنى ۋەتەنگە، خەلقە بولغان چەكسىز مۇھەببىتى بىلەن مەدھىيەپ، ئۆزگىچە سەنئەت ۋاستىسى ۋە شەكلى ئارقىلىق شىنجاڭنىڭ مۇقىملىقى، شىنجاڭنىڭ سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇش ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشقا ئالاھىدە تۆھپە قوشتى. ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئىقتىسادىي ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىياتىنى يۈكسەلدۈرۈپ، پارتىيە، خەلقنىڭ ماختىشىغا ۋە ئىشەنچىسىگە ئېرىشتى.

يولداش جياڭ زېمىن: ئەدەبىيات-سەنئەت مىللەت روھىنىڭ مەشئىلى، خەلقنى جاسارەت بىلەن ئالغا ئىلگىرىلەشكە سەپەرۋەر قىلىدىغان سىگنال، دېگەنىدى. ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر يۈكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق ھەم بۇرچ تۇيغۇسى ۋە ئىجادىي ئەمگىكى ئارقىلىق ھەر مىللەت ئاممىسى بىلەن قويۇق مۇناسىۋەت باغلاپ، ئاساسىي مۇقامنى ياخشىتىشتا چىڭ تۇرۇپ، كۆپ خىللاشتۇرۇشنى تەشەببۇس قىلىپ، تىرىشىپ دەۋر تىپلىرىنى يارىتىپ، مەزمۇنى ساغلام، مۇقامى يۇقىرى، دەۋرگە مۇناسىپ بولغان بەدىئىي ئىجادىيەتتە ھەقلىق يوسۇندا چىڭ تۇرۇپ، كىشىلەرنى نادىر ئەسەرلەر بىلەن ئىلھاملاندۇرۇپ، ئىسلاھات، ئېچىۋېتىشكە ۋە ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك زامانىۋىلىشىش قۇرۇلۇشىغا مەنىۋى جەھەتتە كۈچلۈك يار-يۆلەك بولۇشى لازىم. شۇنىڭ بىلەن بىللە ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئەتچىلىرى شىنجاڭنىڭ مۇقىملىقى، مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىقى، ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى ھەممىدىن مۇھىم ئورۇنغا قويۇپ، ئۇنىڭغا پۈتۈن كۈچ بىلەن ھەسسە قوشۇشى لازىم.

ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى ئاممىۋى تەشكىلات. ئۇ پارتىيە ۋە ھۆكۈمەت ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىلەن مۇناسىۋەت باغلايدىغان كۆۋرۈك ۋە رىشتە. بىز ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ سەممىي غەمخورلۇقى ھەم ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئەتچىلىرىنىڭ ئورتاق تىرىشچانلىقى ئارقىلىق ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈلگەن ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ يېڭى رەھبەرلىك ئاپپاراتى بىرلەشمىنىڭ « ئالاقىلىشىش، ماسلاشتۇرۇش، خىزمەت قىلىش» فۇنكسىيىسىنى تېخىمۇ تولۇق جارىي قىلدۇرۇپ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئەتچىلىرىنى زىچ ئىتتىپاقلاشتۇرۇپ، ئۇلار بىلەن بولغان ئالاقىنى يەنمۇ قويۇقلاشتۇرۇپ، مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى كۆپلەپ ئىجاد قىلىپ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقنىڭ كۆپ تەرەپلىمىلىك، كۆپ قاتلاملىق مەنىۋى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇپ، ئەدەبىيات-سەنئەتنى ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى ئۈچۈن ئۇنۇملۈك خىزمەت قىلدۇرىدىغانلىقىغا تولۇق ئىشىنىمىز.»

(ئۆز خەۋىرىمىز)

مۇھەممەت ئىمىن

ھېسسىيات ۋە ئەدەبىيات

ھېسسىيات ئارقىلىق كىشىلەرنى تەسىرلەندۈرۈش ئەدەبىياتنىن ئىبارەت بۇ ئالاھىدە ئىدىئولوگىيىنىڭ ئەڭ تۈپ، ئەڭ مۇھىم خۇسۇسىيەتلىرىدىن بىرى. ئەدەبىياتنىڭ بۇ خۇسۇسىيىتى ئۇنىڭ ئاساسىي ئىپادىلەش ئوبيېكتى بولغان ئادەم بىلەن، شۇنداقلا ئۇنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇشتىكى رولىنىڭ پەرۋىزلىددىلىكى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ئەدەبىيات ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ئىنكاسى، بۇ ئەلۋەتتە خاتا ئەمەس، لېكىن ئەدەبىيات قانداق ئىجتىمائىي تۇرمۇشنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ؟ ئەدەبىياتنىڭ ئەكس ئەتتۈرىدىغىنى تۇرلۇك تۈمەن، مۇرەككەپ، گىرەلىشىپ كەتكەن ئىجتىمائىي تۇرمۇش پۈتۈنلۈكىدۇر. ئىككىنچى تۇرلۇك قىلىپ ئېيتقاندا، ھەقىقىي ئەدەبىي ئەسەردە ئەكس ئەتتۈرۈلگەن تۇرمۇش مەڭگۈگە ھادىسە بىلەن ماھىيەت، ئايرىملىق بىلەن قانۇنىيەت، بىۋاسىتىلىق بىلەن ئۇقۇم يۇغۇرۇلۇپ پۈتۈنلۈككە ئايلىنىپ كەتكەن ۋە گۈزەللىك خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولغان مۇكەممەل ئىجتىمائىي تۇرمۇشتۇر. بۇ تۇرمۇش پۈتۈنلۈكىنىڭ بىر مەركىزي نۇقتىسى بار، ئۇ بولسىمۇ ئادەم. ئادەم بارلىق ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلەرنىڭ يىغىندىسى، ئادەم تەبىئەت ۋە ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ھەرقايسى تەرەپلىرى بىلەن مۇناسىۋەت قىلىدۇ. شۇڭا ئادەم ۋە ئادەمنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇشى ئەدەبىيات ئىپادىلەيدىغان مەركەز ھېسابلىنىدۇ. ئەدەبىياتنىڭ باشقا ئىدىئولوگىيىلەردىن پەرقلىنىدىغان مۇھىم بەلگىسىمۇ، ئۇنىڭ ئادەمنى ۋە ئادەمنىڭ تۇرمۇشىنى ئىپادىلەش مەركىزى قىلغانلىقىدا. پىرسۇناژلار ئوبرازى يارىتىلغان ئەدەبىي ئەسەرلەردىلا ئادەم مەركەز قىلىنىپ قالماستىن، بەلكى ئەپسانە، چۆچەك، مەسەل ۋە باشقا تەبىئەت مەنزىرىسى، ھايۋانلار ئوبرازى تەسۋىرلەنگەن ئەسەرلەرمۇ ئادەمنىڭ تۇرمۇشى بىلەن زىچ باغلانغان بولىدۇ. قەدىمكى ئەپسانىلەر توغرىسىدا ماركس ئېنىق چۈشەنچە بېرىپ ئۆتكەن، ئۇنىڭ قارىشىچە، قەدىمدىكى قىزىق ئەپسانىلەر «خەلقنىڭ خىيالىي تەسەۋۋۇرى ئارقىلىق بىر خىل ئاڭسىز سەنئەت ئۇسۇلى بىلەن پىششىقلاپ ئىشلەنگەن تەبىئەت ۋە ئىجتىمائىي شەكىلنىڭ ئۆزى.» ئەھۋال ھەققەتەن شۇنداق. قەدىمكى

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

دەۋر ئەپسانە ، رىۋايەت، چۆچەكلىرىنى ئەڭ قەدىمكى زامانلاردىكى ئىنسانلارنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇشىنى ئاڭسىز تۇردە بەدىئىي جەھەتتىن پىششىقلاپ ئىشلىشى دېسەك بولىدۇ. يەنە ئالايلۇق، تۇرگىنىۋنىڭ « مومو » ۋە لېۋ تولستويىنىڭ « ئات ھەققىدە ھېكايە » ناملىق ئەسەرلىرىدە يېزىلغىنى ئىت ۋە ئات بولسىمۇ، ئەمەلىيەتتە ، بۇ ھايۋانلارنى يېزىش ئارقىلىق يەنىلا پېرسۇناژنىڭ روھىي دۇنياسى ۋەتەقدىرى كۆرسىتىپ بېرىلگەن. قەدىمدىن ھازىرغىچە تاغ-دەريالارنى تەسۋىرلەيدىغان نۇرغۇن شېئىر يېزىلدى، شۇنداقلا گۈل-گىياھ ۋە قۇشلارنىڭ ئوبرازى تەسۋىرلەنگەن نۇرغۇن رەسىملەر سىزىلدى. قارىماققا ئۇلارنىڭ ئادەم ۋە ئىجتىمائىي تۇرمۇش بىلەن ھېچقانداق ئالاقىسى يوقتەك كۆرۈنىدۇ، ئەمەلىيەتتە ئۇلارنىڭ ئىچىگە شائىر ۋە رەسسامنىڭ ھېس-تۇيغۇسى، ئىرادە-ئىستەكلىرى يوشۇرۇنغان. سەنئەتكارنىڭ قەلبى ئاستىدىكى تەبىئەت مەنزىرىسى تەبىئەتنىڭ ئۆزى ئەمەس، بەلكى كىشىلەرنىڭ ئىدىيە ۋە ھېسسىياتى سىڭگەن « ئادەملەشكەن » تەبىئەتتۇر. شۇڭا ئادەم ۋە ئادەمنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇشىنى يازغاندا ، خاراكتېرى روشەن بولغان ئىندىۋىدۇئال ئادەمنى يېزىش كېرەك، بولۇپمۇ ئادەمنىڭ ئىدىيىسى، ھېسسىياتى، غايە ۋە ئارزۇسى، ئەخلاق-پەزىلىتى، خۇلق-مىجەزى قاتارلىقلارنى نۇقتىلىق تەسۋىرلەپ، ئادەمنىڭ مۇر ەككەپ ئىچكى دۇنياسىنى چوڭقۇر ئېچىپ بېرىش كېرەك. ئەدەبىياتتا دەل ئاشۇنداق جانلىق بەدىئىي ئوبرازلار يارىتىلغاندىلا ، ئاندىن كىشىلەرنى تەسىرلەندۈرگىلى، ھاياجانلاندۇرغىلى، كىشىلەرنىڭ روھىنى پاكلاشتۇرغىلى، كىشىلەرنىڭ روھىنى تەربىيىلەپ يېتىشتۇرگىلى، جەمئىيەت تارىخىنى ئىلگىرى سۈرگىلى، ئەدەبىياتنىڭ ئىجتىمائىي رولىنى جارىي قىلدۇرغىلى بولىدۇ.

ئەدەبىياتنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇشنى ئەكس ئەتتۈرۈشتىكى ئەڭ ئاساسىي ئۇسۇلى ئوبېكت ۋە لېرىكىدىن ئىبارەت. لېرىكىلىق ئەسەرلەر كۆچلۈك سۇبېيېكتىپ لېرىك تۇسكە ئىگە بولىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى شۇكى، ئىجادىيەت جەريانىدا لېرىك يازغۇچىلارنىڭ قەلبىدە ماگمىدەك چەكسىز كۆچلۈك سۇبېيېكتىپ ھېسسىيات ئۇرغۇپ تۇرىدۇ، تەپەككۇر قۇشى رېئاللىقتا پەرۋاز قىلىدۇ، ھېسسىياتى جۇشقۇنلاپ تۇرىدۇ، بۇنداق بولغاندىكىن يازغۇچى-شائىرلارنىڭ تۇرمۇشنى سوغۇققانلىق بىلەن ئوبېيېكتىپ ھالدا تەسۋىرلەپ، ئىدىيىۋى ھېسسىياتىنى پۈتۈنلەي ئوبرازغا سىڭدۈرۈۋېتىشى ئانچە مۇمكىن بولمايدۇ. ئەكسىچە يازغۇچى-شائىرلار دائىم ئۆزىنى تۇتالماي، ئوبېيېكتىپ قايتا ئىپادىلەشتىن چېقىپ ئۆزلىرىنىڭ ھېسسىياتىنى بۇۋاستە ئىزھار قىلىدۇ، ئۆزلىرى ئۈمىد قىلغان غايىۋى مەنزىلنى بۇۋاستە ئىپادىلەيدۇ. بىزنىڭ لېرىكىلىق ئەسەرلەر كۆچلۈك سۇبېيېكتىپ لېرىك تۇسكە ئىگە دېگىنىمىز، لېرىكىلىق بەدىئىي ئەسەرلەر بەدىئىي ئوبرازنى كېرەك قىلمىسىمۇ بولىدۇ دېگەنلىك ئەمەس. ئەمەلىيەتتە ، لېرىكىلىق ئەسەرلەرمۇ ئوخشاشلا ئېنىق، مول بەدىئىي ئوبرازنى تەلەپ قىلىدۇ، پەقەت ھېسسىي ئوبراز

يارىتىشقا تېخىمۇ ئەھمىيەت بېرىدۇ ھەمدە بەدىئي ئۇبرازنىڭ ئىچىدىن تارتىپ تېشىغىچە يازغۇچى-شائىرنىڭ ئىدىيىۋى ھېسسىياتىنىڭ شەرىتىگە تويۇنۇپ، كىتابخانلارغا ئىدىيىۋى ھېسسىيات شەرىتىنىڭ بەدىئي ئۇبرازىدىن تامچە-تامچە تېمىپ تۇرغانلىقىنى ھېس قىلدۇرۇشنى تەلەپ قىلىدۇ.

شېئىر بولسا ھېسسىياتقا باي بولغان ژانىر. سىرتقى تۇرمۇش شائىرغا تەسىر قىلىدۇ-دە، شائىردا بىر تۇرلۇك ھېسسىيات پەيدا قىلىدۇ، شائىر قەلبىدىكى ھېسسىياتنىڭ دولقۇنلىنىشى سىرتقا شېئىر بولۇپ چىقىدۇ. شېئىردا ھېسسىيات ئىپادىلىنىدىغانلىقى كلاسسىك ئەسەرلەردىمۇ بايان قىلىنغان. «ھېسسىيات بولمىسا شائىر بولمايدۇ، شېئىرمۇ بولمايدۇ» (بېلىنسكى). گومۇرۇ مۇنداق دېگەنىدى: «شائىر ھېسسىياتنىڭ ئوغلى»، «شېئىرنىڭ ئاساسىي ۋەزىپىسى ھېسسىياتنى ئىپادىلەپ بېرىش.»، «ھېسسىياتنىڭ رېتىمى، كەيپىياتنىڭ رەڭدارلىقى شېئىر بولىدۇ، شېئىرنىڭ سۆزلىرى كەيپىياتنىڭ ئۆزىنى ئىپادىلىشىدۇر.» دېمەك، شېئىرنىڭ ھېسسىياتچانلىقى ئەڭ كۈچلۈك بولىدۇ، شېئىرلاردا مەنزىرىگە قاراپ ھېسسىياتنى ئىپادىلىگىلى بولىدۇ، شەيئىلەرنى ۋاستە قىلىپمۇ ھېسسىياتنى ئىپادىلىگىلى بولىدۇ، ئۆز كۆڭلىدىكىنى بىۋاستە ئىپادىلەشكىمۇ بولىدۇ. شېئىردا ھېسسىيات قايسى خىل ئۇسۇل بىلەن ئىپادىلەنگەن بولمىسۇن، ھەممىسىدە ھېسسىيات ئەڭ تولۇپ-تاشقان، ئەڭ تويۇنغان بولىدۇ. بۇ يەردە شۇنىمۇ كۆرسىتىپ ئۆتۈش كېرەككى، شېئىردىكى ھېسسىيات بىلەن تەسەۋۋۇر بىر-بىرىدىن ئايرىلمايدۇ. شائىرنىڭ ھېسسىياتى مەۋج ئۇرغان چاغدا، شېئىر يېزىش ئىستىكى ئۇرغىغاندا، ئۇنىڭ ئوبرازلىق تەپەككۇرى مسلسز جانلىنىدۇ، ئۇنىڭ نۇقتىئىنەزەرى يەزبىر ئوبيېكتىپ پاكىتلار ئۈستىدىلا توختاپ قالماستىن، ئۇنىڭ پىكرى قاناتلىنىپ ئەركىن، دادىل خىيال ۋە تەپەككۇر تۇغۇلىدۇ. شائىر ئاشۇ كۈچلۈك ھېسسىياتنى ئىپادىلەش ئۈچۈن ئوبيېكتىپ پاكىتلارنى تەسۋىرلەش بىلەن چەكلىنىپ قالسا يېتەرلىك بولمايدۇ. ئەركىن، دادىل تەپەككۇر ۋە تەسەۋۋۇردىن پايدىلانغاندىلا ئاندىن كۈچلۈك ھېسسىياتنى تولۇق ئىپادىلەپ چىقالايدۇ، ھېسسىيات تەسەۋۋۇر ئۈچۈن قانات پەيدا قىلىدىغان ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچتۇر. ھالبۇكى، ھېسسىياتمۇ چوقۇم تەسەۋۋۇردىن ئىبارەت قاناتنىڭ ياردىمى بولغاندىلا پەرۋاز قىلالايدۇ، شۇڭا شېئىر ئىجادىيىتىدە ھېسسىيات بىلەن تەسەۋۋۇر تەڭ تۇغۇلىدىغان قوشكىزەكلەردىن بولۇپ، ھېچقايسىسى بىر-بىرىدىن ئايرىلالمايدۇ.

لىرىكىلىق ئەسەرلەرغۇ ھېسسىياتقا باي بولىدىكەن، ئەمدى باشقا ئەدەبىي ژانىرلارنىڭ بەدىئي ئوبرازلىرىمۇ ھېسسىياتقا باي ۋە تويۇنغان بولامدۇ؟ ئەلۋەتتە شۇنداق بولىدۇ، پۈتكۈل ئەدەبىيات-سەنئەت ھېسسىيات ئارقىلىق كىشىلەرنى تەسىرلەندۈرىدۇ. لېۋ تولستوي بەدىئي ئىجادىيەتكە مۇنداق تەبىر بەرگەنىدى: «كۆڭلىدە بىر مەزگىل ياشىغان ھېسسىياتنى ئويغىتىش، بۇ ھېسسىياتنى ئويغاتقاندىن

كېيىن ھەربىكەت، لېنىيە، رەڭ، ئاۋاز ھەمدە سۆزلەرنىڭ ياردىمى بىلەن ئىپادىلىنىدىغان ئوبراز ئارقىلىق بۇ ھېسسىياتنى تارقىتىپ، باشقىلارغىمۇ ئاشۇنداق ھېسسىياتنى باشتىن كەچۈرگۈزۈش — مانا بۇ بەدىئىي ئىجادىيەت پائالىيىتى.» (لېۋتولستوي: «سەنئەت توغرىسىدا»، خەنزۇچە نەشرى، 47-بەت) كېيىن پېلىخانوۋ تولستوينىڭ سۆزىنى تۇزىتىپ مۇنداق دېگەنىدى: «ياق، سەنئەت كىشىلەرنىڭ ھېسسىياتىنىمۇ ئىپادىلەيدۇ، كىشىلەرنىڭ ئىدىيىسىنىمۇ ئىپادىلەيدۇ. ئەمما بۇ ئابستراكت ئىپادىلەش بولماستىن، بەلكى جانلىق ئوبراز ئارقىلىق ئىپادىلەش بولىدۇ.» («ئادېرىسسىز خەتلەر، سەنئەت ۋە ئىجتىمائىي تۇرمۇش»، خەنزۇچە نەشرى، 4-بەت) پېلىخانوۋ تولستوينىڭ سۆزىنى ئاشۇنداق تۇزەتكەن بولسىمۇ، سەنئەتنىڭ كىشىلەرنىڭ ھېسسىياتىنى ئىپادىلىشى كېرەكلىكىنى ئىنكار قىلمىدى. ئەمەلىيەتتە، بەدىئىي ئىجادىيەتتە ھېسسىيات بولماي مۇمكىن ئەمەس. خۇددى لۇشۇن ئېيتقاندەك: «ئىجادىيەتتە ھېسسىيات بولۇشى لازىم، ھېچبولمىغاندا ئاز-تولا ئىسسىقلىق تارقىتىشى لازىم». شۇنىڭ ئۈچۈن، بەدىئىي ئىجادىيەت ھەرياندا ھامان يازغۇچىنىڭ ھېسسىيات دولقۇنلىرى ھەمراھ بولىدۇ. ھېسسىيات ئىنسانىنىڭ ئوبېيېكتىپ شەيئىگە بولغان بىر خىل پىسخىك ئىنكاسىنى كۆرسىتىدۇ. تۇرمۇشتا كىشىلەر بىرەر شەيئىگە ئۇچراشسا ھېسسىياتى قوزغىلىدۇ. شۇنىڭغا ئوخشاش، ئىجادىيەت جەريانىدىمۇ يازغۇچى-سەنئەتكارنىڭ مېڭىسىدە ھەربىكەتلىنىپ تۇرغان جانلىق ئوبرازلار ھەقىقىي ئادەم، ھەقىقىي مەنزىرە، ھەقىقىي ئىش-ھەربىكەت ئۇنىڭ ئەتراپىدا بولۇۋاتقاندەك، تۇغۇلۇۋاتقاندەك ھالەت يۈز بېرىدۇ، بەلكى تېخى ئىجادىيەت جەريانىنىڭ تەرەققىي قىلىشى ۋە چوڭقۇرلىشىشىغا ئەگىشىپ، يازغۇچىنىڭ پىكىر يۈرگۈزۈشى، تەپەككۇر قىلىشى ۋە تەسەۋۋۇر قىلىشى بىلەن ئۇنىڭ كاللىسىدا پىشىپ يېتىلگەن پىرسوناژلار ئوبرازى ۋە مەنزىرە ئوبرازىنىڭ راۋاجلىنىشى، ئۆزگىرىشى ئارقىسىدا يازغۇچىنىڭ ھېسسىياتىمۇ ئۇنىڭ قەلبىدە قوزغىلىش ياساپ ئۆزگىرىش پەيدا قىلىدۇ، ئۇلار ياكى ئۆزلىرى ياخشى كۆرگەن باش قەھرىمانلىرىنىڭ مۇۋەپپەقىيىتى ئۈچۈن خۇشاللىقىدا مەجنۇنانە كۈلكە، شادلىققا ئەسىر بولىدۇ، ياكى ئۇلار ئۆزلىرى ھېسداشلىق قىلىدىغان ئاساسىي قەھرىمانلىرىنىڭ مەغلۇبىيىتى، قۇربان بولۇشى ئۈچۈن كۆزىيىشى قىلىدۇ. ياۋشۆيىن مۇنداق دېگەنىدى: «مەن 〈باھادىر شاھ لى زېچىڭ〉 رومانىنىڭ 1-ۋە 2-تومىنى يېزىش جەريانىدا، دائىم دېگۈدەك ئۆزۈم تەرىپىدىن قورا شتۇرۇلغان ۋەقەلىكلەر تۈپە يلىدىن كۆزلىرىمدىن ياش قۇيۇلۇپ، دېمىم سىقىلغۇدەك ھاياجانلىنىپ كېتەتتىم-دە، قەلەمنى تاشلاپ قويۇشقا مەجبۇر بولاتتىم، كۆڭلۈم سەل-پەل ئارامغا چۈشكەندىن كېيىن يەنە يېزىشنى داۋاملاشتۇراتتىم.» دېمەك، ئوبېيېكتىپ تۇرمۇش ئوبرازلىرىنىڭ تۇرتكىسى بولمىسا، ھېسسىيات تۇغۇلمايدۇ. ھېسسىيات ۋەقە، ھادىسە، نەرسىلەردىن تۇغۇلىدۇ، لېكىن يازغۇچىنىڭ ھېسسىياتى تۇغۇلغاندىن كېيىن، ئۇ پاسسىپ ھالەتتە تۇرماستىن، ئۆز نۆۋىتىدە بىر خىل ھەربىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ سۈپىتىدە تۇرمۇش

ئوبرازلرنىڭ بۇنىڭدىن ئۇنىڭغا ئۆتۈش، تاشقىرىسىدىن ئىچكىرىسىگە كىرىش ھەرىكىتىگە ئوخشاش بولىدۇ. مانا بۇ ھېسسىياتسىز مەنزىرە تەسۋىرى بولمايدۇ، دېگەن گەپ ئەمەس. بۇ شۇنداق دېگەنلىككى، يازغۇچىدا ھېس-تۇيغۇ پائالىيىتى بولمىغان چاغدا، ئۇنىڭ مېڭىسىدىكى ئوبرازلار ئۆزلىكىدىن يۇتكەلمەيدۇ، بىرىكمەيدۇ، ئۆزگىرىمەيدۇ ۋە پىتىلمەيدۇ. پەقەت يازغۇچىنىڭ ھېسسىياتى قوزغالغان، ئۇرغىغان چاغدىلا، ئوبرازلارمۇ ھېسسىي كۆچنىڭ تۇرتكىسىدە يۇتكىلىدۇ، بىرىكىدۇ، ئۆزگىرىدۇ ۋە پىتىلىدۇ. قىسقىسى، يازغۇچىنىڭ ھېسسىياتى بەدىئىي ئىجادىيەتتە كەم بولسا بولمايدىغان ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ ۋە بىرىكتۈرگۈچى كۈچ ھېسابلىنىدۇ.

بىز ئادەتتە ئەدەبىي ئەسەرنىڭ ئىدىيىسىگە مۇئامىلە قىلىشتا، ئۇنى قىيالىغاچ ئىپادىلىنىپ چىقىدىغان ئابستراكت ئىدىيە، نوقۇل ئىجتىمائىي ئىنقىلاب مەسىلىسى ۋە ئېقىۋاتقان سىياسىي شۇئار دەپ چۈشىنىۋالساق بولمايدۇ. ئەدەبىي ئەسەرنىڭ ئىدىيىسى ھېس-تۇيغۇ خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولغان ئىدىيىدۇر. خۇددى بېلىنىسكىي ئېيتقاندەك: «سەنئەت ئابستراكت پەلسەپىۋى ئىدىيىنى سىڭدۈرمايدۇ، ئەقلىي ئىدىيىنى تېخمۇ سىڭدۈرمايدۇ: ئۇ پەقەت شېئىرىي ئىدىيىنىلا سىڭدۈرىدۇ، بۇ شېئىرىي ئىدىيە — ئەقىدە ئەمەس، ھېكمەتلىك سۆز ئەمەس، بەلكى ياشناپ تۇرغان قاينام ھېسسىيات، قىزغىنلىق»، بېلىنىسكى بۇ يەردە دەۋاتقان «ھېسسىيات، قىزغىنلىق» ئالاھىدە بىر ئۇقۇم بولۇپ، يازغۇچى تۇرمۇشتىن چوڭقۇر ئۆزلەشتۈرگەن ۋە يازغۇچىنى قاتتىق تەسىرلەندۈرگەن، يازغۇچىنىڭ ھېس-تۇيغۇلىرى تامچىلاپ تۇرغان ئىدىيىدۇر. ئۇنىڭدا ئەقلىي پەزىلەتمۇ، قىزغىنلىقمۇ ياتىدىغان مۇھەببەت ھۆسنىمۇ بار، ئۇ ھېسسىيات بىلەن ئىدىيىنىڭ يۇغۇرۇلمىسى ياكى بىر خىل ھېسسىيات خاراكتېرىنى ئالغان ئىدىيىدۇر. ئەدەبىي ئەسەرنىڭ ئىدىيىسى مۇشۇنداق شېئىرىي تۇيغۇلۇق ئىدىيە بولغانلىقتىن قۇيۇقلۇق ئىجتىمائىيەت ئۇقۇمى بولۇپ قالمايدۇ. شۇڭا بەزى مۇرەككەپرەك ئەسەرلەرنىڭ ئىدىيىسىنى ئادىدىي، تەييار سۆزلەر بىلەن ئېنىق چۈشەندۈرۈپ كەتكىلى بولمايدۇ. بىر قېتىم بىر ئادەم گيوتىدىن «فائوست» ئوپېراسىنىڭ باش تېمىسى نېمە دەپ سورايدۇ، گيونى بۇ سوئالغا جاۋاب بېرىشنى رەت قىلىدۇ، چۈنكى گيوتىنىڭ قارىشىچە، ئۇنىڭ «فائوست» دېگەن ئەسىرىدە ئىپادىلەنگەن تۇرمۇش ئىنتايىن مۇرەككەپ، مول، پارلاق بولۇپ، بۇنداق تۇرمۇش كۆرۈنۈشىنى تارايتىپ، كىچىككىنە بىر ئىدىيە سىزىقى بىلەن چۈشەندۈرۈپ بېرىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. «فائوست» ئوپېراسى دۇنياغا كەلگىلى بىر يېرىم ئەسىردىن ئاشتى، ئۇنىڭ ئىدىيىسىنى يەكۈنلەپ چىققان تەتقىقاتچىلار ئاز ئەمەس، لېكىن تېخىچە ھېچكىم ئۇنى ھەممە ئادەم قانائەتلەنگۈدەك يەكۈنلەپ چىقالمغىنى يوق. ئەدەبىي ئەسەرنىڭ ئىدىيىسىدىكى چۈشىنىشكە بولمايدىغان، ئەمما سۆز بىلەن ئىپادىلەپ بېرىشكە بولمايدىغان ئەھۋالنى دەل ئەدەبىي ئەسەر ئىدىيىسىنىڭ ھېس-تۇيغۇلۇق خۇسۇسىيىتى بەلگىلەيدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن، ئەسەرنىڭ

ئىدىيسى شېئىرىي ھېس-تۇيغۇلۇق بولۇش بىلەنلا قالماستىن، بەلكى ئۇ ئەسەردىكى ئوبراز ۋە ئوبراز سىستېمىسى بىلەن زىچ بىرلىشىپ كەتكەن بولىدۇ. شۇنداق دېيىشكە بولىدۇكى، ئەسەرنىڭ ئىدىيسى، خۇددى ئادەمنىڭ نېرۋا تومۇرلىرى بەدەندىكى قان بىلەن گۆشكە سىڭىپ كەتكەندەك، ئەسەردىكى تۇرمۇش كۆرۈنۈشلىرى ئىچىگە سىڭىپ كەتكەن بولىدۇ. ئەسەرنىڭ ئىدىيسى ھەرگىز ئەسەردىكى ئوبرازلاردىن ئاجرىلىپ تۇرىدىغان، ئوپئوچۇقلا ۋاراقلاپ چىقسا بولۇۋېرىدىغان ئابستراكت شۇئار ئەمەس. «شۆبھىسىزكى، سەنئەت ئالدى بىلەن سەنئەت بولۇشى، ئاندىن مەلۇم دەۋرنىڭ ئىجتىمائىي روھى ۋە خاھىشىنىڭ ئىپادىسى بولۇشى كېرەك. بىر كوپلېت شېئىرنىڭ ياخشى ئىدىيىگە تولۇپ كەتكەنلىكىدىن، زامانىمىزدىكى مەسىلەرنى قانداق كۆچلۈك ئەكس ئەتتۈرگەنلىكىدىن قەتئىينەزەر، ئۇنىڭدا شېئىرىي ھېس-تۇيغۇ بولمىسا، ئۇ ياخشى ئىدىيە ھېچقانداق مەسىلىنى ئىپادىلەپ بېرەلمەيدۇ، ئۇ چاغدا بىزنىڭ كۆڑىدىغىنىمىز ناھايىتى ناچار ئىپادىلەنگەن ياخشى ئۇرۇنۇشتىن باشقا نەرسە بولمايدۇ» (بېلىنسكى).

بىز ھېسسىيات ئاملىنىڭ بەدىئىي ئىجادىيەتتىكى ئورنىنى تەكىتلىگىنىمىزدە، ئەينى ۋاقىتتا ئەقلىي ئاملىنىڭ ئىجادىيەت جەريانىدىكى رولىنىمۇ مۇئەييەنلەشتۇرۇشىمىز لازىم. شۇنى كۆرۈش كېرەككى، تۇرمۇشتا، سەۋەبسىز مۇھەببەت بولمايدۇ، سەۋەبسىز نەپرەتمۇ بولمايدۇ، خۇشاللىق، غەزەپلىنىش، مۇڭلىنىش، شادلىنىش، مۇھەببەت، نەپرەت قاتارلىق ھەر خىل ھېسسىيات ھامان كىشىلەر ئەقلىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولىدۇ، بەدىئىي ئىجادىيەت جەريانىدىمۇ شۇنداق بولىدۇ. يازغۇچىنىڭ ھېسسىياتى مەقسەتسىزلا، ئۆز-ئۆزىدىن پەيدا بولۇپ قالمايدۇ، بەلكى ئاڭلىق، مەقسەتلىك پەيدا بولىدۇ. بۇئاڭلىقلىق ۋە مەقسەت ئەقلىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولىدۇ. شۇڭا يازغۇچىنىڭ ئىجادىيىتىدىمۇ ئەقلىنىڭ تىزگىنى بولمىسا بولمايدۇ. لېكىن ئىجادىيەت جەريانىدىكى ئەقلىي ئامىل، ئادەتتە، يەككە-يېگانە ھالدا رول ئوينىمايدۇ، ئەقىل ھېسسىياتنىڭ ئاساسى سۈپىتىدە ھېسسىيات ئاملىنىڭ ئىچىدە بولىدۇ. بۇنىڭدىن بىز شۇنى قىياس قىلالايمىزكى، ئىجادىيەت جەريانىدىكى ئەقلىي ئاملىمۇ بىر خىل قىيالىڭاچ ھالدىكى مەۋجۇتلۇق ئەمەس، بەلكى ھېسسىيات ئاملى بىلەن گىرەلەشكەن، جىپسلاشقان بولىدۇ. ئىجادىيەت جەريانى ھەسسىياتنى ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ قىلىدۇ. ئەقىل بولسا، ھېسسىياتنى ئاستىرتتىن قېلىپقا سېلىپ تۇرۇش رولىنى ئوينايدۇ.

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

تۇرسۇنمۇھەممەت ئىمىن

بىروز چىلىقمىزدىكى ساتىرىك ئەسەرلەرگە بىر نەزەر

« تارىم » ژۇرنىلىنىڭ 1995-يىللىق 3-سانىغا بېسىلغان « ئەدەبىياتىمىز ۋە تىلىمىزنى ئاسرايلى » ناملىق ماقالىدە « باشقىلارنىڭ خاتىرىسىدىكى سۈرەتلەرنى خالىغانچە ئېچىپ كۆرۈشكە ھېچقانداق ھەققىمىز يوق، ئەمما باشقىلار بىزنىڭ كۆرۈپ بېقىشىمىزنى ئۆتۈنگەنىكەن، ئەلۋەتتە ئۇنى كۆرۈپ چىقىپ، ئۆزىمىزنىڭ پىكرىنى بىرىشكە تامامەن ھەقلىقمىز » دېيىلگەن. شۇنىسى ئېنىقكى، بىزنىڭ ئالدىمىزدا تۇرغىنى قانداقتۇر بىر غايىۋانە ئادەمنىڭ خۇسۇسىي ئەلبۇمى بولماستىن، بەلكى يازغۇچى ماخمۇت مۇھەممەتنىڭ « خاتىرەمدىكى سۈرەتلەر » ناملىق پوۋېستى، يەنى بىزنىڭ پروزا ئىجادىيىتىمىزدىكى يېرىك ئەسەرلەر تۇرىگە ياتىدىغان، بەلگىلىك سالماققا ئىگە، مۇكەممەل بىر تىپ يارىتىلغان، ئۆزىنىڭ ساتىرىك خۇسۇسىيىتى بىلەن كىشىدە كۈلكە قوزغايدىغان، مىللىتىمىزدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇۋاتقان ناچار ئىللەتلەرنى ئېچىپ تاشلىغان، بايلاجىنى قامچىلاش ئارقىلىق كىتابخانغا بەدىئىي زوق ئاتا قىلىدىغان ئەسەر.

ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىمىزدا « ئەجەل ھۇدۇقۇشىدا » ، « پادىشاھ سامورايلىرى ئېغىر ھالسىرايدۇ » (ل. مۇتەللىپ)، « رودىپاي » (ز. قادىرى) قاتارلىق بىر قىسىم ئەسەرلەر يۇمۇر ۋە ساتىرا ئارقىلىق ئوبراز يارىتىشنىڭ يېڭىچە يوللىرى ئېچىپ بەرگەنىدى. ئەپسۇسلىنارلىقى شۇكى، بۇ يول تۇرلۇك تارىخىي ۋە ئىجتىمائىي سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن تازا كېڭىيەلمىدى.

بۈگۈنكى ئەدەبىياتىمىزغا نەزەر سالىدىغان بولساق، يازغۇچى مەمتىمىن ھوشۇرنىڭ « ئالتۇن چىشلىق ئىت » ، « بۇرۇت ماجراسى » قاتارلىق بىر تۈركۈم ساتىرىك ھېكايىلىرى جەمئىيەتنىڭ ھەرقايسى قاتلاملىرىدىكى كۈلكىدىن ئىبارەت بۇ قامچا ئاستىغا ئېلىشقا تېگىشلىك تەرەپلەرنى تولىمۇ ماھىرلىق بىلەن ئاشكارىلاپ، كىتابخانلىرىمىزغا بەدىئىي زوق بېغىشلاپ، ئۇلارنى ھۇزۇر ئېلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى. ئەگەر بىز بۇ جەھەتتىن ئاختۇرۇپ كۆرىدىغان بولساق، باشقا يازغۇچىلىرىمىزنىڭ ئەسەرلىرىدىنمۇ ياكى ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىدىكى قىستۇرما ئېپىزوتلاردىنمۇ بۇ خىل ساتىرىك ئامىللارنى

كۆپلەپ ئۇچرىتىمىز. سۆزىمىز مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ئىختىيارسىز ھالدا شۇنى ئەسكە ئالمىزكى، روسىيە ئەدەبىياتىنىڭ گىگانت نامايەندىلىرىدىن بولغان گوگۇل ئۆزىنىڭ « ئۆلۈك جانلار » رومانىدىكى كىشىنىڭ ئەقلىگە سىغمايدىغان ۋەقە ۋە پىرسۇناژلار ئارقىلىق چارروسىيىدىن ئىبارەت پۈتۈن كاپىتال، پۈتۈن فېئودال ئىجتىمائىي جەمئىيەتنىڭ ھەرقايسى قاتلاملىرىنىڭ ئاجايىپ تىپلىرىنى يارىتىپ، ئەينى چاغدىكى روسىيە ھاياتىدىن قاتتىق كۈلگەن بولسا، « بۇرۇن » ناملىق پوۋېستىنىڭ ئالدىنقى ئىككى بابىدا تولمۇ كۈلكىلىك، ئادەم ئۇخلىسىمۇ چۈشىگە كىرمەيدىغان، مۇنداق بىرقارىماققا ھەتتا قىلچە تۇرمۇش ئاساسى يوق ۋەقە ۋە بىر قىسىم ئۇششاق ئېپىزوتلار ئارقىلىق روسىيە ئەمەلدارلىرىنىڭ تىپىك ۋەكىلى مايور كوۋالىيۇنىڭ ھاماقەتلەرچە قىلىقلىرىنى بايان قىلىپ، ئاخىرىدا روسىيە ئەمەلدارلىرىنىڭ تەمەخورلۇقى، ئەخمەقلىقى، ئەمەل كويىدا ھەر خىل يۇندىخورلۇقلاردىن باش تارتمايدىغانلىقى ۋە ھاكازالارنى قاتتىق سۆككەن. بۇ خىل ساتىرىك ئەسەرلەر توغرىسىدىكى سۆزىمىزنى گوگۇلنىڭ مۇنۇ بىر جۈملە سۆزىگە يىغىنچاقلىساق كۇپايە بولار: « كۈلكە ئۇلۇغ ئىش. ئۇ جانىنمۇ ئالمايدۇ، مالىنمۇ ئالمايدۇ، ئەمما ئەيىبدار ئۇنىڭ ئالدىدا باغلاپ قويۇلغان توشقاندەك تىپىرلايدۇ. » بىز ساتىرىك ئەسەرلەرنىڭ ئەينى تارىخىي شارائىتتىكى ئىجتىمائىي ئۇنۇمىنىڭ زور بولغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىدىكەنمىز ئۇ ھالدا ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تۇرمۇشىغا مۇناسىۋەتلىك بولغان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى ساتىرىك ئەسەرلەر ئۈستىدە ئەتراپلىق ئويلىنىپ (پىنسكلىك قىلماي)، ئۇنى مۇھاكىمە قىلىشنىڭ تولمۇ زۆرۈر ئىكەنلىكىنى ھېس قىلالايمىز.

ئەھۋال شۇنداق ئىكەن، يازغۇچى ماخمۇت مۇھەممەتنىڭ « خاتىرەمدىكى سۈرەتلەر » ناملىق پوۋېستىدىكى بايلاجى ئوبرازى ھەرگىزمۇ تاسادىپىي ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان ياسالما ئوبراز بولماستىن، بەلكى ئاپتورنىڭ پۈتكۈل تارىخىي شارائىتتىكى ئۇيغۇر تۇرمۇشىنى ۋە بۇ مىللەتنىڭ مۇشۇ شارائىتقا مۇناسىپ ھالدا شەكىللەنگەن پسىخىكىسىنى چوڭقۇر كۆرسىتىپ، ئىجادىيەتكە قەدەم باسقانلىقىنىڭ مەھسۇلى. نۆۋەتتىكى ئەدەبىيات-سەنئەت مۇنبىرىمىزگە نەزەر سالىدىغان بولساق، بىر قىسىم سەھنە ئەسەرلىرى (بۇنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى قىسقا ئىستوتلاردىن ئىبارەت)، ساتىرىك شېئىرلاردىن باشقا پروزىنىڭ يېرىك ژانىرلىرى بولغان پوۋېست-رومانلىرىمىزدا بۇ خىل ئامىللار كەمدىن-كەم ئۇچرايدۇ. ۋەھالەنكى بىزنىڭ بۈگۈنكى تۇرمۇشىمىز بۇ خىل ساتىرىك ئەسەرلەرگە تولمۇ مۇھتاج!

« ئەدەبىياتىمىزنىڭ ۋە تىلىمىزنىڭ ئاسرايلى » ناملىق ماقالىدە يەنە « بەزى يازغۇچىلار ئۇچۇن ﴿ ئەتىبارلىق تېما ﴾ بولۇپ بەرگەن ئاتالمىش ﴿ مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى ﴾ مەزمۇن قىلىنغان بۇ ئەسەردىكى باش قەھرىمان بايلاجى... » دېگەن جۈملە ئۇچرايدۇ.

ئاتالمىش « مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى » نىڭ « ئەتىبارلىق تېما » بولۇپ قېلىش

مەسلىسىگە كەلسەك، بۇنىڭ سەۋەبى بەكمۇ ئاددىي. دۆلەت ۋە خەلقنىڭ بېشىغا زور بالايى-ئاپەتلەرنى ياغدۇرۇپ بىزنىڭ مەنىۋى دۇنيايىمىزدا بېھسىاب قالايىمقانچىلىق پەيدا قىلغان، كونكرېت ئۇيغۇر تۇرمۇشىغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئوڭايسىزلاپ ساقايتقىلى بولمايدىغان يىغىندى كېسەل بەخشەندە قىلغان بۇ پاجىئەلىك تارىخىي جەريانىنى مېنىڭچە قانچە يازسا ۋە قانچە سېستىسا ئەرزىيدۇ. چۈنكى بۇ تارىخىي ئازاب كىشىلەر قەلبىدە ئوڭايلىقچە داۋالاپ ساقايتقىلى بولمايدىغان جاراھەت پەيدا قىلغان. شۇ تارىخىي جەريانىدا ئازاب تارتقان پىشقەدەملىرىمىز ئۇ كۈنلەرنى ھازىرمۇ كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ تۇرۇپ ھەسرەت ۋە ئەلەم بىلەن ئەسلەپ تۇرىدۇ.

مېنىڭچە، نۆۋەتتە مۇتلەق كۆپ ساندىكى جامائەتچىلىك ئېتىراپ قىلىۋاتقان بىزنىڭ مىللىي پسىخىكىمىزدىكى ئاجىزلىقلارنى تېماتىكا جەھەتتىن تېخمۇ كەڭ دائىرىگە، ھەتتا بىرقانچە يۈز يىللىق تارىخىي دائىرىگە كېڭەيتىپ يېزىشقا تامامەن بولىدۇ. ئەگەر بىز ئۆزىمىزدىكى ئاجىزلىقلارنى بىر كېسەل سۈپىتىدە تونۇپ يېتەلسەك، بۇ خىل كېسەلنى داۋالاشنىڭ ئەڭ ياخشى چارىسى كۈندىن-كۈنگە روناق تېپىۋاتقان بۈگۈنكى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا، جۈملىدىن بۇ ئەدەبىياتنىڭ ساتىرىك تۇرىگە مۇراجىئەت قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. ئۆزىمىزنىڭ مىللىي ئاڭ ھالىتىمىزنى، پسىخىك (روھى) ھالىتىمىزنى ۋە بۇ جەھەتتىكى ئاجىزلىقلىرىمىزنى قامچىلاش ئارقىلىق ئەسەرنىڭ ساتىرىك خۇسۇسىيىتىنى كۈچەيتكىلى، شۇنىڭدەك تۇرلۇك يارىماسلىقلار ئۈستىدە كۈلۈش، بەلكى ئاچچىق كۈلۈش، كۈلۈش ئىچىدە ئويلىنىش، ئويلىنىش ئىچىدە بۇ خىل يارىماسلىقلاردىن قۇتۇلۇشنىڭ يولىنى ئىزدەش مەقسىتىگە يەتكىلى بولىدۇ.

گورکی: «تىل سەنئىتى خاراكتېر ھەم تېپ يارىتىش سەنئىتىدۇر» دېگەن ئىدى. گورکىنىڭ بۇ سۆزىدىن شۇ نەرسە ئېنىقكى، ئەسەرنىڭ چىنى ئوبرازىدا، ئوبرازنىڭ چىنى تىلدا. ئەدەبىي ئەسەرلەردە ئوبراز يارىتىشتا تىل ئىنتايىن مۇھىم. ئەسەر تىلىنىڭ كۆكۈلدىكىدەك چىقىشى ئۈچۈن بىز ئەدەبىياتقا جان ئاتا قىلغۇچى ئىستىلىستىك ۋاستىلەرگە مۇراجىئەت قىلىمىز. بۇ جەھەتتە قانچىكى ماھىرلىق بىلەن ئىش قىلالىساق، ئەسىرىمىزگە شۇنچىلىك جان كىرگۈزەلەيمىز. شۇنداق ئىكەن، ماقالە ئاپتورى «تىلىمىزنى ئاسرايلى» دېگەن بۇ شۇئار ئارقىلىق بەدىئىي ئەدەبىياتنىڭ تىل جەھەتتىكى ئۆلچىمى ئۈستىدە گەپ قىلىشى كېرەك ئىدىكى، ھەرگىزمۇ ئۇنىڭدىكى گراماتىكىلىق، فونىتىكىلىق ۋە ياكى بىر قىسىم ئىملا خاتالىقلىرىدىن خالىي بولمىغان قۇرلار ئۈستىدە ئىزدىنىپ يۈرمەسلىكى كېرەك ئىدى. دۇرۇس، گراماتىكىلىق، فونىتىكىلىق خاتالىقلار، ئىملادىكى خاتالىقلار ئەسەرگە بەلگىلىك نۇقسان يەتكۈزىدۇ، لېكىن بىر پۈتۈن ئەسەرگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، ماقالە ئاپتورى تىلغائالغان «ئۇيلىشىلىقراق»، «ئاكام ئاداش» (ئىلى رايونىدا «ئاكام ئاداش»، «ئۇكام ئاداش» دېگەن سۆزلەر بىرقەدەر ئومۇملۇققا ئىگە بولۇپ، ئىلپەتچىلىكنىڭ چوڭ-كىچىكلىكى يوق دېگەن

مەنىدە قوللىنىدۇ)، «باشلىق جېنى» (ئەسلى باشلىق جىنى بولسا كېرەك) ئۇستىدىكى مۇھاكىمە ھەرگىزمۇ بەدىئي ئەدەبىياتنىڭ تىل جەھەتتىكى تەلىپىگە ئائىت مەسىلىلەرنى چۈشەندۈرەلمەيدۇ، «ئۇيغۇر تىلىدا ئا، ئە تاۋۇشلىرى ئې، ئى تاۋۇشلىرىغا ئاجىزلىشىدۇ، ئەمما ئى تاۋۇشىغا نۆۋەتلەشمەيدۇ» مەسىلىسى بولسا، گرامماتىكا ۋە فونېتىكىدىن ئاز-تولا خەۋىرى بار ھەرقانداق بىر ئۇيغۇر كىتابخان ئۇچۇن ئېنىقلا كۆرۈنۈپ تۇرغان ئىملا خاتالىق مەسىلىسى. ئالايلى، بىزنىڭ تۇرمۇشىمىزدا، ئۇنىڭ ئۇنداق جىنى بار، بۇنىڭ بۇنداق جىنى بار، دەپ سۆزەتلەش دائىم ئۇچراپ تۇرىدۇغۇ! بۇنىڭدىن باشقا ئەگەر بىز سەممىي پوزىتسىيە بىلەن ئادىل باھا بېرىدىغان بولساق، ئەسەردىكى «ئەدەبىي پەيزى» «چاققاقوپ»؛ «ماختاشوپ»، «چاپتۇرۇپ» قاتارلىق سۆزلەر ئەسلى ئەسەر ئاپتورىنىڭ سۆز ئىشلىتىش جەھەتتىكى ماھىرلىقىنى ياكى ساتىرىك ئەسەرلەردە سۆز-ئاتالغۇلارنىمۇ بىر خىل ساتىرىك خۇسۇسىيەت بولدۇرغانلىقىنى چۈشەندۈرىدىغان سۆزلەر ھېسابلىنىدۇ.

ماخمۇت مۇھەممەت ئۆزىنىڭ «خاتىرەمدىكى سۈرەتلەر» پوۋېستى ئارقىلىق ئاشۇ كۈلكىلىك يىللاردا كىشىلەر بايقىمىغان ياكى تېخى تولۇق ھېس قىلىپ بولالمىغان نۇقتىلارنى بەدىئي ۋاستە — ئوبراز ئارقىلىق يورۇتۇپ بەرگەن، ئۇنىڭ ئۇستىدىن ئاچچىق كۈلگەن. ئۇ قولىغا قەلەم ئالغان دەسلەپكى يىللاردىلا ئۆزىنىڭ ساتىرىك ئەسەرلىرى بىلەن ئۆزىگە خاس يول تۇتۇپ، ئالغا ئىلگىرىلەشكە جۈرئەت قىلغانىدى. ئۇنىڭ ساتىرىك ئەسەرلىرىنىڭ دەسلەپكى ناماياندىلىرى سۈپىتىدە «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1985-يىللىق 7-سانىدا ئېلان قىلىنغان «دات» ھېكايىسىنى كۆرسىتىش مۇمكىن. ئاپتور بۇ ھېكايىسىدە ھەرخىل قاتلامدىكى ھوقۇقدارلار ئارىسىدىكى نەپسانىيەتچىلىكنى ياش مۇخبىرنىڭ سەرگۈزەشتىسى ئارقىلىق ئاجايىپ كېلىشتۇرۇپ مەسخىرە قىلىدۇ. ئەنە شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئۇنىڭ ئۆزىگە خاس ئۇسلۇب ۋە ئەپچىل قۇرۇلمىغا ئىگە، تىلى ئۆتكۈر، ۋەقەلىكى رەڭگارەڭ، يېشىمى كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان ھەجۋىي ھېكايىلىرى ئارقا-ئارقىدىن جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشۈپ، ئۇيغۇر كىتابخانلىرى ئارىسىدا قىزغىش، غۇلغۇلا قوزغىدى. «سالام يەتكۈزۈش»، «تۆت قېتىملىق تېلېفون»، «ئىككىنچى نوتۇق»، «پروتوتىپنىڭ غەزىپى»، «شېخىل بايرىمى»، «ئۆزى كەتكۈزگەن»، «كىم ھەل قىلدى» قاتارلىق ھېكايىلىرىنى شۇلار جۈملىسىدىن دېيىشكە بولىدۇ.

يازغۇچى ماخمۇت مۇھەممەتنىڭ ساتىرىك خۇسۇسىيەتكە ئىگە ئەسەرلىرى بىرمۇنچە ئەدەب-ئوبزورچىلىرىمىز ۋە كىتابخانلارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشىپ، ئۇلارنىڭ مۇلاھىزىسى ۋە ئىنكاسلىرىغا نائىل بولدى. يازغۇچى مەتتىمن ھوشۇر «پروزىچىلىقىمىزنىڭ 10 يىلى» ناملىق ماقالىسىدە ئۇنىڭ ئەنە شۇنداق ھېكايىلىرىگە يۇقىرى باھا بەرگەن. بۇنىڭدىن باشقا بىرمۇنچە نادىر ھېكايىلىرى ھەققىدە «ئاز ۋە ساز يېزىلغان ھېكايىلەر»

(ئاپتورى سارەم ئىبراھىم)، « ئاق تەسۋىرمۇ ئاجىز ئەمەس » (ئاپتورى ھېلىم موللايېۋ)، « كېلىشتۇرۇپ ئۇرۇلغان تۆت شاپىلاق » (ئاپتورى ئەنۋەر ئابدۇرېھىم)، « ئۆزى كىچىك، تەربىيۇى ئەھمىيتى چوڭ ھېكايە » (ئاپتورى ئابدۇراخمان روزى)، « كۆرۈپ قالغاندىن كېيىنكى پاراڭلار » (ئاپتورى ئەكبەر سالى) قاتارلىق بىرمۇنچە ئوبزور-ماقالىلەر ئېلان قىلىندى.

شۇنى مۇئەييەنلەشتۇرۇشكە بولىدىكى، ماخمۇت مۇھەممەتنىڭ ھەجۋىي ھېكايىلىرىدا تۇرمۇشنىڭ كەڭ سەھنىسىدە بىر-بىرىگە ئۇرۇلۇپ-سوقۇلۇپ يۈرگەن ھەرقىسما ئادەملەرنىڭ ۋەكىللىرى ئۆز خۇسۇسىيتى ۋە كەچۈرمىشلىرى بىلەن كۆز ئۆڭىمىزدە نامايەن بولىدۇ. قاراپ باقايلى: باشقىلارنىڭ غەم-قايغۇسىدىن ئۆزىگە خۇشاللىق تاپىدىغان خۇشمۇھەممەت (« خۇشمۇھەممەتنىڭ خۇشاللىقى ») ؛ ئۆز خىزمەتداشلىرىنىڭ تېخنىكىلىق ئەمگەكلىرىنى ئەمەس، بەلكى سەۋەنلىك، ئاجىزلىقلىرىنى تەكشۈرۈشكە ئادەتلەنگەن كەسپىي بۆلۈم خادىمى مەتناسىرخان (« تەكشۈرگۈچى ») ؛ باشقىلار بىلەن كېلىشىپ-بېرىش قىلىش ۋە بۇنى ئاشكارا ھالدا كۆتۈرۈپ چىقىشقا خۇشتار ئىلمىي خادىم زەيدۇللا زەينۇللا (« ئىككى تىلەك ») ؛ مەنمەنلىكىنى مازار ۋە نەزىرلەردىمۇ نامايىش قىلىشتىن يالتايمايدىغان سۆلەتخۇاز رەھمەت كېرىم (« نەزىر كۇلكىسى ») ؛ خۇي-مىجەزىگە يارىشا ئىشى ئوڭدىن كەلگەن ھەرقانداق ئادەمنى خۇشامەتچى دەپ سانايدىغان « خىزمەتدىشىم » (« ھەيرانلىقتا ھەيرانلىق ») ؛ ئۆستۇرۇش يولىدا ھېچقانداق رەزىللىكتىن يانمايدىغان نىزامەت (« تەدبىر ») ؛ كۇندۇزى ئادەم، ئاخشىمى ئىت غازى ۋالەك (« غازى ۋالەك ») ؛ نۆۋەتتى كەلسە ۋاپادار، ھالال جۇپتىگىمۇ قار سانايدىغان مەمەدان تۇرسۇن شاماخۇن (« دەسسەش كېرەك ») ؛ جان بېقىش ھەلەكچىلىكىدە ھەر يىلى سىياقىنى بىر قېتىم ئۆزگەرتىپ تۇرىدىغان لېتىپ بۇغالتىر (« مايمۇن يىل ») قاتارلىقلار بىز ياشاۋاتقان جەمئىيەتنىڭ ھەرقايسى قاتلاملىرىدا كۆزىمىزگە ئېنىق تاشلىنىپ، نەزىرىمىزدە كىنو لېنتىسىدەك ئۆتۈپ تۇرىدىغان ھايات كۆرۈنۈشلىرى ئەمەسمۇ؟

يازغۇچى ماخمۇت مۇھەممەت كېيىنكى يىللاردا قەلەمدىكى ساتىرىك ئالاھىدىلىكىنى تېخىمۇ راۋاجلاندۇرۇپ، ئۆزىگە خاس ئۇسلۇب ۋە تىل بىلەن مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش يولىدا ئىزدەندى. ئۇنىڭ « نەزمەت كۇلەڭگىنىڭ ئاجايىپ سەرگۈزەشتىلىرى »، « ئاخىرقى كۇلكە »، « ئەمەلباي خۇشتارۇپنىڭ تەرجىمھالى »، « خاتىرەمدىكى سۇرەتلەر » قاتارلىق پوۋېستلىرى ئەنە شۇلارنىڭ جۇملىسىدىندۇر.

ماخمۇت مۇھەممەت ياراتقان بۇ « ئىبرەت ئەينەكلىرى » — ساتىرىك ئەسەرلەر تۇرمۇشنىڭ كىشىلەر ئادەتتە كۆز بىلەن كۆرەلمەيدىغان، ئوڭاي ھېس قىلالمايدىغان تەرەپلىرىنىڭ سۇرەتلىنىشى. مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، يازغۇچى ماخمۇت مۇھەممەت ئۆزىنىڭ ساتىرىك ئەسەرلىرى بىلەن يېڭى زامان ئۇيغۇر پروزىسىدا تېگىشلىك ئورۇنغا

ئىگە بولۇشى لازىم. بۇ نۇقتىنى ھېچكىم ئىنكار قىلمىسا كېرەك، ئەلۋەتتە.

ئۆز نۆۋىتىدە شۇ نەرسىنىمۇ ئېتىراپ قىلىمىزكى، ماخمۇت مۇھەممەتنىڭ «خاتىرەمدىكى سۈرەتلەر» پوۋېستى بەدىئىي جەھەتتە بەزى نۇقسانلاردىن خالىي ئەمەس. يەنى پوۋېستنىڭ قۇرۇلمىسى تازا مۇكەممەل ئەمەس. بەزى زۆرۈر بولمىغان ئېپىزوتلار ئۇچراپ قالىدۇ. بۇ ھال ئوبرازنىڭ مۇكەممەل تىپ دەرىجىسگە كۆتۈرۈلۈشىگە، ئۇنىڭ يارقىنلىق دەرىجىسىنى ئاشۇرۇشقا بەلگىلىك تەسىر كۆرسەتكەن. يەنە بىر جەھەتتىن ئېيتقاندا، گەرچە بۇ ئەسەردە قامچىلانغان ئوبرازدا بىزنىڭ مىللىي پسىخىكىمىزدىكى ئاجىزلىقلار مەلۇم دەرىجىدە يورۇتۇلغان بولسىمۇ، مەن يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتكەندەك كۇلۇش، بەلكى ئاچچىق كۇلۇش، كۇلۇش ئىچىدە ئويلىنىش، ئويلىنىش ئىچىدە بۇ خىل نادانلىقلاردىن قۇتۇلۇشنىڭ چىقىش يولىنى ئىزدەش چىقىش نۇقتا قىلىنغان بولسىمۇ، لېكىن شۇ خىل خۇمسىلىقلارنى ئۆزىگە مۇجەسسەملەشتۇرگەن پىرسۇناژلارنىڭ تەقدىرىنى ھەل قىلىش جەھەتتىكى پېتەكچى ئىدىيە ئەسەردە ئېنىق ئىپادىسىنى تاپالمىغان. يەنە بىرى، يازغۇچى ماخمۇت مۇھەممەتنىڭ مەيلى «خاتىرەمدىكى سۈرەتلەر» پوۋېستىدا بولسۇن، مەيلى باشقا ئەسەرلىرىدە بولسۇن، بىھۇدە سۆز ئويۇنى، سۆز-جۇملىلەرنىڭ ئەسەردىكى ئاساسىي خاھىشقا مۇناسىپ بولمىغان ھالدا شاخلاپ كېتىش ئەھۋاللىرى ئۇچرايدۇ.

مەن يۇقىرىدا «ئەدەبىياتىمىز ۋە تىلىمىزنى ئاسرايلى» ناملىق ماقالىنى ئوقۇغاندىن كېيىنكى ئويلىغانلىرىم بويىچە ھازىرقى پروزىچىلىقىمىزدىكى ساتىرىك ئەسەرلەرگە نەزەر ئاغدۇرۇپ، ئۆزۈمنىڭ كۆز قاراشلىرىنى قويۇپ ئۆتتۈم. مېنىڭچە، ئىلمىي مەسىلىلەردە مۇنازىرىنىڭ بولۇشى نورمال ئەھۋال. تەبىئىكى، مېنىڭ كۆز قاراشلىرىمۇ بەزى يېتەرسىزلىكلەردىن خالىي بولماسلىقى مۇمكىن. شۇنداق بولسىمۇ بىر كىتابخان بولۇش سۈپىتىم بىلەن يازغۇچىلىرىمىزنىڭ «ئىللەت تۇزەلمىگىچە، مىللەت تۇزەلمەس» دېگەن دانا ھېكمەتنى ئېسىدە چىڭ تۇتۇپ، ئۆزىنىڭ ئەسەرلىرى ئارقىلىق مىللىي پسىخىكىمىزنى يېتىلدۈرۈش يولىدا كۆپلەپ ئەجىر سىڭدۈرۈشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

ئالتۇن رۇجەك

تەھرىر ئىلاۋىسى:

ئايتور ھەم كتابلىرىمىزنى ئېلىمىز ئىچىدىكى نادىر ھېكايىلەر بىلەن تۇيۇقسىزلا ئۇچرىشىشىمىزغا توغرا كەلگەن ئەسەرلىرىمىزنىڭ بىزنى ئەڭ بىلەن ئەمەلىنىڭ ئۈمىد قىلىمىز.

ئىككى ھېكايە

قاينام دۆلەتى تەرجىمىسى

لىك كېشىن

چۈكىنەم بولۇپ قالدى

لاۋيۇي چەت ئەلگە سەپەرگە چىقىش ۋاقتىدا جېك ئەپەندىگە بىر يۈرۈش بېغىرەڭ ساپال چاي قاچىسىنى سوۋغات قىلىپ ئاپىرىش قارارىغا كەلدى. جېك ئەپەندى ئامېرىكىلىق مەشھۇر خەنزۇشۇ-ناس بولۇپ، لاۋ يۈي بىلەن نۇرغۇن قېتىم خەت يېزىشقانىدى. تېخى دىدار كۆرۈشمەگەن بولسىمۇ، لېكىن لاۋيۇي بىلەن ئۆزئارا ئۇزۇن يىللىق دوست ھېسابلايتتى.

لاۋيۇيمۇ مەشھۇر ئالىم بولۇپ، تۆھپىسى ناھايىتى كۆپ ئىدى. ئۇنىڭ بۇ قېتىم چەت ئەلگە چىقىشىمۇ جېك ئەپەندىنىڭ تەكلىپى بىلەن بولغانىدى.

— شۇنچە يىراق يەردىن ھېچقانچە پۇلغا يارىمايدىغان بىر نېمىنى كۆتۈرۈپ بېرىپ سوۋغات قىلسىڭىز، تولىمۇ ئاددىي بولۇپ قالمامدۇ؟ — دېدى لاۋيۇينىڭ ئايالى ئۇنىڭغا.

لاۋيۇي ئۇندىمەي چىنە-چەينەكنى قاراپ قويدى، لاۋيۇي ئۇلارنىڭ ھەقىقەتەن چىرايلىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلماقتا ئىدى، چەينەك دەرەخ سىياقىدا، ئالتە چىنىسى بولسا دەرەخنىڭ يوپۇرمىقى سىياقىدا تولىمۇ جانلىق قىلىپ ياسالغان بولۇپ، دەرەخ قوۋزاقلىرىنىڭ ئۆرۈشۈن سىزىقلىرى ۋە يوپۇرماقنىڭ سىزىق-تومۇرلىرى قەۋەتلا ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بولۇپمۇ ئۇنىڭ رەڭگى قەدىمىچە ۋە نەپىس ئىدى. گەرچە باھاسى ئەرزان بولسىمۇ، لېكىن جېك ئەپەندى تۇرماق لاۋيۇينىڭ ئۆزىمۇ ئۇنىڭغا قارىغانسېرى مەھلىيا بولماقتا ئىدى.

لاۋيۇي ئويلايتتىكى، خەنزۇ مەدەنىيىتە-گە پىششىق جېك ئەپەندىنىڭ ئۇنى ياخشى كۆرمەي، قېلىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

لاۋيۇينىڭ خوتۇنى بولسا ئۇنىڭ ئورنىغا پۇللۇقراق بىر نېمە ئېلىشنى تەۋسىيە قىلاتتى، ئەمما بۇنىڭغا لاۋيۇي ئۇنمايتتى، قىممەت نەزەرىيسى نۇقتىسىدىن قارىغاندا، ئۇ چۈكىنەم بىر نېمە ئىدى.

ئامېرىكىغا بېتىپ كەلگەندىن كېيىن لاۋ يۇي چىنە-چەينەكلەرنى چىقىرىۋېدى، جېنىڭ ئەپەندى دېگەندەك ئالامەت خۇشال بولۇپ، ئۇنى قولدىن چۈشۈرگۈسى كەلمەي، ئارقا-ئارقىدىن «ئاۋكەي» دەپ كەتتى.

زىيارەت ئاخىرلاشقان چاغدا جېنىڭ ئەپەندى لاۋيۇينىڭ ئالدىغا چىرايلىق بىر تېرە چامادانىنى قويدى:

— ئاڭلىسام دۆلىتىڭلاردىكى ئالىم ۋە يازغۇچىلارنىڭ ھەممىسى قەلەم ئالماشتۇرۇۋېتىپتۇدەك، مەنمۇ سىزگە بىر قەلەم سوۋغات قىلدىم، قانداق؟ — دېدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ.

لاۋ يۇي چامادانىنى ئېچىپ تۇرۇپلا قالدى. جېنىڭ ئەپەندى دەۋاتقان قەلەم بىر ئالىي دەرىجىلىك ئېلېكترونلۇق مېڭە ئىدى. لاۋ يۇي بەك قىممەت باھالىق سوۋغات ئىكەن، دەپ ئالغىلى ئۇنمىۋېدى، جېنىڭ ئەپەندى ئازراق رەنجىگەندەك قىلىپ:

— سىز بەرگەن سوۋغاتنى مەن قوبۇل قىلدىم، ئەمما مەن بەرگەن سوۋغاتنى سىز قوبۇل قىلغىلى ئۇنمايۋاتىسىز، مېنى دوست ھېسابلىمايدىغان ئوخشىمامسىز؟ — دېدى،

— ياق، ياق، ئۇنداق ئويدا ئەمەس- مەن، — دېدى لاۋيۇي ۋە سوۋغاتنى ئاران تەسلىكتە قوبۇل قىلدى. قوبۇل قىلدىيۇ، سالمىقىنىڭ ناھايىتى ئېغىرلىقىنى پەملەپ، كۆڭلىدە بىئارامىلىق ھېس قىلدى.

ۋەتەنگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن لاۋ يۇي دوستلىرىغا ئېلېكترونلۇق مېڭىنى كۆرسىتىۋېدى، دوستلىرى بۇ قەلەم كەم دېگەندە يىگىرمە مىڭ يۈەن خەلق پۇلىغا يارايدۇ، دېيىشتى.

لاۋ يۇينىڭ خوتۇنى بولسا تاپا-تەنە قىلىپ كەتتى:

— قارىغا خەققە، نەچچە تۈمەنگە يارىغۇدەك نەرسىنى بېرىپتۇ، سىزچۇ، ئاران بىرەر يۈز كويغا يارىغۇدەكلا ھەجىر چىنە-چەينەك ئېلىپ بارىدىكىز. تولىمۇ چۈكىنەملىك بولدى بۇ.

لاۋ يۇي ئاغزىدا خەقنىڭ كۆزىدە تۇتقىنى پۇل ئەمەس، دوستلۇق دېسىمۇ، لېكىن يەنىلا كۆڭلى يېرىم ئىدى.

— بۇنداقچىزە جېنىڭ ئەپەندىنى چۈكىنەم ئادەم دەپ قاپتىمەن-دە؟

— خەق سىز ئېلىپ بارغان سوۋغاتنى ناھايىتى قىممەتلىك ئاسار-ئەتىقە ئىكەن دەپ قېلىپ سىزگە شۇنداق قىممەت نەرسىنى سوۋغات قىلدىمۇ يا؟ — دېدى ئۇنىڭ خوتۇنى يەنە.

— ياق، ياق، — دېدى لاۋ يۇي شۇنداق ئىنتىك بېشىنى چايقاپ، لاۋ يۇي شۇنداق دېدىيۇ، لېكىن مۇبادا شۇنداق دەپ قالغان بولسا، ھەقىقەتەن چاتاق بولغىنى دەپ، شۇبھىلىنىپ قالدى.

ئارىلىقتا ئىككى يىل ئۆتۈپ جېنىڭ

ئەپەندى جۇڭگوغا زىيارەتكە كەلگەندە لاۋ يۈينى كۆرۈپ، قىزغىن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى:

— سىز ماڭا سوۋغات قىلغان چىنە-چەينەككە ئىگە بەك ياخشكەن. مېنىڭ بىر مەمراھىم كۆرۈپ قېلىپ، ئۇچ مىڭ دوللار بېرەي، ماڭا سېتىپ بەرگىن دەپ تۇرۇۋالدى، قارىغا ئۇنىڭغا، چىنە-چەينەكنى كۆرۈپ بىر كۆك كۆزى يەنىمۇ كۆكىرىپ كېتىپتۇ، — دېدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ.

— سىز سېتىۋەتتىڭىزمۇ؟ — دېدى لاۋ يۈي دەرھال.

— نەدىكىنى. ئۇ دېگەن ئادەتتىكى سوۋغات ئەمەس، ئۇ دېگەن مېنىڭ دوستۇمنىڭ كۆڭلى تۇرسا، ئۇنى ساتامدىغان. ئىلگىرى مەن چايغا ئانچە ئامراق ئەمەستىم، ھېلىقى چىنە-چەينەككە ئىگە بولغاندىن كېيىن چايغا ئامراق بولۇپ قالدىم. مېنىڭ ھېلىقى ھەمراھىمۇ پات-پات كېلىپ چاي ئىچىپ كېتىدۇ. ئۇ ماڭا ئاشۇنداق چىنە-چەينەك بىلەن چاي ئىچسە، ئىنتايىن ئۇزاق تاريخقا ئىگە جۇڭگو مەدەنىيىتىنى تېتىغاندەك بولىدىكەن، دەيدۇ...

لاۋ يۈينىڭ ئۇنىڭغا بۇ چىنە-چەينەكنىڭ نەرقى بىرەر يۈز كوي، دوللارغا سۇندۇرۇلغاندىمۇ ئون نەچچە دوللار، دەپ ئېيتىۋەتكۈسى كەلدىيۇ، جېڭ ئەپەندىنىڭ خۇشاللىقتىن قىنىغا پاتماي كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئاخىر ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

ئەگەر ئېيتىپ قويسام، ئۆزۈم راستلا چۈكىنەم بولۇپ قالىدىكەنمەن، دەپ ئويلىدى ئۇ.

ۋاڭ جۈگيۈەن

پىكاپتىن چۈشمەيدىغان ئەمەلدار

كىشىلەر شاڭجۇاڭ كەنتىنىڭ دوقمۇشىدا غۇجمەكلىشىپ قالغان بولۇپ، بىر پىكاپ ئۇتتۇرىدا مىدىر-مىدىر قىلالماي قالغانىدى؛ گەپمۇ ھەر خىل، گاھى-گاھىدا ھۇيت-ھۇيت قىلغان ئاۋازلارمۇ ئاڭلىنىپ قالاتتى.

— ھىم، يارىسى ساقايغاندا ئاغرىقنى ئۇنتۇپ قاپتۇ دېگەن شۇدە، مەنسەپدار بولۇۋېلىپ ئەمدى بىزنى كۆزگە ئىلمەيدىغان بولۇپ كەتكىنىنى تېخى!

— پىكاپنىڭ چاپلىشىۋېلىپ قانداق سۆزلەتۇازلىق قىلغىنى بۇ، ئەينى يىللاردا كۆپچىلىكنىڭكىنى يېگەنىدى، ئەمدى بۇرنىدىن بۇلاق قىلىش كېرەك!

— جىم بولۇڭلار! — پىكاپ دېرىزىسىگە يېقىن كېلىپ تۇرغان پېشقەدەم ياچېيكا شۇجىسى تووۇلدى، ئۇنىڭ گۇرۇلدەپ چىققان ئاۋازىدىن ھەممەيلەن جىمجىت بولۇپ قالدى.

پېشقەدەم ياچېيكا شۇجىسىنىڭ ئىچى گويا ئۆركەشلەۋاتقان دېگىزدەك بولۇپ، روھىي ھالىتى تولمۇ مۇرەككەپ ئىدى.

ئۇ پىكاپتكى ھېلىقى «ئەمەلدار» نى ئەسلەپ كەتتى — ئۇنىڭ نېمە مەنسەپ تۇتقانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ! دۆلەت رەھبەرلىرىمۇ ئۇنى يوقلاپتىكەنمىش، بۇ ھالدا ئۇنىڭ مەنسىپىنى تۆۋەن دېگىلى بولاتتىمۇ؟ ئەمەلىيەتتە، پېشقەدەم ياچېيكا شۇجىسى ئاخىر ئۇ توغرۇلۇق ئازراق ئۇچۇرغىمۇ ئىگە بولغان. ئۇ جۇڭگونىڭ بۈيۈك غەربىي شىمالىدىكى مەلۇم تەقسىمات بازىسىنىڭ ئاساسلىق مەسئۇللىرىدىن بىرى بولۇپ، ناھايىتى داڭقلىق مۇتەخەسسىس ئىكەن. بىراق شاڭجۇاڭلىقلارنىڭ ئۇنىڭ قانداق مۇتەخەسسىس بولۇشى بىلەن نېمە كارى، يەنىلا ئۇنى «ئەمەلدار» دەيىتتى خالاس. «ئەمەلدار» كېچىكىدىلا يېتىم قالغانىدى، كوللېكتىپقا تايىنىپ جان بېقىپ، ئالىي مەكتەپكە چىقىپ ئوقۇغان. ئەمدىلا خىزمەتكە تەقسىم قىلىنغاندا «تارىختا مىسلى كۆرۈلمىگەن» ھېلىقى ھەربىكەتكە توغرا كېلىپ قالغان-دە، شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئىز-دېرەكسىز يوقاپ كەتكەنىدى. پەقەت بۇنىڭدىن ئون نەچچە يىل ئىلگىرىلا پېشقەدەم ياچېيكا شۇجىسى بىلەن ئالاقىلىشالمىغان.

«ئەمەلدار» پېشقەدەم ياچېيكا شۇجىسىغا ئۇزۇلدۇرمەي خەت يېزىپ، كەنتىكى چوڭلارغا بولغان ئىززەت-ئېكرامىنى ۋە سېغىنىشلىق ھېسسىياتىنى بىلدۈرۈپ تۇراتتى.

«ئەمەلدار» ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ كەنت ئاھالە كومىتېتىغا ئۇچ قېتىم پۇل ئەۋەتىپ «ئۇممەت قۇرۇلۇشى» غا بۇلغان كۆڭلىنى ئىزھار قىلدى.

«ئەمەلدار» نىڭ ھەر قېتىملىق خېتىدە ئۇنىڭ قەلبى ئىپادىلىنەتتى، چۈشۈمدىمۇ شاڭجۇاڭنىڭ چىملىقىدا ئېغىناپ يۈرگەنلىرىم ئايان بولىدۇ، دەيىتتى ئۇ، شۇڭا پېشقەدەم ياچېيكا شۇجىسى ۋە پۈتۈن كەنتىكىلەر «ئەمەلدار» نىڭ يوقلاپ كېلىشىنى قايتا-قايتا ئۆتۈنگەنىدى. ئىشتىمىشلەرگە قارىغاندا، «ئەمەلدار» ۋە ئۇنىڭ خوتۇنى تارتىپ چىقىرىلىپ كۆرەش قىلىنغان ئاشۇ يىللاردا، خوتۇنى ئامالسىزلىقتىن زەھەر ئىچىپ ئۆلۈۋالغانىكەن، شۇنىڭدىن بېرى «ئەمەلدار» تەنھا ياشاپ كېلىۋېتىپتىمش. ئۇنىڭ بويتاق ئۆتۈۋاتقانلىقىدىن شاڭجۇاڭلىقلارنىڭ كۆڭلى تېخىمۇ بىئارام بولدى. لېكىن «ئەمەلدار» خەتلىرىدە ھامان ناھايىتى ئالدىراشلىقىنى، سالامەتلىكىنىڭمۇ ئانچە ياخشى ئەمەسلىكىنى ئېيتاتتى، شۇنداقلا ئۆزۈم تېخى شاڭجۇاڭغا يېتىپ بارالمىغىنىم بىلەن يۈرىكىم ھەر كۈنى شاڭجۇاڭغا بېرىپ بىر ئايلىنىپ كېلىدۇ، دەيىتتى... بۇنى ئاڭلىغان شاڭجۇاڭلىقلارنىڭ كۆڭلى يېرىم بولۇپ، ئۇ «ئەمەلدار» نى تېخىمۇ سېغىناتتى، «ئەمەلدار» نىڭ يولىغا تېخىمۇ قارايتتى!

مانا بۈگۈن «ئەمەلدار» غا كەنتىكە كېلىپ يوقلاش پۇرسىتى ئاخىر كەلدى — ئۇ جەنۇبتىكى مۇھىم بىر ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا قاتنىشىش ئۈچۈن مەخسۇس پىكاپىغا ئولتۇرۇپ كېلىدىكەن، شۇيجۇدىن

ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىدا يۈرتقا كېلىپ يوقلايدۇ-كەن، بىراق كۆپ دېگەندەك يېرىم كۈنلا تۇرالايدىكەن.

— يېرىم كۈن دېسە يېرىم كۈن بولسۇن! — پېشقەدەم ياچېيكا شۇجىسى شاگىجۇاڭلىقلارغا بۇ خۇش خەۋەرنى يەتكۈز-گەندە ئىچىدە ناھايىتى ئەپسۇسلانغان بولسىمۇ، لېكىن يەنە بىر تەرەپتىن، كۆڑۈشمىگىلى شۇنچە يىل بوپتۇ، «ئەمەلدار» نىڭ شاگىجۇاڭغا بولغان مېھر-مۇھەببىتى ئۇچۇن ئۇنى كۆپچىلىك بىرەر قېتىم كۆرۈۋالسىمۇ بۇنىڭدىن ناھايىتى خۇشاللىق بىلەن رازى بولدۇ، دەپ ئويلىغانىدى. شۇ سەۋەبتىن، گويا بايرام بولغاندەك، شاگىجۇاڭلىقلار خۇشال-خۇراملىققا چۆمۈپ، بۇ «ئەمەلدار» نى ئوبدانراق بىر كۈتۈۋالايلى دېگەن يەرگە كەلگەنىدى.

لېكىن پىكاپ ئالدى بىلەن كەنت سىرتىدىكى چوڭ-كىچىك، ئەگرى-توقاي يوللاردا بىر ھازا ئايلىنىپ يۈرگەندىن كېيىن يەنە شاگىجۇاڭ كەنتنى بىر ئايلىنىپ ئاندىن كەنتكە كىرىپ كەلدى. پىكاپ كەنتتە ئاستا ئالغا سىلجيىتتى، ھېلىقى «ئەمەلدار» بولسا پىكاپنىڭ دېرىزىسىدىن بېشىنى چىقىرىپ، تونۇمىغان كىشىلەرگە كۈلۈمسىرەپ قوللىرىنى پۇلاڭلاتسا، تونۇشىدىغان كىشىلەرنى ئۇچراتقىنىدا كۈلۈمسىرىگەن ھالدا «دوقمۇشقا بېرىڭلار، پاراڭلىشىمىز» دەيتتى. پىكاپ بولسا توختىماي، ئاۋۋالقىدەكلا تولىمۇ ئاستا ئىلگىرىلەپ شاگىجۇاڭنى بىر ئايلىنىپ چىقتى. پىكاپ دوقمۇشقا كېلىپ توختىغاندا، كۆپچىلىك پىكاپنى ھېدىرلەشىدىن قىلالمىغۇدەك قىلىپ قورشىۋالدى. پېشقەدەم ياچېيكا شۇجىسى قاتارلىق پىكاپ دېرىزىسىگە چاپلىشىپ تۇرغان بىر نەچچەيلەن «ئەمەلدار» بىلەن توختىماي پاراڭ سېلىشماقتا ئىدى. يەنە «ئەمەلدار» نىڭ لۇكۇگە بىلەن يېشىنى سۈرتۈۋاتقانلىقىمۇ كۆرۈنۈپ تۇراتتى. پىكاپنىڭ شوپۇرى بولسا تېخىمۇ ئالدىراش: ئۇ سۈرەت ئاپپاراتىنى پىكاپ دېرىزىسىدىن بېشىنى چىقىرىپ تۇرغان «ئەمەلدار» غا ۋە دېرىزە سىرتىدا تۇرۇشقان پېشقەدەم ياچېيكا شۇجىسى ۋە باشقىلارغا، ئاندىن كېيىن توپلاشقان كىشىلەرگە توغرىلاپ چاس، چاس قىلىپ سۈرەت تارتىش بىلەن بولۇپ كەتكەنىدى. ئۇزاققا بارمايلا، پىكاپ دۈت، دۈت قىلىپ سىگنال بېرىپ، قايتىش ئۇچۇن «خوش، خوش» دېگەندەك قىلدى.

شاگىجۇاڭلىقلار «ئەمەلدار» غا ئامراق ئىدى ھەم «ئەمەلدار» نى سېغىنغانىدى. پېشقەدەم ياچېيكا شۇجىسىدىن بۆلەك يەنە بىرمۇنچە ئائىلىلەر «ئەمەلدار» نى تازا بىر مۇڭدىشىشقا ئېلىپ قالمىز دەپ توخۇلىرىنى سويۇپ، گۆشلىرىنى تەق قىلىپ قويغانىدى. لېكىن «ئەمەلدار» غىزا يېمىسىمۇ، كۆپرەك تۇرمىسىمۇ بوپتۇ دەيلى، ئۇنىڭ تېرىشىپ-تېرمىشىپ پىكاپ دېرىزىسىدىن بېشىنى چىقىرىپ كۆپچىلىك بىلەن قىزغىن كۆرۈشكىنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ئادەمنىڭ تازا قورسىقىنى كۆپتۈرۈدىغىنى ئۇنىڭ باشتىن-ئاخىر پىكاپ

ئىچىدىكى ئورنىدىن ئايرىلمىغىنى بولدى!
شۇ سەۋەبتىن تۆۋ شاگىجۇاگىلىقلار ئىچىگە پاتمىغان ئاچچىقىنى چىقىرىشقا باشلىغانىدى...
پىشقەدەم ياچىيكا شۇجىسى كۆپچىلىكنىڭ ئاغزىنى باسقاندىن كېيىن پۈتۈن يۈزى كۆز پىشى بىلەن يۈيۈلغان «ئەمەلدار» غا قاراپ، ھەم يالۋۇرغاندەك، ھەم بۇيرۇق بەرگەندەك، ئاستا ئاۋازدا تاپىلىدى:
— ئاغىنە، دوستۇم! شاگىجۇاگىلىقلارنى چۈشەنگىن، پىكاپتىن چۈشۈپ، يۈرتداشلار-غا خۇش-دەپ قويساگچۇ!
«ئەمەلدار» ئىتائەتمەنلىك بىلەن بېشىنى لىڭشىتتى ۋە شوپۇرغا قاراپ قول ئىشارىتى قىلدى.

بىرەيلەننى ھاياش قىلىپ چۈشتى.
يۈرتداشلار بۇنى كۆرۈپ ھەيرانۇ ھەس بولۇپ قېلىشتى — ئۇ «ئەمەلدار» - نىڭ ئۇستۈنكى ئەزاسىلا بار ئىدى!
شوپۇرنىڭ كۆزىدىن تارام-تارام ياش تۆكۈلمەكتە ئىدى، ئۇ پىشقەدەم ياچىيكا شۇجىسىغا قارىدى:
— پىشقەدەم مۇتەخەسسىس ئالدىنقى يىلى ئۇستىخان راكىغا گىرىپتار بولۇپ قالغاندا ئىككى پۈتى كېسىۋېتىلگەن! — دېدى ئۇ.
— ئاھ!
شاگىجۇاڭ كەتتىكى دوقمۇشىدا بىردىنلا كۆتۈرۈلگەن يىغا ھەممە يەرنى بىر ئالدى.

ھايال ئۆتمەي شوپۇر پىكاپتىن

(خەنزۇچە «تاللانغان مكرو ھېكايىلەر مەجمۇئەسى» نىڭ 1997-يىللىق 2-سانىدىن)

مەسئۇل مۇھەررىر ئوسمانجان ساۋۇت

قايغۇلۇق خەۋەر

مەزمۇنغا باي لېرىك شېئىرلىرى ۋە بىر قىسىم نەسىرىي ئەسەرلىرى بىلەن كەڭ كىتابخانلارغا تونۇلغان ئىقتىدارلىق شائىر ئەركىن نىزامى كېسەل سەۋەبى بىلەن 1996-يىلى 17-دېكابىر 56 يېشىدا غۇلجىدا بەختكە قارشى ۋاپات بولدى.

ئەركىن نىزامى 1940-يىلى ئاتۇشتا تۇغۇلغان. 1947-يىلدىن 1951-يىلغىچە باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇغان. 1951-يىلى ئائىلىسى بىلەن قورغاس ناھىيىسىگە كۆچۈپ چىقىپ، باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپنى تۈگەتكەن. 1956-يىلىدىن 1959-يىلغىچە شىنجاڭ پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ تىل-ئەدەبىيات فاكۇلتېتىدا ئوقۇغان. ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئاتۇشتا ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان. 1961-يىلى سول لۇشيەننىڭ تەسىرىدە چەتكە قېچىپ، خىزمەتتىدىن ئايرىلغان. شۇنىڭدىن كېيىن 1979-يىلى خىزمىتى ئەسلىگە كەلگەندىن قەدەر غۇلجىدا ۋاقتلىق ئوقۇتقۇچى بولۇپ ئىشلىگەن، خىزمىتى ئەسلىگە كەلگەندىن كېيىن-غۇلجا شەھەرلىك 16-ئوتتۇرا مەكتەپ ۋە غۇلجا شەھەرلىك ئوقۇتقۇچىلار بىلىم ئاشۇرۇش مەكتىپىدە ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ ئىشلىگەن.

ئەركىن نىزامى كىچىكىدىنلا ئەدەبىياتقا قىزىقاتتى. ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدا چەت ئەللەرنىڭ كۆپلىگەن ئەسەرلىرىنى ئوقۇپ، دۇنيا ئەدەبىياتىنىڭ بىر قىسىم نەمۇنىلىرى بىلەن تونۇشقان. لۇشۈن، گۈمۇرۇ، زونۇن قادىرى، ل. مۇتەللىپ، ت. ئېلىيېۋ قاتارلىق كۆپلىگەن ئەدىبلەرنىڭ ئەسەرلىرىنى بېرىلىپ ئوقۇغان. بۇ ئۇنىڭ ئەدەبىياتقا بولغان قىزىقىشىنى كۈچەيتكەن. ئۇنىڭ شۇ چاغلاردا يازغان شېئىرلىرى ئوقۇتقۇچىلىرى ۋە ساۋاقداشلىرىنىڭ ئالاھىدە دىققىتىنى قوزغىغانىدى. ئۇنىڭ تۇنجى شېئىرى — «بايرام قىلىۋاتىمىز» 1957-يىلى «شىنجاڭ ياشلىرى» گېزىتىدە ئېلان قىلىنغان. شۇنىڭدىن تارتىپ تاكى ۋاپات بولغانغا قەدەر ئۇنىڭ ئاپتونوم رايونىمىزدىكى گېزىت-ژۇرناللاردا 100دىن ئارتۇق شېئىر، نەسىر، ناخشا تېكىستلىرى ۋە «ئادەمنىڭ قىممىتى» قاتارلىق 10 نەچچە پوۋېست، ھېكايە، ماقالىلىرى ئېلان قىلىنغان. 1996-يىلى ئاپرېلدا شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن «كەچكۈز چېچەكلىرى» ناملىق شېئىرلار توپلىمى نەشر قىلىنغان.

ئەركىن نىزامى ھايات ۋاقتىدا شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، غۇلجا شەھەرلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى ئىدى.

بىز شائىر ئەركىن نىزامىنىڭ ۋاپاتىغا چوڭقۇر قايغۇمىزنى بىلدۈرىمىز.

ئابىتورلارغا خەت

ھۆرمەتلىك قەلەمكەش دوستلار!

1997-يىلى جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيەسىنىڭ 15-قۇرۇلتىيى ئېچىلىدۇ، شىاڭگاڭ ۋەتىنىمىز قوينىغا قايتىپ كېلىدۇ، ئارمىيىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ 70 يىللىقى خاتىرىلىنىدۇ. شۇڭا بىز ئاپتورلىرىمىزنىڭ مەزمۇنغا باي بۇ خاسىيەتلىك يىلدا ئىدىيىۋىلىكى چوڭقۇر، بەدئىيلىكى يۇقىرى، دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامىنى ئەكس ئەتتۈرگەن، كۆچلۈك بەدئىي جەلپكارلىقتا ۋە تەسىرلەندۈرۈش كۈچىگە ئىگە، ئامما ياقتۇرىدىغان ئېسىل بەدئىي ئەسەرلەرنى كۆپلەپ ئىجاد قىلىپ، 1997-يىلى قانات يايدۇرۇلىدىغان ئەھمىيەتلىك پائالىيەتلەرگە ئۆزلىرىنىڭ سەرخىل ئىجادىيەت مېۋىلىرى بىلەن قاتنىشىشنى تەشەببۇس قىلىمىز. ژۇرنىلىمىز 1997-يىلى ئاساسىي مۇقام ياكرىتىلغان بەدئىي ئەسەرلەرگە، بولۇپمۇ ۋەتەنپەرۋەرلىك تېمىسىدىكى ئېسىل ئەسەرلەرگە تېخىمۇ كەڭ قۇچاق ئاچىدۇ.

تارىخىي بۇرچ تۇيغۇسى كۈچلۈك، مەسئۇلىيەتچان ئەدىبلەر توغرا ئىجادىيەت ئىدىيىسىدە چىڭ تۇرۇپ، قايناق تۇرمۇشقا، ئامما ئارىسىغا چوڭقۇر چۆكۈپ، تارىخقا، جەمئىيەتكە، خەلقە، ئەۋلادلارغا مەسئۇل بولۇپ، ئەسەرنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمى ئۈستىدە ئەستايىدىللىق بىلەن ئويلىشىپ، جانلىق، تەسىرلىك دەۋر تېپلىرى يارىتىلغان، ئۇلۇغ يېڭى دەۋرىمىزنى، سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان خەلقىمىزنى، ئىنتىپاقلىقنى، مۇقەملىقنى، مەدھىيىلەيدىغان نادىر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىش ئارقىلىق خەلق ئاممىسىغا كۈچلۈك ئىلھام بېرەلەيدۇ. ژۇرنىلىمىز ئۇلارنىڭ 1997-يىلدا ئىجادىيەت قىزغىنلىقىنى ھەسسىلەپ ئاشۇرۇپ، يېڭى تەتىلەرگە ئېرىشىشنى ئۈمىد قىلىدۇ.

يولداش جياڭ زېمىن: «جۇڭگونىڭ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئىتىنى راۋاجلاندۇرۇش ۋە گۈللەندۈرۈشنىڭ ئەڭ چوڭقۇر يىلتىزى جۇڭگو خەلقىنىڭ تارىخىي يارىتىش پائالىيىتىدە»، «خەلقنىڭ تارىخىي يارىتىش پائالىيىتى جەريانىدا سەنئەت ئىجادىيىتى ئېلىپ بېرىش، خەلقنىڭ ئالغا ئىلگىرىلەش تەرەققىياتى جەريانىدا سەنئەتنى تەرەققىي قىلدۇرۇش كېرەك» دېگەنىدى. زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ قاينام-تاشقىنلىق قۇچىقى ئىنقتىدارلىق قەلەم ئىگىلىرىنى چىللىماقتا. بىز ئۇلارنىڭ ئاشۇ ئۇلۇغ ئەمەلىيەتكە چوڭقۇر چۆكۈپ، ژۇرنىلىمىزنى خەلقە كۈچلۈك مەدەت ۋە ئىلھام بېغىشلايدىغان، كىشىلەرنى ئالغا بېسىشقا، تۇرمۇشنىڭ قىيا پىتىنى يېڭىلاشقا ئۈندەيدىغان جانلىق، تەسىرلىك، تېپىك ئوبرازلار يارىتىلغان، مۇقامى ئۇستۇن، بەدئىي قىممىتى يۇقىرى ئەسەرلەر بىلەن كۆپلەپ تەمىنلەپ، 1997-يىلدىكى ئەھمىيەتلىك پائالىيەتلەرگە مول سوغا تەقدىم قىلدىغانلىقىغا ئىشىنىمىز.

قەلەمكەش دوستلىرىمىزنىڭ تېنىگە سالامەتلىك، ئىجادىيىتىگە مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمىز.

«تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى

هامىدىن نىياز، مەجىت ناسىر ۋەكىللەرنىڭ سۆھبەتتە

ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى 5-نۆۋەتلىك ھەيئەت رىياسىتى ئەزالىرى

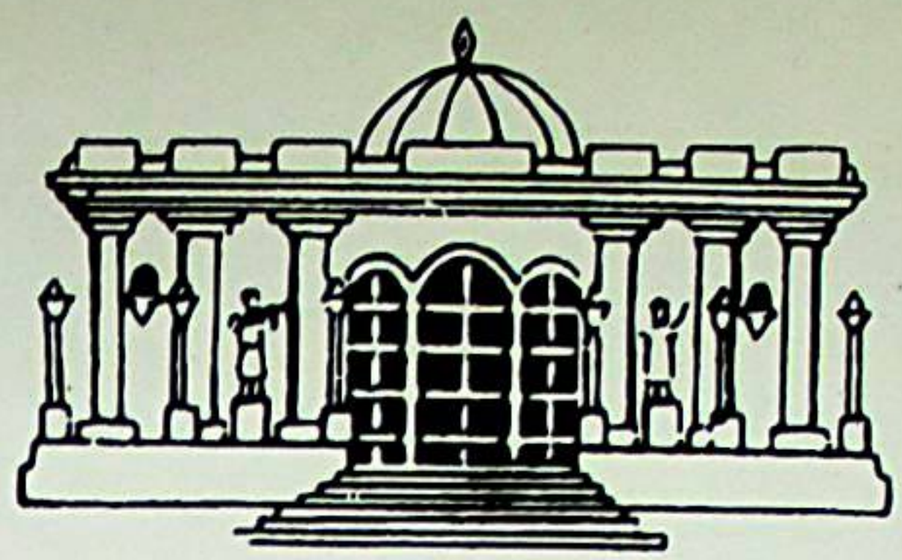
ھەر مىللەت ۋەكىللىرى قىزغىن سۆھبەتتە

گۈرۈپپا مۇزاكىرىسىدىن كۆرۈنۈش

ئابلىز ئابدۇللا فوتوسى

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

تارىم

《塔里木》文学月刊(维吾尔文) TARIMA MONTHLY LITERATURE JOURNAL IN UIGHUR LANGUAGE

1997-يىل 3-سان (433-سان). 47-يىل نەشرى.

تەزگۈچى: «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى.

ئۇرۇمچى جەنۇبىي دوستلۇق يولى 22-قورۇ، تېلېفون نومۇرى: 4516214

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى. «بۇغدا» ئېلېكترونلۇق

مەتبەئە مەركىزدە تىزىلدى. شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى.

ئۇرۇمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ.

جۇڭگو كىتاب سودىسى باش شىركىتى چەت ئەللەرگە تارقىتىدۇ.

مەملىكەت بويىچە ھەممە جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتېرى قوبۇل قىلىدۇ.

编　　辑:	《塔里木》编辑部
出　　版:	新疆人民出版社
排　　版:	《博格达》 电子排版中心
印　　刷:	新疆新华印刷厂
发　　行:	乌鲁木齐市邮局
国外发行:	中国国际图书贸易总公司
订阅，零售:	各地邮局所

خەلقئارالىق ئۆلچەملىك ژۇرنال نومۇرى:

مەملىكەت بويىچە بىر تۈتاش ژۇرنال نومۇرى:

چەت ئەللەرگە تارقىتىش ۋەكالەت نومۇرى: M 4461

پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 66-58، باسما تاۋاق: 10، باھاسى 4.00 يۈەن

国际标准刊号: ISSN 1002—9044

国内统一刊号: CN 65—1010/I

国外代号: M 4461

邮发代号: 58—66　定价　4.00元

邮政编码: 830000　پوچتا نومۇرى:

广告许可证: 新工商广字 00528139 号